

Horváth Dezső

Magyarnak alkalmatlan

(Szemenszedett gondolatok)

© Horváth Dezső, 2007

TARTALOM

A fekete sereg
A Csele patak - másképpen
Kölcsy két szeme
Hetvenkedő
Egyforintos köszönet
Hatmilliárdszor a bütykök
Kötés és oldás
Menza az utcán
Galamb, száraz ággal
A gumiber, Hollandiából
A Virágzó barackfa nyomában
A nagypofájú bólogató
A „lírai én”
Ablakból az ablakot
A grafomániás besúgó
A névelő, számúzve
Az antidemokratikus demokrácia
Kezének szorítása
Megmentik a lelket
Gergő bácsi elment
Népfőiskolánk kottája
Ügyészségi főkolostor?
A veszett fejsze nyele
Beszélgetni jó!
Ha bejön a víz
Malőr a mikrofon körül
Tessék lazítani!
Az akkori nagy víz...
Palackposta, fölülről
Valami van!
A kacsamama, meg a párja
A fóliás barack
Ki a legény - a gázon?
Holtszezon a krematóriumban
Bánát felől
Megint beint
Meghibbant a barométer?
Az „acskós”, meg a zacskós
Vonalak a Tisza partján
Tiszajárás - tóthbélásan

Stopperral az időt
A színiszalmonella
A második üzenet
Világhódító fényképek Tiszadobon
Csapodár a függőcinke
Tanya A faluban
Vasúti mesék
Úszik a nyoszolya
Úszni tudni muszáj
Szállj le, legény, az ülésből!
Apád-anyád ide jöjjön!
Förgetegek fesztiválja
Csöndben visszakerdeznék
Árnyékért áhítózó
Széljegyzet a lóra
Ha robban a gatya
Bogár
Az évelő névelő
A fák állva halnak
Nőnek a betűk
Sorvadozunk, vagy sorvasztanak?
Fénymérő, partvissal
A francia vasút más
Vicával, odakinn
Az ír hetes
Micuról, múltidőben
Az okosabb kapitalizmusról, röptében
Jól olvasni jó!
Széplak is felejt
Piros a jelzés
Gogol a Köpeny
Mintha lecsúszott volna
Tehén, kutyapiszokkal
A solti káposzta
A senki kutyája
Fél évszázad - gyónásban
A folyondárnak nem!
Csigolyáink, rigolyáink
Böszme, buszma, szolidál
A privát ohm-törvény

A virtuális patkószegek
Szent az emlékezet
Öt centi lucok
Utolsó figyelmeztetés - utolsó következtetés
Emeltszintű szívátás
Az örök világosság?
Csikkmező a megállóban
Vadász, puskvégre kapva
Emlékeimben a MEFESZ
Kinek a bumerángja?
Tóth István kiállítás
Megint a kutricákról
Hányan vannak?
A hadi úton
A klinikai fogsor
Jóskáról szólva
A polányi bolondgomba
Ki az apja?
A fűrészlennyomata
Egy kis mesenizmus
Megy tovább a hajó
Az első lépés
A Neander-völgyi repeta
Titkos a vasút?
Istenünk, a reklám
Fölkonzolidált áldozatok
Mi a konyak?
Gyógyít a ketyere
Bóvli hátán bővli
Szavaznak a galambok
Panelbelső
Bökvész helyett
Szakállas az állam
Nulla fok, gatyában
Magyarnak alkalmatlan
Panelvárosi vesztőhely
Kisanyuka, fusson!

Két édesanyának
Afgán rokonaink
Isteni diktátorok
Néma kormányoknak...
Homokszemekből, nem homokvárat
Akkor úgy volt...
Máriás Jeromos
Két szék között
Marad a harag
Ami éghető
Honvágyból soha nem elég
Nyaktekerészeti nagytérkép
Odesszai elszólások
Átcímkeztetett albűnők
Oda és vissza
A szelek szárnya
Grófi mód
Zabhegyezők mániája
Százalábú az ugrópók
Pirosodik a hó
Párja a krumplilevesnek
Nyomul a török
Elmenni valahová
Háztáji hóhéruok
Útszéli káromkodásaim
Az emlékbúcsú ürügyén
Őszinte pálfordulás?
Fölfelé a lejtőn
Vizitdíjat neki!
A „hétfrontos” békességről
De profundis...
A pénz szava
Egy kicsit más
Stefánia és Somogyi
A zsombói számtan
Neo-

*„Egy kikötés. Töröld meg nyelvedet,
Mielőtt itt nyalsz alfelet.”*

(Illyés Gyula: Egy tábort-váltó ítéshoz)

A fekete sereg

Egyszer volt, hol nem volt, amikor még az igazságos Mátyás nem a mesékben volt, volt egyszer egy Fekete seregünk. Talán ennek révén lelt hazára Himnuszunkban is: *S nyögte Mátyás bús hadát / Bécsnek büszke vára. A bús had* föltehetően a sereg feketeségére utal, bár vannak lexikonok, amelyek úgy tudják, csak a vezér lehetett fekete.

Vörös hadsereg is volt, nem nekünk, hanem a nagy testvérnek. Itt meg, azt hiszem, ideológiában fürdették meg, azért lett vörös. Honvédőként szerveződött, hódítóként múlt ki a maradéka. Hazánkat negyvenhét esztendeig lakta meg, most van tizenöt éve, hogy elhagyott bennünket. Laktanyáik mostanáig mementóként meredeznek. Ahol sereg van, ott ellenség is van, győzelmek is vannak, ezeket én tehát nem szeretem. Nincsen győzelem véráldozat nélkül, egyik oldalon is, másikon is emberek vesznek. A szóban forgó mostani fekete sereg azonban nem fegyverrel küzd, csak élni akar.

Mentünk a minap, végig a Kálvária sugárúton. Alkonyodott éppen, de a sötétséget még fokozta, hogy az eget fekete varjúcsapat borította be. Minden télen sokat látni belőlük, madárszók talán már tudják is, honnan jöttek, de ennyit én együtt még nem láttam. Előző héten a Bohr-elméletet is érintette egyik igen okos előadásunk, és azon szó esett a tiszai galambok emberi ésszel föl nem fogható csapatos surranásairól, meg a csonttollú madarakéről is a Dóm téren, de ehhez képes azok csak kisdobosok lehetnének. Vagy kiscserkészek?

Gondoltam is, látván az áradatot, most álljatok elő, madárszámlálók. Tiétek a kisebbik Kossuth-díj, ha csak saccolni tudjátok is, hányan lehetnek. Mondom, alkonyodott már, lent is, fönt is, és olyan szorosan röptek egymás mellett, könnyen elsodorhatta volna egyik a másikat, ezek a köröket és kanyarokat is olyan testületi összeforrottsággal röpték, bizony mondom, az emberi tömegek halálos egymást taposása hozzájuk képest állati öskáosz. A madárvilág egyetlen légi balesetéről sem kaptunk hírt.

Ketten ültünk egy kocsiban, és igen fontos adalékokkal egészítettük ki addigi ismereteinket. Ha a miénknél jóval nagyobb ország összes varjúja ide költözött, maradt belőlük otthon egyáltalán? És ha ezek napkeltével elindulnak eledelet keresni, képesek föltakarítani az egész várost, meg kiszedni a fele vetést. Egyik haszon, a másik kár. *Varjú mondja, kár! Hess, madár!*

Azon is elámulgattunk, hogy a temető fáin legalább annyi ült már, amennyi fönn keringett. És mind a fák hegyén, a lehető legvékonyabb ágakon. Mintha az ott lakozó emberi gyászt egészítenék ki. Egészen biztos, hogy percekben belül a többinek is éjjeli szállást kellett találnia, de sötétben hogyan látták meg a vékony gallyakat? Mert az egészen biztos, hogy egy se száll mellé.

Emlékezetből mondom, micsoda kányacsaták történnek költés idején azok között, amelyek tavaszt érezvén nem vonulnak vissza, hanem kis hazánkat tekintik édes szülőföldjüknek! Pedig választási időszak az is, a *párválasztási kampány* dühe az egeket nyaldossa. Rokonmadár a holló, és tudjuk róla, holló a hollónak nem vájja ki a szemét, föltehetően ezek is hadakoznak majd, ahogy hadakoztak tavaly is, de az ádáz küzdelmet mind elfelejtették. Mindenesetre az éjjeli honszerzésben a legteljesebb demokráciát példázzák.

Szeminárium keretében meghívnam temetői madárlesre az országgyűlések szóvezéreit, vészt károgo pártállásra tekintet nélkül.

A Csele patak - másképpen

Többször megálltam a Csele csárda táján, a Csele patak fölött, és sokszor gondolkodtam a mohácsi csata végzetén. Emlékmű őrzi: II. Lajos királyunk a bukott csata végén, menekülvén, beleveszett a megáradt a patakba. Székely Bertalan meg is füstötte első történelmi képén: *II. Lajos holttestének megtalálása* címen. Ahogy illett, főurak találták meg.

Ezer mendemonda támadhatott a nagy csatáról, és a sereg szétszórásáról is. A király meneküléséről is, és elveszéséről is. A történelmi adomák abból fakadnak, hogy bizonyos dolgokról hallhattak annakidején, de a maguk pucérságában hihetetlenek voltak, ezért föl kellett öltöztetni azokat. A hős királynak csak balesetben volt szabad elpusztulnia: lova nem tudott fölkapaszkodni a meredek parton.

Ártatlan anekdoták és szándékolt történelmi ferdítések kergetik egymást. Baráti közvetítéssel jutott most a kezembe egy könyvecske. *Német maszlag* a címe. Szerzője, Bevilacqua Borsody Béla, ezt is másként tudja. Közvetlenül a második világháború évében, 1945-ben jelent meg sok más munkáját követően, és mindenféle párhuzamokat keres a törökvilág meg a Hitler-világ között. A Dzsugasvili-féle szívinfarktusokról szólni még nem lehetett érkezése. A gulágokról se. A történelmi párhuzamok egyébként mindig sántítanak, de nem kései bírálatot akarunk mondani, csak azt említenénk meg, hogy az írás szerint a menekülés se úgy volt, ahogyan tudjuk. Idézek belőle egy kicsit.

„Nem igaz, hogy II. Lajos elesett Mohács alatt, illetőleg nem igaz, hogy a »megáradt Csele-patakba fulladt bele«. Ellenben igaz, hogy a dunaszekcsői Plébánián, szerény vacsorája, illetőleg menekülése közben Szapolyai György háromélű cseh törével oldalba szúrta, mondván: »Te bestye táncos királ, te parázna, te igazságtalan királ! Elvesztetted Magyarországot!« Így olvassuk mindezt a szemtanú Szerémi György, a király budai káplánja emlékiratában, az előzményeket pedig Marino Sanuto velencei diplomata és historikus, Brodarich szerémi püspök, Antonio del Burgo báró és Campeggi pápai Nuntiusok követi jelentéseiben. Ballagi Aladár a spanyol udvari titkos levéltárban megtalálta Ferdinánd futárlevelét, melyben még Lajos halála előtt bejelentette az előre előkészített halálesetet, ami magyar trónját jelentette. A spanyol udvar Valladolidban hálaadó misét tartott, mert Ferdinánd Lajos leszúrásával lett Magyarország ura. A zuhlott Mária királyné is biztosan tudta, hogy Lajossal Ferdinánd vagy más végezni fog, már augusztus 29-e előtt dunai gályákon menekítette Bécs felé a budai aranykincset. A pozsonyi várkapitány, Bornemissza lefoglalta a rablott magyar értékeket és karóba húzatta a királyné lovas magyar testőreit, akik a budai palota homosexuális orgiáin asszonyi papucsosan, szoknyában táncoltak. ... Az aulikus-dinasztikus régi magyar történet-írás a király haláláról a »Cselepatak« regényes novelláját terjesztette, mert kínos dolog lett volna, hogy a német uraság orgyilkos tör útján-módján ült a magyar nyakába.”

Mai tanúvallomásban is megállná a helyét a körülmények aprólékos elősorakoztatása. Duna-szekcsőn vacsorázott a király; háromélű cseh tör volt a gyilkos fegyver; és az elkövető is megvan: Szapolyai György. Hogy ez a férfiú milyen rokoni kapcsolatban lehetett Szapolyai (Zápolya) Jánossal, most ne kutassuk, de hogy a spanyol udvar érdekei is kormányozták a törét, íme, be van bizonyítva. A „bestye táncos királ” és a „zuhlott Mária királyné”, meg „homosexuális lovas magyar testőrei” ennyire fontos szerepet játszottak a nemzethalál előidézésben. És ami minden anekdotában fontos, a gyilkosság mondokáját is szó szerint idézi, azt a látszatot keltve, hogy szemtanútól tudjuk mindezt. És a kincsek elrablása is, lám, már akkor szokásban volt! Az már csak ráadás, hogy az egyébként rendkívül művelt török szultán nem is a magyarok ellen indult, azért nem szállta meg azonnal az országot. Neki Bécs kellett volna.

De ott voltunk mi, balga magyarok, akik hőiesen elébe vetettük magunkat. Nekünk már akkor is Mohács kellett.

Tomori Pál esztergomi érsek hadvezérségéről is leszedték a keresztvizet. A história a legjobb társasjáték. Mindennek az ellenkezője is bizonyítható.

Kölcseynk két szeme

Tudjuk jól, csak az egyik volt szolgálatban, a másikra hamar ráborult a himlő. Istenem, mennyit csúfolhatták miatta gyerekkorában, akár szemtől szemben, akár a háta mögött! Harmatfinom érzékenységet ültettek a lelkébe. A debreceni kollégiumban is a mérhetetlen magány rakott fészket benne. Így lett a reformkor egyik legnagyobb személyisége. És nevezetes költője. A nemzet imájának, a Himnusznak a szerzője. Alcíme is volt: *A magyar nép zivataros száza-daiból*. Csekén - Szatmárcsekén - írta, 1823. január 22-én fejezte be. Mostanában a magyar kultúra napjaként ünnepeljük január 22-ét.

Illik tudnunk legalább a Himnusz kapcsán, hogy korának himnuszai legtöbbször így kezdődtek: Isten, áldd meg a királyt! Forradalmi tettnek is számított, hogy ő így kezdte: Isten, áldd meg a *magyart*! Téves értelmezéssel be is sorolta az utókor a vallásos versek közé. Amikor a kőkemény ateizmus dúlt nálunk, állítólag az új magyarok himnusát is meg akarták írni, amelyben természetesen nem szerepelt volna Isten. Talán Illyés Gyulát szemelték volna ki a versére, Kodály Zoltánt pedig a zenéjére. Tagadni nem lehet, igényes volt a választás, nem kutyára bízták volna a szalonját. Kodály állítólag klasszikus tömörséggel felelt: *Minek? Van már neki!* Pedig benne is motozhatott a majdnem minden szerzőre érvényes hiúság: ha mindenhol az övét énekelnék!

Van egy vitára adó szó mindjárt az első versszakban, és azt énekeljük is: *Nyújts feléje védő kart...* A szegedi egyetem nyelvészprofesszoraként ismerhettem meg Mészöly Gedeont, és olvashattam fejtegetését is. Kölcsey Ferenc e-ző nyelven beszélt, a *feléje* voltaképpen így hangzana a mai magyar nyelvben: *föléje*. Ha csak felé nyújtaná az Isten a védő kart, nehezen védené meg, ha azonban *fölé*, akkor van értelme.

És róla is mondták, az egy szemével is többet látott, mint sokan mások a kettővel.

Minden tiszteletet megérdemel az utókortól. Ne szépítsuk a dolgot, tévedett is. Már gyerekként puhánynak vélte kortársai írásait. Berzsenyi Dánielben se ismerte föl a nagy költőt. Úgy megbíráta, örökös és teljes hallgatásba kergette. Hiába szórt utólag hamut a fejére. Idézünk belőle: „*Az ifjú, Tek. Társaság, az ifjú, ki a nemzet nagy énekesét megítélni merész volt, s ki e merészséget oly felette drágán, Berzsenyi elhűlésével, fizette meg, ez az ifjú - én valék.*” A Tek. Társaság az Akadémiát jelentette. Ott mondta el emlékbeszédét 1836-ban. Két bekezdéssel alább pedig: „*Árnyéka az elköltözöttnek, sírod felett zeng az engesztelő szózat! Nem sokára követlek tégedet...*”

A beteg szemével is támadtak gondok. Csak remélhetem, akik mostanában kapják a Kölcsey-érmet, nem fél szemmel nézik a világot, és nem kell majd árnyékunk fölött zengetniük az engesztelő szózatot. Mert nem mindenre érvényes, hogy többet lát a féllal, mint más a kettővel. És abban is bizakodom, az újkori ifjak, heves vehemenciájukkal nem az ő botlását ismételve, napjában.

Általában elég annyi nekünk, hogy az egyik szemére borult az árnyék, de melyikre? Vannak esetek, amikor pontosan illik tudnunk. A jobbra, vagy a balra? Napjaink neves szobrásza érembe kívánja vésni portréját, neki tudnia kell, melyiket csukta le időnap előtt a kór. Van egy nagyszerű kapa-kaszakerülő kisded társaságunk Szegeden, eljár oda szobrászunk is. Csöndes vita kerekedett körülötte. Van egy régi kötetem, előszavát Klebelsberg Kunó írta - kultusz-miniszterünk volt valaha, talán a legkülönb ebben a megbízatásban -, annak az elején rézbe karcolva ott van a teljes fej. El is vittem, hogy megmutassam. Láthatja tulajdon két szemével, aki látni akarja, jobb szemén van a homály. Ki a fene gondolta volna, hogy a rézmetsző, bizonyos *Schwedgeburch*, tévedett volna?

És ki veszi magára a felelősséget, ha netán ez a tévedés halmozódik tovább? Annyi hasonló támadt már a magyar irodalomban, Tiszát lehetne rekeszteni velük. Ferenczy Béni híres plakettje is ezt vehette alapul. A fizikából tudjuk, Hygens-elvnek mondják, a hullámmozgásban részt vevő akármilyen minden porcikája új hullámforrásnak tekinthető, de érvényes ez minden irodalmi és politikai tévedésre is.

Én, balga! Itthon aztán végre fölütöttem a háromkötetes Magyar Irodalmi Lexikont, és majdnem leszédültem a székről. A róla szóló, majdnem hétlapos szócikk legelején olvasható mindjárt, nem a jobb, hanem a bal szemére volt vak. Eltaláltam szarva között a tőgyét! Leírom még egyszer, hátha jobban megragad bennünk: a jobb szemével látott jobban, mint sokan a kettővel. A balt rontotta el a kór.

Még aktív újságíróskodásom idején, amikor kötekedő riportalanyaim kezdték elővenni a „dokumentumokat” az asztal fiókjából, mindig mondtam, hagyják csak békében. Mert azt soha nem tudhattam, hány bizonyíték van még ott, ami az én föltételezésemet igazolná. Inkább nézz a szemembe, és úgy mondd! - ez volt a szokásos hárító szövegem. Hajszára így jártam most magam is.

Kölcseynek a fél szemébe nézett rosszul a karcoló. Vagy csak arról lenne szó, hogy a rézkarcon oldalhelyesen volt, de a róla készült összes lenyomaton jobbra fordult a bal? Sanyi, vigyázz!

Ismétlem tehát: a bal volt a rossz. De a Himnusz sokáig csalja még ki könnyeinket, akármikor énekelni halljuk. Igaz, a zenéje se pattogó induló, mint a legtöbb a világon, a nemzet imájához illik inkább. *Isten, áldd meg a magyart / Jó kedvvel, bőséggel, / Nyújts feléje (föleje) védő kart, / Ha küzd ellenséggel; ...*

Hetvenkedő

Kezddhetem úgy, ahogy a Parlamentben szokták? Vagy az egyetemen? Polgármester Úr, Magnifice Rektor, Tudós Előadó Urak, Tudós Hallgatók, és együtt kedves mindnyájan! Csípi a bőrömet ez a hetven esztendő. Nem lehetne belőle kimaradnom valahogy? Ha ellenben őszintén gondolok bele, akkor meg azt mondom: csak hetven? Hadd legyek egy pillanatra az életcirkusz kikiáltója: Ide, ide, hölgyek, urak! Itt láthatják azt az óriáskígyót, amelyiknek a fejétől a farkáig kivan a hetven, visszafelé számolva pedig - bakfitty. Egy sánta arasz.

Mi ebben az én érdemem? Hogy megszülettem? Bocsánatot kérek régen elköltözött Édesanyámtól, ott voltam bár, ordíthattam is, mint a fába szorult féreg, de egy csöppet se emlékszem rá. Mindazonáltal érte való hálámat soha nem tudom kifejezni. Azt tudom, hogy hétfőre esett, mert a biztonság kedvéért indulásunk előtt még belenéztem az öröknaptárba is.

(Merő véletlen, vagy szerencsés összjáték, a zombói népőiskola főnapjai is hétfőnként vannak, elődjét is ide számítva harmincnégy éve már.) Azt is tudom, hogy másnapra anyakönyveztek, nem január 13-ára, az esztendő leghidegebb napjára, hanem 14-ére. Meglehet, a jegyzőbe költözött bele a száanalom, ne kísérje ezt a pöttöm szerencsétlent egész életén át a szerencsétlen szám átka, de a lényeg az, hogy evilági életembe azonnal úgy belérészedtem, hivatalos születésem napján már másnapos voltam. Pedig az anyatejen kívül semmi mást nem ittam. Azt azonban ő se gondolhatta, hogy a hetvenedik dupla veszedelem: péntek, 13. De jó, hogy azon is túl vagyunk.

Indulásomat a nagyvilágba még ki kell egészítenem. Ha akkor már fölfedezték volna a magzatelhárító tablettát, talán meg se születtem volna. Ki vállal ma négy gyereket? Később még egyet, összesen ötöt? Megátalkodott egykori miniszterelnöknek kellene annak lennie. Mi öten voltunk testvérek. Szegény, szegény Édesanyám!

Amióta az eszemet tudom, mindig nagy gyerek szerettem volna lenni. Hetvenévesen is az szeretnék. Istenem, belegondolni is gyönyörűség, gyerekkorom nagy vágya: ha én egyszer 17 éves lehetnék! Úgy beletottyantanám a Bózsit a hamulúgba, ahogy ő ültetett bele engem botcsinálta mágusként, az ígérés örve alatt. Aztán 18 szerettem volna lenni. Sokszor és sokáig szerettem volna az lenni. Ma is szeretnék.

Emlékszem rá, amikor 33 évesen bezupáltam a Délmagyarhoz, azt mondta a testvérlap munkatársa, a Kaczúr Pista, ő már 18 éve robotosa a lapjának. Teremtő Jó Istenem, ezt a nagy hülyeséget 18 évig ki lehet bírni? Ha jól számolom, tavaly vertem el a dupláját. Eddigi életemnek majdnem a felét. Másik eset: amikor klinikai keresztúti ájtatosságom egyik fontos stációjáig jutva a pécsi tökgyalu előszobájában is megfordultam, volt ott egy fiú, akinek 18 évvel azelőtt nyúlt bele a fejébe Mérei professzor, srőfigazítási szándékkal, és akkor ismét mintha valami rosszul ketyegett volna benne. Tizennyolc év! Ha én azt megérhetném! November 12-én, nyolc és tizenkét óra között a huszonegyediket léptem át. És én még napra, percre kiszámoltam annakidején, mennyivel élte túl Karinthy Frigyes a maga műtétjét. Aznap nem vettem föl olyan cipőt, amelyiknek a befűzéséhez le kellene hajolnom, és a feleségemet is megkértem, ma aztán véletlenül se pöröljön velem. Koromnál fogva hány Karinthy lakhatna bennem?

Ezért meg a mostohaöcsémnek elkeresztelt Bodosi professzor úrnak tartozom ki nem fejezhető hálával. Ő csökkentette a *fejadagomat* egy zölddióval. Sokáig szeretnék még adósa maradni. Professzor Úr, ezt a balhét kettőnknek kell elvinnünk!

És itt a nagy megalkuvás, az élvezetek halmozása: öregember is sokáig szeretnék még lenni.

A másik jótétemény a családom. Ha akkor nem Verámmal akadtam volna össze, hanem valaki mással, és ki nem tartott volna mellettem, ki tudja, hányadik nekifutásnál tartanék most? És gyermekeim se ugyanazok lennének. Unokám se. Megköszönöm ezt se lehet. Itt ülnek Összes Műveim, egybe fűzve, bőrbe kötve, szemben velem.

Eltartana éppen hetven évig, ha minden apró mozzanatát el akarnám mondai eddigi életemnek. Egyet azonban még vissza kell idéznem. Bodosi professzor úr vendégszeretetének bőséges *élvezetére* emlékezve, ott, a klinikán jutottam el arra a szilaj fölismerésre, aki a negyvennyolcadik évét túl nem éli, abból soha nem lesz hetvenéves se.

Legalább ezt szeretném most átadni kötelező parancsként a nagyvilágnak.

Akkor már beleestem a zombói iskolába, mint légy a levesbe, bár még nem tudtuk, hogy népőiskola fő a bográcsban. Jóval előtte, kilenc esztendeig adogattam a tanácsokat sorozatban, hogyan kellene megmenteni azt, ami jó. Itt volt az alkalom, a tíz éve folyamatosan működő

kertbarát-kör mintha gyöngült volna. Sokszor elmondtam már, de jó újra mondanom. Azt ajánlottam, ne térjenek át a kétévenkénti programokra, mert a töltött káposzta ugyan akkor jó, ha többször is fölmelegítik, de egy év pihenő alatt azt is kiveri a szőrös penész. Elérhető körből a legkikalapáltabb fejű embereket hoznám ide előadónak. Akadémikusokat, professzorokat, világhírű kutatókat. Ellenkezett valaki - egyik kedves hallgatónk ma is -, imígyen szólva: annyi eszünk nekünk is van, tudjuk, a tudósok mind unalmasak. Senki se jönné el, de ők se jönnének közénk, mert megérzik rajtunk a tanyaszagot. Mit mondhattam volna rá? Egy próba mindkettőre feleletet adhat. Ha nem vágta volna a fejemhez, hogy akkor csinálja maga, lehet, hogy az is fölért volna egy kiadós katasztrófával. Köszönöm Sípos rektor úr józan bátorságát: próbáljuk meg így is. Azt meg itt tanultam meg, a mindig józan paraszti ész átszivárgásával, hogy nyáron azért nem érdemes meghalnunk, mert dologidőben iszonyatos nagy luxus az ilyesmi, télen meg azért, mert nyakunkon a népfőiskola.

Németh Bandi ZSTA-nak, Zsombói Tudományos Akadémiának nevezett bennünket. Hallani lehet, az MTA, a Magyar Tudományos Akadémia is válogat jelölteket előadóinkból, sőt már a Nobel-díjasok esélyesei között is akad: Hadlaczky Gyula, a mesterséges kromoszómájával.

Kisdéd társaságunkból mindenestre barátságátömlesztő népfőiskola lett. Köszönöm a hallgatóknak, hogy huszonnégy évig elviseltek, és köszönöm az előadóknak, hogy huszonnégy év óta segítenek. Páternoszternek neveztem az elején még azt a szándékunkat, hogy ne csak a tudomány induljon a városból a tanyákhoz, de hadd tudja meg a tudós koponya is, milyen is a tanya. Most inkább szellemi öserő-visszapótlásnak mondanám. Több előadónktól hallottam, nagyszerű ötleteket is kapott a zsombóiaktól. Jólesett hallanom azt is Süveges Ildikó professzor asszony szájából, hogy mennyire jó lenne, ha az egyetemi előadásokat ennyire figyelnék a hallgatók.

Így aztán, szépen eljutván a szentháromság áldásával a magam „szentnégyességhez”, a megszületéshez, a házassághoz, a megmaradáshoz, és a továbbéléshez, mi mást mondhatnék az előttem járóknak, és az utánam jövőknek, örök másnaposságban hetvenkedve immár: bízom benne, csak az első hetven a nehéz. Áldja meg az Isten azokat, akik még előtte vannak, a föltétlen folytatás kötelezettsége mellett, az előttem járókat pedig arra kérem, akár előadók, akár hallgatók, engedjék, hogy nyomukba lépünk. Köszönöm szépen ezt a szép köszöntést. Földig hajolva a meghatottságtól, egyik felét szívesen átestálom a minden áldozatot vállaló előadókra, kedves barátaimra, a másik felét meg szintén a barátság jegyében leledző hallgatókra. Köszönöm, hogy köztetek lehettem. És maradjon meg a jelképertékű tanyai iskolában a kisdéd Zsombó kistérségi kisdéd társasága akkor is hosszú évekig, ha méltó párja még mindig nem akadt. Együtt csináltuk, együtt ápoljuk! Agymosások nélkül! Csak én lettem közben hetven éves. Csak hetven.

Miközben el nem kergethetem magamtól azt a szomorú tényt, hogy hetven se leszek már, megint eszembe jut egy korszakos valami. Állítólag a szabad választások korát éljük. Ha van szabad iskolaválasztás, szabad pártválasztás, szabad párválasztás, szabad orvosválasztás, itt ott szabad kórházválasztás is, és ez mind kihat további életünkre, miért ne lenne törvényes az életkorválasztás is? Ha még mindig számon tarthatom újra-születésemet, akkor még csak 21 vagyok! Ugye, hogy szebben hangzik? Majd amikor a második hetvenet is megülhetjük, ugyanitt, ahogy az aprócska János vitéz mondta az óriásoknak, azt mondom én is: *Amidőn a szükség úgy hozza magával, Nálam teremjenek kendtek teljes számmal.* Tizennyolcéves egészségben! Hallod, Jani bácsi? Gábor János vitéz! Hallod, Tóth Béla? Halljátok, mindnyájan? Nem hallom!

Azért...!

Egyforintos köszönet

Kergetjük egymást az egyforintossal. Kínálom fünek-fának, de kevesen buknak rá. Az meg engem kerget, és alig tudok elfutni előle.

Van akkora kis bugyellárisom, szóra se érdemes. Mindig van benne egy aprócska csavarhúzó, sok kedves pénztáros megirigyelte már. Ma kétszáz forintért se adnának hasonlót. Amikor eléjük szoktam tárni összes pénzemet, hogy szolgálják ki magukat, mindig el kell mondanom, annakidején két forintért vettem. Amikor a Cserepes sor még a Marx téren működött. A Marx visszaváltozott Marsra, a másutt bazárnak nevezett nemzetközi piac pedig először a Szent István térre zsuppoltatott át, és csak utána löködték ki a temető mellé, az egykori futballpálya helyére. A nagyon bonyolult gazdasági piactörténetre állandóan emlékeztetve elfér tehát a bukszácskámban.

Akármikor kéznél van. Láttam még a filléres világot is, és bízom benne, az euró is megtalálja. Az is jellemző rá, hogy degeszre tömve szokott lenni néhány elhullajtott csavaranyával, és nagyobbacska aprópénzzel. Azért is szoktam fölkinálni a pénztárosoknak, hogy kotorásszanak benne, mert két kéz biztosan kellene hozzá, de én egyikkel a szatyromat szoktam fogni. A teljes bizalom jelének veszik, főleg reggelenként fogadják örömmel. És ki is szokták takarítani belőle az összeset.

A dolgok normális menete hozza magával, az is előfordul, nálam is, kilenc forintot kellene visszaadniuk a tízből, ezért inkább azt mondják, vesszen inkább az az egy. Én meg levonom belőle azt a következtetést, kevesebb ennek már a becsülete, mint hajdanán a lukas kétfilléresnek volt.

Van azonban egy rigolyám, kívülről fújja már az óvodás gyerek is: se húsz fillérrel, se fél szóval nem maradnék adósa senkinek. Most a pénzről van csak szó, akkor is, ha húszfilléres sincsen már. Forintos foltot éget a zsebemre - meg a lelkeimre - az adósság, amíg legközelebb be nem fordulok ugyanabba a boltba. Ha ezt is elfelejteném, álmomban is rám kiabálhatnák. Már belépésemkor előkaparom az egyforintost, és addig melengetem ujjaim között, amíg a pénztárhoz nem érek. Nagyokat szokott nézni ilyenkor az asszonyka. Időközben akár milliók is átfutottak az ujjai között, dehogy emlékszik rá. Meg rám!

Az egyik gyorsétterem kasszájánál is sáros maradtam legalább három héttel ezelőtt. Akkora szégyen ez, akármikor meleg kanalat vettem a számba, mindig eszembe jutott. Tegnap is oda mentem. Induláskor rávettem csalfa szemeimet bukszácskámra, és nem volt benne egyetlen aranyszínű kisaranyos se. Kértem a feleségemtől, és miután ételhordónkat megtöltötték minden földi jóval, és a hosszú sornak is végére értem, átnyújtottam féltve őrzött adósságomat. Illendően meg is köszöntem türelmes várakozását.

Megakadt rajtam robotra kalibrált két szeme, és akkorát nézett, mintha csodabogár állna előtte. Leperkáltam az aznapi koszt árát, és amikor már az ételhordó bödögéit rakosgattam egymásra, még akkor is hangos szóval köszöngette utánam. Én is gondolkodom rajta. Az a forint a három hét után semmivel többet nem ért, inkább romlott. Akkor olyan könnyedén marasztalta nálam, mintha csak kóbor legyet ajándékozna, most meg nem győz hálálkodni?

Lassan-lassan búcsúznunk kell a forinttól is. Az utókornak szánom legkisebb tapasztalatomat: nyugvófélben is fényesedik a napja.

Hatmilliárdszor a bütykök

Eljátszogattam a gondolattal máskor is már, de talán a becsületet nem játszom el, ha még egyszer előveszem. Ismétlés a tudás anyja, ha a következtetés egészen más lesz is.

Demográfusok - a népességet számba vevők - mondogatják, az emberiség lélekszáma átlépte a hatmilliárdot. Ezt kezdtem el szorozni a nap minden másodpercével, de ha megfelezem, akkor is iszonyatosan nagy summa jön ki. Márpedig biztosra vehető, minden fejben minden másodpercben születik legalább egy gondolat. A teljesen komplettekben is, a tudósokéban meg a szalajtósokban, a kalahütyösökben, és azok is ide sorolhatók, akiknek egy kerékkel több van, vagy kettővel kevesebb. Jár a malom, ha kell, ha nem. Az egyik nulláslistát öröl, a másik decét csak, a harmadik a korpát szórja.

Eddig én elszámolni nem tudok, elővettem kicsinyke marok-kalkulátoromat, ki is pötyögtetem rajta, de kimondani se tudom. Példáztoként azonban annyi is elég, hogy sok. Nagyon sok. Aki nem hiszi, ütögesse a maga kettyeréjét. Ha ezt a töméntelen sok gondolatot valaki bütyköknek nézné akármilyen patyolatvászonon, és elővenné hatalmas vasalóját, hogy simára vasalja, azonnal neki adnám a főkalahütyös rangot az összes csömbőléssel. A világ legnagyobb diktátora lenne. Előbb-utóbb vagy agyonvernék, vagy saját örültsége vinné a sírba.

Mielőtt elsüllyednénk ebben a tengerben, ideje hazai vizekre eveznünk. Ott billegünk lélekszámunkkal a tízmillió körül, azzal az erős veszéllyel, hogy hamarosan alá is bukunk. Mondhatná akárki, ne vegyük alapul a tízmilliót, mert a csecsszopó még nem gondolkodik, de merje ezt mondani akármelyik szoptató anyának. Valamennyi azt állítja, már magzatkorban is hasbárúgással reagál bizonyos hangokra. Ha szó szerint nem is ért mindent, de gondolati válasza van rá.

És hazai vasalónk is lenne? Hogy a patyolatvászon bütykei egybe simuljanak? Aki eddig nem vette volna észre, legalább most, a választási kampányban figyeljen jól, mert különben nekimegy a falnak. Nagyot koppan akkor, azután elhallgat. Most éppen pártvasalóké a szezon. Jószerivel meg se lehetne mondani, hány pártunk nevezett be újra a nagy futóversenyre, és mind avval áltatja híveit, hogy át is lépi a parlamentbe jutás küszöbét.

Régtől fogva vallom, és ha tehetem, hirdetem is, akkora ökörséget még nem találtak ki, aminek legalább hatvan követője ne lenne. Átokkal és áldozatokkal megrakott futópálya ez, a többség elhasal útközben. Pártneveket kellene említenem, de ha megtenném, a mindenkire érvényes demokrácia homokhegyének a legbelsejében találnám magamat. Annyira bent, ahová már az ürgelük se ér el. Ha mindez előre kiszámítható, egyetlen kérdés biztosan marad az összes többi mellett is: és ennek a sok beteg fejnek - majdnem bolondfuttatót írtam már - minden választási költségét mi fizetjük? Amikor a nadrágból is kivillog meztelen fenekünk?

Ne tessék aggódni! Ahogy a keresztény vallások mindegyike a bibliai igazságokhoz akart visszatérni, ezek is a nagy-nagy társadalmi érvényességeket veszik célba. A hiba természetesen bennünk van. Itt vannak az újsütetű proféták, és mi most se hallgatunk rájuk? Lesz itt akkora csatazaj az újraszámolás körül, Jerikó falai is belereszketnének.

Kötés és oldás

Trianonnal sokáig úgy voltunk, mint a megesett lánnyal. Nem illett róla beszélnünk. Az öreg-átkosban semmiképpen. Böjtje lett ennek is, a második világháborúba is azért rángattak be olyan könnyen bennünket.

Jártunk egyszer Versailles-ban, a Kis-Trianon palotácskájában is, ahol azt a bizonyos és szégyenletes szerződést aláírták. És velünk is tudomásul vétették. Olyan hazafias magyar lózungokkal volt telefirkálva kívül a fal, állítólag nem győzik lecsutakolni. Csak a miheztartás végett mondom, akkor még nem ismerték a falfújók idétlenségeit. Megnéztük Clemenceau szobrát is, és sokan éreztek intim kényszert, hogy meg is tiszteljék. Szintén hazafias indíttatásból. Világos nappal, közbotrány nélkül ezt mégse tehették meg, beljebb mentek a park bokrosabb részébe, ott kinevezték az egyik fát miniszterelnöknek, és szilaj magyarosan nyakon peselték.

Csak el ne indítsak evvel is valami bosszúálló kampányt!

Ráadást is kaptunk a Bécsi döntésben. Megerősítették a trianonit, és itt-ott még meg is toldoták. Ki-betelepítések áradata indult el ebből is. Sok tízezren lehetnek még az élők között, akiknek a szíve a szomszédban kezdett el dobogni. Kialakult az a meggyőződés, és el is terjedt, hogy Magyarország az az ország, amelyik körös-körül önmagával határos.

Fájdalmas fölismerés.

Talán-talán majd az Unió! A légies határokkal. Amikor nem csupán a madárinfluenza jön át onnan ide, innen oda, meg a kergemarha-kór, de az emberek is. És szabad lesz munkát is vállalni, egyetemet járni is. Sok jó gyógyító kenőcsöt kentek rá a belépési nyilatkozatunkra.

És erre azt mondja valaki, kedves barát, csínján bánjak Trianonnal. Mert ha az nem lett volna, ő se lenne. És mit érne a világ nála nélkül?

Mert az úgy volt, hogy szépeplékű édesapja, átlökve a határon, itt látta meg azt a világszép leányzót, aki hozzámenvén, hajlandó volt őt világra szülni. Szerető gondoskodással táplálta, megtanította bilibe dolgozni, járni-kelni, csetleni-botlani, aztán, legvégül arra is, hogyan kell méltósággal kilépni ebből a világból.

Akkora falat volt ez nekem, jól meg kellett rágnom. Családokat tépett el Trianon, és új családokat alapított. A háborúk borzalmi erősen besegítettek egyikbe is, másikba is. Nincsen az a számlamester, aki áfával vagy áfa nélkül, akár bruttósítva is ki tudná számolni, hány oldás, és hány kötés született. Az oldást akár robbantásos szétszakításnak is mondhatjuk, hősi halálokkal kombinálva is.

Bele lehet ebbe pistulni is. Hatalmasat veszített az ország, több mint kétharmadával szegényedett. Szegényedtek a lakói is. De ugyanakkor gazdagodtunk is?

Erről, persze, nem szólhatnak a trianoni falra füstött hazafias jelszavak. Fölmérhetetlen a veszteség, de konok következetességgel mégiscsak igyekezett betömködni a hézagot a történelem. Egyszer sikerült, máskor nem.

Nagy kerítő a szerelem. Áldás legyen rajta.

Menza az utcán

Időnként Arany János is szeretek lenni. Ahogy őt a gyékényes, abroncsos alföldi szekér látványa öntötte el hazavággyal, visszaidézve a pirosuló búzamagot, a rét gyapját, lenyírva, meg az aratást, azon kapom magamat, én meg az iskolák előtt szeretek elbambulva megállni. Meg a könyvtárak előtt. Meg a művelődési házak előtt. És szeretek bejárni a Sajtóházba is, mennyekbe emelkedéseim, és iszonyatos orrba veréseim színhelyére. Mindből előbugyborékol eddigi életem egy-egy darabja, és valamennyiben van emelkedés is, veregetés is.

Az iskola fénye és árnyéka talán azért kísért legjobban, mert hosszú ideig jártam bele, és sokáig arra készültem, hogy egész életemet benne töltöm el. Sokszor mormoltam már hálaadó fohászt azokért, akiknek sikerült. Azért szeretném, ha minden faluban, és minden városban szobrot emelnének a tanító embernek. Azon túl, hogy megtanított bennünket ki-ki szakmája szerint az élet legnagyobb dolgaira, ő vette észre először, hogy bennem, benned, benne moco-rog valami. És addig-addig főzte lelkedet, amíg arra a pályára nem kanyarodtál. Ki minek nem mestere, hóhéra annak, hogyne tudnám, ezen a pályán is megtermettek a sarlatánok, de az egészséges szervezet kiostálja azok emlékét is. Mintha nem is lettek volna. A jó könyvtárosok előtt is hasonlóan tudok fejet hajtani, és a jó népművelők nevét is bearanyoznám, amiként a jó újságírókról is ódákat tudnék zengeni. Mondom, a jókról! A többit hadd nyomja a felejtés enyészete.

Meg-megállok néha az iskolák környékén, és elnézem, hogyan lötytenek ki belőle a diákok. Hej, ha én is köztetek lehetnék! El is szoktam kámpicsorodni néha. Amikor például azt látom, a legtöbb cigarettacsikk a buszmegállókban van, meg az iskolák kapujában. Istenem, hány kajla kölök, és szépségre termett leánka herdálja el öregkorát a füstölés oltárán. Önti a tudomány az újabbnál is újabb észleléseket a nikotin, a kátrány és a szén-monoxid minden ártalmáról, és ti, a jövő nemzedéke, csak azért is szívjátok. Befizettek infarktusra, érszűkültre, hirtelen halálra, netán múltára, mindenre.

Néhány napot nevelőotthonban tölthettem az ősön. Nem kellett elővennem nem létező számolási zsenialitásomat, hogy megtudjam, a közel száz gyerekből összesen három nem bagózott. Az ebédlő előtti várakozás nyomait lapátszámra takarították el az arra rendelték, meg az iskolabejáratok előtt is halomba gyűltek a maradékok. Összesöpörték reggel, és nagyszünet után is. Pedig állítólag rendelet van rá, hogy 18 éven aluliak nem is vehetnének bagót. Megoldják. Egymástól is lopják a gyerekek. És a lelkes pedagógusok elkezdik kinyomozni, ki volt megint az az enyveskezű, és semmit nem szólnak azokra, akik későbbi nyomorúságukra fizetnek be vele.

A minap az egyik általános iskolából lódult elém a jövőendő. Lődörgött mindegyik hátán az ezerszer kárhoztatott dögnehez iskolatáska, és valamennyi arcáról sugárzott az aznapi szabadulás gyönyörűsége. Ebéd után jöttek elő, és mindegyik hozta magával a kiegészítőként kapott banánt. Nem almát, mert az hazai, és nagyon pórias lenne, talán egészségesebb is, a banán elegánsabb. Ahogy a majom is ki tudja fejteni, hihetetlen előkelőséggel hámozta meg mindegyikük - és dobta maga mögé a héját. Ha nem is minden lépésre volt az utcai szemetes, de elérhető távolban az is akadt, ott sorakoztak a kukák is, de természetes, hogy akkor diák a diák, ha eldobja. Sokan mentek, minden lépésre volt banánhéj. Úgyis olyan sivár lenne a város szemét nélkül!

A menza aznap kiköltözött az utcára.

Galamb, száraz ággal

Elbambultam volna Zsuzsanna-napkor? Vagy csak nem voltam pacsirta-közelben? Nem hallottam, hogy megszólalt volna, de akit fölköszöntöttem, hallotta. Ebből is tudni lehet, közel a tavasz.

Nagyapáink idejében - az öregedő korosztály őseire tessék gondolni - az egész kalendárium mintha csak arra való lett volna, hogy előre kiabálja a várható időjárást. (Ezt most egész meteorológiai állomás gyakorolja, vitatható sikerrel.) Veronika az esztendő leghidegebb napját hozta, Vince meg hol megcsordult, hol nem, de Pál mindig fordult. Jött aztán gyertyaszentelő a medvével - vagy visszament, vagy kinn maradt -, eljött a Dorottya is, és szorította vagy tágitotta, de nekem külön megfigyelési parancsaim szóltak Juliannára is. Azon a napon már krumplit is ültettem a kertünkbe, és másik esztendőben láttam a galagonya fáján hóbundában ülni a költő vadgalambot. Jégtörő Mátyás is időjárási nap. Töri a jeget, vagy csinálja.

Történt pedig, egy nappal Mátyás előtt, hogy vadgalamb röppent föl előttem a járdáról. A közönséges házigalamb hozzá képes nekivadult természet, ez majdnem bevárt. Igaz, a lehető legfontosabb dolga akadt, száraz ágat kezdett egyensúlyozni a csőre között. Nem kellett találós kérdést játszanom, tudtam, készülő fészkéhez viszi.

Róla derék Noé apánkra röppent eszem kereke. Csak hatszáz esztendős vala, amikor góferfából megépíté azt a bizonyos bárkát, amelyben szükös háza-népével, és a föld minden állatával - himmel és nösténnyel - átvészelte az özönvizet. Amikor megfeneklett végre a bárka az Ararát tetején, először a hollót engedte ki. Elröppült és visszaszállt. A második követ a galamb volt. Az is visszajött, mert nem talált nyugvó helyet a lábának. Még hét napot várt Noé, újra küldetésre fogta galambját. Hogy a hímeket, vagy a tojókat, arról nem tudósít a Biblia, de ha az emberek közül csak a férfiak jöttek számításba - föltehetően a patriarchális család volt akkor a sláger -, a galambnak is hímnek kellett lennie. „És megjöve ő hozzá a galamb estennen, és ímé, leszakasztott olajlevél vala annak szájában.” (Károli Gáspár fordítása.) Újabb hét nap múlva, a harmadik kibocsátás után „nem tére többé ő hozzá vissza.” Ebből látta a bölcs Noé, hogy száradóban a föld.

Párja minden bizonnyal megtalálta, így maradt fenn a galambfajzat is. Csakhogy az én tubicám szárazat vett föl, nem olajágot. Nem tehet róla, nem tanulta a Bibliát. Messze vagyok még a hatszáz évtől, de azt a következtetést már levontam, közel van a tavasz. Hozta hírül a medvemeteorológia, aztán Dorottya, Julianna, és Zsuzsanna. Ide dolgozik Mátyás jégtörő vagy teremő csákánya is. Sejteni lehet, most inkább csinál.

Tavaszüzenet a belvíz, és az árvíz. Megint látszik, az emberek nem javultak meg. Nem ásták ki az árkokat, vagy teleszórták szeméttel, és változatlanul a kóbor vizek szintjén van a házak küszöbe. Csoda, hogy bemegy a víz? Az amerikai típusú, új divatú házak is benne állnak, nemcsak az örök nyomorultak vályogviskói. Aszály lehetett, amikor a téglákat rakták.

Riogatásként most ráadást is kaptunk. Első helyen a bütykös-hattyúk tava áll, zsákos karra komponálva, balett-lépések nélkül, másodikon a rohadó húsok tornya. Itt van még világpusztulásként a sportsarnokok, élményfürdők és piacok hónymta tetejének rianása, meg a lavinasodrástól fenyegetett barlangászok veszedelme. Egy darabig nem hal ki belőlünk a katasztrófarettegtetés.

Galambnyelven mégis az adatik tudtára minden népnek, aki a bárkamenekvésből újra uralja a földet, tavasz akar lenni. Bár a hatalom kiadta a parancsot, hóvirágnak, az első valódi hírnöknek csak titokban szabad nyílnia.

A gumiember, Hollandiából

A magamfajta szegénynek néha kétszer kell a vízbe ugrania, hogy egyszer csobbanjon. Megkörnyékeztem egyszer már a Hollandiában élő Edwin van Schiet, hogy kukacpostán tárja föl kilétét, de elhárította. Most megint megkértem, és végre kötélnek állt.

Nagy ész nem kellett hozzá, hogy nevéből kitaláljam, nem született magyar. Ezzel szemben magyar-holland nyelvű újságot küldözgetett. Azt már nem tudom, hogyan akadtunk egymásra, a virtuális találkozások ideje sokszor elfelejtődik. Hollandul egy szót se tudok, de azt látom, a magyar szöveg veretesen tökéletes. Képei is jók. Hol tanulta, hányadik őse révén kötődik hozzánk, hogyan tartja a kapcsolatot kised hazánkkal, miből él egyáltalán? Fölsoroltam neki jó pár kérdést, és lássatok csodát, felelt is mindre.

Soha nem volt magyar, de félig azzá lett. Vagy jobban is? Egyetemen angolt tanult, és színháztudományt. Szakdolgozatát már a magyar drámából írta. Angliában járván, összetalálkozott egy mezőtúri fiúval, aki azóta a Teleki Blanka Gimnázium tehetséges tanára. Meghívta látogatásra a vasfüggöny mögé. Itt kaphatta az igazi fertőzetet. A következő évben már beiratkozott a kinti egyetem magyarnyelvű tanfolyamára. Újra eljött 1980-ban, két évvel később részt vett a debreceni nyári egyetemen. Nagy kerítő a szerelem, itt ismerkedett meg a szlavóniai magyar kislánnyal. Házasság lett belőle. Őt kerek esztendeig csak magyarul beszéltek otthon. Ma is emlegeti, legalább az apósa is magyar.

Jóval később, fél évig ösztöndíjas volt Pesten. Azt mondja, itt senki nem várta, ment a maga útján. Eljárt színházba - hiszen ezt is tanulta -, és a nyugdíjas ruhatáros hölgyekkel jókat beszélgetett. Naponta háromszor betért a Gerbeaud-ba, sok tévét nézett, és mindig figyelte az emberek beszédét.

Amikor cseperedő leánkájuk kezdte meghívogatni játszótársait, akkor kellett feleségének is megtanulnia hollandul. Jól meg is tanult.

Igényes lap az övé, a címe is ez: Most Magyarul! Meg lehet ebből élni? Főszerkesztője, mindenese egy személyben. Valóságos kismestere, nagymesteri fokon. Magánvállalkozói tanárként tanítja is a magyart, nyelvkönyvet is írt hozzá, legalább ezret el is adott belőle, multimédiás forgalmazó is, tolmácsa és fordítója egy kereskedelmi cégnek, és hetenként egyszer, szombatonként postáskodik. Diákkora óta. Neki ez az egy nap hoz annyit a konyhára, hogy megéri, sőt a szociális- és egészségbiztosítása is rendben van vele.

Mondtam, szép a lapja, és magyarsága. Főleg hollandok forgatják, akik nyelvünket akarják megtanulni. Ha elakadnak valahol, ott a tükörfordítás. Konyha, hírek, eseménynaptár, nyelvészeti rovat, minden van benne. A bukovinai székegyek tragédiája is a mostaniban. Ja, majdnem kifelejtettem: és gumiember is még. Akrobataként járta Európát, naponta áll tótágast most is, akár a parkban, a padon is, kutyasétáltatás közben. Egész életre szóló lelki rugalmasságot is innen kapott? Van egy kajla gyanúm, ez a hajlam hajthatta a drámatudományokhoz. A nagyobb pódiumművészethez. Még csak negyvenöt éves.

Lapján nem érződik, hogy nem született magyar, leveléből kicsikét kitetszik. Utolsó mondata: „Szeretem a magyar nyelvet, és a magyarokat, és a magyar történelem nagy részét.” Biza-kodik, egyszer talán észreveszi a Pro Cultura Hungarica, meg a Nemzeti Kulturális Alap is.

Megátalkodott, szerény és serény követe nyelvünknek. Megérdemelné, hogy viszontszeressük.

A Virágzó barackfa nyomában

Több teóriám is van, amelyet eddig senki se cáfolt meg. Az egyik: minden írás eljut oda, ahová nem kellene, némelyik oda is, ahová való. Többször írhattam a mórakalmi városközpontban álló honvédemlékműről. Gracza Antalt és Záhony Istvánt verték agyon kapcabetyárok a ma Rúzsához tartozó Laposjárason, a Ruki erdő mellett, 1849-ben, menekülésük közben. Messze esik ide a Lapos legelő, de ez is, az is Szegedhez tartozott akkor még, és központibb helyre akarták tenni. Az obeliszkbe Vígh Ferenc szegedi szobrász készítette a bronzplakettet 1912-ben. Később tölgyfából faragott emléket Dönczi András szegedi asztalos, azt az emlékfákkal is megjelölt helyszínen állították föl. Az is messze esett a faluközponttól, azt meg Rúzsá közepébe „körzetesítették be”.

Amerikába is eljutott az írás, tavaly el is jött onnan a 84 éves Gracza Rezső, hogy föltételezett őse gyászos elvesztésének helyszínét bejárja. Magam mutathattam meg a két emlékoszlopot is, és elvihettem a „hóttas fákhöz” is. Időközben megjelent írásom a második tanyakönyvemben is, itt meg dr. Bíró Mária szegedi orvos akadt rá. Mert ő meg Vígh Ferenchez, a szobrászhoz kötődik.

Róla én vajmi keveset tudok, arról pedig semmit, hogy föstött is valaha. Pedig a doktornő egy kép nyomait kutatja. Bécsben él nagybátyja, Valentiny Géza. Papi ember, pápai prelátus, aki még látta, a Töltés utcai udvarukban nyíló barackfát Vígh Ferenc rokoni alapon vitte vászonra. Élete leghőbb vágya, hogy még egyszer lássa. Micike - feleségem osztálytársa volt a gimnáziumban, innen a bizalmas becézés - járt már ebben az ügyben Apró Ferencnél is, az ügyvédnél, aki Szeged művelődésének historikusa is egyben, és megfordult Nagy Imrénél is, a múzeumba szorult remekművek mostani őrizőjéhez. Egyikük se tud a képről semmit.

Így aztán, ha ló nincsen, a szamár is jó alapon, hozzám is eljött. Na, hiszen jöhet. Századannyit se tudok, amennyit az első kettő egyenként tud, de azért kimásoltam neki a múzeumi évkönyvből, amit Szelesi Zoltán a számottevő szegedi alkotóról mond. És közben jött a mentőötlet. Ha az a kép valóban elkészült - több képet is festett, nemcsak szobrot alkotott -, akkor az valahol megvan. Kallódik, így mondják a hivatásos gyűjtők. Abban maradtunk, megírnám én a magam gyöngye stílusában az egészet. Hátha most is igaz lesz a tétel: oda is eljuthat az újság, ahol éppen a festmény kallódik.

Megeshet, persze, aki őrzi, nem a festő nevét tiszteli benne. Talán föl se fődözte rajta. Az is lehet, nem is írta rá alkotója. Csak lát rajta egy fát, tele virággal, a tavasz legszebb ígéretével. De ha valahol a falon függ, vagy padláson porosodik egy kép, amelyiken virágos barackfa ékeskedik, tegye föl pápaszemét a tulajdonos, és nézze meg jól. A képet is, szignóját is. Ha belefészkelné magát a gyanú, hogy ezt a képet keressük, szívesen összehoznám az idős bécsi pap szegedi rokonával.

Ennyivel tartozunk egymásnak.

A nagypofájú bólogató

Ezer fifikával igyekszik mutatni a televízió, mekkora tavak keletkeznek mostanában ott, ahol vetésnek kellene virulnia. Megint érvénybe lép a szokásos parancs: állj elő, polgármester, és magyarázd meg!

A polgármester áll, és komoly mentséget nem tud fölhozni. Mondatlanul is mondja azonban, belvizek ellen sincsen orvosság. Roggyannak a házak, és némelyik hirtelen-tóban fölüti a fejét

korunk másik veszedelme, a bütykös hattyú is. Hozza, csak hozza a szárnyasok influenzáját. Soha nem hittük volna, hogy ennyi van belőle hazai tájainkon. Mondják, persze, ez meg azért van, mert természetes ellensége nincsen. A sasmadár neki se veselkedne, hogy falatozzon belőle. Az ember pedig? Inkább tenyeréből etetné. Olyan aranyos az eszemadta!

Mi lenne itt, ha belefogtunk volna a számlálatlan halastavak telepítésébe! Talán emlékszünk még rá, a chilei cseresznyével egy időben támadtak ilyen megváltó ötletek.

A tavaszok emblematikus velejárója lett a csatornát tisztító markológép is. Ott áll, a messze távolban, lánctalpas mivoltában, és szilaj magányában rendre bólogat. Vannak elszánt operatőrök, akik a közelébe is elcaplatnak, és azt is látnunk engedik, hogy szélessávú nagy kanállal, nagypofájú markolóval sikerült találkozniuk. Markolással a trutymóba kevert nádtorzsát, gyékényt, mindenféle szemetet.

Vehemens gondolatok támadnak az emberben. A lánctalpas, ugye, van, amennyi van, de az akár nyári aszályban is megvan. A széles kanalat is föl lehetne szerelni rá akármikor. Istenem, ha valaki megpróbálná mindezt a mocsos munkát akkor elvégezni, amikor még nem mocsos, és caplató sár sincsen!

Tudom, hogyne tudnám, nagy úr a pénz, főleg akkor, amikor nincsen. Más dolgok is birizgálják azonban ragya agyam kéréget. Valamikor, nagyon régen még, a legtöbb kicsi parcellának és nagyobb birtoknak is voltak levezetői. Amikor ránk hozták a nagyüzemi gazdálkodás sztalini változatát, avval kezdték, hogy egybeszántották a parcellákat. Volt levezető, nincs levezető. Időbe telt, amíg a valahogy mégiscsak erősödő szövetkezetek újabb szisztémák szerint újakat teremtettek. Megint jött egy gazdasági változás - rendszerváltásnak szeretik mondani, és gengszterváltásnak csúfolni -, megint kellenének a kisebb elvezető rendszerek.

Más baj is van. Gazdasági eltévelyedésünk áldozatának is tekinthetjük nagyapáink unokáit. Ők már csak azt láthatták, hogy térkép alapján telepítik például az őszibarackosokat. És a házakat is képesek voltak vízjárta helyekre rakni. Pedig az őstanyai ki tudta centizni, hová rakhatja házikóját. Foltokban pusztult a gyümölcs, és rendre rogyadoznak a viskók. Most megint ott tartunk, hogy rémüldöznek a szatymazi, a zsombói, meg talán a mindenholi őszibarack-termelők, meglehet, idén is elúszik a termés. Akik kezemre esnek, hergelni szoktam: el kellett volna vezetniük, amikor víz se volt még. Meg avval is, hogy őseink tudták már, ha nyárfákat ültetnek az utak mellé, képesek szárazabban tartani a földet.

Mentségük, persze, bőven van. Nincsen hová elvezetniük. A nyárfa pedig, mire megnő, hetvenhét évig úszik el az őszibarack.

Így aztán, más megoldás nem lévén, marad a pusztában bólogató, nagypofájú markoló. És megfordul a fohászok útja is: áldásos aszályért imádkoznak. Egyelőre az ördög dolgozik, csak átokverte esők jönnek.

A „lírai én”

Látszólag tűnhet csak úgy, hogy megint tanári múltammal akarok előhozakodni. Sokkal szélesebb értelmezésre van most szükség. Persze, azt se tagadhatom, tanult szakmám se sodorható félre.

Kisebbik lányunk még csak ötödikes volt, amikor előállt fürgeteges kérdésével: mi az a lírai én? Régen elvégeztem akkor már a bölcsészkar magyar szakát, pontosan emlékeztem rá, ott se hallottam ekkora tudálékos számárságot, de időközben rám is ragadt belőle valami, így aztán nekiveselkedtem. Viszontkérdés volt az első. Honnan vetted? A tankönyvből. Írva volt. Az

ötödikeseknek szólóban. Mi a fészkes fenét akarnak ezek az ötödikes gyerektől? Hűtlenül elhagyott tanár-koromban azt tapasztaltam, a népmese ragad meg legjobban a fejükben, ekkora zöldségről akkor még szó se lehetett. Amikor én voltam ötödikes, akkor meg főleg nem.

Később aztán alkalmam volt megtapasztalni, mi lett azokból, akiket apró korukban ért el ez a poétikai szörnyszó. Akik nem az irodalom partjaira sodródtak, azokon meg se látszik, de akiknek a kenyerét oda rakta le a teremtő, azok elkezdtek úgy tudálékoskodni, úgy belecsavarodnak saját szavaikba, a fülem is kétfelé áll tőle.

Amíg idáig jutottam számítógépünk veregetésében, észrevettem, ehhez hasonlót kezd mondogatni a rádió is. Ennyire szinkronban lennék saját korommal? Egy fenét! Ennyit késtek a hivatalosok. Amit én már akkor örülségnek tartottam, végre kezdik észrevenni.

Közben-közben más könyvekbe is belelestem. Az általános iskolásokéba is, a középiskolásokéba is. Őrizem magamban elsős gimnazistaként szerzett tapasztalatomat is. Az úgy volt, hogy kihívott a táblára felelni Péter tanár úr, és kegyetlenül leszidott. Még azt is fejemhez vágta, hogy fél disznót vittünk a tanítónak, azért adott jelest matematikából. Hősiesen elbőgtem magamat. Egész disznónk is egyszer volt csak, annak se vittük a felét sehová, voltunk elegen hozzá. Ki is böktem mindjárt: ebből a könyvből semmit nem lehet megérteni.

Hozd ki a könyvedet! Bele se nézett, letette maga mellé. Óra végén magával vitte. Dehogy mertem utána futni. A második osztály első óráján megint azt mondta, vigyem ki. Azt is elvitte. A harmadik osztály legelején újra: hozd ki a könyvedet! Akkor már javában nekem kellett minden óra végén elmondanom azt az új anyagot, amivel ő gyarapította tudásunkat, bátran mondtam tehát: nem vettem meg. Diadalmasan fölkiáltott: végre megjött az eszed!

Ezt csak azért mondom, mert akkor is voltak már érthetetlen tankönyvek. Szegény-szegény emberiség! Hány generáció ment rá, amíg végre fölismerték, nem matematika a lírai én. Meg a többi érthetetlen maszlag se dúsította, legföljebb deformálta a diáki fejeket. A „fogalmazás-tan” első tételeit felejtették el sorra a tankönyvek szerzői. Az írás legyen világos, szabatos és magyaros!

Bizakodó lettem újra. Talán elindult valami.

Ablakból az ablakot

Botcsinálta szociológus lennék, ha hajnalok hajnalán, ablakunk előtt állván, reprezentatív mintavételnek mondanám mostani morfondírozásomat. Pásztor őseink éjnek évadján föltekintettek az égre, és a csillagok állásából meg tudták mondani, hány óra van. Saját biológiai órát akartam hitelesíteni, amikor azt figyelgettem, melyik ablak mögött mikor mozdul a „józan robot”.

Ehhez legalább csillagos égre sincsen szükség.

Mutatós kis skálát is készítettem hozzá. Hajnali négykor vet ki magából az ágy. A korán fekvők is elmennek ilyenkor már aludni - elég korán van még hajnali négykor! -, és ébrednek a magamfajta nyughatatlanok. Valahol, messze-messze, vakító fénnel vág bele az éjszakába az egyik ablak. Amikor először észrevettem, másnapra rá mentő állt meg alatta, és idős bácsit vitt magával. Abból az ablakból vitte-e, vagy a mellette levőből, nem tudom, de azóta is azt gondolom, vissza is hozta, és most se tud aludni. A tízemeletes panelház dereka táján lakik az illető, de ezt csak a fölméricskélő embereknek üzenem.

Elfelejtettem mondani, hogy téli hónapokra érvényes mostani véletlenszerű mintavételem, nyáron akkor már pitymallik. Alig üti el az óra a négyet - nálunk még szokott ütni a sétálósfalióra -, látom, a panelházak felső emeletein sorra gyulladnak a lámpák. Már-már hallani vélem a rajkötélékben csörgő órák szavát. Akik erre ébrednek, kezdenek téblábolni a konyhában, és kávéfőzőnek maguknak. Legszebb álmukból rekkennek föl, és azért morognak, mert legszívesebben a törököt is kialudnák a várából. Vasúti mozdonyvezetők, vagy buszsofőrök lehetnek. Netán újságkihordók.

Azt a balga következtetést is le szoktam vonni a pusztalátványból, hogy a fiatalabb korosztályhoz tartoznak az illetők. A panelregula szerint ugyanis az újházások szoktak a felső szintekre költözni, a kisebb lakásokba. Mert azok a legolcsóbbak. Aztán, ahogy szaporodik a család, és ahogy észreveszik, hogy minden évben magasabban van ugyanaz az emelet, alacsonyabba és nagyobbba vándorolnak.

Magam időközben jól megveregettem a számítógépet, bekapom vérnyomáscsökkentőm reggeli adagját, és mivel eltelik az a kilencven perc is, ami az álmokutatók szerint a két elálmosodás közötti ébrenlét határát jelenti, elkezdek laposakat pislogni. Ásítás is rám szokott törni, de még nem dőlök vissza az ágyba. Ahhoz ugyanis emeletes ásításra van szükség. Tudom, ezt a fogalmat se ismeri a szociológia, pedig fontos nagyon. Amikor az első ásítás után még be se csukom a számat, máris itt van a második, sőt harmadik is, akkor kotródok vissza kihűlt ágyamba.

Az órára rá se kell már néznem, tudom, fél hat körül jár az idő. Sorban ragyognak már az ablakok, zörögnek az autók, dübörögnek a buszok, csikorognak a villamosok, csöndben tekernek a biciklisek, hamarosan megvirrad. Kakasszó nem jelzi érkezését, panelvárosban paneltyúk sincsenek, csak a szemetesek döngetik a kukákat. Elköszönök mindenkitől, a legszebb álmokat hozó szunnyadásomat kár lenne kihagynom.

Nyolc óra tájban legtöbbször a telefon csörög rám. Valakik azért nem tudtak aludni, mert egész éjjel nem jutott eszükbe akármilyen fontos dolog, és bennem sejtik a magyarázatot. Vagy éppen elolvasták a reggeli újságot, és abban találtak valamit. Legalább látatlanban is belelehetek az aznapi Zeitungba.

A grafomániás besúgó

Még mindig előtt a nemzeti szégyen, amikor túlnépesedett besúgóinkra gondolok. Túltehettem volna már rajtuk magamat, de hiába igyekszem, nem megy. Hivatalból voltam kénytelen megakadályozni az iskolai sűgásokat is, a jelentéseket kényszerből körmölgetőket viszont inkább szólni tudom szorosra fogott kelepcejük miatt, de teljesen fölmenteni nem. Ha azonban valaki kéjjel sűgott, netán fizetség fejében, szörnyű tettét a spionság tetejének vélem ma is, és a bibliai Júdás szégyenbélyegét látom újratermelődni homlokán.

Meg szoktam dermedni, amikor a televízióban ütre-hatra mutogatják a besűgványok polcait. Olyan szépen forognak a nagy kerekek, mintha ezeket olajozták volna be legjobban. Akik a benne foglaltakat semmiképpen nem akarják nyilvánosságra hozni, a történelmi igazságtétel jegyében háritanak: annyira kimazsolázták már, nem lenne ildomos azokat előráncigálni, akiknek nem voltak olyan hosszúkezü jóakaróik se, hogy kimentették volna az övékét. Azt szoktam felelgetni rá, ami megmaradt, azt se tenném ki az idők összelekvározásának.

Annyira nem sikerült elrendezni dolgainkat, hogy időről időre föllobbannak a besúgások lángjai. Most megint akkorák nyaldossák közéletünket, a bozóttüzek túlhizlalt veszedelmére gondolhatunk már. És megint előjönnek a szokásos elhárító bölcsességek is. Nyakunkon a kampány, tehát kampánycélokot szolgál egy-egy löket kitergetése. Akár örülünk neki, akár bánkódunk miatta, négyévenként biztosan ismétlődik a kampány, ha a közbeesőket nem is számoljuk, erre tehát mindig lehet hivatkozni. Bennem inkább az dermeszti meg a lelket és a testet, hogy maholnap akkora kerek szerkezetekbe kellene belerakni a nyilvánosságra hozottakat is, amilyenekben a titkosak vannak. A fenenagy tiltások és vakaródzások ellenére úgy szaporodnak, hogy amazok csöppet se apadnak.

Azt a bizonyos „rendszerváltást” azért kárhoztatom idestova másfél évtizede már, mert olyan alkalmat szalasztottunk el - megint! -, amelyet százévenként se kínál a történelem. És négyévenként repetázunk. Ha akkor mindjárt kiboríthattuk volna a nagy és rettentően büdös bilit, talán behegedtek volna a sebek. Még mindig fintorgunk inkább.

Remélem, nem foghatja még rám senki, hogy internetfüggő lettem, alkalmanként pötytyentgetek csak bele az ottani listákba, de a minap majdnem beleszédültem. Akár hetekig pörgethettem volna az eddig nyilvánosságra hozottak jegyzékeit! Benne találtam az ártatlanságukban is példaképnek számító két szegedi tömeges és szorgalmas ártóját is, de most nem ez fogott meg istenigazából. Az egyik neve mellett ezt találok - tessék megkapaszkodni! -: tizennégyezer lapon jelentett. Ez már, kérem, valóságos életmű. Harminchét munkadosszié. Valóságos vízözönnek is mondhatnám.

A grafomániát addig tartottuk az ilyen-olyan függőségi betegségek királyának, amíg ránk nem tört a televízió meg az internet. Elosztottam a tizennégyezret háromezrével. Ide írom: 38,35616438 jött ki. Hirtelen ki se tudom mondani. Ha naponta „csak” egyszer jelentett volna, harmincnegyzet százötvenöt akkora is kevés lett volna rá?

Szokták mondogatni, igaz, igaz, de a nagyhalak még mindig névtelenek maradnak. Ez viszont nem igaz. Nagy-nagy listák vannak a tartótisztekről is. Az is igaz, a kutya se ugatja meg őket.

A névelő, számúzve

Isten tudja, meddig kellene visszamennünk édes anyanyelvünk kezdetihez, hogy megtudjuk, egyik-másik szavunk mai formája mennyire egyenes fejlődés eredménye, és mennyire eltévelyedés. Az elsőnek tartott nyelvelmünk, a Tihanyi Alapítólevél még ismerte, ennél fogva használta is a tövéghangzót. A fehérü varu, meg a hodu utu a példa rá. Rövidüléssel lett a Fehérvár, és a hadiút. Kínban lettek volna nyelvészeink, ha akkor akarták volna helyesírási szótárba foglalni szavainkat. Mint ahogy kínban vannak a mostaniak is, körömszakadtáig ragaszkodván az ly-hoz. Talán azért nem térünk át a j-vel való írásra, mert úgy járnánk vele, mint a cz-vel. Micsoda régiségnek hat például a Czuczor Gergely! Pedig a múlt század elején egyszerűsödött le csak c-re. Azt hiszem, elég lenne példának Móra Ferencünk aláírása is. Még ő is cz-vel írta keresztnévét.

Helyesírásunk legérdeesebb kópádjá ma is az ly-nal való írás. Gyötrődnek vele gyermekeink, mert meg kell tanulniuk szóról szóra a golyát is, meg a harkályt, összes társával, de j-vel a lakájt meg a papagájt, szintén minden sokadalmával.

Nagyot ugrunk most, ne legyen harag belőle. Sok változást, mondjuk, ferdítést hozott a „gépesítés”. Betüremkedett hozzánk az írógépek sokasága, német ábécével. Hiányoztak róla a

hosszú magánhangzók. Amikor a szegedi rózsa~rúza (Vö. Rúza Sándor) íródott helynévként írógéppel, még a mi nemzedékünk idejében, a Rúza Jakab járásából rövidülve kiirthatatlanul Ruzsa lett. Írógéppel írva terjesztődött föl a falu neve, azért lett rövid u-val. Nyelvészek hada adott ki körözést ellene, magam annakidején eljutottam egészen a Magyar Tudományos Akadémiáig is, nem és nem! Még láthattam, hogy a falu egyik végén a tábla hosszú ú-val írta, a másik meg röviddel. Természetesen győzött a rosszabbik. Van, aki napjainkban is hadakozik a jobbikért. „Ki van mondva”, ha így anyakönyvezték - így írták be helységnévtárunkba -, akkor így kell maradnia, ha mindnyájunk nyelve beletörik is.

Időtlen idők óta esedezem, hogy állítsunk végre szobrot a tanítóknak. Alig van emberünk, akit ne ők indítottak volna el későbbi pályájukon, és az ő rabszolgamunkájuk eredményeként lett olyan ez az ország, amilyen egyáltalán lett. Egyetlen ígéretem van rá, több mint tíz éve már, de szobor még nincsen. Csak azért hozom most elő, mert azt meg a tanító nénik és tanító bácsik számlájára kell írunk, hogy nem szótágolva tanultak olvasni újkori gyerekeink. Észveszejtő balfogások támadnak emiatt az elválasztásnál. Rásegít erre is a gépesítés. Újságolvasók hada berzenkedik például a sajtóbéli kifecskölések miatt. Pedig a számítógéphez is van már majdnem megbízható elválasztó program, csak éppen drágán adták az elején még. Könyvek íródnak elválasztott szavak nélkül. Hiába harsogom sokadmagammal, ami jót föltalált az emberiség, ne hagyjuk elveszni.

Meg nem mondhatom, miért üzent hadat - leginkább megint az újságok nyelve - a névelőknek. Összesen három van belőle: a, az, egy. Számúzva van mindenik. Mintha múltban bicegne a szó, ha az elibe illő elmarad. Mostanában veszem észre, seregnyi újságcímben dolgozik a hentesbárd, és egyszerűen lecsapja. Megdermedek, amikor saját irományom címében is ezt látom. Igaz, hatalmas megtakarítás lehet több tízezerrel megszorozva akár egyetlen egynek is az elhagyása, de ahogy fagyos télen nem járunk rövid gatyában embereket csak azért, mert olcsóbb, mint a pantalló, ennyit a nyelvünk ékességéért is tudunk kellene áldozni.

Ne bánts a magyart! - hangzott az intelem hajdanán, az idegen hódítás ellen. A nyelvét se bánts! - mondom most. Akkor is kiáltozom, ha tudván tudom, egyre kevesebben hallják meg.

Az antidemokratikus demokrácia

Fából vaskarika? Az hát! Mondhatnám a demokrácia álruhájának, álarcának, álcázatának, de akár báránybőrbe bújt farkasnak is. Ha az utóbbi változatnál akarnék maradni, el kellene tudnom döntenem: van egyáltalán annyi bárány, ahány farkasa van a demokráciának? Ha valaha is lett volna, azt mindet meg kellett volna előbb nyúzni. Azt hiszem, evvel mondtuk ki a megdönthetetlen igazságot. Meg is nyúzták valamennyit, még a legártatlanabb maszületett korban.

Amióta ember él a földön, mindig akadnak latrok, akik a fejére akarnak nőni. Ha hajszálnyi igazság is lehet abban, hogy evolúció hozta létre az ősembert, már pedig ezt a római pápa is elismerte, akkor a diktatúrák őseit nem is mi teremtettük meg, de az állatvilágból örököltük. A domináns hímek, vagy a domináns anyák teremtenek rendet ott is, falkavezéri minőségben. Antidemokratikusan.

Hagyjuk el az állatvilágot, veretes emberi példákkal szolgálj összes történelmünk. Az alattvalók, a hatalomból kiszorulóknak tűrnek, ameddig tűrhetnek, mert maszlaggal tömik őket, aztán egyszer csak nekimennek a fölsőbbiségeknek, és fordítanak egyet a történelem kerekén. Aki

addig fölül volt, alulra fordul, és igen sokszor vérpadon fejezi be életét. A baj csak az, hogy más embercsontokat is tör közben a hatalmas kerék, de ezt már a lefelé bukó és fölfelé kapaszkodó hatalom közösen műveli.

Sajnos, most se kell messzire mennünk példakért, a közelmúlt szomszédjai is szolgáltak vele. Az egyik, elhalván a börtönben - hőst játszva megszökvén a felelősségre vonás elől -, arra kényszeríti a hírszolgálatokat, hogy előszedjék poros dobozaikból nyilvános megnyilatkozásait. Mit tudnak fölmutatni? Azt, hogy szavaz. Élete kedves párjával. Diktatori társával. Ájtatos képpel kijön a fülkéből, és seregnyi dobozkába rakosgatja be szépen porciózott voksát. És mit gondolnak, Kedves Olvasóim, kire adja mindig a szavazatát? Nézzék jobban az arcát: saját magára!

A legnagyobb demokrácia jegyében indult a francia forradalom. Csúfos mézárulásba fulladt, és kinőtt belőle a történelem egyik legnagyobb lelki törpéje, a nagy Napóleon. Így nőtt ki ugyancsak küldetéstudattal megverve Hitler is, ugyanabból a talajból, Dzsugasvili is, és kisebbsége társai, a Duce, a Szálasi, a Rákosi, meg a többi, meg a többi. Miközben legyőzte a másik gonoszt.

Kenetes szavakkal szólítottam meg az előbb Kedves Olvasóimat. Csak azért, hogy emlékezhessenek, messze volt még ugyan az öregátkos bukása, amikor Mórahalom egyik jelölő gyűlésén vehettem részt, kiküldött tudósítóként. Egyik pártember állt tanácsi választói elé - lehetek legalább tízen! - ezekkel a szavakkal: *Önök most, Kedves Mórahalmi Elvtársaim, akik itt ülnek szemben velem, talán nem is tudják, hogy legteljesebb demokratikus jogukat gyakorolják.* És szavaztak a mórahalmiak is utána, a rendszer-előírta 99 százalékban - saját maguk ellen. Hogyan is szól Bundus igéje? Szabadon választunk diktátort magunknak. Igaz ugyan, hogy minden rendszer méhében hordja a maga sírásóját, de a sírásók, ha fölnőnek, diktátorok lesznek. A „legteljesebb demokrácia” jegyében. A demokrácia álruhájában, álarcában, álcájában. A szavazatszedő urna előtt jámbor báránynak látszanak, de szinte reszket már a kezük, hogy szétszedjék ellenzéküket, ahogy mi szedtük szét gyerekkorunkban a cserebogarat, pörgettyűt csinálván belőle.

Egyelőre, sajnos, nem kell attól tartanunk, hogy az utolsó diktátor múlt ki közülünk. A legjobban szervezett demokráciából is könnyű az átmenet a diktatúrába. Az emberiség eddigi történelme jószerével a diktatúrák történelme. Tudom, megreszket most is valakiknek a keze, hogy mit merészelek én itt összevissza beszélni. Nem mostani dolgaimról szóltam, az emberiség eddigi sorsát kotyogtam elő.

Kezének szorítása

Hárman voltak együtt, és bennem együtt élnek mind a hárman. Sorban mondom, ahogy elmentek, más sorrendet nem mernék fölállítani. A Kardos Pali, a Bódás Péter és a Delley Jóska. Barátként maradtak meg bennem, azért írom neveiket családi közvetlenséggel. Nagy szó nekem, hogy barátjuk lehettem, tudták rólam, hogy mindenféle muzsikához botfűlű vagyok, ők pedig a lehető legjobbak.

Utoljára Jóska ment el, a napokban. Két olyan klinika is van, amelyiken én is megfordultam - az egyikken vele egy időben -, de nekem még nem küldtek behívót. Aki visszamaradt, kötelessége, hogy szóljon arról, akinek mennie kellett.

Kezemen érzem kezének szorítását. Nem teátrális szólam ez most sem, valóságos próba emléke. Megbénult a jobb fele egy időre. Nekem csak zsibbadt annakidején. Második nagy műtete után is annyira jól lett, hogy szabadon járt-kelt, és tanítani is visszament. Mindene volt a zene, és a tanítás. Olyan szerencsétlenül esett, ott ütötte be a fejét, ahol kétszer is megvágták. A zsíros kenyér is arra az oldalára esik. December legelején történt, és március 15-én hagyott itt bennünket. Az ország ünnepelt, emlékezett, és erejét próbálgatta megint, amikor eltávozott közülünk.

Azért nevezetes az a bizonyos kézszorítás, mert én is az erejét próbálgattam. Kitanultam, úgy lehet legbiztosabban megállapítani, javult-e bénultságában, hogy egyszerre fogunk kezét két kézzel, keresztezve egymását, és kölcsönösen megszorítjuk. Érzi-e egyformán mindkettőt, és én egyformának érzem-e mindegyiket? Hajszálnyi különbség volt már csak. Hogyne örültem volna! Túl vagy, Jóskám a nehezen, most már csak az apróságokon kell igazítanod! Mondtad ugyan, hogy nem látod át egyszerre a klaviatúrát, de megtanultad fejed mozgásával pótolni.

Hatalmas akaraterő sugárzott belőle.

Elmentem vele egyszer a tanyájára. Kíváncsi voltam rá, mit keres egyáltalán ott, hiszen nem tanyás vidékről jött. Vékonyak a városi falak, ha elkezdte volna otthon verni a zongoráját, a szomszédok lázadoztak volna. Van, aki azért vett tanyát, mert ott kedvére döngetheti a vasat, neki azért kellett, hogy zúghasson a zongorája. Ahogy a zeneszerző elképzelte. Vagy ahogy mi gondoljuk, hogy talán úgy képzelte. Busszal jöttem haza, mert neki még el kellett vetnie aznap a spenótot, és még zúgatnia is kellett a zongorát.

Este tízkor csörgött itthon a telefon. Piroska, a minden áldozatra kész feleség rettegett: mi lehet vele? Még mindig nincsen itthon. Nála volt a telefon, de azt olyankor ki szokta kapcsolni. Vigasztaltam, ahogy tudtam. Pár perc múlva újra telefon: az ablakból lehet látni, befordult az udvarba!

Körülbelül egy héttel eltávozása előtt újra meg akartam látogatni. Jó híreket hallottam. Más valaki feküdte már az ágyát, senkit nem kérdeztem, biztosra vettem, hazament már. Egész kiújult betegsége alatt abban reménykedtem magam is, más is, megint befordul az udvarba. Fölírtam reggel kis cédulámra, hogy ma fölhívom. Mire a csörgethető illendőség ideje elérkezett volna, kaptam a hírt, itt hagyott bennünket.

Kezed szorítása itt maradt nekem. Jóskám, Isten veled!

Megmentik a lelkemet

Drámatani szükséglet, naponta többször is láthatjuk a tévében, hogy minden filmben legyen legalább egy rigolyás bolond. Hogy az ömlesztve nyakunkba zúdított hitvány filmek hozzák-e, vagy éppen azok tükrözik legjobban a valóságot, nem tudni, de szinte biztos, könnyű ilyeneket találunk úton-útfelen.

Van valaki egyik dunántúli városunkban, aki Szeged környékéről került oda. És ott „bekattant”. Engem is kiszemelt magának. Fele nyugdíját elviszi a telefon, mert rendszeresen hívogat. Kódisnyugdíja másik felét igen borsos könyvekre költi. És hajszálpontosan tud is belőlük idézni. Mostanában veretesen nagy íróink és költőink leglelkét találja meg. Nekem mondatról mondatra tudnom kell a magyar- és a világirodalmat. Édes komám, szoktam mondani neki, ha ezt gyerekkorodban produkáltad volna, ma valamelyik egyetem katedráján ülhetnél!

Történt pedig, hogy a múlt hét derekán, hajnalok hajnalán kétszer is csörög a telefonunk. Engem nem zavarna, mert korán ébredek, de életem párját megviseli az ilyesmi. Rádásul egyszer se szólt bele. Időjárási front indulna? Alig pitymallott meg, ajtónkon is csöngetnek. Kinyitom, és ő áll odakint, két nagy csomaggal, és a világmegváltás pillanatnyi ötlete is sugárkékében omlik le orcájáról. Mondom neki, be nem ereszthetem, mert leültetni se tudnám, menjen ide meg ide, majd megtalálom. Sajnáltam nagyon, lehet, hogy a fél országot utazta át „miattam”, de mi mást tehettem volna? Már harminc évvel ezelőtt Sárgaházzá kellett volna nyilváníttatnom kisdud lakásunkat, ha minden szalajtósat beengedtünk volna.

Elmentem utána, mondják is, kétszer is keresett már, és átment a szomszédba. Nagy hírű cukrászda van ott, vizslatom, nem látom. Kérdezem is. Mondja mindjárt a kedves fõlszolgálgó, engem várt, de most éppen elment. A kabátját ott hagyta, széktámlára vetve, a szemüvegét is, és egy olyan homokórát is, amelyet én még nem is láttam. Vártam, csak vártam, háromnegyed órát, mire talpig vigyorogva előkerült. Azt mondta, öt helyen hagyott jeleket nekem a városban, az egyiket itt mindjárt, a Lidicénél. Menjek, meg is mutatja. Mondtam, ha jól elhelyezted azokat, meg is várnak. Tíz óra is elmúlt akkor már, és neki fél 11-kor találkoznia kellett egykori iskolája igazgatójával. Mert a legújabb Radnóti-kötetben megtalálta a költő leglelkét.

Na, gondoltam, igazgató se szeretnék most lenni. A nap többi részén csönd, van Isten! Éjfél előtt fél órával ágyból rángatott elő telefonjával. Akkor hirtelen megint megtalálta valakinek a leglelkét, és ezt közölnie kellett velem. Derekasan leteremtettem. Hajnali fél négykor újra. Szégyen ide, szégyen oda, olyat mondtam neki, ordítva a telefonba, amelyet nem szoktam. Vissza már nem feküdtem, de zsebre raktam a sétáló telefon. Hatig csönd, de utána tízpercenként. Egybe se szóltam bele. Ismétlem, tízpercenként. Csörög, kikapcs. Csörög, kikapcs.

A legnagyobb dramaturg se találna ki aranyosabbat. Nyolckor a mobilom csörög. Kisebbik lányunk kérdezi óriási riadalommal, mi van a telefonunkkal. Már kétszer hívott bennünket, de csak kattánás a válasz.

El kellett mennem, páromra hagytam a későbbi rohamokat. Délután hallottam, már délelõtt a Kárász utcából tudósított bennünket, hogy most menti meg a lelkemet.

Isteni kegyelem: távollétemben.

Gergő bácsi elment

Két évezredbe kószolhatott bele, három században élt, de egyetlen évnek, egy hónapnak, egy hétnek és egy napnak lett halottja 109. évében Molnár Gergely. Az ország legidõsebb férfinája volt, egykori katonaként az élet nagy csatájában évei számával lett hõsi halottunk.

Kiskunmajsa tanyavilágában született, de hogy mikor, pontosan nem tudhatjuk. Személyi okmányaiiban ugyan november közepe szerepel, de akkor még állítólag élt az a tanyai szokás, csak azt anyakönyvezték, aki biztosan megmaradt. Félig-meddig családi hagyományként élt a meggyõzõdés, hogy valójában tavaszi születésû lett volna. Dorozsmai lakosként többször besoroztuk már a százon túliak társaságába. Láthattuk kaszálni, malacokat etetni, tudtuk, negyven mázsa búza alá tartotta a zsákot, és õ szokott ebédet főzni unokáinak-dédunokáinak is. Sikerült megérnünk, hogy tavaly õsszel katonai pompával köszöntötték a szegedi Honvéd téren. Innen, az egykori laktanya elõl vonult be az elsõ világháborúba, szaladj János, rohanj Jánosként. Miközben katonai rezések fújták a marsot, és fõtisztek verték elõtte a diszlépést, kedves figyelmességként karszéket is hoztak a vadgesztenyefa tövébe, de õ állva nézte végig a

neki rendelt ceremóniát. Hősiesen tűrte azt is, noha csak egy „krumplivirágot” szerzett, azt is a másodikban, tehát egykori örvezető létére, alezredesek tüsténkedjenek mellette, hogy a „családi” fényképen rajta lehessenek. Akkor még jó egészségnek örvendett. Kaján köszöntésként avval búcsúztunk tőle, majd ha mi leszünk száznyolc évesek, ugyanannak a fának a tövében ő is ott legyen.

Most meglépett. Az idei tavaszon kaptuk a hírt, kezd kimenni az erő a lábaiból. Akkor vette volna észre, hogy kemény száznyolc év nyomja a vállát? A kórházban még megtörtént vele az a vicces eset, hogy az ottaniak sokat tapasztalt szeme nyolcvan-valahánynak saccolta, és elámultak, amikor megtudták az igazságot. Március 22-én, a hivatalos tavasz második napján már csak ő hallhatta, égi trombitások fújták a takarodót. El kellett masíroznia.

Gergő bátyánk, Isten veled. Nyugodj békében!

Népfőiskolánk kottája

Varázsa van annak, hogy ez a tanyai iskola még megvan. Több száz társát elsodorta a balga történelem. Varázsa van annak, hogy ide még járnak, ha nem is gyerekek, de azok, akik hajdan gyerekkorukban is ide jártak. Ha az egykori nyolc osztályt veszem alapul, már négyszer járhattuk volna ki, és az ötödikből is két évet még. Varázsa van annak is, hogy tudós koponyák kara is itt ül. Kószoló csak abból a százötvenből, akik huszonnégy esztendő alatt megfordultak ebben a szerénységben meghúzódó kis iskolában.

A munkaidőmből kitelik, így aztán évek óta gyűjtögetem, körmölgetem, mitől lett olyan ez a zombói népfőiskola, amelyen. Az elején kottába írtuk már, és azóta egyfolytában ezt énekeljük: tanyára mindenből a legjobbat! Az itt élők mindig, mindenből hátrányt szenvedtek - ha a szellemi javakra gondolunk. Kottánk második hangjegye az volt, és mivel a kottában nem változtatja helyét, maradt is, hogy ne csak tudósa legyen szakmájának, akit közreműködésre kérünk föl, de tisztessége is elvitathatatlan legyen. Azt hiszem, ez az a szál, ami most is összeköt bennünket. A harmadik gombóc a hangok létráján: ne csak tudja a tudós, amit tud, de maga is művelje. A kikalapált fejű ember, az akadémikus, a professzor, a világban is nevet szerzett kutató így rakja le azokat a kösziklákat a rőzsoszönyegre, amit az élet áramlása finom homokkal kitölt.

Magyarázat kell ide, mert nem mindenki hallotta már tőlünk. A nevezetes 70-es árvíz után, amikor a tiszai partfalat helyre hozták, rőzsoszönyeggel terítették be a medrét. Víz alatt a rőzse hosszú életű marad. Hegyekből hozott kösziklákat raktak rá nyomtatéknak. Megkérdeztem akkor: hogyan lesz ebből sima mederfenék? Majd a folyó árja betömi! Tanultunk a partvédőktől, mi azért nem követtük a pedagógiában általánosan vallott nézetet, amely szerint először az alapokat kell leraknunk, és arra építeni a tudás várát, mert tapasztalatból tudtuk, mire az alapozást befejeztük volna, elfogytak volna a hallgatók. Lerakjuk a kösziklákat, a természetes áramlás meg kitöltögeti. Betöltögeti.

Kottát mondtam, és bár garantáltan botfűlű vagyok, néhány trükköt a kottaírásból is átvettünk. Keresztek is láthatók, módosító b-kből is sorakoznak. Violinkulcs is létezik, basszuskulcs is. Néha föl van írva, hogy moderato, andante, allegro vagy allegretto, fortissimo, vagy ilyenek: lassan, szélesen, de nem vontatottan. Mozgalmasabban. Lassan, hetykén, szakaszonként fölgyorsulva. Izgatottan. A mi partitúránkon az is írva van, hogy BARÁTSÁGGAL. Dőzsölök a kétoldali barátságban huszonnégy éve már. Barátaim a hallgatók, és barátaim az előadók. Idén

tehát már százötvenre emelkedett a vendégként érkezők száma, pedig igen takarékosan bánunk velük. Minden november első hetében kimondjuk, mindenkiről annyi bort nyúzzunk le, amennyit csak lehet. Annyiszor hívunk meg mindenkit, ahányszor sejtjük, hogy még tud újat mondani nekünk. Szép számmal vannak olyanok, akiknek a puszták látása is fölüdülést jelent. De hogy meg ne áporodjon szánkban a tudomány, minden évben három vagy négy új előadót is kipróbálunk. Ha beválik, ha kiderül róla, hogy kottánk minden hangjegye benne is megszólal, akkor hívjuk újra. Örömmel mondom, van, aki huszonnégy éve eljön hozzánk, van, aki tizenkilenc, és olyan is, aki egy híján húsz esztendeje.

A százötven előadó közel ötszázötven előadásáról jólesik elmondanom, hogy kettő se volt egyforma. Nemcsak a témában különböztek, de olyan árnyalati kínálás-különbségek is voltak és vannak bennük, amelyek az étvágy fölkelésében, és ébren tartásában játszanak szerepet. Jólesik emlékezni némely megnyilatkozásokra is. Hazafelé menet hallottam ilyeneket: úgy éreztem, mintha keresztapámmal beszéltem volna. Ma is hallom a csodálkozásokat is, kívülről állók szájából: relativitás-elmélet, tanyára? Idegsebészet, tanyára? Ugyan mit kezdenek avval, hogy a fénynél gyorsabb valami egyelőre nem ismerős, amikor az új sztráda mellett az autó is észveszejtően száguld? Aki istenigazából szeret eligazodni a mai világban, annak ilyesmikről is hallania kell.

Meg-meghűlt ereimben a vér idén is néhányszor. Amikor például Erdei professzor úr arról beszélt, mi van még az ozmózison kívül a titkok tárházában a cseppnél is kisebb víznek a talajból a fa hegyéig való fölszippantásához, tartani kezdtem attól, az itteniek ugyan születésük óta együtt élnek vele, megeshet, minden szavát mégse értik meg. Ahogy az se tudta föltétlenül, mi van a Tisza vizében, aki akár naponta megmártózott benne, amikor még érdemes volt bele menni. Az már kimondottan ennek a kised kórusnak a titka, addig-addig bogarásztunk a kérdések órájában, azt hiszem, megkezdődött itt is a simább meder képződése. Vagy amikor Papp tanár úr a fizikusság meg a bankszakma alkalmi összefonódásáról beszélve a Bohr-elméletből indult ki, és kiegészítésként említette Monte Carlot, akkor is azt hittem, maradnak még fehér foltok a fejünkben. Aztán ráeresztődött erre is a kérdések és vélemények árja, belenyugodtunk abba is, némely fizikusokat leginkább a bankok pénze boldogítja. Katalin hatásos demonstrációja a lángoló kétszázastól pedig elvezetett bennünket az egyetlen szál gyufával történő szalonnasütéshez is. Kiforogta a szó. Nem baj, éppen konyhafizikáról beszélünk.

Már a rómaiak közmondásba foglalták, hasonló a hasonlóval szeret együtt lenni. Ha át akar-nám zsombói kórusunkra hangszerelni ezt a bölcsességet, azt mondanám, mi azon a vágányon tudunk haladni, amelyiken vagyunk. És még mindig jól érezzük rajta magunkat. Ha menet közben más vágányokon honos értékeket, netán a máshol, sajnos, mindig uralkodó középszer alsó széle közepét akarná valaki aláink váltani, megeshetne, kisiklana a szerelvényünk.

Meg-megesik, ilyeneket is kommandálnak. Arany Jánost idézem: *hasa, hája, kék nadrágja, mindene kész e méltóságra*, mégis azt mondom, köszönjük, de ne jöjjön. Utólag, kertünkben kotorászva bele-belegondoltam. Néha az is eszembe jutott, lehet, hogy mégis meg kellett volna hívnunk. Talán tanulhatott volna tőlünk.

Nem mindenki veszi észre, a kottákra ki van írva ez is: SZERÉNYEN.

És itt, a tőlem telhető szerénységgel abba is hagyom. Jólesik leolvasnom az arcokról a huszonnégy esztendő fél-ezret is meghaladó előadásai után, hogy az itt hirdetett tudás ugyan pénz-haszonnal még mindig nem jár, de jó. Káros koleszterin nincsen benne.

Köszönöm, hogy köztetek lehetek. Jó étvágyat a vasbográcsban főzött vacsorához. Ha nem is leszünk tőle újra a vas és acél országa, talán szervezetünk vashiánya is pótlódik valamennyit vele.

Még egy apróság, a nagy kísérlet egyik apró csavarja lehet. Akik idén már papirossal vagy kis notesszal és golyóstollal érkeztek, hogyan, hogyan se, de többet kérdeztek. Bízom benne, ez a járvány is terjed majd, mint mostanában a bütykös hattyúk kólikája. Káros következmények nélkül.

És rövidke két mondat Katalin festmény-ajándékához. Azt hiszem, a legjobb helyre került. Isten tartsa meg a szokását.

Ügyészségi főkolostor?

Olvastam, költőtárs, olvastam művedet. Folytatnám is, nem is. Shakespeare óta biztosan tudja az emberiség, lopni onnan szabad, ahonnan lehet. Az irodalomban. Azért se folytatom, mert te sem vagy költő, és már én se leszek. Legföljebb sorstársak lehetünk. Meg azért se, mert nem lett tőle olyan nagy az én szívemnek ő gyönyörűsége.

Azt írtad, méltó helyre készül költözni az egyik szegedi ügyészség. Na, végre! Ha valakik megérdemlik, ők aztán nagyon. Ha módjuk is van benne. A köznapi ember legtöbbször akkor találkozik ügyésszel, amikor bíróság elé citálják. Egyszer jutottam el ügyemmel a Legfelsőbb Bíróságig, de távollétemben fölmentettek. Igaz, inkább azok az esetek maradtak fenn az emlékezetben, akiket távollétükben halálra ítélték, nyilvánvaló ügyészi tüsténkedés közrejátszásával, de engem ekkora megtiszteltetés se ért mostanáig. Eleve elrendelt okom sincsen tehát, hogy ellenük szóljak.

Történelmi párhuzamra forgott az eszem, amikor írásodat elolvastam. Ki tudja, hányszor kergették már ki a szerzetesi barátokat a kolostorokból? Aztán fordult a kerék, visszamehettek. A legutóbbinál az is megesett, hogy hárman-négyen - vagy öt-en-hatan - voltak, utánpótlás híján. Tudok olyanról is, Isten nyugosztalja szegényt, nagyon rendes ember volt, aki félt jogos örökségében. Ezer baj érhetne volna, amíg éjnek évadján öregesen kicsoszog a kapuig, és megkérdezi, mit akarnak odakinn? A bogár azonban olyan a fejében, mint a farontó az ágba. Ha belemegy, végig is rágja magát. Ha az egykori művelődési ház nem tudom hány ezer négyzetméterében, ahol akármikor megyebál is lehetett volna, csak egynéhány ügyész kap helyet, ők, remélem, nem félnek. Kajla lelki szemeimmel mindenestre látom az új táblát, Ügyészségi Főkolostor fölirattal.

Azt is írod, ahogy neked is mondták: így jutnak föladatukhoz méltó munkahelyhez. Először a magunk - sok százezrünk - példája ugrik elő. Elsütöttem már többször is, az ősemlék korában zsugorítva temettek, minket élni tanítanak zsugorítva. Mérnöki vonalzó szabta meg, hány gyerek lehet egy családban. Idővel fölszakadtak a vonalas korlátok, néhol akkora házak is épülnek, a régi urasági kastélyokat hajazzák, de a gyerekszülés tovább csökkent. Ja, kérem, a nagy traumák kihordási ideje igen-igen hosszú.

Az is gubancot köt eszem nekieredt fonalára, hogy a napokban írhattam le a legnagyobb agysebészről, és a szívsebészről szólván, akkora kis irodácskát kaptak, ahová cipőkanállal lehet behúzni akárcsak egy látogatót is. Róluk szóltam legutóbb, de Istenek hála, többen is vannak. Fejekben még mindig gazdagok vagyunk. Háromfelé osztották azt, ami húsz évvel ezelőtt méltó munkahelye volt az egynek. Igaz, ők nem a paragrafusokat fonják, csak a legké-

nyesebb kormányműben, vagy az élet motorjában igazítanak meg srófokat. Naponta mentenek föl embereket a természetadta halálos ítéletek alól. Ha egy kicsit is megröcögne kezükben a szike, húzhatnák a lélekharangot.

Megveszett optimizmusommal mégis azt hiszem, valami itt is elkezdődött. Hátha megérjük azt is, „méltó munkahelyhez” jutott ügyészeink kitágult látókörükben ha nem is koppintanak pálcával a körmére a tervezőknek, amiért picinyke kutricákat rajzolnak a köznépnek, legalább zsolozsmáznak benne reggelente. Az Úr legyen velük!

A veszett fejsze nyele

Ha én gazdag lennék! Nem tudom, milyen lennék, eddig nem próbáltam. Annyi biztos, a kódisnyugdíjnál jobb lehetne.

Talán virtigli régészek se hallottak még előásott filmekről. Romló anyag, nem őrzi meg az idő. Mi most mégis ebben forgolódunk, és jó nekünk ott lennünk. Sok rébusz ez így együtt, tartson velünk, akit érdekel. Negyven évvel ezelőtt indul a történet. Megegyeztünk a forráskúti művelődési ház akkori igazgatójával, hogy népi hagyományait - az aratóbálat, a szüreti mulatságot, a lakodalmas játékot, a farsangi tuskóhúzást és a cicázást - filmre vesszük. E sorok írója akkor már/még javában nyomta a gombot külön megbízatások alapján a televízió híradójának, és a hivatali szóval megyei filmkészítési csoportnak nevezett akárminek is operátőre volt, néminemű gyakorlata tehát volt benne. Az alku szerint ezért semmi térítésre igényt nem tart, ellenben azt kéri, a kész filmből egy kópia őt illesse, egy pedig az igazgatót. Tartalék-játékosként még egyik nagyérdemű munkatársunk is számításba jött. Betette azonban az ördög a lábát, és mi fölbukfenceztünk benne.

Új igazgatója támadt a művelődési háznak. Bár semmi köze nem volt az addigi fölvételekhez, bejelentette jussát, hogy alkotóként őt is föltüntessük. Kakukktójas a galambfészekben? Amikor azt is meghallottuk, hogy Pesten vágóasztalon van már a filmünk, nyilatkozatban tiltottuk le a községi tanács elnökénél, külön kikötve, ha mégis forgalmaznák, az akkor esedékes összes alkotói javadalmazásra tartjuk a markunkat.

Kezünkben van minden idevágó dokumentum, de a film mostanáig aludt. Hogyan, hogyan se, nem tudom, de előkerült belőle két adag, muszter-állapotban. Erre mondom most, akár gazdag is lehetnék. Ahogy a régész gyönyörködve porolja le az aranyfibulát, úgy gyönyörködünk mi is benne. Lapéta Tóni bácsi szamaras vőfélykedésében, Monostori Veszter ezer ágra szikrázó szellemességében, Fodor János köpcös humorában, és Csikós János tüsténkedésében. Hogy a többi fölvétel hová lett, nem tudhatjuk, de jó lenne föl kutatnunk. A túlvilágra nem mehetünk egyelőre még, hogy megkérdezzük az igazgatót. A mostani polgármester jóindulatát is igénybe véve ezt a kettőt egy profi készségekkel rendelkező ma is lelkes amatőr közreműködésével CD-re írtuk. A Szüreti multság az egyik, és a Tréfás lakodalom a másik.

Szemem-szám táva maradt, amikor újra bele láttam. Az ugratós lakodalom férfimenyasszonya az a Jóska, aki évekig panel-fölöttesünk volt. Itt laktak fölöttünk. Csak akkor áztak be, ha esett az eső, de akkor jószívűen ránk is csurgott a levéből. Ő se mondta, én se tudtam, hogy találkoztunk már. Akkor ismertem rá, amikor újra láttam, hogyan bújtatja bele az abroncs-szoknyába Valika, tulajdon felesége. Az Isten is nekünk teremtette.

Csúfos kudarcunk miatt, ha csak tehettem, ezt a falut nagy ívben kerültem el. A filmbemutató alkalmunk volt az összebékülésre. Förgeteges sikert hozott. A veszett fejszének a nyele is aranyat ér. Talán előkerülhet még a feje is.

Beszélgetni jó!

Közhírré tétetik! Aki hallja, adja át!

Mindig a magunk nyavalyájával jövök elő. Az öregátkosban az ilyesmiért már parázson forgattak volna. Az újságíró ne privatizáljon - ez volt a szólam, de ez akkor egészen mást jelentett, mint most. Ne a saját baját énekelje, hanem a főnökség szája íze szerinti boldogulást zengje. A frakciózás is halálos véteknek számított. Azt a bizonyos négyek bandáját is azért zárták ki az egyetlen üdvözítő pártból, mert külön kerékre kezdett járni az eszük. Azóta frakcióháborúktól hangos a Parlament. Most is saját bajunkkal hozakodom elő, de bízom benne, mások is meghallják.

Hírért vettem hónapokkal ezelőtt, aki betölti a hetvenedik évét, szemétkedvezményben részesülhet. Ne úgy tessék ezt érteni, hogy kedvezményesen juthat hozzá a szeméhez, bár az utóbbi időkben előzőnlő romlott húsokat látva ez is logikusan hangzana, hanem úgy, hogy a szemét elszállításáért kevesebbet kell fizetnie. Szóltam mindjárt annak a derék embernek, aki közvetíteni szokott köztem és a hivatal egyik leágazása között, és másnapra már hozta is a szükséges ívet. Jól megnéztem, és félre is tettem. Abban az volt, kettőnk nyugdíja ha ennyi meg ennyi, akkor jár a kedvezmény, ha azonban annyi meg annyi, akkor nem. Kódisnyugdíj ugyan a mienk, de egy paraszthajszállal meghaladta a „minimális normát”. Fájdalmasan félre is tettem.

A minap meg azt hallottam Sándortól, ők már haszonélvezői a kedvezménynek. Még kódisabb lenne a nyugdíjakot? Kiderült, nincsen pénzhatárhoz kötve. Bementem a Környezetgazdálkodási kátháta, ahol kedves női szavakkal fölvilágosítottak, elég annyi, hogy valaki betöltötte a hetvenet, élete párja meg a hatvankettőt. Ránk mindkettő együtt érvényes, tehát menjek oda, ahonnan az előbb említett nyomtatvány származott. Írassam alá az ő ívüket, másoltassam le kettőnk személyi igazolványát - lehet, hogy ebbe az ombudsman is beleszólna, ha megtudná -, szedjük elő a nyugdíjas szelvényünket. Ha nagyon sietek, talán beleférünk az áprilisi kedvezménybe is.

Csipkedem magam, ahogy tőlem telik, de időközben más is történt. Nem jó az, ha magában fortyog az ember, lépcsőházi fórumunkban kibeszéltem ebbéli kalandunkat. Erre meg akkorát mondott valaki, hogy abba is beleszédültem. Ő szerencsésebb, messzire jár a hetventől, felesége a hatvanat se érte még el, de már fűtési kedvezményben részesül. Útszéli barátsággal - csak magamban, persze - meg is feddettem mindjárt: talán bevarrták a szádat, hogy erről nem szóltál? Vagy esküt tettél teljes „pofabeság” mellett? Aztán lecsöndesítvén lelkem háborgását, kezdtem előszámolni hivatalos féloldalasságainkat. A lényeg igen egyszerű, az még elfér ide, le is írom.

Akárkinek akárhol viszket valamije, azonnal megtalálnak, és dörgedelmes sürgetéssel intenek, hogy kötelezettségemről el ne felejtkezsem. Mintha karikás ostorral csapkodnának, vagy tüzes platnin táncoltatnának, meztelen talppal. Amikor azonban hajszálnyit kedvezmény is ránk mosolyoghatna, nem tudni, hol csapódik valami fadarab a küllők közé, de azonnal elakad a szekér. Ha megint bezárkózva élénk, ahogy sok-sok nyugdíjasunk teszi, talán meg sem tudtuk volna ezt se. Igaz, egyelőre úgy állunk, a fűtési kedvezmény mintha valóban függene a nyugdíj együttes összegétől, de ez se biztos.

Tehát közhírré tétetik. Talán sikerül elhíttatnem mindenkivel, beszélgetni jó.

Ha bejön a víz

Isten ellen való vétek akasztott ember házánál kötelet emlegetni. Akkor beszélni árvizes-belvizes nyavalyáinkról, amikor vízben áll az ország. Lehet, hogy pokolba kívánnak most is a kárvallottak, de talán jobban tapad ilyenkor a ragasztó. Hátha lesznek olyanok is, akik ezután maguk akarják elkerülni a bajt.

Közaggodalmakkal eltelve mentem el a minap az egyik építésügyi szakfejeshez, hogy elmondjam mások ki se mondott panaszát. Látván láttam, egykori csatornafenekre építettek házat Tápén. A víz szereti elfelejteni a civilizációt, és vissza szokta követelni ősi jussát, máshová kellett volna rakni az alapokat. Máshol meg azt látom, ahol szinte minden évben fölbuzog a belvíz, házak nőnek ki ott is a földből, ha egy kicsit megszárad. Valamikor még cölöpökre építette az ősember nyomorúságos kalyibáit, de volt annyi esze, a legnagyobb vízjárás fölé nyújtotta az oszlopokat. A közelmúltban még úgy körül voltunk kerítve szabványokkal, jobban, mint most homokzsákokkal a vízjárta házak, most meg semmi?

Azt a feleletet kaptam, éppen a demokrácia jegyében szinte valamennyi szabványunk eliminálódott. Megszűnt. Az önkormányzatok maguk döntenek el, az a terület, amelyik tavaly is, sőt időtlen idők óta visszavonzotta a belvizeket, alkalmas-e arra, hogy házak emelkedjenek rajta, vagy nem alkalmas. Azt is, hogy milyen magas legyen a lábazat. Az igaz, azelőtt mindenütt elkészültek a távlati fejlesztési tervek, de egycsapásra lejárt azoknak is a szavatossága. Újabb tervek kellenének, újabb hatalmas pénzekért, de szegény az eklézsia, üres a közkassza, új fölfogású fejlesztési tervek tehát nincsenek. A víz ugyan emlékszik régi járására, az emberi generációk azonban azt is elfelejtik, tavaly vagy tavalyelőtt meddig ért. Csodálkozni se lehet rajta, hogy beköszön a házba. Pakolhatják föl az ágyat, sublót, vagy elér, vagy nem. Az átázott falak meg vagy kidőlnek, vagy bedőlnek.

Bölcs emberek kimondták már régen, homokra nem lehet várat építeni. Nem nagy kunszt megtoldani egy lépéssel: homokzsákra se lehet. Az amerikai divatú szuper-alacsony házakról már szóltam, most inkább azt mondanám, amit seregestül emlegetnek az emberek a Tisza mellett. Kedves kolléganőm egyik zseniális interjúja fölborzolta az idegeket. Átfordítom közértelmezésre, bár nem győzöm szapulni azt a körülményt, hogy mindenki azt olvas ki minden írásból, amit akar. Hatalmas megszállottsággal azt adta elő többek között a mérnökember, Szegeden a Tisza látványa minden pénzt megér. Szét kellene verni a mostanáig legjobb partfalat, és helyette földből kipattanó szerkezettel kellene megnyitnunk a képet. Nincsen ember, aki meg tudná mondani, annakidején mennyibe került a fölépítése. Ha netán tudná, akkor se menne vele semmire. De hogy a szétverése mennyit vinne el, azt se tudhatja senki. Az az egy azonban biztos, üres a zsebünk.

Mit is mond Murphy? Ami elromolhat, az el is romlik. Minden szerkezetre fittyet szokott hányni az áradás. A masinéria, ugye, be is rozsdásodhat, és akkor az Istennek meg nem mozdul. Ha azonban víz van, akkor áram sincsen, csemegével se lehetne előcsalogatni a kipattanára tervezett alkotmányt. A lifteket is áram hajtja, majdnem mind beszorult már. Az új hidunk dilatációs szerkezete a példa rá, abba is bele szokott enni a fene. De ha csak az influenzás hattyúnépség legkisebb bütyke szorulna bele, Szegedet akkor is elvinné az árvíz.

Az ördög nem alszik. Kérem tisztelettel, a mindenféle kipattanó ötleteket hagyják későbbre.

Malőr a mikrofon körül

Semmit nem ér a legtökéletesebb mikrofon se, ha hangszóró nincsen hozzá. Hangárnál is nagyobb földel alatt úgy elhal a szó, mintha meg se született volna. Csak tátognak az emberek.

Most azonban mikrofon is volt, hangszóró is, természetesen erősítő is, talán hozzáértő emberrel is, és jóságos belebeszélő is volt, mi mégse hallottunk semmit. És nincsen kínosabb valami, mint látni, beszél, csak beszél valaki, mert azt hiszi, minden szava meghallgatásra talál, odalent pedig csak fintorgunk, ahányan csak vagyunk. Hallgatnánk, nagyon hallgatnánk, nyolcvan évnél is több tapasztalatot mondana Miska bácsi, a híres szobrász, grafikus és mindenese, aki játékos ötleteit mentegette mostanáig, de nem hallhatjuk.

Persze, mert annyira öreg már! Nem szokta szegény a mikrofont. Tologatják a szája elé, mint-ha fagylaltot nyalna, olyan közel van már, a hang vagy bele se megy, vagy ki nem jön belőle. Sokan sorakoznak odafönn, egyikük lekapja állványáról a szerkezetet, kézzel tartja nyalintás-közelben, így se lett jobb. Száron áll a másik mikrofon, azt is odahúzza, a helyzet a legkisebbet se változott.

Odalenn már azt suttogja a szomszéd, ez az örök amatőrség velejárója. Olyanok vállalják a hangosítást, akiknek fogalmuk sincsen róla. A másik szomszéd meg azt mondogatja, a klímaberendezés zaja viszont tökéletesen hallható. Hogy miért nem lehet azt kikapcsolni? Én meg azt gondolom semmivel nem keresztezhető nyájasságomban, egy mikrofont is teljességgel fölösleges volt föltalálnia az emberiségnek, nemhogy kettőt.

Egyébként rangos esemény lenne ez, könyvkiállítás és vásár második alkalma. Rangos pályadíjak emelnék a színvonalát, de azt is alig lehet hallani, ki kapja, és miért kapja. Hatalmas malőr a mikrofon körül.

Időbe telik, amíg minden hiba elmúlik. Csodák csodájára kiderül, a zajos klímaberendezés kikapcsolható, és kéznél van egy repülő mikrofon is. Semmi látható kötelék nem fűzi a másik kettőhöz, és az erősítőhöz is mikrohullámú kapcsolata van csupán, de az legalább működik. A műsorvezető tartotta a kezében. Neki föl se tűnt, hogy egymagában is jobb, mint a másik kettő, összefogva. Attól kezdve, ahogy száll az ének ősi mondánkban, röpül a mikrofon is szájrul szájra, és csodák csodája, mindenki hallja. Csak szegény Miska bácsi mondta el mondókáját úgy, hogy az égardta világon semmit nem értettünk belőle.

Mondom, nagy malőr volt. A nagyon nagyot akarás bumerángja. Nem először, és biztosra veszem, nem is ez volt az utolsó. A mikrofonkórból sokszor csak késve gyógyul az emberiség.

Tessék lazítani!

Idegrendszeri lazításra gondolnak leghamarabb, és Szent Heverdel napját tarthatják a feszültségek elleni orvosságok leghatásosabbjának, akiknek a szokványos megoldásokra fordul rá eszük kereke, de sajnálattal kell bejelentennem, most nem ilyesmiről lesz szó. Kiköpött mezőgazdaságról inkább. Akik tehát szeretnek hátat fordítani mindannak, amiből élünk, akár el is kezdhetik.

Van annak is legalább negyed százada már, talán több is, hogy az úgynevezett eketalp-betegségről először hallottam. Molnár Imre volt a tiszaszigeti szövetkezet főmezőgazdája, ő említette, akármilyen mélyen szántják is meg a földet, az alatta lévő rétegeket úgy összetömi

a nagy gépek, hogy elzárják a biológiai közlekedés útját. Nem ezekkel a szavakkal mondta, persze, most fordítom át azokat, amelyekre nem is emlékszem pontosan. És megmutatta azt az altalaj-lazítót, amelyet láncfalpas traktorral húzatva erre a célra hoztak össze a fineszes gépesek. A mély barázdánál is mélyebbre húzta a vékonyka árkokat, némileg helyre billentve a mélyebb rétegek vízszinjét.

A mostani lazítás ugyanezt akarja elérni, de nem mélyen futó árkocskákkal, hanem fújással. Bivalyerős szuflával fújnak bele a földbe, és avval lazítják a megtöporodott rétegeket. Honnan a szufla, bivaly nélkül? Kompresszor szolgáltatja, ahogy a böhömnagy gépek légfékjéhez is. Tessék elképzelni egy háromnegyedes csövet, collban mérve, és a vége kihegyezve. Okos egyszerűséggel tüskének mondják. Azért hegyes, hogy könnyebben lehessen beleszúrni a talajba. A hegye fölött néhány centivel oldalfuratok vannak. Amikor leszúrnak, egy jó erős szusszanással levegőt préselnek a csőbe, az meg oldalra menekíti, és egyszerűen fölszabdálja a megkeményedett rétegeket. Filmen is bemutatták, mintha fordított esernyő dolgozna odalenn.

Szatymazon beszéltek erről a legutóbbi őszi barackos tanácskozás sok-sok újdonsága között. Kálmán Ferenc nyugdíjas iskolaigazgatót hozták példának, aki kalapáccsal veregette le a csövet, kicsivel vékonyabbat, mint a szusszantó, és ebbe a furatba tolta le a másikat. Azért vékonyabb az első, hogy beleszoruljon a második, különben mellette szökne el a léglöket. Bemutatták azonban ennek a gépesített változatát is. Traktor hidraulikája szolgáltatta a belenyomó erőt, és traktor kompresszora adta a levegőt is hozzá. Ül a gazda masinája nyergében, arrébb vezeti a gépet, de csak annyival, amennyi távolságot illik tartani a lazítások között, belenyomja a gép a tüskét a talajba, szusszan egyet, kicsit megrázkódik a föld, sőt föl is púposodik kicsikét, aztán kihúzza a tüskét, tovább lép, és ismétlődik minden fázis.

Puhább a homok, mint a kötött talaj, de az összetörmődés veszélye itt is fönforog. Ennek pedig az a következménye, hogy a tápanyag nem jut el a gyökerek tájékára. Hiába adagolja a legnagyobb gondossággal a gazda, hiánybetegségben szenvednek a fák. És vagy adnak senyvedt gyümölcsöt, vagy azt se. Mindebből, persze, az is következik, hogy nem érdemes csak úgy nekifogni, sokkal célszerűbb előtte „talajkóstellást” végeztetni. Ha laboratórium méricskéli ki, miből is van hiány, és mivel érdemes pótolni, akkor van igazi haszna.

Világi Egyed is ott volt Szatymazon, ő a nálunk még új eljárás csöndes szószólója. Németszámban látta először ezt a módszert, harminc évvel ezelőtt. Hittel vallja, az intenzív gyümölcstermesztés egyik kulcsszava ma a talajlazítás. Nekem viszont a görgös eke jutott eszembe. Micsoda jövőt jósoltak annak is! Remélem, kisebb ellenállás kíséri majd útját.

Az akkori nagy víz...

A magam szemével láttam akkor is a vízi világot, elnézést kell kérnem mindenkitől, hogy mostani soraim is egyoldalúak lesznek.

Már itt dörömbölt a veszedelem Szeged fölött 1970-ben, én pedig, mint friss újságíró, csak néztem, miért ír a mi lapunk csak néhány soros összefoglalókat a vízügyi igazgatóság tájékoztatója szerint? Miért nem megyünk ki oda, ahol a kárhozat jár? Meg is kérdeztem az akkori főszerkesztőt, F. Nagy Pistát, és nyomatékul fölajánlottam, mindennap hoznék egy egészen friss riportot a partokról. Ilyen ember kell nekünk! - kiáltott föl Pista. Gumicsizmám volt már, az emlékezetes olajkitörésről készült tévéfölvételeim honoráriumából vettem, beleugrottam, és mentem.

Óriási erők vonultak föl akkor már a partokon, de mindenütt csak bizakodással találkoztam. Idebent pedig? A városban? Rémület hátán rémület. Most itt szakadt át a gát, most meg ott. Mit mondhattam volna írásaimban is? Ha a rengeteg ember csak a csizmáját rakja egymás mellé, akkor se tud bejönni. Egyszer, este, hazatértem után hallom, esküvő van a torony alatt. Minden esküvő reménységgel táplálkozik. Ide a víz be nem jöhet!

Ott voltam Makón, miután kiürítették. Annál fájdalmasabb látványban még nem volt részem. Kongtak az utcák a teljes ürességtől. A gáton pedig? Ezernyi homokzsákból rakott girbegurbaságokkal „fogták el” a buzgárt. Orosz kiskatonákból állt a védelem gerince, félmeztelenre vetkezve húzták-vonták és döngölték a zsákokat. Szeretném, ha nem értene földre ma se senki, dehogy kívánom vissza az idegen katonákat, illőképpen magam búcsúztattam el őket annakidején, csak a történelmi hitel kedvéért említem őket. A teljes igazsághoz az is hozzá tartozik, máshol meg magyar sorkatonák részesítették körkörös védelemben a fakadó vizeket.

Öreg este volt már, amikor egyszer, hazatérvén, az hallom, Ferencszállásnál szakadt át a Maros gátja. Olvasószerkesztőnk a kapuban rémüldözött. Mi lesz itt? Megkértem, hagyjon helyet huszonöt sornak, kimegyek a helyszínre, megnézem. Láthattam tulajdon szememmel, meglehetősen ragya a helyzet, sima járásunk alatt is rengett a töltés, de a pécsi vízügyi igazgató rendíthetetlen buzgalommal vezényelte a nehezeknek szánt kösziklával megrakott uszályokat. Jöttem haza, fejben fogalmazva a megnyugtató szavakat, hogy nyugi, nyugi, a gát áll, de mire hazaértem, a harctéri idegesség előre hozta a lapzártát. Mert ha kijön a Tisza is, elúszik a lap. Vigasztaló szavam nem jutott el sehová. De a gát állt.

Minden napra egy riport. Azokról, azoknak, akik ott voltak. Láttam a kinti pánikot is, mert ilyen is volt, tudtam arról a védelemvezetőről is, aki idegileg omlott össze, de teljes meggyőződéssel elhallgattam ezeket. Nekem nyugtatnom kell az embereket, mert magam is megnyugodtam, amikor kinn voltam. Ott voltam Tápén is, Algyőn is, amikor minden a feje tetején állt, a tanácsiak pedig a „távmondatot” várták, így nem jutott idejük a szerencsétlenek tájékoztatására. Velem járt a fényképezőgép is, sok pótolhatatlan képet is készítettem, kiállítások falára is fölkerült némelyik. *Az árvízi katona* is, meg a *Makói óriásbuzgár* is. Ha most nem ilyen hirtelen kellett volna beugranom a ringbe, elő is kaparnék belőlük néhányat.

Ja, Makó. Fönn voltam azon a vonaton is, amelyik a befogadó városból, Vásárhelyről vitte vissza a kitelepített lakosságot. Nem győztek hálálkodni a makaiak az önzetlen segítségért. Családok nyakára is mentek pedig, és sehol nem érezték, hogy láb alatt lennének. Két város borult egymásra akkor. Sajnos, bennem ott is erősödött az a föltevés, hogy elhamarkodott volt a totális kitelepítő parancs. Mert ha valóban kijött volna a Maros, ki mentette volna meg a házbéli ezt-azt-amazt?

Még két gondolat csupán, hogy szépen kerekedjen ki a vége is. Akkortájt nevezték el Akác Laciék valamelyik vészsörözőben ücsörögve a Múzeum előtti szökőkutat díszbuzgárnak, és akkor hallottam először a Mundiál-ciklonról. Vágás Pista szájából jött elő, de állítja, ő is csak átvette valakitől. A lényege: amikor világbajnokság van a fociban, árvíz is van akkor a Tiszán. Csak úgy múljon el a mostani is, ahogy az akkori nagy víz mégiscsak elmúlt.

Palackposta, fölülről

Bukdácsolok csak viselt dolgaink emlékei között. Még azt se tudom, hajótörött tengerészek találták-e ki a palackpostát, vagy romantikus szerelmesek. Az azonban biztos, üzenet volt benne. Meg az is, hogy bélyeg se kellett rá. A közönséges infláció is hidegen hagyta. Igaz, tértivevényes

változata se volt, ajánlva se lehetett földadni, és elsőbbségi (expressz) jogokat se élvezett, tisztes késedelmekkel se. A lényege az volt, hogy fogott valaki egy üvegből való palackot, belegöndörgetett valami írásos üzenetet, jól bedugta, és a vízre bízta. Ha szerencséje volt, jótét lélek találta meg.

A türelem-üveg ehhez képest a belátható frissesség volt. Leginkább hosszú rabságban senyvedők rakosgatták bele a Golgotát ilyen-olyan palackokba.

Pontosan tudom, harminchat évvel ezelőtt róttá Tóth Béla híres írását, „Postázik a Tisza” címmel. Hatalmas jussa volt rá, nála jobban senki nem ismerte a hol túlontúl szelíd, hol meg nekibőszülő folyónkat. Arról a szokásáról szólt, hogy odafönről mindenféle uszadékokat hozogat rémisztőnek. Az üdítő flakonok akkor még nem voltak elterjedve a partjain. Azóta? Elönti, ugye, a világot az e-szemétnek nevezett elektromos hulladék, és a szóalkotás kottája szerint akár p-szemétnek is mondható palackszemét. A rucaörömként ismert békalencse-invázió ehhez képest kiköpött semmi.

Indul az áradás avval, hogy apró gallyak, falevelek érkeznek a vízzel. Akkora még csak, megesik, mínuszos előjellel jelzik a vízállást, ami az átlagész számára fölfoghatatlan, mert hogyan lehet nem létező az, ami pedig van. Nekirugaszkodni kezd még csak a folyó, és a tápláló fagyókerekhez fogható patakok és kisebb folyók közreműködésével összeszedeti a partjára tévedt természeti hulladékot. Aztán jönnek a pudvás faderekak, netán gondosan összerakott őlfák - ebből már nagy pörök is támadtak, mert az algyői halász talált portékának vélte, kifogta, és eladta -, a petrencék, a néhai bárányok, és mindenféle dögök, a fölkapott nyoszolyák, és egyszer csak jövőgetnek, csak jönnek, megállás nélkül, a flakonok.

Egyes olvasatok szerint íratlan üzenet van bennük is. Le vagytok ám ti csak sajnálva! Meg se kíséreltem, hogy eredetmagyarázatba kezdjek, az ősmagyarok múltját kutatva is támadt már annyi szemét az írott történelemben is, miért gyarapítanám oldalágon? Lényeges szempont azonban, löketenként szokott érkezni hozzánk. Ebből hozzáértők következtethetnek arra is, hogy az egyre emelkedő vízállás a szintenként elszórt flakonokat hozza magával.

Környezetvédelmi buzgalommal élők azt is indítványozták már, fogjanak ki néhányat, és olvassák le címkéjükről, melyik szomszéd szennyezi rendre a mi vizünket, de azt hiszem, a nemzetközi forgalom ezt is lehetetlenné teszi. Akármelyik nyugati ország gyártmánya is eljut a keleti végekre is. Mindenesetre ott sincsen divatban még a visszaváltó rendszer.

Egyszerű lenne kifogni, az olajfoltok elhárítására kitalált „merülőfalas” módszer erre is jó lenne, de ki az a bolond, aki erre áldozna? Mit csinálna a tengernyi palackkal? Hadd ússzon, ameddig úszhat. Eljutottam ugyan már a vaskapui koedukált vízi erőműig is - az akkori Jugoszlávia és Románia közös buzgalma hozta létre -, de akkor éppen nem volt áradás, nem láthattam, elnyelhetik-e a turbinák a p-szemetet, vagy ki kell halásznuk előtte. Azt ugyan szintén biztosra veszem, a part-menti füzesek az úszó veszedelem egy részét fölfogják, és legföljebb újabb áradáskor adagolják megint, de a zöme mégiscsak oda igyekszik, ahol az áram születik. És ha kifogják, ugyan mire használják föl? Ha viszont nem, előbb-utóbbi kifehéredik tőle a Fekete-tenger is.

Valami van!

Teremtő és mindenható örök Isten! Micsoda háborúság lehetett volna itt, ha a választási hajrá előtt derült volna ki, hogy mégiscsak árt az embernek az a méreg, amit a szúnyogok ellen vetnek be minden tavasztól minden ősziig. A kórház-privatizálás vádját ha ezzel fejelhették volna meg egyik oldalon, és háritották volna a másikon!

Az agysorvadásos marhakór és a bütyköshattyú-veszedelem katasztrófatöltete szép kiegészítést kapott volna, az árvízre ráadásul. Választási ügyekben steril vagyok, de annyiban érint a dolog, hogy évtizedekig kukorékoltam többek között a vegyszeráradatok ellen is. Akkoriban akár parázs fölött forgattak volna, ahogy az óriásnyársra húzott címeres ökröt szokták dinomdánom idején. Legtöbbször a növényvédelem szakemberei gyűrekeztek ellenem, akiknek pedig, gyatra eszem szerint, elsősorban mégiscsak az embervédelem lehetett volna elsődleges kötelességük.

Csak azért hozom föl egyik esetemet, mert abból lett a legnagyobb ügyem. Tavaszok elején kibontották a zöldséges vermet egyik szövetkezetünkben, és vizes hordókban áztatták a portékát. Az asszonyok karja könyékig dagadozott tőle. Elmentem a falu orvosához, aki egyébként azelőtt a szegedi klinikán dolgozott. Azt mondta, itt bizony vegyszerártalom esete forog fön. Megírtam, erre jöttek az óriásnyársal. A legnagyobb érv, hogy nyugat-német szerrel dolgoznak, tehát baj nem lehet belőle. Én meg kontráztam: onnan kitiltották már, azért adták el nekünk. És most? Várjunk egy picikét.

Hasonlóan vagdalkoztam a vasúti átjárók húsdarálóival is. Kisebb múzeumot lehetne berendezni ajánlataimmal. A szakállas sorompó, a félsorompó, az aszfaltba beépített sípoló, a döcöggető is benne lenne. Amerikából hozott példákat is fölsorakoztattam, baráti segítséggel. Csak a közút meg a vasút emberei forgatták a nyársat. Tessék kapaszkodni, most másodszor is hallani, derék magyar földtálálónk két kézzel adna olyan ketyerét az emberiségnek, amelyik képes az autóban jelezni, vigyázz, ha jön a vonat. Áramot se igényel, és élettartama is hosszú. Ha ezt is fölkapták volna a választási kampányolók, ebből is lehetett volna nagy haddelhadd.

Lehet, hogy ez is jó lett volna!

Üzengettem a cseresznyefa tetejéről, hogy a szúnyoginváziók ellen bevetett irtószer nem csak a szúnyogra hat. Abból indultam csak ki, ha a levegőből permeteznek, a rusnya féregként ismert amerikai fehér szövőlepke hernyója is eltűnik. Ha igaz lenne, hogy mire leér a földre, már el is múlik a hatása, akkor ez még vígan dőzsölne. Ha viszont nem múlik el? Amikor két marokkal tömöm magamba odafön a cseresznyét, azt is megeszem, és a fene tudja, mit eszem.

A növényvédősök mindig megkotorták alattam a parazsat.

Most pedig megint kiderült, förtelmetes méreg lakik abban. Az viszont újra meglep, hogy az illetékes siet kijelenteni, anyagi érdekeink azt diktálják, ami készlet már megvan, azt föltétlenül kiszórják.

Valami tehát megint van, de ha szabad még idéznem Rajkin mestert, nem az igazi. A paraszti bölcsességgel szólva még azt se mondhatjuk, nem csináltunk bele a kútba, csak a kávéjára, és onnan piszkáljuk tovább. Ez célirányosan még mindig bele tart.

A kacsamama, meg a párja

Micsoda csoda ez a világ! Benne az ember is. Először képes volt tönkretenni a Holt-Marost avval, hogy beleengedte a kertészeti termálkút vizét. Menekült belőle minden eleven teremtmény, csak a partján lakó ember nem menekülhetett. Emlékszem rá, Géza Tanár Úr bekocogott a Sajtóházba, előadni panaszát, mert azt hitte, ekkora disznóságra az újság a legjobb orvosság. Hosszú évek óta elrebesgettem többször is már, választást nyerne az a polgármester, aki rendbe hozatná a medrét.

Annyira tiszta már a víz, visszajött bele a hal, partjára a tücsök és a bogár, és ott csoportosulnak a vadkacsák is, ahol naponta tekerem a biciklit. Jószívű ember szándéka is benne van, a sarok lakója időnként fogja a takarmányos vödörét, és szór nekik valamit. Van, aki abban leli gyönyörűségét, hogy a macskákat eteti messziről cipelt kosztal, és ilyen is van. A kacsamadár mindenestre csupa figyelem, észreveszi, hogy gondolnak rá. Ha el is ruccan időnként egy kis kirándulásra, etetési időre visszatér.

A halféle, a tücsök és a bogár, meg a kacsanépség - szép sora a táplálékláncnak. Egyszer azonban fölütötte a fejét egy csavargó embercsapat is, és a láncolat haszonélvezőjeként bevetette minden leleményét, hogy a szelidségbe hajló vadmadarakat kifogja a vízből. Már a zsákot szorongatták hozzá. Haragra gerjedt a vadgazda, talán a rendőrséget is segítségül hívta.

Most azonban tavasz van kacsáéknál is. Párokra szakadnak. Kacsamama és récepapa csöndes együttülésben piheg a híd szélén, ahol pedig, alig néhány centire, már csörtet a sok autó. Csak fészket ne ide rakjatok! Mintha szót fogadnának, a következő napon jó ötszáz méterrel arrébb látom őket, és ugyancsak teljes együttülésben. Szintén az út mellett.

Lehet, hogy nem ugyanazok? Ki ismerné föl őket, ha csak elsuhan mellettük? Keresik ezek a veszélyt? Ha tudnám a nyelvüket, vagy legalább a vészjelüket, mindjárt arrébb ugrasztanám a szerencsétleneket, de egyoldalú az élővilággal való kapcsolatunk. Elvárjuk, sőt jó szívvel nyugtázzuk, hogy a macskák megértik hívó szavunkat, és a kacsák is jönnek, ha az ismerős hangot meghallják, de mi egyetlen értelmes más gondolatot nem tudunk a tudomásukra hozni.

Megyek arra a következő napon is, és fekete gyász üli meg lelkemet. A legszebb és legjámborabb kacsamama ott van az út szélén, rücskös autógumik vasalták laposra. Hogy récepapa mennyi ideig gyászolta, nem tudhatom, és azt se, ráismert-e egyáltalán a kétdimenziós változatban. Tiszta ugyan a víz, hal is van benne, tücsök és bogár is van a partján, és kiegészítő táplálékot is kapnak időnként, de ha annyira hozzászoknak az emberekhez, jöhet egy vad autós.

Mi már tudjuk, legnagyobb ellenségünk a másik ember lehet, ők még nem.

A fóliás barack

Van új a nap alatt, de nem minden az. Azt mondja egy debreceni kutató a rádióban, új módszert talált ki. Vagy csak átvett? Mindenestre úgy említi, mintha az országban egyedüli lenne. A gyümölcsfákat úgy is lehet ösztönözni a korábbi termésre, hogy a már rosszul prosperáló fóliásátrak alá ültetik be. Körülbelül 20 liter öntözővíz a fejadag fánként, és mivel csapadék nem éri, gombák ellen permetezni sem kell. Gondolom, a kártevő rovarok se nagyon törtetnek be oda, mert ha nekimennének a fóliafalnak, nem is koppannának, mégis elhallgatnának, de ezt csak magam toldom hozzá.

Minden új módszer képes belecsimpaszkodni agytekervényeimbe, már kezdeném is átszervezni a kertünket. Majd ha vizek múltán fölszabadul a védekezésből a töméntelen mennyiségű fólia, megpróbálok szerezni annyit, hogy beborítsa az egészet. A fekete is jól jön, abba meg a földiepret szeretem ültetni. Az is hamarabb érik, nem gázosodik, és nem is sárosodik, ha eső veri.

Egyetemi ember hirdeti az újat, meg is bíznék benne azonnal magam is. Be is indulna az agyam, ha az elején eszembe nem jutna valami. Az böki oldalba a lendkereket, hogy egyedü-

linek mondja az országban. Járnak oda érdeklődők szép számmal, mert mások is fogékonyak az újra. Az a bökkenő, hogy legalább harminc évvel ezelőtt írtam már egy homoki atyafiról, aki fóliasátorba szorította be az őszibarackot. Rosszul mondom, nem a fákat cipelte be a sátorba, a fóliát húzta följük. El is mentem, meg is néztem, meg is írtam. Ha nem hasonlítana emlékezetem az egérrágt szitához, talán a nevét is meg tudnám mondani, de jobb, ha nem kérdezik. Valahol a Széksós-fürdő fölötti dülőúton mentünk be, és nem messze a kicsike erdőtől találtuk a tanyát, mellette a fóliás őszibarackost.

Ő csak a barackkal kísérletezett, a debreceniek szinte minden gyümölcsöt kipróbálnak. Törpére metszik a fákat, hogy elférjenek. A kisebb ugyan kevesebbet ad, de ha sűrűbben telepítik, egálba jöhetnek. A dorozsmai - vagy már domaszéki? - emberünk azonban másként is kihasználta a lehetőségeket. Mire lombot eresztett az őszibarack, megnőtt alatta a retek. Vegyszervész nem fenyegetett, nem permetezett előtte. Akkoriban nagy ígéret volt a laskagomba is, egy csomó táptalajos zsákot is beállított még. Annak is jól jött a fóliamelegség. Retek, gomba, és korábban érő őszibarack - akkori számítás szerint megérte.

Vigyázat, ez a gomba nem kártevője a gyümölcsnek, de jótevője volt a bukszának. Ha tudtam volna, hogy idők múltán megint egyedülként jön elő a módszer, akár minden héten megnéztem volna. Ki nem mondhatom, mennyire becsülöm a tudomány embereit, de ez egy kicsit megbillenti bennem a vízmértéket. Legalább annyira, mint a Németh Bandi első veseátültetése. Azt is elhallgatták, még két elsőnek kellett lennie, és sok-sok évnek eltelnie, mire elismerték igazi elsőségét. Időközben, persze, elütötték a folytatástól. Jótetted elnyerte a maga büntetését.

Lehet, hogy a mi emberünk föladta a következő évben már. Szép emlékként őrzöm találkozásunkat, ha eljut hozzá a lapunk, talán jelentkezik. Előre is köszönöm.

Ki a legény - a gázon?

Ették már merülőforralóval főzött húsvéti sonkát? Mi majdnem ettünk. Nagypénteken elzárták a gázt, fölásták a bejárat előtt a földet, és úgy igyekeztek, hogy kerek egy hétig csak hátulról lehetett bejárni hozzánk. Aki itt lakik, annak mindegy, ugyanarra a kulcsra jár a hátsó ajtó is, de csöngő és kapunyitó csak emitt van. Ha valaki az ünnepjárás alatt, beleértve a locsolók áradatát is, be akart jönni, fífikára kellett annak kalibrálnia az agyacsáját.

Ne tessék panaszt kiolvasni eddigi szavaimból, mert ha nem ezt teszik, ha még most se teszik meg, ami pedig elengedhetetlen, föl is robbanhattunk volna. Így is förtelmes gázszagban aludtunk. Ha tudtunk. Fél szóval se bántanám azokat, akik normális esetben ugyanúgy ünnepeltek volna, mint mi, de dolgozniuk kellett.

Csak hát itt volt a nagy rémület: hogyan fő meg a sonka? Ha előre tudtuk volna, hogy jön a baj, azt is tudtuk volna, ez az a portéka, ami „előfőzött” állapotában nem ismerős. Már készítettem összesen négy merülőforralónkat, hogy megpróbáljuk a lehetetlent, és szántam azokat, akik a régi KGST-bazárban nem szedtek össze ennyit, darabonként egy százasért, de végül megoldódott ez is. Szombatra lett gáz. Csak a kapucsöngő ne ment volna el a harangokkal Rómába!

Hosszú a mi házunk, fél falu népe bele van zsúfolva. Előtte már másik három lépcsőház átesett ezen a fertőzeten, csak a gödrök tátongtak a bejárataiknál. Hatalmas szerencsénk volt, a kapu szabadon maradt, a fél vesztegár kitüntetésében csak mi részesülhettünk. Szombaton

reggel, hitvesi küldetéssel végignéztem valamennyit, és csak vánszorogni tudtam fölfelé a rémülettől. Másfél embernagyságú csövet láttam partra vetve, mintha egerek rágták volna körül. Uramisten, mennyi gáz mehetett itt el!

Kettős ünnep a húsvét, a kedd még csak fölkészülés lehetett az igazi munkára, mert nem jött senki. Szerdán aztán rázendítettek a hatalmas gépek, a járatlan emberek azt is hihették volna, hogy óriásbuzgárt akarnak elfogni. Először markolóval rakták föl a teherautókra a kiásott földet. Régésznek se kellett ahhoz lennünk, hogy megállapítsuk, hány generáció lakhatta ezt a tájat a panelvilág előtt. A régi mocsaras üledék fölött az egykori családi házak törmeléke nyugszik, és erre jött rá a betonépítészet minden hordaléka. Tulajdon két szememmel láttam, az egészet betemették néhány kocsi termőfölddel. Evvel ásták meg a vascsövek sírját. Az egyik gödörmunkás adta a hírt, annyira agresszív a talaj, megette a vasat.

Panaszunk nem lehet, veszettül dolgoztak szerdán is, csütörtökön is, de a bejáratunk még pénteken se szabadult föl. A jövődöböl keveset láthatunk előre, de azt biztosra vettük, a péntek után szombat következik, aztán meg vasárnap jön, marad a föloldás a jövő hétre. Miközben a tiszai vízállást figyeljük fél füllel, fél szemünk a gázosokon függ. Amott eldől, ki a legény a gáton, itt meg az, ki a legény a gázon. Rosszul számoltunk. Mi ugyan elköveltük volna azt a bolond húzást, ha csak a mi bejáratunk van ebzárlat alatt, ezt szabadítottuk volna föl először, de akik a földi sorsokat írják, másként gondolták.

Holtszezon a krematóriumban

Hej, te mindig kedves és örök-vidám Somogyi Károlyné, jól befutottál a csőbe! Pajkos ötlet, hogy Somogyi Károly könyvtárában van a kiállításod. Írva vagy, hogy Somogyi-könyvtárnak neveztessék. Ezt volt időd neked is, nekünk is megszoknunk, de most éppen az ő születésnapját is ünnepeljük. A százkilencvenötödiket? A könyvtárat pedig 125 évvel ezelőtt alapította. Az a Somogyi Károly nem ez a Somogyi Károly. Papi ember volt, neki nem is lehetett volna a felesége.

Jó, hogy így összefutottatok. Most azonban rólad beszéljünk, amaz érdemei elismerése mellett, így aztán, kicsit mindjárt meg is csavarva a csavarhatót, megpúpozva a pajkosságot, inkább azokra az időkre szeretek emlékezni, amikor az úrkutatás odáig jutott, hogy valami kis ketyerével sikerült megkerülni a Holdat. Hogy ennek aztán semmi köze nincsen Magdikához? Ne tessék elsietni semmit!

Azt az oldalát is megláthattuk, azt a bizonyos túlsó oldalt, amelyikkel, amióta fenn van az égen, talán soha nem tisztelt meg bennünket. Ilyen kicsike ketyere szeretnék most lenni, hogy Magdika lelkületének túlsó oldalát is előhozzam, bip-bip csipogás nélkül.

Még mindig ott tartunk, csak az innensőről kerülhetünk át a túlsóra, előbb tehát az innensőről néhány szót! Megszokott dolog, valami szépen hangzó idézettel fejezik be a megnyitókat. Olyan ez, mint a néptánc végén a dobbantás. Előre hozom most, inkább az elején szeretnék icipicit dobbantani, vagy csak cifrázni egy kicsit a lépést, Babits Mihály szavaival:

*Mindenik embernek a lelkében dal van,
És a saját lelkét hallja minden dalban.
És akinek szép lelkében az ének,
Az hallja a másik énekét is szépnek.*

Akármelyik ifjú, fiú és leánka, szerelmi bódulatában is igazat adna neki. Azt hiszem, annyira világos beszéd, az én toldozgatásomra nem nagyon van szükség. Legfőljebb annyit teszek hozzá, kicsit tudálékoskodva, és már hozzád is kapcsolva, megláttatni az tud valakiben valamit, aki meglátni is tudja. A nagyharangot úgy is le lehet fényképezni, hogy kitűnjön, hat métermázsza bronz, de úgy is, hogy bennem, a nézőben meg is konduljon. De előtte nagyot kondult az már a fotográfus lelkében is. Akkorát szólt, kénytelen volt megnyomni a gombot. Tudják, milyen gyönyörűség, ahogy megszólal a bim-bam itt a szomszédban, és hatmázsás hangja végigbúg a nagy vizek fölött? Aki megnézi Magdi kiállítását, sok mindent megtud belőle. Az árvíziekből is kihallatszik a hetvenkilences vészkonogatás is. Talán nem túlzok vele, ha azt mondom, ilyen belehallások nélkül nem is lehet fotóról beszélni.

Katasztrófákra érzékenyítették az ő 27 DIN-es filmjét, neki ott kellett lennie, ahol valami nagyon-nagyon történt. Amikor égett a 168-as algyői olajkút, természetesen ott volt. Amikor égett a szentesi tévétorony, és a tetején ott ragadtak a munkások, akkor is ott termett. Mintha 216 méter magas póznán, gólyafészekben várták volna a tűzhalált a szerelők. Amikor jött az árvíz, hol lehetett volna máshol? A 70-es. És a mostani? Csak kinéz az ablakon, és azt látja. Nála azonban föltör a buzgár, a lelkében, neki oda be kell mennie most is, ahová jámbor lélek be se teheti a lábát. Földön, vízen, levegőben, bármikor, bárhol, csak történjen valami. Anettka próbálgatja utánozni avval a hóbortos ötletével, hogy lőnék már föl úrhajóval, legalább egy fordulóra. Magdika onnan is minket fényképezne talán most is.

Majdnem-majdnem katasztrófa az is, ahogy mostanában forog az esze kereke. Fejébe vette, napjainkban már nem divat munkást fényképezni, tehát mostanában ő már nem modern. Ha a nyakatekert divatok után akar menni valaki, akkor egészen biztos, hogy soha nem lesz modern. Ahogy a hosszúcsőrű bohóccipőt se húznád a lábodra semmi pénzért, és köldököd fitogtatva se járkálsz az utcán, csillogó gyönggyel kipitykézve se, mi el tudunk viselni úgy is, ahogy vagy. A munkásokról szóló képeiddel együtt. Ha a te lelkedben szépen szól a munkásokról is az ének, nyugodt lehetsz, mindig lesznek olyanok is, akik ugyanazt hallják szépek.

Amióta ismerhetlek, másodpercre pontosan annyi idő telt el mindkettőnkön, és én büszke vagyok erre a negyven-valahány esztendőre. Arra is, hogy te is megvagy, és én is megvagyok. Akkor még csak egyedül voltál a Délmagyar fotóriportere. Amikor én is bezupáltam hozzátok, még nem kellett kiutalást kérnünk, ha képes témánk akadt, csak neked szóltunk, és mentünk. Aprócska kitérő következik most, bocsánatot kérek érte. Luxusnak tartottam ugyan az alkalmi együttműködésünket, magam is fotóbetegségben szenvedtem, de akkor éppen megint beütött a szerkesztői célszerűtlenség. Én vettem a filmet is, a hívót is, a fotópapirost is, és otthon a fürdőszoba is sötétkamraként üzemelt, ha úgy hozta a sors. Írásaimért kapogattam „minőségi” jutalmakat, és az havonként a 250 és az 1 500 forint között mozgott. Csak a párhuzam kedvéért mondom, a havi fixem akkor 2 800,- volt. Az alsót akkor szoktam kapni, amikor a viceszerkesztő osztotta, a fölsőt a Nagy Pista adta. A viceosztás tótágas logikával belekalkulálta a fényképekért kiutalható ötven forintokat is a maximum 250-be. Nekem tehát ingyen kellett kiadásokba vernem magamat. Ingyen? Egy fenét! Külön büntettek érte. Nem először, és nem utoljára, amikor jól dolgoztam.

Ekkora luxust nem engedhettem meg magamnak. Ráadásul egyetlen fotóriporterünknek ritkán volt annyi ideje, hogy félnapokat együtt tölthessünk egy-egy kibeszélős tanyai úton. Rábeszéltem az évszázad legjobb masinisztáját, a szépeplékű Molnár Jóskát, vegyen a Bizományiban egy használt japán gépet, és fényképezzen ő. A törvényes szokások szerint örök ellensége lett volna azonnal a kettő egymásnak - két dudás egy csárdában -, de nem így történt. Én arra igyekeztem rábírní Jóskát, nem csupán hátulról lehet lefényképezni valakit, Magdika pedig arra, hogyan kell lögyölnie a filmet és a képet. Jóska időközben elment tőlünk, Isten

nyugosztalja szegényt, de nem múlik el találkozás köztünk, hogy föl ne idéznénk. Most azért hozom elő, hogy szerzőnk természetes emberségét vele együtt megemlíthessem.

Még valamivel meg kell toldanom. Talán egyetlen ember se volt a szerkesztőségünkben, aki Magdival hadilábon állt volna. Még Aszaló elvtárs se, bár ő azonnal fogta a Révai Józseftől örökölt nagyollót, amikor kép került a körme közé, és úgy körbe nyirbálta, szülőanyja is alig ismert rá. Hogyan lehetett mindenki előtt kedves? Mintha csak asszony létedre rád is írta volna Arany János a *Nemzetőr*-dal ide vágó sorát: *Olyan marsra lábam se' billentem, / Hogy azt bántsam, aki nem bánt engem.* Mintha viszonyossági alapon is érvényes lenne.

Még valamit elmondanék, amit mások nem nagyon szoktak. Azokban az időkben még nem voltak gyorstüzelő masinériák, élességet is kellett állítani, a fényt is mérni kellett, és pontosan akkor kellett megnyomni a gombot, amikor legjobban kellett. Az első kettő robotmunka, éppen azért lehetett automatizálni, de volt még egy fontos szempont: a képnek olyan jónak kellett lennie, amit aztán a rotációs nyomdagép ragyásra verhetett. Tóth Béla szava jut eszembe róla: az angliai bankrablót nem lehetett megkülönböztetni a miniszterelnöktől. Szokták azt is mondani, a fotó a pillanat művészete. Abba a bizonyos pillanatba bele kellett férnie az összes előbbinek, de úgy, hogy a lehető legjobban megszerkesztett kép jöjjön ki belőle. Ezt a leckét akkor se lehetett a gépre bízni, ahogy most se lehet. A fejben kell annak megszületnie, de ott is csak akkor jön elő, ha a lélekben benne van az ének. Magdika hatalmas lelkébe sok jó kép fakadt dalra.

Mikszáth Kálmán bölcsessége jut eszembe erről is. Azt is mondta, erőnek erejével az embert is meg lehet tanítani, hogy megfogja az egeret, de a kölökmacska játszva megteszi. Az se baj, ha arra születik valaki, amit csinál.

Ez eddig a Hold innenső oldala. Az ismerős oldala. Íme, Somogyi Károlyné, a Délmagyarország fotóriportere. Ahogy a Föld hűséges kísérőjeként szokták emlegetni a Holdat, Magdika eredendően az ÚJSÁGÍRÓ hűséges kísérőjéül volt teremtve. Kevesen tudják, hogy nem csupán fényképezni tudott nagyszerűen, de csöppentett méz csurog elő a tollából is. Hajszálla úgy ír, ahogy mesélni szeret. Aki közéről ismeri, bizonyíthatja, ömlik belőle a színigaz mese. Öt éve biztosan van, de lehet tíz is már, hogy nyúzó-nyúzogatom. Vegyen elő egy spirálírkát, meg egy golyóstollat, és írja meg legalább azt, amit a Délmagyarról tud, belépésétől mostanáig, meg a munkatársakról. Vagy akármiről. Olyan történetek őrizője, a fülem is kétfelé áll, ha csak hallhatom. És egyelőre még mindig csak hallhatom, pedig olvasnom lenne jó.

Megrögzött alkoholista nem tud több mentséget fölhozni a mindig-ivásra, mint ő a meg nem írásra. Most ezért nem ér rá, most meg azért. Pedig a receptet is elmondtam neki már az első biztatásnál: kezd az egész nagy A-val, és mindjárt tegyél félre egy pontot, hogy a legvégén el ne felejtse kitenni. Ami közte van, jön magától. Címet is adtam már neki: *Holtszezon a krematóriumban.*

Magyarázat kell ide. Tanács Pista volt „kiküldött tudósítónk”, amikor a műintézet készen lett, és Magdika a mellé rendelt égi kísérő. Az átlagmagyar nem szokta rendes napi kedvteléseinek közé venni a hamvasztóban való látogatást, ha teheti, ezt hagyja utoljára. A legelső is úgy volt elviselhető mindkettejüknek, hogy néminemű abszurd humort préseltek elő magukból. Állítólag kérdezi egyik a másikat: és mi lesz akkor, ha egyszer csak elfogynak a halottak? A felelet rá morbid egyszerűséggel: *holtszezon lesz.*

Mi köze lenne mindennek a sajtóházi ezeregy történethez? Vagy az akármihhez? Az égadta világon semmi. A könyv címe arra való, hogy magára vonja a figyelmet. Na, ez két kézzel fogna meg minden embert, az biztos. Hiába nyüstölöm azonban évek óta. Jaj, van nekem elég

dolgom a lányaimmal és a fiammal, a vejeimmel és a menyemmel, meg az unokáimmal, ott a kert is tavasztól ősziig, most ásnom kell, most meg permeteznem, nem érek én rá arra.

Azért libbentem át a túlsó oldalra, hogy szövetségést találjak az ideát maradt kedves látogatóinkban. Ha összeházaszódik evvel a Somogyi Károlynéval, bárakárhó, emlegessék neki. Holtbiztos, hogy a *Holtszezon* könyvsiker lenne. A napokban elmondtam ezt már a Bartók-Szalonban, refrénként ismételve egy-egy történetke hallatán, hogy *spirálba vele*, mintha enyhülne az ellenállása. Kapott egy nagy irkát a szerkesztőtől, rajta a cím is, meg az is, hogy első kötet, egy másikat meg a szép nagy családtól. Most már csak a Máltai Szeretetszolgálathoz kell folyamodnom, rendezzen gyűjtést egy árva golyóstollra. Aki hallja, adja át! A nagy A-t meg a pontot vissza nem térítendő hitelként, születésnapodra való tekintettel én adom hozzá.

Örülök, hogy a Somogyi-könyvtárban a Somogyiné kiállításán szóra nyithattam a számat. És ne felejtsek Babitsot: *akinek szép lelkében az ének, Az hallja a másik énekét is szépnek.* Hallod, Magdika?! Képben és betűben.

A teljes igazság kimondásával még adós vagyok. Sütkérezni, sőt lubickolni jöttünk dicsőségben. Köszönöm, hogy itt lehettem. Isten éltesen sokáig!

Bánát felől

Van Szegednek egy szép rézkarca, állítólag az is Pesten van, a Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnokában. Joó János Mátyás ült ki hajdanán a Tisza túlsó partjára, és ott rajzolta le. Talán arról van szó, aki 1806-ban született - kétszáz éve lenne? - és 1846-ban halt meg? Művészársaságról álmodott, és Széchenyi Istvánnál minden művészeti ág tanítására alkalmas iskola létesítéséért kuncsorgott. A szegedi piaristák rajztagozatáról indulván Egerben rajztanár lett. Egy Renner nevű atyafi Budán metszette vagy karcolta át vedutaképét - látképét - rézbe, de róla többet azok a könyvek se szólnak, amelyekből ezt elősilabizáltam. Akkor még hajóhíd kötötte össze a két partot, zászlóshajók, gabonával megrakott bögőshajók, hajómalmok állták, dereglyék dalladzották, és ladikok járták a vizet. Alá is van „rezelve”, hogy *Nemes Szabad Királyi Szeged Városának Bánát Felől Való Tekéntete*. Tóth Béla egykori igazgatói irodájában sokszor ülhettem szemben vele, aztán egyszer megláttam a Bartók Béla Művelődési Központ első emeletének a falán is. El is ejtettem olyasféle szavakat, hogy Szeged ékessége ez a kép.

Ne legyen pletyka belőle, de születésnapomra kaptam egyet. Nagyképernyős, szélesvásznú változatban. Ha az aláírást veretesen régiesen tették oda, akkor kötelességem méretét is így adni: egy öl hosszú. Vagy széles? Tudják még, mekkora az egy öl? Száznolcvankilenc centi. Tekercsbe csavarva kaptam, de ha falra való a valami, oda kell azt tenni. Régi jó komám a Tükrösszívű Miklós, odaát lakik Bánátban, ahová naponta átkerekezek, meg vissza, tüné-ményszép keretbe szorította nagyszerű folyónkat, Szegeddel együtt.

Két kérdés azonnal előlálkodott bennem, amikor kifeszítve megláttam. Az első: hová fér el ez a panelban? A második: összetekerve könnyű volt átvinnem, de hogyan jön vissza? Miklós jó szívébe belefért, elhozza ő a lakásunkra üvegeket is szállító kocsiján. Fél kupica benzin is nagy költség az én szememben, de időt is nehéz lenne egyeztetnünk. Abban maradtunk, behozza a Sajtóházba, onnan majd csak hazaér valahogy.

Akkor voltam meglőve igazán, amikor hónom alá akartam kapni. Hosszú a keze az újságnak, jó messzire elér, de az én karom akkora, amekkora. Nem tudtam átfogni. Ölembe se foghattam. Csak a villamosig érjek el vele! Na, addig se a homokzsákokkal kipitykézett partot nézték az emberek, hanem az én képemet. A megállóban két tuja is elment az ellenkező irányban, volt, aki fölágaskodva bámult ki az ablakon. Amikor aztán begördült a harmadik, immár a mi irányunkba tartva, és én föltüremkedtem a végére, hát akkor, kérem szépen, hogy úgy mondjam, megint föltűntem vele. Ilyen pasasból egy tucatot egyhúszért összekötve árulnak a piacon, de ekkora kép ritkán utazik Gyula-jeggyel. Valahogy fölállítottam benne, de aki végig akarta böngészni, annak tekergetnie kellett a nyakát. Buzgárként tört föl bennem a szándék - körkörös védelemben részesítvén körül is raktam mindjárt homokzsákokkal -, hogy a bibliobuszok, és ilyen-olyan egészségügyi szűrőjáratok példájára ki kellene bérelnem egy napra az egész villamost, és körbejáratnom a képet. Mert azt végigböngészni, hogy a hét torony közül melyik az Alsóvárosi, és melyik állott a Fogadalmi templom helyén, mellette a Rác-templom, a jobb sarokban a Felsővárosi, és majdnem a hajóhíd túlsó végénél csak a Városháza lehet. Ez eddig öt, de túl az összesen van a hatodik, meg a hetedik. Valahol a Rókusi templom táján is van egy, de fordítva áll, és mintha itt lenne a Várbazilika is, aminek az alapjait Horváth Feri bontogatja. Jelenleg fakadó vizekben áznak.

Áldott szerencsénk volt, négy görbe sint szállító villamos döcögött előttünk, utazási-kiállítási időnk ötszörösére növekedett. Remélem egy kicsit, senkinek nem a nyaka görbült bele a nagy nézésbe.

Megint beint

Üzenem régi jó komámnak, Igriczi Zsigának, megint beint. Amikor még ő sziporkázta tele istenadta szellemességével a Délmagyart, akkor írta le az egyik áradáskor, beintett a matróz az ablakon. Itt van a Sajtóház a Tisza mellett, karnyújtásnyira csak, ha hajó ment fölfelé, vagy vitte a víz lefelé, a hajósinas is beintegethetett nekünk.

Akác Laciról is tudnék szépet mondani. Az 1970-es áradáskor valamelyik sörözőbe menekülve díszbuzgárnak nevezte el a múzeum előtti szökökutat. Az az érzésem, fontos beágyazni ezeket az aranyköpéseket is akármelyik almanachba.

Harmadik is van, de ez már hadd maradjon az enyém. Egyik politikusunk szeretett beszélni egykoron arról, hogy Magyarországnak a körkörös védelemre kell berendelőkeznie. Beteg gondolatnak tituláltuk akkor, és ebben hajszálnyit nem változott a véleményem. Neki ugyan másik rémálma is volt. Azt hangoztatta, valamelyik briganti képes volt meglazítani gépkocsija kerekét, hogy hazatérőben valamelyik kortes-körútjáról, törje ki a nyakát. Sajnos, ma is vannak hasonló bajban leledzők, karnyújtásra tőlünk, ha egy kicsit megszorítják őket.

És a körkörös védelem? A legbiztosabb módszer a buzgárok elfogására. Most is körülpitykéték homokzsákokkal a partfalat, szinte teljes magasságban, és beljebb valamivel, a mégis fakadó vizek visszatartására újabb zsákfalat húztak. Aki nem tanulta meg a közlekedő edények fizikáját, vagy elfelejtette már, akárhány más példára is hivatkozhat. Mutatja a televízió a szolnokiak erőlködését is, és ott hatalmas csövek köpik vissza a folyó szökni akaró levét. Jóval lentebbről, a Duna mellékéről is hoznak hasonlókat a képernyők. Ha ott ez a jó, nálunk miért nem? Biztosra veszem, ha népszavazásnak kellene döntenie róla, akkor legalább annyian szivattyúznának, ahányan nem. Egykori gumicsizmában caplató szakmai átképzésem

mondhatja velem, a legjobb gáton is átszivárog a víz, de elállni az útját nem szivattyúk halmozásával lehet, sokkal jobb a homokzsákok körkörös védelme.

Megelégedéssel vettem tudomásul, van ugyan félelem most is minden emberben, aki a víz körül mozog, vagy már mozogni se tud, de halmozott pánikra még nem találtam példát. Pedig az árvízi törvények szerint, ahogy emelkedik a folyó szintje, úgy kellene nőnie a rémületnek is. Egyetlen dologra szeretnék azonban figyelmeztetni mindenkit. Az újságíró még mindig arra való, hogy mindent lásson, ha csak lehet, közlőről. Ne vegye elő senki a harminchat évvel ezelőtti örültséget, amikor furkósbottal akarták elkergetni a közelből azokat, akik szavuk hitelét is oda tudták rakni a homokzsákok mellé. Testestül-lelkestül ismert a minap is az a valaki, aki rám szólt, miközben elbicikliztem az egyik zsákzárka mellett, hogy itt nem szabad biciklizni se. Ő is tudta, nem kelthet olyan rengést két kerekem, ami akár a tücsköket is nagyobb veszedelembe sodorná, de nekem kevés, ha csak távcsővel nézhetem az emberek emberfeletti igyekezetét. És van szakmánknak másik törvénye is, ritkán tudhatja, aki nem műveli: ahol nem látnak bennünket szívesen, nehéz onnan lelkesítő szöveget intézni a távolabbiaknak. Rosszul esik, ha beintenek nekünk, amikor éppen segíteni akarunk.

Meghibbant a barométer?

Már ez is? Jól meg tudja bolondítani az embert, ha esztét veszti a műszer.

Sokszor hencegtem már vele, fiókmeteorológiai állomássá léptethetnék elő a fejemet. Gyerekkoromban megtanultam már, mindig a magam kárán, mikor lesz eső, és mikor nem. Más fölnéz az égre, és ha fölhőt lát, már berittent. Tapasztalataimat ugyan a Dunántúlon szereztem, és időbe telt, amíg áthangszereltem szegedi dialektusra, de időből ez is kitellett. Fő tétele volt, hogy Szeged a napfény városa. Megesik, hogy esik az egész országban, nálunk pedig száz ágra süt a nap.

Még atmoszférában mérték a légnyomást, amikor barométert vettem, hogy addigi megérzéseimet tudományos műszerezettséggel egészíthessem ki. Jó számár megérzi az esőt, de egy kis ráerősítés nem árt. Be is állítottam mindjárt a hivatalos adatra. Nekem kevés volt annyi, hogy eső lesz, ha lefelé ballag, és napsütés, ha emelkedik a mutatója. Kiegészítettem a számlapját mindenféle behuzigálással, mert tudni akartam, mikor vált át a jó idő rosszra. Külön strigula jelzi a csendes pöszörgést, a zivatart, a hetes esőt, a havat, és fölötte, az órajárást követve ott van a teljes napsütés.

Szomszédaim rendre föl szokták mondani a hivatalos jóslásokat. Már hétfőn zengik, csütörtöktől itt az eső, és folytatódik pénteken is, szombaton is. Könnyen legyintek rá, ha az én belső műszerem másként jelez, és a barométer se úgy áll. Elmúlik a csütörtök is, a péntek is, a szombat is, sőt a vasárnap is, még csak az út porát se veri el semmi.

Csúfság ért a minap. Éppen újra kellett kalibráltatnom a vérnyomásomat, de hogy ennek következménye is lehet, csak később vettem észre. Ráadásul a házi jelzőnk vadul jelezte a jó időt. Mentem a kertbe, nyalkán, lezseren, és megáztam. Nem nagyon, de vizes lettem. Hazajöttem, megnéztem a segédeszközt, veszettül kitartott a jó idő mellett. Beleesett volna a filoxéra? A mai kereskedelem komplettírozni szeret, együtt adná az esőmérőt, a páramérőt és hőmérőt. Kész leégés, ha újat kell vennem.

Semmi vész, van aranytartalékunk, a kertben ott a másik. Rászegeztem rabvallató csalfa szemeimet, hajszára ugyanazt mutatta, amit a benti. Egyszerre csavarodott volna be mind a

kettő? Addig se kapálni, se kaszálni nem kezdek, amíg ebben a dologban tisztán nem látok, legföljebb a dália gumóit ültethetem el. Ott mentem el a kicsike propeller alatt, arra tartom, hogy mindig tudjam, merről fúj a szél. A politikában is fontos, de a biciklizésben elengedhetetlen. Igen-igen ritka, hogy keletről jöjjön hozzánk az eső, a mostani onnan jött.

Egycsapásra eszembe jutott összes balfogásunk a keleti piacok hirtelen föladásával. Való igaz, akár az Ígéret Földjének is mondhatnánk az Unióba való betagozódásunkat, de botcsinálta gazdasági szuperokoskodóinknak is elromolhatott a barométerük, amikor kitették az országot a nyugati siserák penészes paprikájának, dögliszt-ízű húseinak, mérges húsvéti sonkájának. Én csak az esernyőmet sétáltatom fölöslegesen, de ezt is szégyennek tartom. Globalizálódunk, de a keleti áramlást nyugatira mérni nekünk még mindig nagy blama.

Az „acskós”, meg a zacskós

A növényeknek a természet diktál. Kegyetlen törvény, ha szikár várfal kövei közé keveredik a mag, ott kell kihajtania. Magvakkal sokasodik a tök is, és ebben hajszálla egy húron pöndülök vele. Én is azt szeretném, ha kertünkben is szaporodna. Régtől fogva tudom, virtigli dinnyések tanítottak meg rá, hogy a dinnyét a századik napon illik elültetni, földbe tettem tehát a tök-magot is április 10-én.

Kétfélét vettem a hitelesen magboltnak nevezett kereskedelmi műintézetben. Spárgatök az egyik, amit ezen a tájon egyszerűen ludájnak mondanak, és istengyalulta tök a másik. Még Szalva Péter hívta föl rá a figyelmemet az ántivilágban. Híres zöldségnevelő volt Péter bátyánk, a szentesi kutatóintézet nevét ő aranyozta be, de mostanáig nem jutottam hozzá a magjához. Majdnem elrikkantottam magamat, amikor megláttam a polcon. Állítólag nem kell gyalulni, egészben is megfőzhető, magától esik szét porcikáira. Gondoltam, most rálesek, mint dorozsmai ember a varjúra.

Külön metódusom van a töktermesztésre. Minden bokor mellé le szoktam ásni egy feneke-likadt üdítő flakont, aminek a tetejét is levágtam. Ebbe töltöm nyaranként az öntözővizet, hogy közvetlenül a gyökerét érje. Az a legjobb, ha ültetéskor már oda teszem, így nem sérül meg az alvilága. Ha szereti a sok vizet, legyen módja benne.

Gyorsan szokott kicsírázni, egy hét múlva már figyeltem, mikor bújik ki a földből. Titkos versenyt is hirdettem, kíváncsi voltam, mennyivel előzi meg egyik a másikat. Leshettem kiguvadt szemekkel mostanáig, a füle botját se mozdítja egyik se. Tartozom az igazságnak annyival, hogy megmondjam, tavaly ugyanígy jártam másik kettővel. Idén azonban a levesbe való zöldséggyökér se kelt ki. Pedig azt is ugyanott vettem, hiteles boltból, hitelesített zacskóban.

Hogyne tudnám, átszerveződött a magpiac is, de azt is tudom, a hollandok például nálunk termeltetik meg azt is, amit aztán az ő fölségjelük alatt hajóznak be a világpiacra. Mert észrevet-tek, talajunk és éghajlatunk is a legalkalmasabb rá. Ettől kezdve viszont abszolút nem értem. A kertészbecsület azt diktálná, hiessünk a tasak minden szavának. Ráírják tehát, meddig használható föl, ahogy a patikaszerre is rá szokták írogatni. Rajta volt ezeken is. Én el is tudtam olvasni, de a magvak tisztességes analfabéták, és a föld se tudja kibetűzni, pedig egy-egy bokor mellé oda tettem a borítójukat is. Felejtékeny az ember, össze ne tévesszem a ludájt a másikkal. Azt is meg akartam figyelni, mennyivel előbb hozza termő virágját az egyik, mint a másik.

Íratlan szabály a kereskedelembe, vigyem vissza, ami nem hallgat az írásra. Hogyan reklamáljak én a földbeveszett, denaturált magtalan magvaimmal? A blokkot se őriztem meg, sőt azt el se ültettem, nehogy az is szaporodjon. Most már csak arra vagyok kíváncsi, a zöldbabként hirdetett sárgahüvelyű magja kikel-e egyáltalán? Illő időben elvetettem azt is, mozdulhatna is már, de meg se moccan. A Juliska-babot a piacon vettem, közönséges „acskóban”, el is vettem, és már nyalkán dugdossa elő a fejét. Maholnap szurkálhatom mellé a futtató pálcákat, mert igen hamar futhatnékja támad. A guggon ülő bokorbab azonban guggolni se akar. Valami iszonyatosan nagy trógerság szele fújdogál mögötte. Mehetek megint a piacra, Terus ángyihoz, kertészbecsületért, „acskós” babért és tökmagért.

Vonalak a Tisza partján

Könnyű dolga lesz a kőfaragónak, amikor majd bevési a partfalba, Juhász Gyula szobrával szemközt, meddig ért minden eddigi idők legmagasabb áradása. Ott hagyta ujjlenyomatát a folyó, csak a dátumot és a centimétert kell oda írnia. Vannak ilyen jelek az 1879-es nagy vízről is, gondolom, azok is így őrződtek meg. Most, hogy múltóban van a veszedelem, látom, olyan a védő fal belső fele, mint iskoláskorunk nagyvonalas irkája. Szinte kínálja magát, hogy a Kiskörút két vége közé a Tiszáról szóló valamennyi irodalmi alkotást föl lehetne írni, szép kalligrafikus betűkkel, zsinórírással. Amilyennel mi tanultuk palatáblán a betűket leírni.

Amikor fölszabadult a parti sétány a homokzsákok védelmező nyomása alól, nekiindultam föltekinteni a helyzetet. Alig bukott ki a KRESZ-tábla a fodrok közül, azon is ott vannak a vízjelek. Nem is értem első nekifutásra, hogyan tudott ilyen vonalasan apadni. Kétfelé hord a szemem, látom azt is, ami a parkban maradt. Nem ajánlom senkinek, hogy méltatlankodjon, máskor lehetne dúlásnak is mondani, de most inkább áldjuk a mérhetetlen erőfeszítés nagyszerű hőseit.

Korszakos váltást is fölfedezhettem, nem is tudom, de nem is akarom elhallgatni. Amikor legutoljára hozták rendbe a fal melletti gyalogjárdát, megtámasztva a mederből előkotort hordalékkal, lépcsőfölgárókat is bele-beletéve, előálltak kedves és jámbor kívánságukkal a kerekesszékes embertársaink: jó lett volna, ha nekik is hagytak volna valami kis fölgárót, mert ők is szeretnék megnézni időnként a vizet. Akkor még, úgy emlékszem, nem volt határozott programunk „akadálymentesítés” névvel, amit rendre el lehet sinkófálni, ennél fogva olyan határozottan nyomták vissza beléjük a szót, csoda, hogy szét nem repedtek tőle. Menjenek a Múzeumnál, vagy a Financiánál! Tartok tőle, ezt a keménységet még az öregátkosban tanulták, mert igen hasonlít a „rendnek muszáj lenni” jeliséhez. Úgyse tudnának fölmenni a meredekre emelt tölteten. Meg lehetett volna nyújtani egy-két helyen a földnyelvet, de ha egyszer nem jutott eszébe az illetékesnek, erőt vett rajta a betonkemény elutasítás. Most viszont, örömmel látom, legalább három helyen képződött különbejáratú rámpa, a gépek igénye szerint. A zsákokból homok is maradt itt hozzá. Bízom benne, két keréknyi kis aszfaltot is tesznek legalább az egyikre. Úgyis azt hirdette valamelyik tervezőnk, jobban be kellene kapcsolnunk a folyót városunk életébe. A sokat emlegetett esélyegyenlőségbe éppen beleférne. A féltve védett városkép szikrányit nem sérülne vele.

Szegeden nem kellett külön terhelnünk az Öreghidat, amikor legnagyobb volt alatta a víz, annyi ember súlya nyomta, a régi májusi majálisok idején se forgott rajta több. Hogy a félkörön trónoló galambokon a víziszony vett-e erőt, vagy a tömegiszony, nem tudhatom, de tény, szinte valamennyi elkotródott. Vagy csak nem akarták lepiszkolni a városukért szorongó

embereket? Arany János balladája, a Híd-avatás is eszembe jutott, ahogy a hídnál ténferegtem. A Szűz Szent Margit-híd első éjszakájáról íródott az, a mi emberünk mintha a nagy vizet akarta volna „fölvatni” avval, hogy kegyetlenül bele veszejtette magát. Aztán szépen előbukott fejemben az a tótkomlósi anyóka is, akinél centiken múlt tizenvalahány évvel ezelőtt, hogy nem tudtam elkapni karját az Újhídon. Él bennem a megrendülés, azóta is a másik oldalon biciklizek. Na, megkérném valamelyik szépszavú költőnket, erre a férfúra is írhatna balladát akkor is, ha még mindig nem találták meg. Azt is oda tenném a vonalas falra.

Tiszajárás - tóthbéláson

Kajla ésszel azt hihetné valaki, a rekordokat döntőgető mostani árvíz van a *Tiszajárás* mögött, de nagyot téved. Ki-kijár a Tisza, való igaz, az 1970-es áradás is belekeveredett, de inkább a Tiszát járja, aki írta. És lélekben az is, aki olvassa.

Elütötte már a nyolcvanat Szeged szépszavú írója, Tóth Béla, kinőtt már a kamaszkorból is, de - nem nagy lelemény - a Tisza nála is öregebb. Rendre „Öregnek” titulálja maga is, családias közvetlenséggel, és az emberi lét mércéjével mérve örökéletűnek számítja, de az elején elejti azért, hogy földtörténeti időszámítás szerint a maga sok százezer évével kiskorú csak. Száznál több települést hordoz partjain, negyvenig menő a nevét is viseli. Szegedet is ő szülte. Megszülte, fölnevelte mindet, s ha egynek-egynek megunta öregségét, tunyaságát, elöntötte, hogy megújulva ismét kivirágozzék.

Evilági számításaink szerint az is igen régen volt, 1967-ben vette a fejébe - illetve akkor kezdte közölni folytatásokban a Tiszatáj -, hogy lépésről lépésre haladva fölcentezi a partján élők átlátható és fölfogható sorsát. Először *Tisza* címen indult, később *Tiszajárás* lett belőle. Emlékszem rá, olvastam is talán valamennyit. Arra is emlékszem, kézzel-kézre járt akkoriban a folyóirat, nemcsak az olvasta, aki előfizetett rá, még az is, akinek hivatalból tették az asztalára. Mindenki, aki hozzájutott. Sokan voltunk, akik kötetbe kívántuk már akkor, a kezdetektől az abbahagyásig - mert valójában be se tudta fejezni -, és vagyunk néhányan még, akik a legutóbbi percekig szorgalmaztuk, legyen végre könyv belőle. A folyóirat-természetből fakad, meg tudnak szülni világnagy írásokat, de azonnyomban temetőjévé is válhatnak. Várhatják a föltámadást, némelyek ítéletnapig.

Nem Bélán múlt a dolog. Ha azt mondom, előbb volt meg akkoriban a teória, és hozzá kellett volna idomítani a gondolatot - gombhoz a kabátot -, igazat szólok ugyan, de az igazságnak csak a felét. Több homokszem is potyogott a szerkezetbe. Időközben elindult a *Magyarország felfedezése* sorozat, szociográfiai szándékkal, sok jó kötetrel - és néhány gyöngébbel -, éppen ilyen gondolatok jegyében, de az ő munkájára nem tartott igényt a kuratórium. Úgy tudom, az újraindult változat embere sem csukta össze a markát, pedig tenyerére tette. Nem is tapsolt érte. Fanyalogva visszaadta. Föltehetően itt is a stílusával és a stílusteóriával volt és van gond. Vannak, akik azt hiszik, és körömszakadtáig ragaszkodnak is balgaságukhoz, hogy inkább legyen kopogós tárgyilagosság benne. Úgy értelmezem ezeket a szavakat, legyen inkább szikár és sótalan, akkor is, ha nyögvenyelős lesz, és kevesen forgatják. A *tényirodalom* bűvöletében élnek. A tények kopogósak! Erős őrséggel vigyáznak, nehogy betüremkedjen akármilyen oldalcsatornákon a szépirodalom. Sajnos, volt alkalmam kimondani azt is, a közkézre kínált *tényirodalomban* leginkább az a tény, hogy nem irodalom.

Bizonyítani, persze, nem lehet, hogy ezért mutatták inkább hátukat a kiadók. Tény viszont, hogy mostanáig nem kellett senkinek, akinek egyáltalán szava volt a ki nem adásában. Távol

álljon tőlem, nem azt akarom beleverni a köztudatba, hogy bármi részem lett volna megjelenésében, azt azért el kell mondanom, vagyunk néhányan, akik talán egyszer se mulasztottuk el sürgetni. Személyes találkozásaink alkalmával is, meg évfordulós köszöntések kisdéd írásai-ban is. És mindenütt, ahol megoldást remélhettünk. Nálam nyomósabb szavú emberek is ugyanúgy szorgalmazták, ugyanolyan sikertelenül.

Átok ült volna rajta? Tartottunk attól is, ha egyszer valakinek mégis föltámad a gusztusa a föltámasztására, a szerző nélkül lesz kénytelen *válogatást* kiadni belőle, mert tudván tudtuk, a húsz évet is meghaladó irodalmi folyam hatalmas kötetbe is nehezen férne bele. Nagyszerű érzés tudnunk, hogy maga a szerző válogathatta, bár hozzá kell csapnunk mindjárt azt az érzésünket is, hogy istenverte büntetés bárdal körülsapkodni azt, aminek eredetileg keze is, lába is mozgott. Mintha alvó gyermekét lenne kénytelen satuba szorítani.

Egy pillanatra előre rúgtatok megint. Szabad János családi múltja Ibrányba is visszamegy. Otthon jártában nemrég hallotta a mostani öregektől, hogy valaki írogatott az ő falujukról, az akkori öregek százíze szerint, jó lenne, ha kiderülne, ki volt a tettes. És jó lenne megszerezni legalább azt a részt. Az irodalom a hajszálcsovesség útján is terjed, az ellenáram elvén is. A Tisza folyásával szemközt is. Magam azt szoktam mondani, mindenhová eljut a betű, ha előbb nem, utóbb, ahová nem kellene. Néha oda is, ahová legjobban illik. Az ibrányi gyökerekkel is rendelkező szegedi professzor útja valahogy elvezetett a szerzőhöz. Akkor már számítógépbe veregette a folytatásokat, kinyomtatta, és elküldte. Most, hogy megjelent a kötet, három példányt mindjárt megvett János, közvetítés céljából. Ha olyan kapcsolata lenne a Bába Kiadónak, amilyen ilyen esetben nagyon kellene, végigharangozná a partokat legalább.

Patinásodott is közben az írás. Az, hogy olyan valaki előkerül benne, aki volt, de már nincsen, még vonzóbb mázzal vonja be minden sorát. Csongrádról például tizenegy, Tokajról nyolc folytatás beszél - örömmel jelentem, szem- és fültanújaként belekóstolhattam ottani küldetésébe -, Lónyáról kilenc, Ibrányról pedig hét fejezet szól. (Csongrádhoz még vissza kell kanyarodnunk, ha néhány mondat erejéig is.)

*

A szegedi ex vasúti híd akkor még meglévő jobbparti pilléréhez illesztette sarkát, onnan rugaszkodott bele a vak világba. Rosszul mondom, nem is volt az annyira vak. Amit a Somogyi-könyvtár kincsesháza fölkínált egy-egy faluról, azt minden nekiindulásnál ha nem is tette a tarisznyájába, de fejében magával vitte.

Sokan megelégedtek volna ennyivel. Annyit összeírtak már a Tiszáról, meg a partjairól, egy fenéken ülve összegereblyézni, az is megtenné. Szerzőnk nem így gondolta.

Szegedről szólván megelégedett a két híd történetével, a háborús rongálódásaikkal, meg a visszavonuló csapatok galád tettének, a fölrobbantásnak a fölemlegetésével. Összehúzta az alkalmanként bokorba verődő - tehát nem „brigádban” dolgozó - halászokról elérhető ismereteket, fölemlegetve azt is, Rákóczi idejében alig lehetett úgy vödröt meríteni a folyóba, hogy hal ne lett volna benne. És ki nem hagyja a vízenjárók másik bandáját, a tiszai hajósokat se. Mert akkor még illett is szót ejteni róluk is. Néhány lépéssel megtoldva útját, meg se állt Tápéig. Önálló falu volt akkor még Tápé, megküzdve a Tiszával, és a városi értetlenségekkel, ő már egy fejezetbe kapcsolta Szegeddel. Főtt már a nagy üstben a szándék, legyen a falu is város. A tápaiak csípős nyelvén ez így hangzott: *Szöged tán kicsilli magát, hát idecsatolík mögén Tápéhon!* Ott a *sólyatér*, a *rév*, előjönnek a *superok* a mostanában - akkoriban - már leginkább vasból dolgozó hajógyári munkások őseként, és *luláznak* téli jegek idején a révé-szek. Kell erről tudnia a mai „modern” embernek? Meg lehetne élni nélküle is, de a Tiszához hozzá tartozott. Vagy tartozik ma is?

Nem lehet leckénk, hogy felsoroljuk minden nyomós gondolatát, ugorhatunk tovább, Algyőre. Gázfáklák világítják be akkor már az öregeste olajmezejét, ő éjjeliőrt keres, és talál a téesz-istállóban. Aki még emlékszik a „Steinkasznárra”. Magyarázat se kell ide, a Steingassner van mögötte, ebből ágazott el testvéri szálon derék jó Tömörkény István.

Visszaeső bűn az újraolvasás, de nagyon jó. Akárhol ütöm föl a kötetet, nem tudom letenni. Erőszakkal cibálom vissza magamat az *Önoperálóhoz*, mert nagyon emlékszem rá. Belecsapta a szőlőnyitó kapát az atyafi a lába ujjába. Mezítláb lehetett, megesett az ilyesmi. Vért, letörülte lapulevéllal, és a természeti népek ősi szokása szerint le is pisálta. Aztán elkezdett növegetni a nagyujj, fájt is, elvitte az orvoshoz. Már írta is a nyargalót a sebészetre. Ott meg le akarták vágni az egyik lábát, térdben. Meglépett, otthon hipermangánt tett a lavór vízbe, és megkínálta a nagyujját a *kacorral*. Az asszonyt elküldte előtte a lányához, és beszólt a szomszédba, egy óra múlva menne át. Ha netán el találná veszteni az eszméletét, nehogy elvérezzen.

Most is lúdbörözik tőle hátam.

Telidestele van a könyv mindenféle aranyossággal. Ha valahol akármilyen famunkást talál - asztalost, bognárt, bármifélét -, szépen körüláranoyozza szavaival. Huzalma van a faidomító szerszámokhoz, ha meglát egy vonókést a faragójancsit lovagoló teknővájó kezében, már testvérül fogadja. Szakmabeli, maga is asztalosnak indult, és kitartott mellette mostanáig. Az ő szavajárása a *fázik*. Aki famunkába foglalja magát. Kétszeres József Attila-díjas asztalosnak is elkereszteltem már.

Ha szőke cigányt talál, azt is köröm közé kapja. A gyógyfüves *Juhonka* nénit is. Honnan lett ez a név? Pap adta rá, mert pap nevelte. Juhász találta meg, bevitte a paphoz, és ott hagyta. Áldásos nyelvi leleménnyel, a juhászt is beleolvasztva lett belőle *Juhonka*. *Julcsi* is ebből a nemzetből való, cigánysofőrként szolgál éppen, de kiköpött tóthbélásan beszél ő is. A kenyeret ugyanúgy dagasztják, és ugyanúgy sütik, mint szülőfalujában. Azokkal a szavakkal.

Szívem szerinti kedvességgel szól az öreg tanítóról is, Zsurk tájékán. Aki tudja, hol van ez a falu, örülhet neki, de aki nem tudja, az is sejti, jó nagyot markoltam közben a vastag könyvben. Öreg este szuszkurálja a bicikli hátsó kerekét, amikor ráköszön az öreg. A boltban hallotta, hogy szögediesen beszél. Mert ő meg Szegeden végezte a tanítóképzőt. Ennyi elég is ahhoz, hogy gyöngyvízű forrás fakadjon belőle.

Írói hitvallásnak is beillik az a néhány mondat, ami itt hagyja el a tollát. Ide is írom, nehogy elfelejtsük. El is akarom lopni tőle, kölcsönbe csak. Nagyon szeretném, ha elkezdenének szobrot állítani a tanító embernek. Mert ami ebből az országból lett, ahová úgy-ahogy mégis eljutottunk, az elsősorban neki köszönhető. Ő az, aki észrevette bennünk a pislákoló mécesst, a *tatart*, és növelni igyekezett a lángját. Előbb, állítólag próbát tett a tanító:

- *Leheljen rám, hogy nem a pálinka beszél magából!*

- *Ó, kedves mester, nekem soha nem kellett innom ahhoz, hogy a lelkesedés tatarja fölgyulladjon bennem. Egész életemben az emberben megbúvó szépséget kutattam, és ha csak egy szikrányira rálelek, hát fölnyerítek, akár a tavaszi fűvellőre eresztett csikó.*

Akárhol kuncsorgott is a könyvvé válás érdekében, eddig föltehetően senki nem olvasta el. És ha elolvasta volna? Elakadt volna mindjárt a *tataron*, meg a *fűvellőn* is. Külön szótár kellene ide, de ne terheljük vele a Kedves Olvasót. Tisza-szótárt is lehetne összeállítani belőle. Tóth Béla anyanyelvi szinten beszéli ezt is. Anyanyelvi szinten olvasztja magába, amit útközben hall, de éli és használja azt a dombiratosi-szegedi szókincset is, amibe beleszületett. Munkája nyereseményének tartom, de föltehetően ettől is megriadtak, akik az aszfaltnyelvet ismerik.

Rémisztő látvány lehet a szürke aszfaltban a piros virág. Mit lehet kezdeni egy ilyen mondatdal? *A galambosiak csak akkora templomot tudtak rakni, ha a pap letérdelt az oltár előtt, a csizmáját a kapuban verte az eső.* Ki látott már csizmás papot?

A dombiratosira áll rá a szám, mert tudom, hogy ott született, de inasévei is előjönnek. Lónyáról szól, és a szoknyás fatornyokról, de visszaugrik emlékeihez: *Otthon járok gondolatban, régi toronyemlékeim után. Kovácsházán. Mert mihez is mérhet az ember? Az otthonihoz. A lebbencsleves, a kenyér íze, illata, a torony magassága, a káromkodás hangulata, a nyarak melege, a kútvizek aromája, a lakodalmak rezesbandája, mindmegannyi mértékegység bennem. Nem állítom, hogy a világ legszebbike, legjobbika. De hitelesítő nézőpont. Ahogy otthon volt.*

Azt csak ő tudná előszámlálni, hányféle módon járta meg az utat fölfelé a jobb parton, és lefelé a balon. Kéznel volt mindig a láb, az apostolok lova a legcélravezetőbb. Szó van arról, hogy *szuszkurálta* a bicikli hátsóját, ami, ha jól véljük, gyakori pumpálgatást jelentett, tehát a biciklijét is vitte magával. Cukorrépát szállító hajón is utazott, de azt hiszem, nem a kényelemszeretet hajtotta föl rá. Ahogy a hajó beleillett az akkori Tiszába, és nem csupán partról nézve, taknyos őszi idő ide, ködök oda, föl kellett arra szállnia. Amikor magam is vele mehettem, a tokaji tájra, akkor éppen valami kocsi kerítődött alája. Nem szekér, nem lovas kocsi, hanem autó. Bocsánat, Wartburg már az *Önoperáló* ajánlatában is szerepel. Mivel mindegyik témaként is hálás, és az alkalmi utas menet közben is bekapcsolva tartja a fejében forgó magnóját, olvashatjuk is szinte valamennyit.

Ne vegye senki alaptalan vádaskodásnak, de sokszor megesett, ki se kellett billentenie a lábát a Somogyi-könyvtárból.

Nem is juthatott el mindenhová. A Tisza forrásvidéke is kimaradt, pedig a szülőhelynek nagyon fontos üzenetei is lehettek volna. Ahogy én tudom, bizonyos diplomáciai előmunkálatok is folytak a beutazás érdekében, de nem hoztak eredményt. Amikor én lehettem Kárpát-alján, ungvári kollégám intett, ne akarjak Rahóra menni. Ne felejtsem el, a nagy és hatalmas Szovjetunió legnyugatibb pontja az, és ráadásul *légfűrésok* lakják. Tiltott katonai övezetben a betűből élő a legnagyobb ellenség. Még mindig nem tett le azonban róla, hogy oda is eljusson. Tóth Imrét is környékezte talán, hogy élményeit kiegészítőként használhassa. Hajlandó is lenne nekivágni a nagy útnak. És a Dunával való összetalálkozás is vázlatosra sikerülhetett csak.

Úgy tudott beszélgetni a folyóval, hogy meghallani is képes volt, amit mondott. Amit csak neki mondott. Ha kérdőívvel fölszerelve nyomozta volna végig a két partot, és megszázlékolta volna a feleleteket, ahogy némely szociológusok dolgoznak, illetve dolgoztatnak másokat, föltehetően két kézzel kaptak volna érte a kiadók, de mit kezdjenek ezekkel a nagyon-nagyon szubjektív ítéletekkel? Az ázalék-százalék volt akkor a törvény, és egyes munkákban ma is az, táblázatok és kimutatások özönével, minek kellene akár a szívdobogást is kihallanunk belőle? Az író együtt-érző dobogását a beszélgetőtársával, és a Tisza dobbanásaival.

Való igaz, nehéz lenne meghatározni a műfaját. Szociográfia mindenképpen, de milyen szociográfia? Benne van minden, ami az íróját akkor jellemezte. Nem álcázva, nyílt színre állva. Összes díszítőképességét is beleszővi lépten-nyomon. A hozzáértő szem és fül néhány mondat után képes azonosítani a szerzőt. Minden szava őrzi az ujjlenyomatát. Ha *lírai szociográfiát* mondok, lehet, hogy megfeszítenek, akik a műfajokról többet tudnak, mondván, ilyen aztán végképp nincsen, de jobbat hirtelen kitalálni se tudnék rá. Ha *anekdotizáló szociográfiát* mondanék, ugyanerre a sorsra jutnék, pedig könyvének egyik fele kopogós tényekből tevődik össze, a másik fele viszont kiköpött anekdota. Ragad rá, mint pulira a bolha, beszélőtársai anekdotája is, és hozza magával szinte összes sajátját is. Ennyi erővel, persze, *szubjektív*

szociográfiának is becézhetném, és ez a fogalom megint idegen a műfaj háza táján. Fából vaskarikának mondanák.

Kapóra jöhetett ez is annak, aki nem akarta kiadni. Pedig bizonyítva láthatjuk, jó hordozó-anyaga az anekdota a valóságnak. Saját leleménye a keresztezés. Akinek idegenül hat, könnyen rámondja, *manír*. Modor. És erős késztetést érez minden manír visszapréselésére, ahogy a termálvizet is visszasajtolni igyekeznek a természetvédők. Ha egyszer összeszámlálná valaki, hány nagyon okos, nagyon precíz - és nagyon unalmas - szociográfiai munkát őriznek a könyvtárak polcai, anélkül, hogy valaki egyáltalán kezébe venné akármelyiket is, talán bele is szédülne. Szerzőnktől a *szikár szociográfia* valóban idegen.

Meg is fordíthatnám a szórendet. Írhatnám *szociográfiai beütésekkel* díszített *szubjektív anekdotának*, *lírai* pitykézettel. Iszonyatos munka lehetett az eleven folyót gátak közé szorítani, de a *Tiszajárást* műfaji kalodába zárni legalább ilyen nehéz lenne. Van sodrása, de van benne *langó* is, *limány* is. Ahogy ezer arca van a folyónak, legalább annyi tükröződik az írásban is. Gazdagodunk általa.

Ilia Mihály tüsténkedett akkoriban a Tiszatáj hajókormányánál, amikor elkezdődött a monstre sorozat, őt kérte segítségül most is, de a *megtimsózásnál*, az összehúzásnál egyedül maradt. Kitűnő és szigorú szerkesztő ugyan Ilia tanár úr, de arra a legértelmesebb álláspontra helyezkedett, hogy hagynia kell, ami előkíváncsozik belőle. Azt is belátta, ha mindet bele tette volna, ami egyáltalán megjelenhetett, több misekönyvnagyságú kötettel kellett volna előállnia. Húsz év alatt sok víz lefolyt a Tiszán, és megírni való hordaléka is tetemes. Az olvasók - és zsebünk! - kímélése miatt is kénytelen volt sűríteni. Az újszülöttnak minden vicc új, aki most találkozik vele először, kénytelen elfogadni ilyennek. Így is fölfogható történelemnek is. Nehéz lenne megszámlálnunk, hány akármilyen nincsen már, ami akkor volt. És hányan mentek el közben Földvára, deszkát árulni azok közül, akik a színt és ízt adták hozzá. Ezért vette Szabad János is hármasával, pedig kibeszélhető aranyosság van ebben is. Hithű református családból való János, az ibrányi fejezetek pedig leginkább az ottani szektán kívüli szektásokról szólnak. Ebbe a folytatásba aztán belefér az öreg Hegedűs Dezső is. Fia is, aki a Hegedűs D. Géza néven lett nagy színész, meg Berecz János is. Az egykori pártember. És ahogy a szentesi téesz is megkapta az *Atya*, *Fiu*, *Szentlélek* nevet, mire hajdani kétkötetes regényébe belekerült, itt is ebben keresik jövődjüket a jámborságukban példátlan szektások. A vallási szektásokra gondolok, és nem a politikai szektásokra.

Tokajról mégis illik még szót ejtenem, ha ő nyolc fejezetet áldoz rá. Megismétlem, vele voltam egyszer, ott voltam akkor is, amikor Béres Béla papi pincéjéből került asztalra a bor, elkísértem a tokaji szőlők és borok legfőbb tudójához, Pap Miklós múzeumigazgatóhoz is, de egészen mások ragadtak meg benne, mint bennem. Megmosolyogni való, hogy a tokaji aranyvessző valódi aranyból való vesszőként vándorolt külföldön, mint Lengyel László jó királyunk sáraranyból való hídlába, meg az is, ahogy ide is betüremkedik a szülőföld is. Inkább pálinkát isznak a dombiratosiak, leginkább szilvából valót, mert megtermett ugyan valami szőlőféle ott is, de ami bor abból lett, olyan nyúlós volt, *ollóval kellett - enni*. Az már a mi időnkben derült ki, vagy a föld válogatja szőlejét, vagy a szőlő a földjét. (Más fajták egészen jól érezhetik magukat ott is, de arról még nem hallottunk, hogy híres-neves borcímkek árasztanak el azt a földet.) Tokaj szőlővesszejét is elvihetik szerte a világba, tokaji bor csak itt lesz belőle. A *szurokföld meg olyan* - most a dombiratosiról szólnunk -, *ha este beleverte valaki a vasszeget, reggelre kivirágzott*. Ugyan melyik veretes szociográfiában lenne helye az ilyen stílust szépítő túlzásoknak? Pedig ember füzi be ezeket is eleven beszédébe.

Szeretem idézgetni Apáczai Csere János szavait, hadd vegyem most is kölcsön, a csak észlények hergelésére: *A pusztán logikus pusztán számár marad*.

Még mindig fogva tart az a gyalázat, hogy mostanáig nem akadt kiadó, amelyik vállalta volna megjelenését. Az se zavar, hogy evvel is fényesedik a szegedi kiadó neve, amelyik végül rászánta magát. Sok gyöngécske könyvet is kieresztett már körmei közül, jó is, ha egyik-másik világítótoronyként kiemelkedik közülük. A már emlegetett *Magyarország felfedezése* sorozat áll legjobban kezemre, és rá gondoltunk akkor is, meg tudommal a szerző is. Hálátlan kutya vagyok, tudom jól, mert első tanyakönyvemet - életem első kötetét - ez a kiadó jelentette meg, de ha itt van az eb elhantolva, itt kell kutakodnom először. A sorozat sikerületlenebb köteteire érte leginkább a vádat, kitenyészített igazlátók is pásztázták akkor már a magyar vidéket, sokszor csökkent - vagy behódolt - képességekkel. Ott sorakoztak már a kész kötetek valóságosan, vagy elfogadott tervezetekben csak, többnyire székesfővárosi íróvá lett vidéki származékok tollából, és erre jön egy igazi vidéki, aki belevág ebbe is, abba is. Ahogy a jól szervezett katonai csapatok irtóztak a mindenkori szabadcsapatoktól, vagy az egyéni partizánoktól, úgy söpörték le a térképről ezt az írást is. Megtehették, közelebb voltak a tűzhöz.

*

A térképről jut eszembe. Kár, hogy nem akkor jutott még, amikor súghattam volna. Üsse csak föl a tartalomjegyzéket, aki már fölütheti, és próbálja pontosan meghatározni, hol is van Tiszabecs, Tizsakóród, Fehérgyarmat, Tizacsécse, Túristvándi, Szatmárcske, Tarpa, Panyola, Kisvárd, Vásárosnamény, Lónya - kilenc folytatás van erről is -, Benk, Mándok, Újkenéz, Tiszaadony, Aranyosapáti, Tizsaszentmárton, Zsurk, Záhony, Zemplénagárd, Révleányvár, Cigánd, Tizsakarád, Kenézlő, Tuzsér, Komoró, Döge, Dombrád, Tizsatelek, Tímár, Szabolcs, Rakamaz, Tokaj, Tizsanagyfalu, Tizsaszlár, Tizsalók. Sokszoros milliómosságra pályázhatna híres vetélkedőnkön, aki sorba tudná rakni valamennyit, pedig csak a Csongrádon fölüliekben szemeztettem. Elkelt volna egy hevenyészett térkép legalább, a tengerikígyóként kanyargó folyóval, és a rá csimbókozott falvakkal, városokkal. Azokkal is, amelyek kimaradtak, vagy ahová nem juthatott el. A trianoni, sőt a későbbi határ átjárhatatlan akadály volt, legfőképpen az írogató embernek. A túlhan lévőket is fölírtam volna. Olyan torzó maradt a Tizsa most is, amelyiknek se feje, se keze, se lába.

Ha még lenne hozzá erőd, Béla bátyám!

Ígértem, hogy Csongrádra még visszaugrálunk néhány szó erejéig legalább. Mekkora esély-egyenlőtlenség ez a tizenegy fejezet? Könnyű volt ennyit időznie legalább betűben, hajósokra akadt, akik bejárták sajkaikkal a bejárható vízi világot. Szolnoktól Öcsödre, Csongrádtól a Duna román partjaiig. Aztán, ahogy Románia kiugrott a háborúból, illetve átugrott a szovjet pártra, át a csetnikekkel fűszerezett másik oldalra. Mondom, ameddig a hajó eljárt. Ne felejtsük, a Tizsa vízből van, és hajó is járta akkor még.

Annak pedig én ajánlom föl *aranyszínű egyforintosomat* busás pályadíjként, aki sorra meg tudja fejteni egy-egy falu vagy város „keresztnevét”. (Ne tessék csekélyíteni, szerencsés esetben vagyont lehetett azon venni.) Nyelvészkedésem idején megtudtam már, a szófejtések legnehezebb fajtája ez, bár „délibábos” fejtegetések mindenhol megteremnek. Béla atyánk - ne tessék túlon túl kedveskedőnek mondani ezt a titulust, megszolgáltá ő már - sorra fölőleli mindegyiket, és igyekszik előbányászni a hivatásos nyelvészek szavazatait is. Már ez is óriási nyereség, csak éppen meg nem nyugodhatunk, hogy mindnél eltalálták az igazit. Sok szép szarva között is van még a tögye, de az is hozzá tartozik az ott élők lelkiületéhez. Hogyne gondolkodtak volna már rajta! Majdnem ezeréves észjárásokat kellett volna földeríteniük, de ők csak a legfrissebb mában kereskedhettek.

A nyelvészek által vallott nézeteket megtalálta a könyvtárban, a helybeleikért, a népetimológiai eredeztetésekért helybe kellett mennie. Csemegének számít egy-egy lelemény.

Könnyű annak benne maradnia az írószabta barázdában, aki először olvassa, de én ide-oda ugrálok benne, mint a bakkecske. Mondanám, könnyű volt neki is ráakaszkodnia a Tisza vonalára, és fölfelé lépegetni, aztán meg visszafelé, mert olyan ez, mint a postás lépcsőjárása - aki fölmege rajta, le is kell annak jönnie -, de hirtelen visszaugrik ő is, Csongrád után mindjárt, mert ránk jött a hetvenes árvíz. Elő hamar a rokonfolyóval, a Marossal. Makó, Apátfalva, Kiszombor, Maroslele, és megint Szeged. Visszaugrott volna? Csak úgy látszik. A kirajzások Szegedről történtek, el se indult. Vagy elkanyarodott egy kicsit Maros-menti veszedelmes védekezést látni. A buzgárfenyegetés miatt kitelepített makaiak Vásárhelyre költöztetése hogyan érdekelte volna!

És előjön öreganyó is benne, aki valahogy mégis otthon maradt. Mint a mesében. Indul neki a kitelepítés másnapján aprómagvas vagyunkájával a makai piacnak. Fegyveres őr áll eléje a piactér szájában:

- Hány óra van, édes fiam? - így a néni. - Hogy tán első vagyok a makai piacon.
- Jaj, drága mamám, azt hiszöm, egy darabig nem lösz piac.
- Hát hogyan lenne, hát olyan még a világba nem esett, hogy Makón piac né lött volna.
- Most nem lösz. A piacos népek átmenekültek Vásárhelyre.
- Hallja, én soha nem jártam Vásárhelyre piacolni. Evvel a kis apró magfélével elvoltam én Makón. Ilyen jó piaca nincs is más városnak, mint az itten valónak. Böcsülnek is a magjaimért. Maga nem vönne? Nézze, van olyan uborkamagom, hogy ennek a termése még augusztusba se keserődik mög.

Áldott jámborság. Elkerülhette volna az író tolla? Nincsen olyan rubrika a hivatásos valóság-látók százalékos táblázataiban, amibe az ilyen szálmak belefértek volna.

Aranyozott fonalak futnak bele ezer ágon, jól jár, aki nekiszánja magát az olvasásnak. Hogyan hullámozna elő belőle a *főfaluk és társközségek* dilemmája. A *fő*- meg az *al*- egyébként is örök vesszőparipája az írónak, hogyan hagyhatta volna ki? Úgy akartak egyszerűsíteni a hivatalos eszék az ország települési térképein, hogy a kisebbeket odacsapták a nagyokhoz. Ebből aztán az lett, hogy nem maradt se iskola, se tanító, se orvos, se senki a kicsikben. Sorra válnak el mostanában. Ha maradt még egyáltalán válni való erejük.

Még egy gondolat, egy korty a saját termésükből. A hétköznapi ember nem ismeri már a szivornyát, pedig fontos eszköze volt az a vizek kormányzásának, talán már az egyiptomi népek életében is. Mit is tesz az író? Főleg akkor, ha nekiindul, kitudni valamit a világról? Előkeresi a *nyomasszavú* embereket, és a fejükbe lévő tudományt átszivornyázza a mag csatornájába. Ha ki se mozdul a könyvtárból, akkor is ezt teszi, mert a könyvek is emberek. Mi lehet akkor az író ember titka, ha folyton másékból él? A szóban forgónak mindenképpen megvan az a szép tulajdonsága, akármelyik szivornyáját kapcsolja be az áramlásba, mire átér rajta a nagyon fontos szó, furmánnyal, sajátos észjárással megrakott irodalom lesz belőle.

Nyálazom már a trombitát eleitől fogva, de legalább a végén ki kell mondanom az aranyigazságot, nevének nevezve is. Azért kedves előttem Tóth Bélának ez a kötete is, mert ugyan nehéz eltájékozódnom a főntebbi falunévek áradásában - jó lett volna tehát a térkép is hozzá -, de az ott élő emberek nem csupán a Tiszáról rokonaink - mint ahogy Ádám és Éva után mindenki az -, de családunkbelivé avatta őket sorra kacskaringós, anekdotázó, tündéri díszekkel megrakott írása. Akik közben elmentek a föld alá, elevenként állnak előttünk azok is. És amíg világ a világ, elevenek is maradnak. A Tisza pedig örök. A többi tanulságot meghagyom azoknak, akik olvassák. Netán újraolvassák. (*Bába Kiadó, Szeged.*)

Stopperral az időt

Tisztességes nyugdíjas lett abból is, akit megboldogult tanárkoromban naponta szekíroztam. Nem osztályzattal, persze, nem is adott volna rá okot. Annyi volt csak a vétke, hogy pedig helyett pediglent mondott. Nem tudom, hol hallotta, de biztos, hogy otthon nem kergették addig az asztal körül, amíg meg nem tanulja. Egyszerű és nagyszerű szülei voltak.

Sokkal, de sokkal később azt hallottam az egyik rádióban, télvíz idején, amikor ólmos esők jártak, hogy síkosságmentesítik a hídföljárót. Úgy megütötte a fületem, majdnem fenékre tottyantam. Összefutottam aznap még a riporterrel. Avval védekezett, neki kiköpött szakember mondta így, ő csak átvette. Vissza is kérdezett azonnal: te hogyan mondtad volna? Gazdag a mi nyelvünk, ezer változat ha nincsen is rá, de akadna más is. Például? Például: érdesítik. Homokkal szórják be. Úgy nézett rám, mint a meghibbantam volna. Neki stopperral kell kimérnie az időt, nem ér rá nyalánnak lenni.

Föltehetően azok is hibbantnak tartanak, akik tovább is olvassák pöntyögésemet. Nagy átok a tervezőkön, hogy ablakokat is, ajtókat is kell rajzolniuk minden épület majdnem minden szobájára. Szeretünk bemenni az ajtón, és kijönni legalább annyiszor, és az is nagyon jó, ha nappal világosság jön be az ablakunkon. Különben azt se tudnánk, mikor van éjszaka. Szellőztetni is tudunk a nyitott ablaknál. Az is nagyon jó, ha elénekelhetjük a hetyke legények beköszönő nótáját: ajtó-ablak nyitva-tárva. De ha szakmányban kell valakinek leírogatnia, hogy ajtók és ablakok, akkor előbb-utóbb összecsomósodik a fejében a gondolat, és erős akaratral vadonatúj szörnyeteget gyúr helyette: nyílászáró. Az ajtónyílásban és az ablaknyílásban ez a közös, ezt kell zárni. Csakhogy az a nyílás nem ez a nyílás. Az rést jelent, és hasadékot. Azon csak a fejet lehet kidugni.

Ettől megyek a falnak.

Panel likból panel szél fúj, engedelmet kérek. Végre eljutott hozzánk is a betonpanel szigetelése. Egyelőre a lehetősége. Még csak húzogatták föl a falakat, amikor kötekedtem a vállalati igazgatóval: legalább egy vödör habarccsal áldozatok többet minden emeletre. Csapkodjátok be avval a hézagokat, mert az a gumi, amit behúztok, gyalázat inkább, de nem építészet. A felelet az volt természetesen, hogy nem értesz te ehhez. Egyébként se szabadna elfelejtenem, hogy a technológiát a nagy Szovjetuniótól vettük át. Én meg azóta egyfolytában tapasztalom, ha aprócska előszobánk közepébe beállítanék egy szélkereket, egész lakásunk áramszükségletét fődözné, akkora a huzat. A hatalmas pénzekért számlázott fűtés nagyobbik része meg szökik ki az utcára. Végre ígéret van rá: ha megnyerjük a pályázatot, talán jövőre szigetelik a falakat. Kicserélik a nyílászárókat is.

Kiguvad a fülem, úgy hallgatom. Ajtók cseréjéről mindenestre egy kumma szó nincsen. Két szótagú örök szócska az ablak, Isten tudja, mióta ismerős nyelvünkben. Bárczi Géza szófejtő szótára valamilyen szláv bölcsőt sejt mögötte. Miért nem mondunk akkor csak ablakot, hogyan jön ide ortopéd gyűjtőnévként a nyílászáró?

Megfejtettem, egyenes az útja. Akinek kisdíák korában nem rótták föl a pediglent, később a síkosságmentesítést se tették szóvá, törvényszerűen jutott el erre a mély szintre. Hadd őrizsem örök és konok korszerűtlenségemet: csak azért is ablak az ablak!

Úgyis én leszek a vesztes.

A színiszalmonella

Fölkapaszkodott a világot jelentő deszkákra, és nagyelőadást rendezett a székesfőváros némely színházában a szalmonella. Azt nem tudom, bérletes napok voltak, vagy csak közönségesek, de azt igen, úgy divatba jött hirtelen ez a gyorsfutós intim nyavalya, csoda lett volna, ha ezt kihagyta volna. Ámbár, szerencsénkre, a deszkákon nem hagyott nyomot. Talán jól hord még az emlékezetem, és nagyot nem tévedek, ha azt mondom, Szegeden a legföltűnőbb csatát annakidején éppen a KÖJAL-székház fölavatásán nyerte. Ott volt a sok díszvendég, le is fényképezték mindet, még a nagy roham előtt. Egyik újkori hír pedig másik városunk választási bankettjén született. Némely vendégeknek ott is futva kellett elhagyniuk a pástot. És ott már ez volt a második fölvonás!

Egészségügyi baleset, mondhatnánk, de ha egy kicsit is belegondolunk, észre vehetjük terebélyes hátszágát is. A takarékoság jegyében kell mindenképpen néznünk. A lehető legeredményesebb beütés történt. A Rettegett Bajszos teóriája meg se közelíti, mert ő a megszorítások csomagjáról volt híres - és mintha most is ezt szorgalmazná egyre sűrűsödő közszerepléseink -, itt viszont nem szorításokról van szó, inkább igencsak hígulási folyamatok játsszák a főszerepet.

Az Operaház is belesett a szórásba, sőt, ha jól emlékszem, ott ütötte föl először a fejét a váratlan, ámbár ismétlem, divatos vendég. Voltak olyan áramlatok ebben a színházban is, hogy vendégművészekre kellene alapozni az előadásokat, rengeteg járandóságot lehetne így megtakarítani, de arról sincsen hírem, hogy a nagyáriát a váratlan vendégre, Szalmonella kisasszonyra bízták volna. Jött az magától. A büféből.

Éppen dül a harc, szintén zenés körítéssel: ha kevesebb az előadás, több pénz marad a kasszában. Mert még mindig ráfizetéses a színház. Minél többet játszanak benne, annál nagyobb az adósság. Közgazdasági tétel, ha kevesebb az előadás, csökken a kiadás. Akár el is énekelhetné akármelyik basszushangú főszereplő, már a belépőjében.

A bökkenő csak az, hogy sorozatban jelentették be más színházak is, hogy Szalmonella úrhölgy járványa náluk is fölütötte a fejét. Rendre maradtak el előadások, és teltek meg színpadokról menekülőkkel a kórházi ágyak. Katasztrófával érne föl az ilyesmi, ez a mostani azonban kimondottan kapóra jött, bár senki nem kapkodott utána. Maradjunk csak a hideg, sőt mélyhűtött logikánál. Ha az Operaház avval tudná csökkenteni a csődöt, hogy kevesebb előadást tart, ahogy tervezi a legújabb vezetés, akkor a nem csupán szimpátiából csatlakozó többi játékszínre is érvényes ugyanez a tétel. Ha tehát nem a színpadon futkosnak a színészek, hangosan deklamálva szerepüket, hanem nagy futásukban a kórházi folyosókon sodorják domborúra a szögleteket, akkor, gondoljunk csak bele, mekkora jótétemény ez a büdzsének!

Uramisten, állj az egész! Tüzet szüntess! Csak meg ne hallja akármelyik nekibokrosodó miniszterünk. Ami eddig csak elszomorító tény volt, egyszer még kötelező lehet. Megeshet, hogy a főpénztáros lesz kénytelen beavatkozni. Orcájára húzza a kámzsáját, és fegyvernek látszó tárggyal hadonászva becsempészet a büfébe valami szaftos kacsatojás-származékot.

Már csak ez hiányzik. De nem ehetetlen, és nem lehetetlen.

A második üzenet

Oka van annak, hogy másodszor is üzenhetek a cseresznyefa tetejéről. Megint érik, és most is fönt mászkálok.

Volt alkalmam elmondani már, hogy a mi kertünkben minden kalendáriumi rend szerint van. Hadd kezdjem most avval, ami harmadszorra is csődöt mondott. Harminckét évvel ezelőtt jártunk Dubrovnikban, onnan hoztam fél marék ciprusmagot. Elvetettem, kikelt, és szépen növegetett. Elhittem azt is, amit a Biblia mond. Olyan jó fa, Noé apánk állítólag ebből rakta össze a bárkáját. Négyet ültettem kertünk elejére, baj csak akkor történt, amikor mínusz 27 fok alá süllyedt a hőmérséklet. Tíz méter körül járt már akkor mindegyik, akár a gyertyaszál, és állva pusztult valamennyi. Másodszorra is szereztem magot, azt is elvetettem, abból is nőttek tíz méter körüliek, de a kalendáriumi egyik tél azokkal is elbánt. Harmadszorra Görögországból hoztam magot, azt is földbe tettem. Mindjárt el is neveztem Akropolisznak a kertet. Ki is kelt belőle néhány, de a fagyot se várta meg. Ebből akárki megállapíthatja egyrészt azt, hogy Noé nem a mi vidékünkön kezdte a bárkaépítést, másrészt azt is, hogy a ciprus nem a legjobb fa. Hamar korhad.

Nagyon jól termi a földünk a gazokat, mentségemre jön minden tavaszon a cseresznye. Amikor lenn már nem látszom ki a dudvából, fölmehegek a fára. És akár fön is maradhatnék, egészen őszig, szépen, sorban. Valami mindig érik.

Korszakos gondolatok teremnek a cseresznyefán, sajnálom is azokat, akik erről lemaradnak. Fejben van még gyerekkorunk nyelvtörő mondókája? Répa, retek, mogoró, korán reggel ritkán rikkant a rigó. Evvel gyakoroltattak nagyanyáink is már bennünket, és ezt vetjük be mi is, unokáink gyermekeinél is. Csakhogy ez nem igaz! Itt van a rigó a fejem fölött, és nem is rikkant, de rikoltozik. A hangjáról ismerem meg, hajnali derengés előtt már ébresztőt fúj a panelházak között is. Kakaspótléknak is mondogatom, mert kakas éppen nincsen már.

Imádom az összes madárfüttyöt, de a feketerigók hadát cseresznyeéréskor kitiltanám. Föl-rakhatom a sasmadár-imitációt is, rá se ránt. A szőrös bundadarabot is oda köthetem az ágra, amiről azt kellene gondolnia, hogy macska, de nem gondolja, csak zabál. Tekergő csődarabbal is próbálkozom minden évben, azt meg kígyónak kellene néznie. Minden madár irtózik a kígyótól, hasznát annak se látom.

Kitanultak ezek a mai rigók mindenféle fifikát már. Pörgő-forgó propellerből is akkora a választék, elsorolnom is nehéz lenne, de a rigó nem enged a társbérletből. Ha mindig megenné azt a cseresznyét, amibe belekóstolt, nem sajnálnám, de csak belevág, és ugrik a másikra. És ami a legfontosabb, engem se hajlandó elfogadni még tiszteletbeli madárijesztőnek se. Nem csak egyedül jön, de zsinatot is itt tartanak.

Elvileg madárpárti vagyok változatlanul. Biciklizés közben látom, valamelyik fészekből kipottyant egy rigófiók, és azonnal ott támadt egy mocskos macska. És ott csatároz a kicsi rigó anyja is, akkora harci elszánással, kénytelen eloldalogni a veszedelem. Megnyugszik a lelkem, csak itt fön jut eszembe, mekkora nagy marha vagyok én. A macskát is imitálnom kell, mert az eleven nem jön föl a fára.

Harsog még a világ a madárinfluenzától. A rigó is madár. Csak remélem, egy kosztón vele, cseresznyére nem terjed a vírus.

Világhódító fényképek Tiszadobon

A messziről jött ember azt mond, amit akar. Mi messziről jöttünk, sokat tekeregtünk, amíg ide értünk, ha egy kicsit most is el-elkanyargok, tulajdonítsák annak, hogy valami rám ragadt útközben. Messze van ide Cegléd is. Onnan sikerült ide csalogatnunk Tóth Istvánt, az egyik leghíresebb magyar fotóművészt. Azért jöttünk ide, hogy nagyszerű képeiből legalább egy kávéskanálnyit láthassunk. Ha lúd, legyen kövér: Keszthely Ceglédnél is messzebb van. Még az én szülőfalumnál is messzebb.

Kezdhetném úgy is, ahogy a mesét szokták: egyszer volt, hol nem volt, volt ott egyszer egy Festetics György nevű gróf. Régen volt, nagyon régen, kétszáz évnél is régebben. Olyasmit vett a fejébe, amit az akkori főurak közül igen kevesen. Huszár volt, aztán magyar nemesi testőr lett Bécsben, és a török elleni harcban alezredesi rangig emelkedett.

Megbicsaklott katonai pályája 1790-ben. Júniusban - hamarosan akár az évfordulót is ünneplhetnénk -, főrendi emberként részt vett a magyar országgyűlésen, és Laczkovics János kapitánnyal összeszövetkezve folyamodványt terjesztett be az országgyűlés mindkét ágához, hogy „eszközölje ki a királynál, a magyar ezredek békeidőben mindig az országban legyenek elhelyezve, és a vezénylő nyelv ne a német, hanem a magyar legyen”. Hatalmas bűn volt ez akkor, letartóztatták, több hétig fogságban tartották, később pedig csak azért is Milánóba vezényelték. Mivel elvesztette az uralkodó bizalmát - kegyvesztett lett -, nyugdíjazását kérte 1791-ben, és birtokai központjába, Keszthelyre vonult vissza.

Nyakas ember volt, ráadásul nagyon okos is. Fejébe vette, úgy tud lépést tartani korának gazdálkodásával, ha *gazdatiszteket képző* tanintézményt hoz létre. Saját nevét is beleadta, *Georgikonnak* nevezte el. Később - tessék megkapaszkodni - a béreseket is oktatni kezdték. Szak-képzett cseléd? Gondoljanak csak bele, akik láttak még eleven bérést.

Kicsit hosszú a nekifutás, bocsánatot kérek. Korának legvilágosabb fejű embereit Keszthelyre vonzva évente kétszer Helikoni ünnepségeket rendezett. És most ugorjunk egy nagyot, majdnem kétszáz évet.

Amikor először betettem a lábomat Tiszadobra, eszembe jutott Festetics, meg a Helikon. Jártam többször Keszthelyen, meg-megfordultam a kastélyban is, elkezdtem mondogatni *Babinéninek*, meg kellene szervezniük Tiszadobon, ebben a gyönyörű kastélyban az *Új Helikont*. Ide kellene csalogatni korunk leghíresebb íróit, festőit, szobrászait, fotósait, tudósait. Mindenkit, aki számít az országban. Ahogy akkor az urambátyámos tespedés ülte meg az országot, a megasztáros világ se kutya.

A veretes kultúra eleven követeként hívtuk ide a ceglédi Tóth Istvánt. Ahogy a kisdéd meghívóban is olvasható, negyedszázad alatt Balázs Béla díjat, Székely Aladár díjat, az Évszázad Fotóművésze díját New Yorkban, Pro Urbe díjat, Bács-Kiskun Megye Művészeti díját, SZOT-díjat kapott, bejegyezték nevét Cegléd Város Művelődésének Aranykönyvébe, aztán Érdemes Művész lett, elnyerte a Művészeti Alap Nagydíját, a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesületének évdíját, és Cegléd város díszpolgára lett. Legyetek erősek, mert nincsen még vége. A Magyar Fotóművészek Szövetsége életmű-díjjal tüntette ki, megkapta a Magyar Köztársasági Érdemrend Keresztjét, a Pest Megye Művészetéért kitüntetését, a Magyar Alkotóművészek Országos egyesülete Alkotói Nagydíját, és az Életfa Emlékérem ezüst fokozatát.

Már csak a Kossuth-díj hiányzik.

Utálatos nagy hódítók karddal, ágyúval, puskával, röpkölővel, bombával, tankkal, katyusával, atombombával szokták meghódítani a világot, és töméntelen katonával, halottak millióival, mostanában világbírók fékentartására lézeres rakétával, de hódításuk - az összes eddigi tapaszt-

talás szerint - ideig-óraig tart csak. Mit tett evvel szemben a nyáregyházi születésű, Cegléden gyüttmöntként éldegélő becsületes Tóth István? Elkezdte küldözgetni gyúródeszka nagyságú legbékésebb fényképeit széjjel a kerek világba, és a világ meghódolt előtte. Ahol képei falra kerülnek, ott ő gyökeret ereszt.

Világhódító magyar fotóművész Tóth István, és ezt jó elmondanom többször is. Röghöz kötött magyarnak is mondhatom ugyanekkora bátorsággal, mert kisparaszt öregapjával a rétre kikocsikázva vette észre valamikor a hetven évvel ezelőtti fehérfalú tanyákat. Ebből a kicsi kölökből lett elismeréseket besöpítő világfi.

Vaskereskedőnek indult. Kapát, kaszát kínált eladásra a föld népének. Amikor azonban az öregátkos ideológiája szerint a kiskereskedelem is napról-napra szülte a kapitalizmust, kapa-kaszakerülöként elment Kecskemétre, a zöldségtermesztést kutató állomásra, üzemi fényképésznek. Előtörték benne a nagypapa árnyékában megfogant sarjak, és elkezdte fényképezni a kerges kezű parasztokat. Mi a szép a tulajdon két tenyere satujába szorított parasztfejben? Nekem például évszázadok keserű üzenetét hozza.

Tőle tudom azt is, hogy még az elején beállított képeivel Haller Frigyeshez, mondana véleményrőlük. Igazolást szokott várni a kezdő ember, törekvése elismerését, ő kökemény útbaigazításokat kapott. Sokat megfogadott, de ha minden tanács vérévé vált volna, két Haller Frigyesünk lenne most. *Egyből a kettő minden művészetben iszonyatosan sok.*

Még egy rövid pletyka. Megállt egyszer Székely Aladár Adyt ábrázoló portréja előtt. Miért nincsen nekünk több Ady-súlyú fényképünk? Akkor határozta el, fölállítja a magyar alkotóművészek panteonját. Házaló kocsiájában a teljes mozgó műterem, cipekedik, berendez, átrendez, hogy egyetlen pillanatukat átmentse az utókorba. Szemrehányást tettem már neki egyszer: fölfödözte Adyt, aztán el is hajolt azonnal a képzőművészekhez. Nehezebb lenne valóságos képbe fogalmazni a betűvetőt?

Még egy kérdés: lehet közös vonást keresnünk a parasztfejek meg a művészfejek között? Keresnünk se kell, benne van mindben. Emberi tisztességnek hívják. Ürgethem-forgathatom a szót tovább is: így lett Tóth István a magyar tisztesség nagykövete a világban.

Közhely már: nálunk minden jó el szokta nyerni a maga büntetését. A magyar fotóművészet úri jómódjában elkezdte nem tudomásul venni. Konok, kemény fajta? Cölöpverőt neki! Utána nyúlt a székesfőváros, és elküldte kritikusat, verje bele a sárga földbe. Hogy mer ő a világban forogni, amikor ez a jog kimondottan pestieknek van fönntartva? Tóth Pistánkat annyira kemény fából faragták, ezt is túlélte. De azt a satuba szorított parasztféjet ott láttam később a megyei első titkár szobájában is. És az én számítógémem fölött is ott van.

Ha zsákba raknánk érmeit, elismeréseit, nem biztos, hogy meg tudnám emelni. Van közöttük arany bőséggel, ezüst is, bronz is. Nála eredményesebben kiállító embert még nem láttam. Behálózta már képeivel az öt világrészt. És ahová lehetett, elment maga is.

Ha a cégéres latrok összetartanak kontinenseken át is, nekem az is nagy ajándék, ha a becsületesek egymásra találhatnak. A ceglédi embert Tiszadobon is látnunk kell. Hálásan köszönöm, hogy eljött, és az ittenieknek, hogy helyet és időt szántak neki. Őt is emlékeztetem rá, meg a tiszadobiakat is - barátom mondta ki -, ha az Andrássyaknak jó volt ez a kastély, akkor legyen nekünk is a legjobb. Vérátömlesztéses kapcsolat áll fönns Szombathely és a kastély között. Arankának mondom, hogy kitartása erősödjön: a kitűnő tanár, Kiss Gyula is lelkesedne érte. Nem győzöm hangoztatni, az egymásra találás öröme fog meg most is. Pistám, újra meg újra kívánom, ez tartson sokáig. És ugyanezt kívánom a tiszadobiaknak is. Azoknak is, akik később láthatják a kiállítást. Köszönöm, hogy újra itt lehettem.

Csapodár a függőcinke

Istenem, már az is! Eltanulta volna az embertől? Vagy tőle az ember? Az is lehet, hogy ősi génnek kormányozzák, és minket is. Lehetni lehet, de tudnunk lenne jó.

Most hallom, külön kutatócsoport figyeli őket Fehér-tón. Annyit már tudnak, hogy nem monogámok. Közeli rokonuk az őszapó, az igen. Holtomiglan, holtodiglan. Százalékolják is tudományos alapossággal, és azt mondják, a fészkek majdnem felét egyedül a tojók gondozzák, 11 százalékukat viszont a hímek. De nem egyszerre! És bőven van olyan fészkek is, megrakva akár nyolc tojással is, amelyet mindkettő otthagyt, mielőtt fiókák keltek volna ki belőle.

Aranyos jószág pedig a függőcinke. Olyan furmányos fészket épít, az egérfogót kitaláló ember se tudna különbet kiötleni. Először a hímek érkeznek vissza költözködésükből, és azonnal hozzálátnak a bugyorhoz. Szép tavaszi dalukkal hívják a tojót, vele fejezik be a fészket, és amikor az elkezd a családszaporítás legalapvetőbb műveletét, máris odébb állnak. Van olyan „galád” is, amelyik egy szezonban hét fészket is épít. Mert amott kitették a szűrét, vagy szemrevalóbb „hölgyet” talált.

Azt hihetnénk, a tojóban jobban dolgozik az anyai ösztön, és ő a szalmaözvegység mintapéldánya. Félre-félrelibben önagysága is, amikor csak alkalma van rá. Gaz csábító mindig akad. Elcsábulása vezet oda is, hogy ő is elhagyja a meleg családi fészket, és új bugyorba költözik. És ott is tojik.

Lényeges, hogy minden fióka csonka családban nevelkedik. Akár a hím gondozza őket, akár az anya. Ez a természet nem ismeri a családjogi törvényt. Mi azt mondjuk rá, elvált szülőknek elválnak a gyermekei is.

Kilenc csoport figyeli őket a világban, mindegyikben négy-öt kutatóval. Kétmillió euro támogatással. Tessék csak beszorozni a napi árfolyammal! Érdemes ennyit költeni rájuk? A költségeikre?

A magyar kettő április végén kezdi a megfigyeléseket. Amikor még csak a hímek legénykednek a gáton. Kitesznek egy parányi hangszórót az ágra, és hímdalokat sugároznak. Fölbőszül erre, amelyik meghallja, és vad bika dühével nekiront. Fifika van azonban a dologban, a hangszóró előtt ott a háló, és bőszi cinege, már meg is vagy fogva. Meggyűrűznek, és véredet is vesznek. Egy csöppet csak, hogy a DNS-ujjlenyomat módszerével anyakönyvezzenek. Később befogják a tojókat is, gyűrűt is adnak nekik, nem éppen nászajándékul, és csöppnyi vérüket is elkívánják.

Négyükkel alkalmam volt találkozni a napokban. Szabad Jánostól, Székely Tamástól, Mészáros Lídiától és Pogány Ákostól azt kérdeztem, mire jó az egész? Mit nyer vele az emberiség, ha mindent megtudunk róluk? El nem pletykálhatják még az öregasszonyok se, szép madármesék se támadnak. Azt a viselkedési gént szeretnék megtalálni, amelyik a csapodárságot szervezi bennük. És ha megtalálják? Azt talán nem lehet mondani, hogy átültetnék az emberbe is, hiszen valami töredék belénk is szorult már eddig is, és az is sok bonyodalmat okoz. Arra se lehet számítani, ha ilyen vendéggénnel fölszerelve az ember is elkezd függő fészkeket építeni. Mindenesre ezen az úton haladva az emberben is meg lehetne keresni ugyanazt a gént.

Biztosan izgalmasabb lenne egyenesen a csélcsap férfiakat és a céda nőket legalább ilyen tudományos alapossággal figyelgetni, netán meggyűrűzni, és vércseppel anyakönyvezní, de nagy skandalumok támadnának belőle. Talán még az ombudsman is előállna, és személyiségi jogokra hivatkozna. Mindenesetre megnyugtatósomra azt is mondták, a széncinege nem

annyira csapodár, és csak néha lép félre, de a kínai meg a kazahsztáni a hűség mintaképe is lehetne. Őszapónkkal együtt.

Az is lehet, a hűség génje is előkerül a nagy szénakazalból? Hogy mit kezdenénk vele, még nem lehet tudni.

Tanya A faluban

Nincsen tévedés a címben, jogosan nagybetű a névelő. Ez a falu most mind tanya. Van egy negyedévenként megjelenő folyóirat, annak a címe A falu. A nyári száma kizárólag a tanyával foglalkozik. A tanyákkal.

Annakidején sikerült odáig eljutnom, hogy Kiskunmajsza és Békéscsaba között húzott képzeletbeli vonal „fölött” általában tanyasít mondanak, az „alatta” lakóknak viszont viszketni kezd a tenyerük, és akár ütnének is, ha tanyasinak mondják őket. A tanyasít mondók írták a folyóirat tanulmányait, többségük a Magyar Tudományos Akadémia Kecskeméten székelő Regionális Kutatások Központja Alföldi Tudományos Intézetének a munkatársa. Hogy ez a kicsi különbség nem jelent semmit? A mi vidékünkön állítják, egyszerre két lábbal nem lehet állni ugyanazon a földön. Annyira más. Ha a talaj ennyire különbözik, hogyan különbözne az ember? Ha hírt hallok róluk, első gondolatom mégis az, jó annak a megyének, amelyik helyet adott az intézetnek. A dánokat is befogadta, és azzal is jól járt.

(Egyébként a tanyasi változat is normális. Körülbelül a múlt század harmincas éveiben kezdett terjedni. Ahogy van városi és falusi, ugyanúgy lett a tanyasi is. Már Móricz Zsigmond is használta.)

Mit mondanak a kutatók a ma tanyáiról? Legalább a nevüket ide írom: Agócs Bernadett, Czene Zsolt, Csatári Bálint, Dóka Richárd, Farkas Jenő Zsolt, Font Erzsébet, Gáborjákné Vydareny Klára, Jávorka Károly, Kanalas Imre, Kiss Attila, Kovács András Donát, Petrás Ede, Rendek Lászlóné. Csaknem ötezret kerestek föl tavaly, és negyvenezret térképre tettek. Már a bevezetőben olvasható ez a töredékmondat: „... az egykori alföldi tanyavilág lényegében az elmúlt század utolsó fázisának állapotában van.” Szomorú a kép. A Duna-Tisza-közi homokhátság tanyáit vizsgálták, bevonva a legilletékesebbeket, támaszkodva az érdekelt minisztériumok szakmai kompetenciájára is, és arra a következtetésre jutottak, bőven lenne mit megőriznünk belőlük.

Szívemből beszélnek. Emberek sokasága szenvedte végig azt a századot, amelyik ide toroklott. Tragédiák koszorúzták a végig soha nem gondolt intézkedéseket. Örömek is voltak, hogyan lettek volna. Ahol ember él, ott megterem a boldogság is, mégis inkább fekete szivárvány borult erre a tájra. Az öregátkosban szinte tombolt az a fölsőbbbségi tévhit, hogy minden fejlesztés konzerválná a tanyát, a szocialista nagyüzem érdekében inkább leradírozni szerették volna valamennyit a térképről. Építési tilalom szegte útját még a javítási szándéknak is, és a tanyai iskolákat is elfűjték a központi szelek. Ez jelentette a legnagyobb dőfést. Amikor már lehet építeni, amikor már nem korlátozó tényező az erőltetett nagyüzem se, megállíthatatlan a pusztulás. Mit mondott a szülő gyermekének? Akárhová mehetsz, csak a földtől messzire menj! A gyerek elment, legtöbbször a szülő is - a föld alá.

Szegényedünk vele, vagy gazdagodunk? Társadalmi és gazdasági változásokra soha nem lehet egyértelmű feleletet adni. Megbomlott a tanyák szellemi hajszálcsovéssége, azt a bizonyos fekete szivárványt erre értem. Még mindig vannak villany nélküliek, és a központi műsor-

szórók igénytelen sugallata is itt csapódik le leginkább. Sorsukban megszorult városiak is itt próbálnak szerencsét, és a kitüremkedő lumpenáradat is itt éli meg a teljes kilátástalanságot.

Illene legalább összefoglalnom azt a sok okos fölvetést, ami ebben a számban tálalva van, de minden kivonatolás csorbítás is lenne. Ha van még valaki, akit érdekel a kívül élők sorsra, az egészet el kell olvasnia. Sűrítmény ez is, a nagy számokból vonja le következtetéseit, de hasznos. Figyelmet és megbecsülést érdemelnek, akik törődnek velük.

Vasúti mesék

Úgy adódott, megint összefuthattam vasutasékkal. Dolgozni hívtak, gyönyörű munkához, de kávékavargatás közben anekdoták is szállogattak. Arról a gőzös mozdonyról is, amelyik a város közepén hirdeti a múltat.

Az pedig úgy esett volna, hogy gumikerekű akármi vette a hátára a Tisza-pályaudvaron, és hajnalok hajnalán cammogott be vele. Jöhetett volna villamossíneken is, kicsi vontatóval, akár éjnek évadján is, de inkább fölrakták a járgányra. Nehezebb lett volna az eleven sínekről átemelni a helyére, mint egyenesen mellé kormányozni. A hajnali derengésben, mondom, az adoma szerint, fölkiáltott a négyéves Pistike: nézd, idesapám, jön a mozdony!

Erősen kótyagos volt az idesapám, maligánfokokkal jól megrakott borízű basszusán ennyit vakkantott csak: hülye vagy te, gyerek! Hogyan jöhetne az aszfaltra mozdony?

Ha már ilyen szépen összefutottunk, és még lehet egy kicsit kavargatni a kávé, megint megkérdeztem, mi lett avval a szárnyaskerek-émlékművel, amelyiket Hemmert Jani álmodott oda a régi vasúti híd fejéhez? Azokból a hatalmas kötömbökből lett volna összeszerkesztve a talpzata, amelyek valaha igazi mozdonyokat is megtartottak.

Ketten is tudnak róla, és mindketten ugyanúgy. Félegyházáról hozták a mozdonykereket, a szegedi fűtőházban megszárnasították, de mindmáig nem sikerült fölállítani abban a kis háromszögben, ami még szabadon maradt a néhai hídlábnál.

- Talán azért, mert új ember lett a város főkertésze. Nem lehet tudni.

- Emberek! Itt ez a vén alkotmány, és ez a terület a tiétek. Miért nem hozzátok ide a mozdony farához? Vagy az orrához.

- Elférni elférne, de nagy baj van. Elkészült már a magyarázó táblája.

- Avval együtt.

- Éppen avval nem lehet. Az van ráírva, ezen a helyen állott az a vasúti híd... Ma még mindenki tudja, a vasútigazgatóság mögött soha nem állott vasúti híd.

Janink szerint ez is csak mese. Belátom, legalább annyira nehéz munka lenne másik magyarázó táblát kiöntetni hozzá, mint olyan városi főkertészt találni, aki a szárnyaskereket bele tudná alkudni a kicsike háromszögbe.

Úszik a nyoszolya

Aki estére kelvén szeret fejest ugrani az ágyba, netán napközben is, nagyon kérem, most ne tegye. Akkor se, ha nászágy csábítja. Magasról kellene célba vetődnie, és az is megeshetne, hogy mellé talál.

Mindenféle szemétözön jelezte, újra magasodott a Tisza árja, amikor az új hídon kerekeztem át a túlsó oldalra. A Mikszáth-féle néhai báránypártól szóló mese jutott eszembe, amikor megláttam. Az, amelyikben a hirtelen megáradt Bágy hömpölygő vize vitte a tulipános ládát, a majornoki Baló Ágnes előszámlált kelengyéjével, és rajta az aranyos Cukri báránnyal. El is mosolyintottam magam. Na, derék Mikszáth Uram, te is belefutottál a csöbe.

Előbb ezt mondom el, aztán majd folytatom. A tündéri elbeszélésben jégeső, netán felhőszakadás duzzasztotta meg a kis patakot, villámlással és mennydörgéssel fűszerezve. Az ilyesmi fullasztó nyáron szokott megesni. Forog a gyanú, hogy Sós Pál uram csáklázta volna ki a ládát, meg is kutatják a házát, de semmi nyomot nem találnak. Mócsik, a gordoni szűcs ugyan tudna talán mondani valamit, ha nem volna lakat a száján. Jól fölépített vádbeszéd ez a novellák nyelvén. Aki emlékszik rá, tudja, aki meg nem, föltehetően nem ugrik neki a Jó palócok novelláskötetnek, a lényeg az, hogy hetek múlva a kicsi csöppség, a Boriska bukik rá a Sós Pál uram válláról lecsúszó ködmönre. A Cukri bárány bőréből volt a bélése.

Megindítóan szép a történet, csak az a feneség a dologban, lehetne ugyan (???) ilyen hamar ködmönbélés is a báránypártól, de csak bolond az, aki bélelt ködmönben jár, nem is olyan soká a kánikulai égszakadás után.

Íme, tálalva a téma, én is kerekíthetném a magam esze szerint a nyoszolyás történetet, ezer aranyszállal körbefuttatva. Nászágy lehetett az valamikor, és lám, a Tisza szeme között ringatózik most, és talán meg se áll a tengerig. Tengernyi boldogság termett rajta, színezzé mindenki, ahogy tudja. Honnan jön? Nincsen ráírva. Azt se tudni, kitől emelte el az áradás. Hol van már a menyecske, és hol a deli férfi! Sajnálja-e valaki még a megmaradtak közül, vagy éppen segítette útra kelni. Csak az elárvult nyoszolya úszik itt, szemetekkel körülkoszorúzva, már be is futott a híd alá. Meleg szerelmi fészek lehetett, vagy forgatós ágy? Akármilyen volt is, kiázott belőle.

Lomtalanítások heteiben szoktak teremni ilyenek a városi házak között. Hajléktalanok veszik pártfogásba. Ezen még szakállas hajléktalan se utazik.

Úszni tudni muszáj

Lehet úszni a boldogságban is, meg az adósságban is, de ez mind képes beszéd. Igazándiból vízben lehet, és ott muszáj is. Ha belekerülünk, akár akarattal, akár véletlenül, ez az egy módja van megmaradásunknak.

És aki nem tud úszni?

Itt szokott kezdődni a baj. Némely állat, amikor először tudatára ébred, hogy víz is van a világon, már úszik benne. Állítólag ebbe a kategóriába tartozik az ember is, csak egy kicsit módosítva. Vannak vízben szülések is, magzatvízből evilágiba, jelezvén, hogy az őselem nekünk is kedves, és vannak csecsemőúsztatások is. Abból indulnak ki itt is, hogy öntudatlan reflexekkel vannak fölruházva a kisdetek, kár is lenne kihagyni ezt a korszakot.

És aki mégis kihagyta? Mert kihagyatták vele? Ahogy az édes anyaméhbe nem mehet vissza senki, a csecsemőkor is örökre lezárul mindnyájunk előtt, visszasírni se lehet.

Hosszú ez a nekifutás, kibököm inkább, hová akarok kilukadni. Még éppen hogy megérkezett a nyár, már sorozatban jönnek a vízbefulladás hírek. Valaki valahol éppen a kopolyatóba veszett bele. Abba, amelyiket azért ástak ki, hogy mindig legyen öntözővíz. Állítólag lehúzták a hínár.

Nem tudhatom, gyanítom csak, nem úszóbajnok volt, aki belement. Aki bányatóba fullad bele, talán az se. A görcs, meg az egyéb szívbaj természetesen külön értendő. Szunnyadó veszedelem, időzített bomba, legfőljebb a hajlandóság figyelmeztethetne rá. Magam semmi kis patak vizében próbálgattam először a kutyaúszást, ami, szerintem, az ösztönök szintjén kormányozza megmaradásunkat. Amikor Szegedre jöttem, akkor láttam, áldott jótétemény a Tisza. Csak fönnmaradni kell tudni benne, visz az magától.

Gyermekeink igencsak aprókák voltak, amikor céltudatosan tanítottuk őket a megmaradás tudományára a folyó térdig érő szélén. Dolgozott bennük az ősi ösztön, kicsit se kellett erőltetnünk. Mondjuk, én engedtem el az egyiket két karomból, és párom kapta el két-három lépéssel lejjebb. Kegyes család is volt benne, miért titkolnám? Miközben veszettül csapkodott a kezeivel, kicsinkét hátráltam. Anyja karjaiban boldogan visszanézett, látta, mindig nőtt a megtett távolság. Tehát többet úszott. Sikerélmény nélkül nehéz lenne tanulni. A kisebbel ugyanígy. Unokánkkal is ismétlődött a lecke. Ahogy a biciklizést se lehet elfelejteni, az úszást se, talán holtunkig eltart ez is. A legkésőbbi holtunkig.

Amikor az első kopolyatavak létesültek öntözési célokkal, intettem a tulajdonosokat, föltétlenül kerítsék be, mert az ördög nem alszik. Egy halálos baleset is sok, az ilyenből pedig számok szerint is sok esett. Gyerekek is nekimentek egyiknek-másiknak, mert alkalmuk se volt rá, hogy megtanulják, részeg akarnokok is szédeleghetnek azokon a tájakon, de az italos ember túlzott önbizalma is végzetes lehet. Ki tudna, ha én nem! Most ugyan mondogatják, ki volt táblázva valamikor az a tó, de bedőlt a figyelmeztető. Dögmelegben lehet ott akármilyen tábla!

Találkoztam már olyan vízparti emberekkel is, akik soha nem fürödtek benne. Virtigli halászt is húztunk már ki a folyóból Csongrádnál. A nevére is emlékszem, de inkább Lajost mondom, mert vele tüsténkedtünk kimentésén.

Tele van a világ meglepő hírekkel. Hogy ez meg ez, ötven, hatvan, vagy éppen kilencvenéves korában tett érettségit. Ámulni való teljesítmény, de úszni megtanulni ennél is könnyebb. Annyi kóbor hír jön mostanában, ha nem tudnék, biztosan megtanulnék. Úszni-tudni muszáj, ha éppen úgy adódóik.

Vízbe ugró öngyilkosnak is meg kell maradnia, ráviszi az ösztön.

Szállj le, legény, az ülésből!

Két oka biztosan van, hogy nem tapsolok Szeged útjain. Biciklisztrádának mondom, amióta a Petőfi sugárút is megcsinálták, mégse verem össze a tenyeremet. Az egyik ok, kinőttem már a hetyke korból. Gyerekfejjel gyakoroltam én is az elengedett kormányval való kerekezést, de hol van az már! A tapsoláshoz legalább két tenyér kell. Van is valami mindig kormányom egyik szarván, föltehetően elcsellenne, mint az államé. A másik ok meg az, hogy igazából okom sincsen rá.

Bonyolult ez is, ideje elmondanom.

Ha tehetem, két keréken járok Fölsővárosból Alsóvárosba. A gyalogosok útja és a bicikliseké párhuzamosan fut egymás mellett, esetleg csak csík választja el a kettőt. Van rá eset - a figyelmesség teteje -, pirossal is bekenik a mienket. A világ minden pénzéért se bántanám a gyalogosokat, hiszen többet járok két lábon, mint két keréken, és meg-megtévedek magam is. Valami titkos hóbot sodorja át őket a másik térfélre. Esetleg kettőt-hármat is, rajvonalban. Baj ebből még nem lenne, de ha ők az én helyemen mennek, nekem is át kell mennem az övékre. És ha két oldalról sértjük a szabályt, ritkán van annak jó vége.

Teremtett az Isten jó nagy autókat is. Beállnak a kapu elé, orruk a járdán, faruk a másikon. Gazdáikat se bántanám, megvan a maguk baja, csak éppen mondom. Nem ők gyártják, legfőljebb a méreteket veszik meg. Szállj le koma a nyeregből, és kerülj, ahogy tudsz. Te vagy a gyöngébb. Amikor azonban hosszában álldogál ott az autó, cifrábbakat szoktam gondolni. Még ha rendőr-kocsi lenne is. Vagy ha ponyvás kisteher. Mind a dolgát végzi, hogyan tudnám, de ha ez már a harmadik vagy negyedik akadály, akkor föltűnik.

Átkecmergek ezeken is, de az ördög se alszik, az meg két hasas kukát taszigált utamba, éppen a kanyarban. Nem mindennap esik az ilyesmi, csak akkor, ha éppen jár a szemetes. Elférni elfér mindegyik, ítéletnapig is állhatnának, csak én nem férek el mellettük. Kicsivel arrébb is lenne helyük, a gazokat bőven tenyésző „zöldövezetben”, de olyan régen volt ennyire tökéletes a sztráda, ez lett a kedvenc. Szállj le, legény, az ülésből!

És amikor utcakereszteződéshez ér az emberfia? Egyszerre az autóval. A súlyos többség nagyon jól ismeri a rendet, és megadja az elsőbbséget, hálás is vagyok mindnek, de ha napjában csak egy olyannal találkoznék, amelyik elspórolni igyekszik a figyelmet, egy szavam se lenne. Megesett már, rácsöngetni voltam kénytelen. Rá kellett lépnem a vészfékre.

A természetes ellenségek között a másik bicikliseket ki nem hagyhatom. Na, tőlük is mentsen meg az Isten! Őket se bántanám fél szóval se, azért vették a huszonnégy-lövetű járgányt, hogy surrogva száguldjanak, de legalább a csöngő árát ne spórolták volna ki az üzletből. Amikor éppen kacászni vagyok kénytelen, gyalogosokat, autókat, kukákat kerülgetve, akkor töri oda őket legtöbbször a vak nyavalya. Néha nem is fogják a kormányt.

Megúsztam, szerencsésen megérkeztem. Már csak a visszaút van hátra. Nyugi-nyugi, a változatosság gyönyörködtet.

Apád-anyád ide jöjjön!

Józsi juttatta eszembe azt a babonát, hogy a váratlan pénzt meg kell köpködnünk, és a fejünk fölött áthajítanunk az apád-anyád ide jöjjön szózat kíséretében. Mindenki tudja a kulcsot hozzá? Két szokás olvadhatott egybe. Néminemű nyavalyák elmulasztásának bevett receptje volt az aprópénzzel való körülkerekítés. Aki maga mögé dobta, túlادott rajta. Aki viszont fölvette, annak meg kellett köpködnie, mert az emberi nyálnak rontáslevegő hatása már a Bibliában is benne van. A mondóka pedig gyarapodási szándékunk örök és szerves tartozéka.

Ebből, a mostani lecke szerint, a legfontosabb, hogy rontás van a pénzen. Lelki ficamokat okoz, ha sok van belőle, és rablásra is kényszerít, ha kevés. Eddigi sorsom az egész családonkat megóvta minden pénz útján terjedő istencsapástól, de néhány gyarapodási kalandom azért volt már. Alighogy civil szférákba került át a szegedi határőrök laktanyája, és éppen útlevel-

ügyben kellett oda mennem, két atyafi tanakodott a kapu előtt. Majdnem ráléptek háromezer-ötszáz forintra. Sasnak való szemeimmel észrevettem, és jámborságtól eltelve figyelmeztettem őket. Utánakapott az egyik, és el is szelet mindjárt.

Már az egérlukhoz fogható ablakkiképzés előtt kígyózó hosszú sor közepén toporogtam, amikor jött valaki, és kereste, aki megtalálta. Jelentkeztem persze, beismervén összes balgaságomat. Gondolom, fújhatta a nyomát, hetedhét országon is túl járt már. Azóta viszont nem átallok a bicikliről is leszállni, ha pénzt látok az út szélén. Nem köpködöm meg, mert papírpénzre talán nem érvényes, és nem is dobom magam mögé, inkább önförládozóan zsebembe gyűrom.

Amikor még a lukas kétfilléres se arra szolgált, hogy a svájci sapka villámhárítóján fityegjen, akkor a tízfilléresért is leszálltam, de ezt csak azért mondom, hogy biciklizéseim öskorával előhozakodhassam. Akár pénzmosás gyanújába is keveredhetnék ezen a szálon, az egyik hóolvadáskor negyvennyolc forintot szedtem össze valahol. Nem vitt rá a lélek, hogy engedjek a negyvennyolcból, markomban vittem a csap alá, hogy lemossam a lucskot.

Bagatell dolgok ezek, mondhatja, aki milliárdokban utazik, de mindenki olyan kalappal köszön, amilyen van neki. Nem esett le a karikagyűrű akkor se az ujjamról, amikor ezresért kellett földig hajolnom. Egyszer már kétezret is találtam, valahol a Bárka tájékán. Folytathatom? Csak azért, hogy irigykedjenek is egy kicsit. Háromezret együtt még nem találtam, de négyet már igen. Gyanús volt, nemrég vehette ki valaki a falból, annyira új volt valamennyi. Szegénykém, ne szikkadjon ott hiába! (Andrist biztatta gyermeke, vegyen ki pénzt a falból. Az automatából.) Meg is kértem a pénztárost, eredetiségvizsgálatnak vesse alá, annyira nem akartam hinni. Lehet egy ezressel több? Mert ötbe is belebotlottam egyszer, és még csak meg se bicsaklott tőle a pedálom.

Milyen az ember agya! Úgy van megteremtve, sorra benne maradnak a pénztalálka helyei. Akármikor arra megyek, mindig eszembe zötytyennek, és mindig megnézem, nincsen-e ott a párjuk. Korán rá kellett jönnöm, szándékosan nem szórják az emberek a pénzüket, még nem fordult elő, hogy kétszer ugyanott találtam volna.

Párom rótt meg egyszer, hogy minden kutyaszart fölszedek. Akkor arany karkötőt mentettem meg a taknyos ősz lucskaiból. Elkanászodik az ember. Már azt se köpködtem meg.

Förgetegek fesztiválja

Megszokhatták tőlem, eddig nem vitt rá a lélek, hogy a hivatásos zöldbékák távlati előrejelzéseit dicsőítettem volna. Maguk is elismerik, nagy a kockázata, legfőljebb egy hétre tudnak megközelítően elfogadható prognózissal szolgálni, a tapasztalat azonban ezt is megkérdőjelezi. A távlatok mindig labilisak, a jelen igen bizonytalan, a múlt viszont, Istennek legyen hála, holtbiztos szokott lenni.

Kezdjük az idei nyárra szólóval. Remélem, fülükbe cseng még a riasztás: hűvös nyarunk lesz. Amikor ez elhangzott, még elő kellett kapkodnunk kora-tavaszi hacukáinkat, kézen kellett fognunk esernyőnk nyelét, csak úgy indulhattunk neki a rövid túrának is. Akkor tehát el is hittük, hogy hűvös lesz az idei nyár. Amikor ezeket a sorokat pötyögtetem, a múlt hétre kell gondolnom, mert hajszál híján még akkor is érvényes volt. Megbicsaklott azonban a hat-hétnapos jóslások ígéje is, olyan gatyarohasztó dögmelegek jöttek ránk, azonnal elromlott kicsike agyunk termosztátja is. Kalap alatt is fölforr néemelyek fejében a káposztalé.

Segíteni szeretnék az emberiségen. Nem hozom elő részleteiben Karinthy Frigyes atombiztos időjelzését - az ökör két szarva közé kötött madzagot, amely ha mozog, akkor fúj a szél, ha nedves, akkor esik, ha viszont száraz, akkor semmi sincsen -, mert ezt a kocatudomány is hitelesítette már, originál sajátjal állok elő, egész nyárra érvényessel. A várható időjárás tehát: időjárás mindig várható, mert lesz. Változó felhőzet, helyenként napsütéssel, csöndes esőktől a jéggel vert fürgetegig minden megeshet, villámlás, mennydörgés, istenharagia egyaránt lehet, a hőmérséklet pedig fagypontról az ötven fokig előfordulhat. (Talán még emlékszünk a nem is olyan régi alpokalji hajnali fagyokra.) Ne felejtsük el Illés napját. A száz esztendővel ezelőtti százesztendő s jövendőmondó is azt mondta erre a napra (július 20-a, csütörtök), hogy jégveréses nagy viharok várhatók. Miért éppen ezen a napon? Mert Illés próféta is tüzes szekéren ment föl a mennyekbe.

Nagy baj, persze, így sincsen, legalább nekünk, a mindenben a kriminálist kereső újságíróknak így is megterem a napi betévk. Megírhatják az újságok, önzetlenül, térítési igény nélkül, hogy sok vizet kell innunk, és unszolják is a hivatalos szerveket, rendezzenek szűrőpróba szerinti ellenőrzéseket, mert a munkáltatónak kutya kötelessége ivóvizet szolgáltatnia. És aláfestésként hozzák az útéptők borzalmait. Ott is van a legtöbb helyen a flakonos ásványvíz. Első kenyérkereseti munkalehetőségem úszott volna el, ha már akkor érvényben lett volna ez a passzus: vízhordóként kezdtem kölkökoromban.

Csak azt akarom mondani, miközben várom a nagyon bölcsen előre jelzett hűvös napokat, meglepődve hallom, Miskolcon fürgetegek fesztiválját rendezik. Szent Péter most se akarja kihagyni mennydörgetős kuglimeccseit. Az egész országra elegendő jegek gyülekeznek a megszorult publikum talpa alatt. Hogy miért éppen ott csúcsosodnak a jégfelhők, bízom benne, arra is lesz atombiztos magyarázat, csak ki kell várnunk. A szemétnagy forráságnak, és a közbeszóló hegyi közelségnek biztosan lesz benne szerepe, ahogy minden időjárási tankönyvben benne foglaltatik. Csak újabb szilaj hasmenések ne keveredjenek bele!

Magam meg szoktam oldani minden nyarak örök gondját. Ha hűvös van, fölöltözöm, ha idétlen nyavalyaként tör ránk a forróság, beállok a kerti zuhany alá. És közben hűtött fejjel rágódok rajta, érdemes volt-e egybehegeszteni a vasúti síneket. Azok zuhanyoztatása több vizet visz el, mint az enyém, és hatása teljesen bizonytalan. A fizika törvénye megföllebbezhetetlen.

Csöndben visszakérdeznék

Olyan nagyon nem kell tekeregnünk az országban, és a fejünket se kell tekergetnünk, hogy vizeket lássunk. Vannak kicsik is, nagyok is. Amikor még a hét szűk esztendő jegyében siránkoztunk és imádkoztunk áldásos esőért, nem az ismétlődő mostaniakra gondoltunk. Az már bevett szokása lett rádióknak, televízióknak, és mindenféle újságnak, álljon elő a polgármester, és mondja el, honnan jön „váratlanul” az áradat, és mit tesznek elviselhetősége érdekében. Magam a polgármesterek elődeit, a tanácselnököket is elkerültem annakidején, mert ők voltak azok, akik magyarázni mindig mindent meg tudtak.

Itt-ott beszüremkedik azonban a híradásokba a szerencsétlenül jártak szavai is.

Hogy ezen a vidéken szinte minden évben meg szokott áradni a folyó, a semmi patakból fenyegető rémség szokott lenni, és az utcákat is elöntögeti a víz. Jámbor lélekkel visszakérdeznék ilyenkor: és te, Polgármesterkém, miért hagytad építési területként benne a fejlesztési

tervetekben a vízjárta területet? Vagy miért engedted kiadni az építési engedélyt olyan laposan fantáziátlan, ám külföldet teljes mellszélességgel majmoló házakra, amelyeknél a küszöbön is átfolyhat a víz? Ha száz évben egyszer fordulhat elő, akkor is! Miért nem kötötte ki a hatóság a legmagasabb vizekre is ráfejlő lábazatokat? Már az őszember olyan magasra rakta cölöp-házait, hogy víztől is, meg a vadaktól is védve legyen.

Visszakérdeznék máskor is. Dermedten hallottam azt a hírt is, hogy a hirtelen megáradt semmi patakba szilaj kölkök talán belelőkték társukat, és napok múlva meghalva került elő belőle. Eszembe jutnak persze olyan finomságok is, hogy mi is voltunk gyerekek. Köztünk is dült egyes bunkófejűek úrhatnásága, pusztán a természetes fölsőbbiség jegyében. Tucatszámra tudnám felsorolni a csak körülöttem, netán éppen rajtam esett sérelmeket. Elismerem, az is meglehet, az éppen illetékes bandavezér nem is gondolta komolyan a belelőködést, csak a megijesztés sikerült túlságosan jól. Váratlanul jött, csúszós volt az átázott part, és a többi, meg a többi.

Messzire vezet az út a vízjárta helyektől a diákcsínynek még jóindulattal se nevezhető beavatásokig, csak a visszakérdezés ösztöne dolgozik bennem. A világ minden kincséért nem akarom támadni korban és tapasztalatokban is fiatalabb tanártársaimat, csak elmondani, a mi időnkben is megvoltak ennek a csírái, ahogy a jutasi őrmesterség harci fogásai is rendre ismétlődtek a hadseregben is, és merő kiegészítésként a társadalmi összfelbuzdulásban történt „szivatások” is megmaradtak a sorozott idők végezetéig. Annakidején a kollégiumi pokrócozás volt a divat. Csak a fejére húzták a pokrócot a delikvensnek, hogy ne tudja meg, ki csapott - vagy rúgott - legnagyobbat meztelen alfelébe. A csillagrúgatósról már ne is beszéljünk. Micsoda hecc volt az, amikor a szalmazsákon alvó valakinek a lábujjai közé papirost fűztek be, és meggyújtották!

Idestova hatvan évvel ezelőtt is történtek tehát ilyen kitanult barbárságok, és lám, azóta is élnek még. A gyerekek állítólag rendre mondják most is, őket is beavatták. Csak a hagyományt akarták tovább éltetni. Ne emlékezne rá az összes eddigi ügyeletes tanár? Ezt az egyet csöndben megint visszakérdezném.

Árnyékért áhítózó

Csúfondáros régi mondás, a parasztnak annyi ész is elég, hogy beálljon az eresz alá, ha esik az eső. Ennyire minimális program az is, hogy árnyékba álljon az emberfia, amikor kánikula sütögeti. Miért nem áll be? Például az, aki buszra vagy villamosra vár öt vagy tíz percek, netán húszakat. Fölsejét a nap égeti, és alsaját is fűti a kövezet. Évenként előtüremkedik bennem a kérdés, rühellem is ismételtetni, de patakvizek mossák le rólam most is. Azért nem áll be, mert igen sok megállóban nincsen árnyékot adó fa.

Betonban, kőben, díszburkolatban gondolkodnak legtöbbször a várostervezők, a környezet-gazdálkodás emberei meg arra szoktak (?) leginkább ügyelni, hogy tüsszögtes parlagfű ne üsse föl a fejét, és a bármikor kitaposható pázsit is rendben legyen, legalább az átadás idején. Istenáldotta jó találmány a földött bódé is a buszok várójánál, meg az „állvaülős” másik a villamosoknál, de egyrészt ebből se jut mindenhová, másrészt pedig eső és szél ellen jók csak, árnyékra nem. Az utcai légkondicionálás még az álmok hímes mezején se terem meg, hagyományos megoldásokhoz kellene tehát folyamodnunk.

Ismétlés a tudás anyja, elmondom megint, és újra meg újra: akár én is nevelnék a kertünkben kiültethető fákat, ha a városi költségvetés ezt a megterhelést már nem bírná elviselni. Szégyenszemre mondom, inkább csak érzékeltetni akarom, nem rokkanna bele Szeged bukszája. Mindenképpen nagylombú fákról lehetne csak szó, mert sokan vagyunk, akik nem temperált levegőjű kocsikban lejtünk végig a városban, hanem gyalogosan cipekedünk, buszokra vagy villamosokra várakozunk. Több jó ember elfér a nagy fa alatt.

Természetrajzáról annyit tudok, ahol föld van a talpa alatt, és ártalmas külön-szándékok nem szólnak bele, ott sok évtizedig megmarad. Igaz, reggel máshová veti az árnyékát mindegyik, mint délután, de annyi rugalmasság a legnagyobb melegben is marad még bennünk, hogy átlépünk a túlsó oldalra. Baj, persze, így is lenne, mert legtöbbjük a mi délköreinken ősszel le szokta hullajtani a leveleit, és azt össze is kellene söpörni, de ez a mai technikai fejlettség mellett is megoldható. Ha a talajerő-visszapótlást nem ezzel a módszerrel akarjuk uzoválni.

Tudom, az emberi természet telhetetlen. Lennének olyanok is, akik erre is ráfejlénének, és azt kívánnák, ventilátorok is csapkodják alájuk a szellőt, ha már pávatollas hurik kegyes szolgáltatására nem számíthatunk, de ezt akár a következő évszázadra is halaszthatjuk. Ahogy látom, ennyi idő ahhoz is kell, hogy a lélekmentő faültetés gondolata egyáltalán befészkelje magát a dönteni rendelt fejekbe. (A bükkfát nem rájuk értem, bár nagyon kemény.)

Jámbor ötlettel szeretném segíteni az érlelést. Jöjjön velem az illetékes a legnagyobb kánikulában, akár gatyára vetkezve is, és álljunk tíz percet minden fátlan megállóban. Legyezőt is hozhat magával. A noteszt én állok, följegyzem a velem aszalódó panaszos átkozódásait is, meg az elhárításra kiizzadt ígéreteket is.

Akár az idei nyárban már.

Széljegyzet a lóra

Ez a lószobor jó szobor. Szinte röpül, mint a táltos, a népi nevén káderkaptárnak mondott Sellőház belső sarkán. Ha nem is politikai ihletésű, de lakóinak egykori elosztását tekintve mégiscsak korhű a káderkaptár, és a lovason is megakad a szeme, aki hajlandó szobrokra figyelni. Veres Péter sültrealistának vallotta magát, ebből fakadó véleménye a fehérvári lovas szoborról ide is váгна. Azt mondta, elképzelhetetlen, hogy valaki csupasz alfelével ülje meg a lovat. Fölmarná a szőrös lógerinc.

Most a kiegészítőjéről akarok beszélni, de ehhez nagyobb nekifutás szükségeltetik.

Karattyoltam-kurattyoltam már annyit a falrafújók siserehada ellen, akármelyik száraz tó nedves partjára elmehetnék versenytársnak, és most védelmembe akarok venni ehhez ugyan közelíteni se akaró másodműalkotást? Ha tévedek, bocsássa meg az emberiség akkor is, ha rá bizonyítékot már nem talál. Áldozatául esett annak a sóherságnak, amit az öregátkos hagyott ránk. Védni akarják a házban lakókat, azért takarták be kívülről szigetelő lemezekkel. Majd ötven év múlva föltámad ez is, akár a hősök freskója a kapu alatt.

A kóbor igyekezet lépten-nyomon belerondít köztéri szobrainkba is. Láttam már Juhász Gyulánk nagyszerű mását is fehér szívvel kiegészítve. Miközben el kellett ismernem, költészete mélabús színeire érzett rá az öntevékeny kiegészítő, olyan műveletnek fogtam föl, mintha valaki beleírna mondjuk Arany János legszebb balladájába. Láttam hajnalok hajnalán Móra Ferencünk szoborfején is szemetes kosarat, attól a tagadhatatlan fölismeréstől vezérelve, hogy

a fejmérete éppen stimmel. Ezt már a diszkóstricik számlájára írtam. A lényeg azonban az, ha valaki köztérre tolja ki lelke legcsücskét, ahogy a szobrászok teszik, számíthat rá, homlokon csókolják, meg arra is, hogy arcul köpik.

Ez a ló is fölemeli a lábát, majdnem egy vonalba föllendülő farkával. A sültrealista erre is azt mondaná, ilyen sincsen, de a klasszikus Medgyessy-mondás érvényes rá: „ez nem ló, hanem szobor”. Sok-sok köztéri lovunk lépésre billenti a lábát, és lássatok csudát, a televízióban sokáig fagyaltot nyalogató leánkákat föl váltó ládafia-rajzolatokon is emelgetik patáikat. Senki nem rója föl Aba-Nováknak se, hogy Horthy Miklós föstött lova a vele szemközti Rákóczi-szobor harci ménjének leghűbb mása. Széljegyzet Rákóczihoz? Oda akarok kilukadni, hogy Mihály Árpád Lovasát is ez a végzet érte el, széljegyzetet kapott ez is, ha egy árnyalattal populárisabbat is. Valamelyik kóbor legény valamelyik éjszaka világításában a falra föstötte föl árnyképét. Akármelyik ábrázoló-geometriás nem tudta volna jobban elforgatni az X_{12} tengely körül.

Már akkor írni akartam róla, amikor még megvolt. Most mások biztatására búcsúzom az árnyjátéktól, illőképpen. Tudtommal nincsen még olyan finom technika, amivel a falról le lehetett volna emelni, és visszatenni a borításra, kényszerűen-kelletlenül az én gyatra eszem belenyugszik a megváltoztathatatlanba, de a más vérmérséklet szerint édegelők akár az egész tízemeletest veszni hagyták volna, csak ez maradjon. Jogász barátom, Karcsi is háborog.

A corpus juris se tudna itt igazságot tenni.

Ha robban a gatyá

Minden robbantásra összehúzó magam. A vérem is belerendül. Katonáéknál kéthónapos átképzés alatt is sikerült minden olyan gyakorlat alól kihúzni magamat, ahol akár csak egy gyutacs is szerepelt. A fekete humornak se vagyok pártfogója, bár a Nevető fejfákról még a Köröséri iskolában is tartottam TIT-előadást akkoriban, amikor ott Csupityné személyében boszorkányt üldöztek. 1968-ban. Jókat nevettek a hallgatók is. Itt nyugszik a feleségem - én meg otthon. Itt nyugszik a feleségem, de jó néki, hát még nékem. Vagy: itt nyugszik kedves orvosom, s körülötte, akiket gyógyított. És a vastagabbakon is.

Nem tehetek róla, előttem humorba fordult egyik pirotechnikai raktárunk közelmúltban történt levegőbe röpdése is, bár az ott dolgozók időnap előtti mennybemenetele borzalmasan megrendített. Ezerszer elmondtam már az intelmet - ne játssz a tűzzel! -, de mondhatom. Már csak a szagos miséken nem szokás a tűzijáték. Ha nem jött volna hóbortos divatba ez a háborúból örökölt ösztönünk, megmaradtak volna ők is, az előttük járó áldozatokkal együtt. Egyik újságunk olyan belső finomságokra világított rá tudós koponyák szavaira építve, fülem is kétfelé állt tőle.

Amikor a legújabb borzalom hírért vettem, első gondolatom az volt, hogy a bagó lehet a ludas. Mégis rágyújtott ott valaki! Az említett cikkecske meggyőződött arról, hebehurgya ítéletem talán most se állta meg a helyét, mert a nejlonbugyi, vagy a műszálas gatyá is megteszi a magáét.

Az áldozatok között férfi is volt, szerencsétlen asszony is, de nem hiszem, hogy alsóneműjükre is kiterjedt volna a belépéskori vizitáció. Pikáns téma lenne minden betűforgatónak az intim vizsgálat. Azt se hiszem, hogy akármelyiknek az alsó része jött volna tűzbe a zárt együttlétben, a fizikában más törvények uralkodnak. Azt mondja az újság, ha szabálytalanul raktároznak, netán kibontanak és újracsomagolnak, szállong robbanó por a levegőben, és a

nejlon alsónemű föltöltődött részecskéi is kisülnek, ha akármilyen fémdúc van közelben. Borzalom!

Emlékszünk rá, egyiküket csak másnap találták meg, száz méterrel arrébb, az erdőben. Vakarhatta búbos fejét odafönn Szent Péter kulcsaival, a nagy tölgyfakapu boltozata előtt, és szégyenlősen a szemét is lehunyta, amikor a robbanó lavór fölötti kicsinke báránnyelű aranylő széléin tangabugyi és nejlontyú fityegett. Ha így esett egyáltalán.

Bogár

Ördög Gyurka bácsi a legbeszédesebb csősz Székparton. Hiteles személy, szavára a svájci bank is hitelt adna. Ezt ugyan még nem próbálta, mert aki a pénzzel üzletel, az nem tisztességes ember.

Székpartnak mondanák máshol, ha szikes földjük lenne egyáltalán, de ezen a tájon szék lett a szikból. Amikor először találkoztam vele, akkor is öreg volt már, és beszélt, beszélt, beszélt, ha volt kinek. Nem kertelt, nem csomagolt be semmit. Az öregek jussa, hogy az igazat mondják. Hogy mindig megmondják az igazat. Hogy minden igazat megmondjanak. Hol a kutyájának mondta el, hol meg csak a botjának. Odaültem mellé az árokpart fűvére, a bokor hűvösébe. Mintha csapot nyitottam volna meg, úgy ömlött belőle a szó. Csak a noteszomat vettem elő, és beindítottam kajla agyam belső magnetofonját. Azt kértem, a Bogárról mondjon valamit.

Visszakérdezett:

- Jól meggondoltad? Darázs-fészek az, aki belenyúl, megcsípi.
- Gyerekkorom óta darázsok között járok.
- Te tudod. És te akartad.

A jó csőzség első titka, hogy lássák. Azért szokott ide ülni, mert itt jár el a fél falu. Falut mondok, pedig tanyavilág ez. Tizennyolc kilométer az átmérője. Világváros elférne a helyén. Tudhatta mindenki, ha hivatalban van az öreg, akkor minden görbe út le van zárva. Kertekalji keverék kutyájával se akart senki közelebbi ismeretségbe kerülni. Ha csak a botja hegyével intett is neki, gatyában el nem futhatott előle senki. Azt is leszedte róla. A tisztesség kedvéért előttem is kimutatta a foga fehérét, morgott is egy darabig rám, de amikor azt a csöndes vezényszót kapta, hogy nyughass, akkor elnyúlt előttünk.

De figyelt. Mintha minden mondatot ellenőrizne.

Belevágott. Kezdek messziről, édes gyerekom? Messziről köll ennek nekifutni, hogy füle is legyen, meg farka is. Hogy minálunk akkoriban mik történtek, azt el se lehet mondani. Mindenki úgy érezte, most ütött a magyar paraszt utolsó órája. Bunkóval ütött, egyenesen a fejére. Keményfejű legyen, aki ezt kiállja. Nem mindenkinek a kobakja törött bele, de megtántorodott, akit eltalált.

A biztonság kedvéért akkorát csapott a kutya mellé a botjával, föl is ugrott mindjárt.

Mondtam már, hogy nyughass, a fene essön beléd! Nem értesz magyarul? Másodszor is nekifeszült a hatalom, hogy bekerítsen bennünket. Ahogy a hízó nem akar bemenni a ketrecbe, a paraszt is farral állt az új rendszer elé. Érezte a kést a nyakán. Akik a fogságból érkeztek, megtapasztalták odakinn, milyen a kolhoz, nem lett belőle oltárra való szentkép később se. Igaz, hogy senki nem nagyon beszélt róla, amit látott, de húzódozása mindent elmondott. Az

első, ugye, nem sikerült, az 1949-es. Aki gazdálkodni is tudott, azt összecsomagoltatták, és kitelepítették. Kicsi pakkot vihetett csak az egész család, amije volt, itthon hagyta. Prédára. Hogy maradjon annak, aki kinézte magának a házát, és másféle jószágát. Átvették szocialista megőrzésre. Ebesre, Kormóra, birkahodályba vitték, és Sztalin haláláig el se engedték. Ismeri, aki ismeri, aki meg nem ismeri, annak a legjobb. Aki nem tudott gazdálkodni, arra bízták rá az ország kamorájának a kulcsát. Szocialista mezőgazdaság, jegyrendszerrel - hallottál már ilyet? Na, az aztán föl is bomlott. Nagy Imre látta be először, hogy zsákba kötve táncoltat bennünket az ország, de belebukott ő is. Elviharzott fölöttünk ötvenhat, megint előjött a régi rigolya: közös nélkül nincsen boldogulás. Másodjára is belelöktek bennünket az ideológiába. Gyárak, hivatalok, iskolák legmegbízhatóbb embereiből toborozták a nyakunkra az agitálókat. Akik a mezőgazdasághoz a legkevesebbet se értettek. Annyian voltak, mint az oroszok. Elindult a gőzhenger, másodszor is.

Csipet elvtárs adta ki a parancsot csicskásának.

- Pistám, kapj magad mellé két markos legényt, és fogjátok el a Magyar Légierők Főparancsnokát!

Tudom én, hogyne tudnám, katonai háziszolga a csicskás, de maradt annak szocialista változata is, katonaságon kívül is. Illett neki beavatottabbnak lenni, mint a főnök. Veszélyesebb is volt, mert külön szálakon adogatta a fölsőbbiségeknek, mikor mi történik ideleinn.

- Mit mondtál, Csipet elvtárs? Mit csináljunk?

- Kapjátok el, és grabancánál fogva hozzátok ide. Vagy kíséritek vissza oda, ahonnan jött. Akár a kedves édesanyjába is.

- Nehéz falat az nekünk, könnyen a torkunra forr.

- Ott áll a kereszt tövében. Bőrkabátban. Bűrkabátban, ha pontos akarok lenni. Megismered.

- Ha jól körülnéztél volna, elvtárs, láttad volna, az agitálók fele bűrkabátban jár. Duplasoros bűrkabátban.

- Láttam. Azt is tudom már, Százados Elvtársnak, meg Örnagy Elvtársnak szólíttatják magukat. Azok is, akik katonák soha nem voltak. Mert arra is alkalmatlanok voltak. Vagy meggyantázták azt is, hogy létszámfölöttiek legyenek. Még jó, hogy nem a Kegyelmes Úr, meg a Nagyságos Úr jön vissza megint. Vagy a botosispán. Az tenné be nekünk a kaput, meg a hetes eső. Ahogy ez is beteszi. Csak azért játsszák magukat, hogy nagyobb legyen a zavarodás? Nézzen föl rá a tudatlan tanyai paraszt úgy, hogy a nyaka is befájduljon. Ez még följebb kapaszkodott, kiadta magát a légierők főparancsnokának, és ott, a kereszt alatt akarja aláíratni mindenkivel a belépési nyilatkozatot.

Aztán az emberekhez fordult. Vegyék figyelembe, kedves munkás elvtársaim, akiket segíteni küldött pártunk és kormányunk, ide a végekre, ahol a szellemi sötétség az úr, a magyar parasztság tudatának nagyobb léptekkel való átformálására, ha ezután akárki akármilyen rangú tiszt elvtársnak szólíttatja magát, akár ne is jöjjön legközelebb. Megleszünk nélküle is.

Közbeszólt a szocialista csicskás:

- Nem hallottál még a szicológiai ráhatásról, Csipet elvtárs?

- A pszichológiáról hallottam. A szemébe nyomták az egyik gazdának a tulajdon kucsmáját. Hogy jobban lássa, merre megy a boldogulás útja. És olyan is volt, aki kirakta a pisztolyát az asztalra.

- Máshol is így csinálják. Jaj, Istenem, szegény harmatos lelkű parasztestvéreink! Csak meg ne sértsük őket! Mi itt tetvéskedünk már egy hónapja, nekünk nincsen se lelkünk, se istenünk, nekik meg akkora van, hogy azt csak simogatni szabad?

- Azt kérem mindenkitől, a pisztolyát, ha van neki egyáltalán, hagyja otthon.

Nagy morgás támadt a tömött terem népe között. Szent Ferenc prédikálhatott a madaraknak akár a szeretetről és megbocsátásról is, de azokkal az igékkel Magyarországot nem lehetett volna átvezetni a szocialista világba. Ide minden eszköz meg van engedve. Ha nem ment simán, valósággal átrugdalták. Hallottál te az ankét pofonról? Olyan két pofont kaptál, rögtön aláírtad.

Csipet elvtárs székre állva tartotta az eligazítást. Termetre apró volt, el ne vesszen a többiek között. A hangja azonban jobban harsogott, mint három óriásé, egybe fonva. Ő osztotta be személyesen a meggyőzésre, aláírásra, beléptetésre rendelt agitátorokat minden reggel, ő mondta meg, melyik csoport kinek a tanyájába megy, és ő írta föl estére kelvén, melyik járt sikerrel, és melyik nem. Melyiknél jutottak el az átbillenés határáig, és melyik makacsolta meg magát. Nem is agitátoroknak mondta őket, hanem népnevelőknek. Annyira figyelt minden szóra, amikor elmondták, milyen dicsőséggel vagy kudarccal jártak, ismert már a széles határban mindenkit, ha soha nem látta is őket.

Olyannak ismerte, amilyennek leföstötték.

Megátalkodott nép lakja azonban ezt a tájat, fél hónapja csak a sánták, a bénák, meg a fejben gyöngék írogatták alá.

A küllő-hadműveletnél el is mosolyintotta magát. Van itt ész, de van ám! Virágos ősszel kezdték, és íme, leesett az első hó. Mindjárt annyi, hogy térdig járhattak benne. Reggeli indulásnál még azt hitte mindenki, megvagy paraszt, most nem menekülhetsz. Bekerített a hó, akármerre lépsz, nyomod marad! Úgy beszorítunk, kitalálni se lehetne jobban. Azt nem lehet mondani, hogy nótaszóval vágtak volna neki a napnak, de avval a szózattal indultak el, ha most is azt mondja a háziasszony, vagy az öreg szüle, hogy nincsen itthon a gazda, hogy elment valahová, mert úgy beleállt a bócorgás, mint a koslató kutyába, az Isten se tudja, mi lett vele, akkor üljetek le nyugodtan, és mondjátok mosolyogva: megvárjuk! Mi most éppen ráérünk. Ha rátok jön a dél, vegyétek elő az elemózsiát, falatozzatok komótosan. Ő is megéhezik, előbb-utóbb előjön. Az ürgét vízzel lehet kiönteni, a parasztot ki kell éheztetni.

A tanyai embernek azonban srófra járt az esze a hóban is. Befogta hajnalok hajnalán a Szürkét, nem kocsiba, csak a szerszámot adta rá, a hámfára pedig ráakasztott egy tuskót. Hajszálra úgy ment minden, mintha a kukoricát ekekapázta volna nyárban. Olyan szép csapást húzott magának, gyalogosnak külön nem is kell.

Észrevették azonban az agitálók is, hogy minden ösvény az Ördög-féle tölgyfához visz. A mi birtokunk sarkát őrizte az a fa, még az öregapám öregapja ültette. Ja, ott volt a kupaktanács. Talán Árpád apánk is ilyen fa tövében tartotta a haditanácsot. Mintha az lett volna a kerék agya, most a hóban úgy látszott, onnan ágaztak el a küllők. Pedig nem onnan indultak, ott kötöttek ki. Amikor odaért valaki, megfordította a lovát, szerszám alá fűzte a hajtószárat, megbiztatta. Ha kellett, meg is legyintette. Okos állat a ló, szóból is ért, hazatalál télen-nyáron, csak azt nem értette, mi készülhet itt, hogy neki haza muszáj menni. Talán azt is mondta volna, ha beszélni tudna, hogy vigyázz, kedves gazdám, bajod ne essen.

A ló meg a gazdája soha nem értette annyira egymás nyelvét, mint most. Mindegyik érezte, a bőrére megy a játék. Az emberek pedig összetanakodtak a nagy fa tövében. Te mész a Jóskához, Miska meg a Pistához, Pista jöhet mihozzánk. Elbújó helyet mindenki talál magá-

nak, az asszony megmutatja. Ha a kutyák sokáig acsarognak, dobjatok nekik kockacukrot, szalonnabőrt, akármit, ahogy megbeszéltük, és ha lehet, simogassátok is meg. Nehogy árulótok legyen minden kutya.

Így is tettek. Megint úgy mentek haza a népnevelő elvtársak, hogy nem mentek semmire. Minden rakétának van azonban ellenrakétája. Csipet elvtárs nem tudott aludni éjszaka, kifundálta, taktikát váltanak. Áttérnek a nagycsoportos népnevelésre. Két-három brigádot összevont, kilencen-tízen is jutottak egy tanyára.

Az egyikkel maga is elment. Körülvették a nagy portát, bele foglalva szalmakazlat, szárkúpot is. Mintha rablógyilkost köröznének. Szaggatták a láncot a kutyák, habzott a szájuk, úgy fogták az idegent, ők meg csak álltak. Se szó, se beszéd, csak álltak. Toporogtak a hóban, mert fázott a félcipős lábuk, de maradtak. Kijön a feleség, kérdezi, kit keresnek? Nem keresünk mi senkit az égadta világon, csak itt vagyunk. Várunk. Mire? A jó sorunkra.

Hát, ha várnak, csak várjanak. És vártak. Ereszkedik ám le déltájban a szénapadlásról a Miska. Nem bírta a gubbasztást odafönn, hátul akart kereket oldani. Amikor ezek megfogták a lábát, hogy lesegítsék, nehogy megüsse magát, és a számlát is az agitálóknak nyújtsa be, szégyen ide, szégyen oda, hiába ő volt messze környék legjobb gazdája, hősiesen belerittyentett a gatyájába.

Ezt pontosan írd le, mert így történt. Be volt kötve a gatyaszár, és a csizmaszár is megtartotta. Ki nem pottyanható, csak a leve ütötte át a nadrágot. Meg az iszonyatos szaga.

Mondom, ott volt Csipet is. Odament hozzá, nyájasan köszöntötte, és csak annyit mondott neki, menjen haza, és vegyen tisztát. Se többet, se kevesebbet.

Filozófiája volt ennek az embernek. Cselédsorból származott, talán Szabolcsból jött. A kolompírföldön látta - így mondták ott a krumpliföldet -, meglapult ugyan a béka a kígyó előtt, minden idegszála reszketett bele, aztán a végén mégis maga ugrott be a szájába. Hagyni kell az embereket, amíg békává nem lesznek. Nekünk csak a zsák száját kell okosan fognunk, és odatartanunk, nehogy mellé ugorjon. Ha nyüszt, jajgat és sír, hagyni kell. Az idő nekünk dolgozik.

És a maga ékesszólásával azt az örök igazságot is hozzátette, valogbarúgással nem lehet boldogítani az embereket.

Egynémely agitálók a foguk között szívogatták: bolond tahó! Azt se tudja, hogy az embernek valaga van, és nem valoga?

Percekkel azután, hogy otthon kicserélte alsóneműjét, már ott is volt a teljes bagázs. El nem küldhette őket, egyrészt azért, mert tudta, egy hónapja járnak már a nyakára, és olyanok, akár a pióca. Amíg jól nem laknak, le nem szállnak róla. Azért se hetvenkedhetett, mert látták a szégyenét. Ha kibeszélik, oda a böcsület. Ha eddig ki nem beszélték már.

Leültette őket. Az asszonnyal süttetett egy tálra való tojást, kolbásszal, szalonnával, pirított hagymával. Már az illata is megbolondított mindenkit. Baj csak az volt, annyi kenyér nem volt otthon már, hogy mindenkinek jutott volna. Holnap akarna lenni a sütés, ha hagynák a piócák. Semmi vész, a kenyér ott volt mindenkinek az iszákjában, még arra is maradt, hogy a tálal kitörüljék vele. Ennél jobb rántottát még nem ettek, kár lett volna mászkosan hagyni. Bort is ittak rá. Ugyan pohár se jutott mindenkinek, de nem vagyunk mi szájfájósok, elvtársak, ketten is ittak egyből.

A bortól aztán megeredt a nyelvük, csak a Miska hallgatott.

Amikor az utolsó bicskát is bekattintották, az utolsó falatot is leöblítették, minden szó nélkül odatolta Csipet elvtárs az ívet az orra alá, és mellé tette a tollat is. Nekikönyökölt Miska sógor, és aláírta.

Mintha zsilipet húztak volna föl, a tanyák fele aznap aláírta még.

Ja, a légierők főparancsnokát el ne felejtsem. Ára lett elfogásának. Szandálgári párttitkár volt, azelőtt virtigli suszter. Nem én találtam ki, de úgy állt föl a suszterszékről, hogy az ülepéhez volt csirizezve. És mindenki tudta azokban az időkben, az ember feje legjobban az alfélét formázza. Ha az a suszterszékből szabadult, akkor minden politika legavatottabb letéteményese a suszter lett. Panaszra ment a megyei főelvtársakhoz. Ezért döcög minálunk a beléptetés? Mert eltejfölözzük az egészséget? Maholnap utolsók maradunk a tehetetlen szégyenünkkel. A feketeföldiek meg tudták csinálni ütre-hatra, ezek meg lacafacáznak? Ott bement egy csapat népnevelő a fölvégen, egy másik az alvégen, és amikor a közepén találkoztak, már ki is írhatták a két végére, hogy termelőszövetkezeti község. Itt meg odajutottunk, hogy saját legjobb gyerekeit kezdi fölfalni a rendszer? Őt magát is ki akarták csinálni? Mert határozott mert lenni?

Berendelték a járási tökmagvezért, a Csipetet, és megmondták neki, mi a teendő. Értse meg, nincsen kecmec, nincsen finomkodás, határozat van. Ha nem megy simán, fejek hullanak. Elsőnek az övé.

Másnapra tehát a fele falu aláírta a belépési nyilatkozatot. Miska után, szabadon. Még megessett, hogy a másik felét, tizedelve bár, de berakták a fakaruszba, a dumadobozba, és bekockikáztatták a városba. Rájuk csapták a vasajtót, és három napig nem is szóltak hozzájuk. Harmadnapon megkérdezték egyenként: világosodik-e már az ég alja? Sorban aláírta valamennyi, még a nagykapun belül. Mire hazaértek, a pléhkurva névre szólóan muzsikálta mindenkinek a Ritka búzát: *Ritka búza, ritka árpa, ritka rozs, / Ritka kislány, aki takaros...*

Hogy még nagyobb legyen a szégyen.

Szereztek egy cirkuszos kocsit, annak a játszójára tették föl a lemezt, és körbejárták vele a tanyákat. Nagy utat muzsikáltak be, mondom, a falu keresztben tizenennyolc kilométer, és tanyákkal van megrakva. Egyelőre még, de ennek is eljön majd a napja hamarosan. Olyan lesz a tanyák helye, mint a kubáni hullámzó búzatenger. Elindul a traktor az ekével reggel, és délig ki se billen a barázdából.

Kicsi ország vagyunk, mindenből a legnagyobbat akarjuk.

Az igaz, vannak olyan tanyák, amilyenekhez hasonlót se látott még Csipet se. Téglával volt kirakva az udvaruk, és ha a madár, átszállván fölötte, elejtett egy szalmaszálat, a gazda odament, és fölvette. Mondták is az agitálók egymás között is, az ilyen tanyákhoz hozzányúlni se szabadna. Se ankétpofonnal, se másként. Aki a maga erejéből ennyire vitte, az előtt kalapot kéne emelni, nem a fejébe nyomogatni a kucsmát.

A parasztember azt hajtogatta, két lábbal nem lehet megállni ugyanazon a földön. Annyira más minden lépésre, ide nagy táblát elképzelni józan ember soha nem lenne képes. Mondhatta, szája is kipállott tőle, az ideológiát és a központi parancsot megízélni nem lehet. Mert attól is csak szaporodik.

Összehívták az alakuló közgyűlést, és Csipet egyszemélyes ajánlása alapján Rittyentős Miskát választották meg elnöknek. Boszorkányos ötlet! Aki mintagazda volt, és aki a kányát is megrasztotta, ha szalmát vitt a szájában. Eltanulta tőle a Bundi kutya is, munkaidejéből éppen kitellett, hogy a madarat riogassa.

Mintha minden szóra figyelt volna, fölütötte a fejét a mi kutyánk is, és el is vakkantotta magát.

Látod, mégis változott a világ. Az új instrukciók szerint nem agyonverni kell az ellenséget, inkább sámlit adni alá. Nem széket, nem is pódiumot, csak egy kicsike sámlit. Amit, ugye, könnyű kirántani alóla, ha el találná bízni magát. Tudod te, hogy sámlira állítják azt is, akinek a nyakára kötötték a kötelet? Ellenben, ha azt érzi, itt is lehet belőle valami, nem ellenség lesz, hanem barát. Egyetlen kapaszkodója a sámlit, tíz körömmel őrzi. És a rokonsága is ezt kezdi érezni. Meg mindenki, aki eddig becsülte.

Ilyen sámlinak nézték Miska elnökségét is.

Az alapszabályt is simán megszavazták. Abban pedig benne volt az is, hogy a tagság megszűnik, ha... Ez is benne állt: *kilépéssel*. Hoppá! Innen ki is lehet lépni? Hej, de megörült, aki észrevette. Nem is olvasta tovább, és amikor más olvasta föl, nem is figyelte a többit. Tegnap írták alá a belépésit, most meg a kilépésit. Ki akarták próbálni, igazság van-e abban, amit megszavaztak, vagy maszlag csak.

Be kellett zártni a postát, hogy ne tudják föladni. Van azonban postahivatal a szomszéd községekben is. Vitték oda. Kiadták az összes postamesternek, ajánlott levelet csak falubélitől fogadhat el. És annak az első útja is a magasságos megyéhez vezet.

Ennek a rakétának ez volt az ellenrakétája.

Rittyentős Miska fölállt az első közgyűlésen, megköszönvén a beléje helyezett hatalmas bizalmat, és azt mondta, nem mi akartuk, hogy így legyen, de ha már ezt hozta ránk a sors, ebbe törődjünk bele. Kezdjük el szervezni az új életünket. Kezdjük meg a lovak, szekerek, ekék, boronák, mindenféle szerszámok összeírását, azután összegyűjtését, szigorú leltár szerint. Amíg tart a tél, mindez szépen lebonyolódik. A lovakat ugyan bekötjük majd a közös istállóba, de ha lehet, annak a kezén hagyjuk, aki eddig is hajtotta őket, mert a lónak is lelke van. És azt se lehet valagba rúgással kormányozni. Ahol a jó szó is elég, minek oda az ostor?

Aranyszájú Szent János az összes szentekkel egybefogva sem mondta volna szebben.

Jó gazda volt Miska, az elnökségben ülő fölsőbbségnek is tetszett ez a beszéd, összes cifrájával együtt. A járási pártbizottság első titkárát ugyan addigra elmozdították. Ha nem is billentették valagba, megtették az újonnan szerveződő tejipar igazgatójává, de ez csak azt jelentette, ha a légierők parancsnoka veszi kezébe valakinek az ügyét, annak röpdülni kell. A legközelebbi szavazáson pedig megválasztották Miskát országgyűlési képviselőnek. Hadd lássák az itteniek, hogy minden bűne meg van bocsátva. A kerékagy meg a küllő pedig arra is jó, hogy ott is legyen fírnájszos eszű ember. Aki a dolgozó parasztság érdekeiért összezsínálni is tudta magát, az a mi kutyánk kölke.

A mi Miskánk először talpon állva ment föl az égbe, de aztán beleunt ebbe is. Nem olyan volt akkoriban a parlament, hogy minden héten haptákban kellett volna ülni a képviselőnek. Volt ilyen ülősszak, meg olyan ülősszak, akkor megszavaztak mindent, amit eléjük tettek, utána mehettek haza. Egyszer úgy jött ki a lépés, hogy a tavaszi szezon kellős közepén gondolta ki Miska gazda, ha most el nem végzi a tavaszi lemosó permetezést, gyönyörű őszi barackosa semmit nem terem. Mert azt már belátták az államiak, ha meg nem hagyják a gyümölcsösöket és szőlőket családi használatban, akkor nem lesz se gyümölcs, se szőlő. Annak pedig az új rendszerben is megmaradt a régi természete, ha nem permetezték idejében, belepusztult. Széles Volgájával hazavágtatott. Jöttek is érte másnap, kegyesen fölvilágosítván, ilyen maszek lelkelettel nem lazíthatja a munkafegyelmet. Gyerünk vissza, de azonnal.

Ettől is nőtt itthon az ázsiója. Aki többre becsüli az őszibarackját, mint tulajdon valagának parlamentben való lapítását, az a mi emberünk. Közülünk való. Ilyen kellene ennek az országnak, de sok. Bogár megpermetezte az ő fáit is.

Megmaradt azonban a magához való esze ezután is. Ha egyszer a szájába vette a zablát, és akár akarja, akár nem, más kocsisok huzigálják, akkor lépést kell váltani. Kikétszerkettőzte, vannak ugyan országos hatalmasságok, és azokat tisztelni kell, vannak megyei nagyságok is, és azokat is meg kell süvegelni, de leginkább a járási elvtársakon múlik minden. Ők az Isten! Ha nem is imádta őket, leborulván, de őket hívogatta vadászvacsorákra, és nekik buggyantgatta a huszonötliteres okmánybélyegeket is. Ha valamit soron kívül kellett elintézni - traktort venni például, pénz nélkül -, megbuggyantotta a butykost fináncot nem látott méregerős barackpálinkával, és merő kedvességből beküldte Sofőr Janival a járásiaknak.

Ennek meg az lett a vége, nem is kellett beküldenie, kijöttek azok érte maguk is. A nagyok is, meg a kicsik is. Olyan kincs minden potya, azt elherdálni nem lehet. Annyian nyüzsögtek körülötte, másra nem is nagyon maradt ideje. Kutyaütők és fejések egyformán. Vigyázott nagyon, oda legyen az esze, hogy üres kézzel egyik se távozzon. Azért van a főmezőgazdász, rá maradt a téesz. Az ő dolga, hogy beossza reggelenként, katonás eligazításokon, melyik brigádnak hová kell menni, mit kell végezni.

Ingatták, csóválták a fejüket egykori katonatársai, mindenféle jószomszédok is, mondták neki, csúszós útra léptél, Miska. Nem jó vége lesz ennek. Vagy seggre esel, vagy elhasalsz. Csak legyintett rájuk: nem értetők ti ehhez. Ha a mai világ politikát követel, akkor politikát köll neki adni. Amíg bele nem fullad. És ne féltsetek se engem, se magatokat. Én még eszemnél vagyok. Gyantázni kell a vonót, hogy jól szóljon a muzsika.

Ezer kalamajka lett abból, hogy kiszakadt a napi tennivalókból. Fontos dolgokban mégis neki kellett döntenie. Mintha a föld futott volna ki a lábai alól. Minden attól függött, kinek a tanácsára figyelt jobban. A benyalatosokra, vagy az igazabbakra.

Az ország leggazdagabb falujának tartották Székpártot. Akármelyik őszibarackosból kigurult minden évben egy Volga. Nem azért ezt vették, mert a megyei főelvtársaknak is ez volt az ingó-bingó kocsija, azért csak, mert ebbe lehetett legtöbbet belepakolni. Kiszedték a hátsó ülést, oda is ládákat raktak. Terus ángyi a térdére fektette a térképet, és magyarázta Jani bácsinak, melyik kanyarban merre kell fordulnia, hogy eljussanak Miskolcra, Ózdra, Ajkára, vagy a Balatonra. Mindig eladtak mindent, ebből jött a forint.

A szocializmusban ilyesmit természetesen nem szabad engedni. Hogy egyik többet kapjon, mint a másik? Egyik ember annyi, mint a másik! Tessék kiszedni a maszek gyümölcsösöket, és telepíteni helyettük hatalmas szocialista táblákat. Szőlőt is, barackost is, almást is. Ki kell ütni a régi világ legkisebb pöckét is a szocializmus útjára lépett dolgozó parasztság kezéből. Ahol a kisparcella megtermelte a hamvas barackot, megtermi ott a nagyüzemi tábla is. Sokkal jobban, mert szakember irányítja a termelést, a permetezést is, és az értékesítés is a szocialista kereskedelem dolga lesz.

Megsiratta a parasztember a lovát, amikor a közösbe vitték. A szekerét is. Aztán meg azt, hogy ott ment tönkre szeme előtt mindkettő. A lóból virsli lett, a kocsiból meg korhadék. De sok ember kötött kötelet akkoriban a saját nyakára! Most meg indult az újabb kampány, kezdtek a magánfák nyüvését. Indulásra készen álltak a lánctalpas sztalinyecék, a „béketankok”. Dübörögtek már, csak a parancsra vártak. Az utolsó eligazítást tartották a szövetkezeti irodán.

- Írod?

- Írom.

Kimondták, Bogár őszibarackosa legyen az első. Ő a párttitkár, ő hirdette, csöndes hangon persze, hogy a szocializmus teljes győzelme immár elkerülhetetlen. Mutasson példát ő. Aztán majd, talán a legvégén, sorra jön az elnöke is.

Addigra meg is érik rajta az idei termés. Jó az, ha annak az ára még az övé marad.

Katonai támadást nem készítenek elő ennél jobban. A baj csak az, hol az Istenben van a Bogár? Ha nem is elsőnek, de biztos másodiknak érkezett minden reggel, hogy az elvi biztatást pusztá jelenlétével is megadja a brigádvezetőknek, most meg nincsen sehol. Mondja a tanyaszomszédja, motorja nyomát se látta a homokos úton. Megbetegedett volna? Tegnap még semmi baja nem volt, szokta is mondogatni, csalánba nem üt a ménkü. Éppen akkor nincsen itt, amikor az ő barackosaira van kimondva megföllebbezhetetlenül az ámen?

Kiszól az elnök is: Jóska, gyere be! Jóska nem megy be, mert nincsen is itt.

Kellene egy ezredkürtös ide is. Megfűjtnák vele: *Hol az Istenben a Bogár?* Most tudja csak meg Miska, akár a pokolban van, akár valamelyik istennél, de itten nincsen.

Induljanak el nála nélkül? Tudja mindenki, melyik az ő táblája, ott van a tanyája mellett, de mégis a párttitkár ő, nem adná ki jól magát. A háta mögött nem győzhet a szocializmus. Jó, jó, nem kell már kitűzni a nemzetiszínű zászlót az első traktorra, ahogy annakidején a cséplőgéptől a beszolgáltatásra induló kocsin kellett, mert arra egyszer már ráfizettünk, de legalább legyen itt. A drótkötelet se ő kösse rá az első fára, csak ott legyen. A legelső sztalinyecen a helye. Amikor legjobban zeng az ég, hol lehetne máshol?

De nincsen itt.

Hír jön, hogy otthon sincsen. A szentségit! Mi van ezzel a gyerekekkel? Hús a húsunkból, vér a vérünkben, és csak úgy eltűnik? Elbújt volna valamelyik szénapadláson? Csak be ne rittyents te is, amikor rád találnak!

Annyi kiderül, tegnap este a Retköséknél volt, a fegyverbarátság jegyében föl is szólalt a kisgyűlésen. Ott is a kihuzigálást készítették elő. Ugorj el, Jani komám, hátha ott többet tudnak róla.

Jani komám fejébe rántja a bukósisakot, hasba rúgja a motorját, lába közé kapja, és elberreg.

- Pálinkás jóreggelt, Sógor bátyám! - köszönt be az elnökhöz. - Járt itt tegnap este a mi Bogár Jóskánk?

- Itt volt, hogyne lett volna. Át is adta a kisgyűlés résztvevőinek a szomszédos szövetkezet vezetőinek és tagságának harcos üdvözlését.

- Aztán?

- Megadtuk a módját, utána elkvaterkáztunk még egy darabig.

- Ivott is?

- Motorral volt, nem is ihatott. Megnedvesítette csak a száját, több nem kellett neki.

- Meddig maradt?

- Jól ki is nevték, mert ő lépett meg leghamarabb. Mész haza szoptatni? Vagy tán félted az asszonyt, hogy más ül a szoknyája szélire?

Tudja mindenki, él-hal a két leányáért. Azt mondta, akkor hajtja le a fejét legnyugodtabban, ha este még földobálja a plafonig az ikreket, és el is kapkodja mindegyiket. Nem egyszerre, egymás után. Mesét is szeret mondani nekik. A Fanyűvőről leginkább.

Szőget ütött Jani komám fejébe a Fanyűvő. Térül-fordul, jön is vissza, sebesebben, mint ahogy elporzott. Hogy este ugyan még kvaterkáztak egy darabig, a fegyverbarátság jegyében, de szépen, csöndben hazament mindenki. Bogár Jóska is? Bogár Jóska is. Talán elsőnek indult. A családja mégse tud róla semmit.

Itt valami borzalmas dolog történhetett. Rittyentős Miska már-már azon morfondírozott, tudóskodó ábrázattal a kiterített térkép fölé hajolva, hogy át kellene programozni a mai napot, és nem az elsőnek kijelölt táblában kezdeni a munkát, hanem a másodikban. Az elvi megalapozottság, és a példamutatás ugyan hiányozna, de ha az elején mindjárt megtorpanunk, akkor megette a fene.

Amikor a Jani komám előadta a fanyűvős mesét, görcs állt bele a főmezőgazdász lelkébe. Ment volna be a párttitkári szobába, de az az éberség jegyében természetesen zárva volt. Hívatta a Kispapot a szereldéből, szerszámokkal fölszerelve, hogy nyissa ki. Pannonhalmán járta a gimnáziumot a Kispap, azért keresztelték el erre. Hova is mehetett volna ilyen billoggal, örülhetett, ha a téeszben kapott munkát. Ugrott is mindjárt, hányta magára a keresztet, és ki is nyitotta az ajtót.

Az asztal üres, ahogy illett. Az ellenség nem alszik, ha jönnek a diverzánsok, meg mindenféle gyűlevészek, hová mennének először, ha nem az ő irodájába? A habfehér Leninke állt csak ott, árván, egyedül. A Bogár nyakkendője a szék támlájára volt vetve. Hogy kéznél legyen, amikor kell. Görcs állott a Zseni minden idegszálába: görcsre volt kötve a nyakkendő. Görcsre kötve, a nyakára való! Hányan, de hányan mentek mostanában erőszakkal az Isten nyakára! Görcsbe kötött kötéllal! Mintha puskából lőtték volna ki, ugrott azonnal Panni nevű motorjához, maga mellé intve a főkertészt, a Pityut is, és rohantak, mint a szél, a halálra ítélt gyümölcsöshöz.

Ott lógott Bogár Jóska a legszebb almafáján. Görcsbe kötve a nyakán a kötélt.

Rittyentős Miska magára zárta az ajtót, és veszettül káromkodott. Tekergette a kurbilis telefont, de a postás kisasszonynak fogalma se volt arról, hogy milyen fontos dologban kellene kapcsolnia a járási pártbizottságot, félre tette a kagylóját, és elkezdte mesélni, hogy mit cselekedett a Szippantós Rudi a lakodalomban. Azt cselekedte, hogy beleszerelmesedett a Juliskába, és adott neki tízezer forintot is, hogy készülhessen az egybekelésükre. Mennek egyszer szippantásra, mondja a sofőr, most esküszik a Julis, de nem teveled, Rudikám, hanem mással. Majdnem kiszakadt a lelke ettől a legénynek, oda kormányoztatta a nagy járgányt a lányos ház ablaka alá, beütötte szippantó csövével az üveget, és ürítésre járatván a szivattyúját, az egész rakományt belövette a táncolók közé. A primás is kapott belőle egy tenyéryit a pofájába, és nem is nagyon tudta első ránézésre, mi lenne az.

Ennél fontosabb nincsen, egy-két állomásra odakapcsolt még a kisasszony, hogy tovább adhassa a hírt. Csodálkozott is, amikor visszakegyeskedte fülére a hallgatót, úgy kiabál vele az elnök, mintha a hazát árulta volna el. Fél füllel bele is hallgatott. Azt jelentette a járásnak, hogy a Bogár megkötötte a nyakán a kötelet.

A hajdani pléhkurva nem adta volna tovább gyorsabban, mint ahogy ettől a perctől fogva terjedt a hír: a Bogár Jóska. A Bogár Jóska? Hát mi baja volt annak? Örült volna, hogy luk van a seggin.

Itt a másik hívás azonnyomban, a mentőkhöz. Aztán a rendőrségre. Hajjajaj! Mi lesz itt?

Jött a mentő, levágták a kötelét. Ennek már csak a Jóisten az orvossa. Jöttek a rendőrök, első dolguk volt elrendelni a hírzárlatot. Senki nem mondhat semmit, de amit tud, mindenképpen mondja el. Kizárólag nekik.

Csak éppen senki nem tudott semmit. Rittyentős Miskát kivéve. Még csak a búcsúlevelet keresték, de ő már kimondta, honnan fúj a szél. Katona volt Bogár, és ott volt Újvidéken, amikor emberek sokaságát taszigálták be a jég alá. Egy szó nem sok, annyit se beszélt róla, de a minap összefutott a piacon egy odavaló emberrel. Az ismerte föl, azóta nem volt nyugta. És az is idegesítette, hogy elkurvultak a lányai.

- A Fanyűvő csábítására talán? A rendőrök nem tudták, hogy mesekorúak az ikrek?

Ez a magyarázat ment föl a járáshoz, a megyéhez, mindenhová. Nagy szégyene ez a munkásosztály élcsapatának, legjobb hallgatni róla.

Hogy mi volt a búcsúlevélben, mi se, senki meg nem tudhatta, de mindenki találgatta. Állítólag Miska disznóságai is benne voltak. Azonnal a szigorúan titkos iratok közé sorolták be.

Hogyan, hogyan se, útban lett a főkertész, mennie kellett. Sokat tudott, és ott volt a megtalálásnál is. A jó szakember se vész el mindig, a szomszéd falu főkertésze lett. Két olyan embert is talált az új helyén, aki ott volt Újvidéken. Egyiket se kereste, de előkerül az ilyen. Akár esküt is tettek volna, valóban velük volt Bogár Jóska is azokban a napokban. De az irodán! Gondos, szép írása volt, az pedig annyira a lélek tükre, mint a szembenézés. A hadseregnek az ilyen írás kellett legjobban. De azokról a dolgokról semmi írás nem született.

- Még ne menjünk a szomszédba, Gyurka bátyám! Volt harag az elnök meg a párttitkár között?

- Hogyan lehetett volna? A párt és a nép egyet akar, nem tudod?

- Tudom, de akkor egyetlen fát ki nem nyűttek volna. És az asszonyok se feküdtek volna a láncaltapasok elé.

- Erről is tudsz? Én láttam is őket.

- És?

- Volt abban hisztéria is. Egy kis alakítás is. Csak a testemön keresztül! Vagy: ide lőjete!

- Mit csinált a Professzor Pista?

- A Nagy Professzor masinisztája? Volt annak már dolga avított tanyákkal, pudvás tuskókkal, de előtte fekvő asszonyokkal még nem. Megállt, várt, túrúztatta, bőgette a motort, aztán kiszállt, megrángatta a nadrágját, oda ballagott a lehangosabbhoz, és azt mondta neki, gyűj, Keresztmama, ne akarjon szembeszállni a sztalinnyel. Úgyis ő az erősebb. Börtönbe akar juttatni?

- És?

- És, és, és? Mit és? Terus néni hagyta magát, keresztfia meg fölemelte, arrébb vitte. A többire meg ráförmedt: takarodjanak az utamból! Föltápaszkodtak, és elotródtak.

- Mit akart egyáltalán az Elnök Miska?

- Mit akart volna? Berittyentett most is. Csak éppen leszokott már az elköthető gatyaszárról, a csizmáról is, attól félt, ki is pottyán belőle. Ne kutakodjon itt a rendőrség, mert sok minden kiderülhet akkor. Olyan mesét mondott, amilyenre azonnal titkosítanak mindent. Jól is néznénk ki, ha ország-világ megtudná, nálunk párttitkár lehetett, aki Újvidéken embereket vert be a jég alá. Le is zárták azonnal az ügyet. Maga akarta a halált, ráhagyták.

- Maga szerint miért tette?

- Az Öregisten legkedvesebb gyereke én lennék, ha meg tudnám mondani. Megbillent a fejében a vízmérték. A Jani gyerekek, aki elment a Retkösökhöz érdeklődni, azt mondja, tulajdon két szemével látta, termőbog volt a kezében, úgy halt meg.

- Nekem is mondta, de nem hiszem el.

- Ki tudná azt megmondani, miféle kínok között lép ki az ember ebből a világból, ha a nyakán van a kötél. Elhatározhatja előre, majd fogom a termő bogot, hadd lássa, aki megtalál, hogy üzenet van benne, de hetvenhét-szer kiveri a kezéből a kínlódás. És az is lényeges lehet, hogy a Jani gyerekek nem is volt ott a megtalálásnál.

- Valaminek azért lennie kellett abban, hogy éppen a gyümölcsfára kötötte föl magát. Mielőtt kinyűtték volna.

- Az én apám fejében akkor billent meg ugyanaz a vízmérték, amikor elvitték az istállóból a Sárkányt. Mert az még utoljára a nyakába röhögött három rövidet. Jóskának is kiűtődhetett a pocok az egyensúlyából, amikor belegondolt, hogy maga ültette, maga szemezte, maga ápolta a fát huszonöt éven át, és egyszer csak kihuzigálják. El nem bujdoshatott a világba, kilépett belőle. De ezt csak mi gondoljuk, akik itt maradtunk, mert az ember esze arra van teremtve, hogy mindig mindenre kigondoljon valamit. A Jani gyerekek a termőbogot találta ki, mi meg az egész gyümölcsöst. Azt még csak kitanultuk, az almába mikor megy bele a féreg, de hogy az ember fejébe mikor fészkel be magát, talán soha meg nem tudjuk. Még az se látszik, hogyan ment bele.

- Nagy temetése volt?

- Sokan ott voltunk, nagyon sokan. Rendőrök is, civilben is, egyenruhában is. Attól tartottak talán, majd elvetik megint magukat az asszonyok a koporsó előtt? Csöndes szép temetése volt.

- Az elnök Miska?

- Ott volt, hogyne lett volna. Úgy láttam, megnyugodott. Aki már odalenn van, nem okozhat veszedelmet.

- Lett baj mégis.

- Ne kenjük erre már semmit. Ahogy az újságban megfér az egyik oldalon a püspök, szemben vele meg a kurva, én mondom neked, hajszára ilyen az élet is. Túlságosan tisztességes volt ahhoz, hogy az akkori világ haranghúzója legyen. A farkasokkal nem tudott együtt üvölni, ez volt a legnagyobb baj. Aztán, egyszer csak ütött az elnök Miska órája is. Leváltották. Ezt akartad tudni?

- Egyelőre.

Az élő névelő

Kimondhatatlanul nagy kincsünk a nyelvünk. Az anyanyelvünk. Évezredek dala zeng benne, utat keresve és találva lelkünk legmélyébe is. Kemény nyakasságunk is puhulni látszik, legalább egy kicsikét, amikor azt halljuk, hogy valaki erőt vesz magán, és néhány szavas magyar köszöntésbe kezd. A római pápa is kedves lett előttünk, amikor az ötven-valahány nyelven elmondott húsvéti köszöntőjébe a mienket is beleteszi, és szemmel láthatóan csatát nyert az amerikai elnök is a napokban, amikor a Citadellán nem a szokványos hölgyeim-uraimmal

kezdte, hanem magyarul köszönt bele a mikrofonba, és a világba: Jó napot - és egy kis szünet után - kívánok!

Elképzeltem mindkettőnél, mekkora „betanító” igyekezet kellett, hogy legalább megközelítően helyesen hangozzék el az a néhány szó is. Talán a csángóföldi magyarok lelke csücske is belerezdült odaát, Moldvában, amikor meghallották. Nem hiszem, hogy az angol anyanyelvűeknek külön le kellett volna fordítani ezt a köszöntést, gesztus-gesztusuk mindent megmagyarázott.

Senkit nem szeretnék hergelni vele, de nemzeti kincsünknek tartom, és nyugodtan mondom nyelvi hungarikumnak is, hogy nálunk olyan a névelő, amilyen. Van más nyelvekben is, de a mienk más. Évezredek sodrása hallatszik ki ebből is, nyelvünk sava-borsa, ellene elkövetett erőszaknak vélem, ha valaki ezt is ki akarja spórolni a levesből. Újságok is megteszik nap mint nap, címekben leginkább. Mintha nemzetünket taszítanák romlásba vele, ha oda tennének egy a-betűt, vagy egy az-t. Kezünket-lábunkat levágó bárd csattanását érzem ki belőle.

Elismerem, persze, hihetetlenül sokra rúgna, akár csak a nyomdaföstéket tekintve is, ha mindenhová kiírnák, de balga takarékoság ez. És ha mikrofonból, hangszóróból hallom?

Megáldotta a korszellem Szegedet is avval, hogy újsütetű buszainkon és villamosainkon is kiírják, sőt némelyiken be is mondják, melyik megálló következik. Gondolom, külön leckét adnak evvel a sofőrnek vagy a villamosvezetőnek, mert minden indulásnál meg kell pöcögtetniük egy gombocskát, de csak néha kapom rajta őket, hogy a Centrum áruház előtt is Novotel hotel olvasható még. Megbocsátom nekik, mert kívülről tudom mindegyiket. Az idegenek pedig?

Örömmel jelentem, ebben a szakmában a legképzettebb, a szavak hiteles terjesztőinek tekinthető rádióbemondók hangját hallom ki a bejelentésekből, ápolt, kedves hanghordozásban. Van annyi izgalom a világban, nem fokozzák izgágaságainkat. Azt az egyetlen névelőt azonban, amelyik annyira jellemző magyarságunkra, és amelyikeket évezredek üzeneteként ma is használunk, el nem hagynám a világ minden kincséért se. Szépséges szép nyelvünk erőszakos kerékbetörésének érzem, és szerény képességeim szerint berzenkedem ellene. Közben, persze, elismeréssel nyugtázom, hogy helybéli buszainkon talán minden hibát kijavítottak már. Élő a névelő, előbb-utóbb minden évben kihajt. Sokáig éljen!

A fák állva halnak

Belegörbült volna a szájuk a mostani költőknek, ha elődeik nyomdokait járva az idei tavaszról is áradozni szerettek volna. Sírniuk illene inkább a kikelet átkairól. A víz áradozott itt, két változatban is. Jött a belvíz, először, és mivel az ország-lavór legfenekén az Alföld van, itt bújt ki először a föld alól. Aztán, szinte kart karba öltve jött az árvíz is, jól megemelve az egy főre eső homokzsákok számát, mérhetetlen károkat hagyva maga mögött.

A Szeged környékén lakók közhelyként emlegették még ötven évvel ezelőtt is, hogy két lábbal nem lehet megállni ugyanazon a földön, annyira más minden lépésre. Újságíróskodásom süldő korában még írhattam, mennyire visszaütött az a szokás, hogy térkép alapján telepítettek szőlőt, gyümölcsöst, és istállókat. Jött a tavaszi átok, mert akkoriban is megestek ilyenek, és vízben álltak az állatok az istállókban, vagy nagy foltokban pusztultak a fák. Egyszerűen kikapcsolták a bölcs öregek egymásra halmozódó tapasztalatait, mert azt igyekeztek inkább beletáplálni a természetbe is, hogy az új időkben nekik is a központi fűttyhöz kell igazodniuk.

Maradjunk a gondolatok idejéig ugyanezen a területen. Elmúltak a kényszerkolhozok, de akik újra maguk kezdtek gazdálkodni, honnan vették volna a példát, ha nem a termelőszövetkezetek szakembereitől? Elsősorban nem a későbbiektől, akik már a főiskolákon-egyetemeken megtanulták ezt a finomságot is, inkább a kezdeti rossz példákat követték. Ültették a gyümölcsfákat oda, ahová éppen az ő földjük esett. Évtizednél is hosszabb aszály járt akkoriban a vidéket, megint nem volt alkalmuk megtapasztalni, hogy alszik csupán a veszedelem, de bármikor fölérezhet.

Időtlen idők óta, amikor még dolgozott fejemben a beépített fényképezőgép, szerettem volna képbe foglalni az ősziarack dicsőségeit. Idén buszból és vonatból láttam tavaszi virágzások olyasmit, amelyet még soha. Dicsőségnek, persze, egyetlen percig nem mondtam volna. Tükörsima vízben a példásan sorakozó fák, megrakva gyönyörű virággal, és alul, a tükröződés örök törvénye szerint ugyanaz ismétlődött. A békák kuruttyolását elnyomta a motorzaj.

A napokban újra körültekinthettem a vidéken, buszból is, vonatból is. Fölszikkadtak a vizek, ugyanolyan rendben, szépen, sorban álldogáltak a vízbe fulladt ősziarackfák. Akkor száradtak ki, amikor a legtöbb vizet kapták. Elkámpicsorodtam tőle a magam tisztessége szerint. Istenem, mennyi igyekezet fordult itt sírba! Megtrágyázták a földet, iszonyatosan drágán, meg is forgatták, szemezték a legjobbat ígérő, tehát a legdrágább csemetéket, a legkorszerűbb alanyokra, dédelgették, permetezték éveken át, gondolva az éppen esedékes esztendőre is, meg az utána jövőkre, és ez lett belőle.

Ha a teljes igazságot akarnánk kimondani - sajnos, mindig is azt akartuk, azért kapogattunk a fejünk búbjára legtöbbször -, akkor ott kellene folytatnunk, hogy a nagyüzemi kitűnő fejek időközben eljutottak már a vízrendezések legmegfelelőbb módozataihoz is, de az össznépi folytatás ezekre még nem tudott pénzeket áldozni. Ha körülárkolta volna valaki gyümölcsösét, akkor se tudta volna elvezetni a fölösleges vizeket.

Mi lesz ebből? A munka ugyanannyi, vagy az eddiginél is több, a vele járó költségek ugyanúgy halmozódnak, haszon pedig? Az ősziarackfák állva haltak meg.

Újra fekete szivárvány borult erre a tájra.

Nőnek a betűk

Naponta nőnek adósságaink, államháztartási hiányaink, nagyobbodik az infláció, ami, ugye, inkább a fizetésünk értékének a csökkenését jelenti, de más bukfencek is előfordulnak valóságunk egyik vagy másik oldalról való nézése körül. Hogy a betűk is nőnek? Kit érdekel ez a nagy zavarodottságban?

Pedig nőnek. És a számok is. Nem inflálódnak, a 60-as marad hatvanas, a 20-as meg húszas. A buszok és villamosok orrára kiírt közlekedési célpontokat kikiabáló betűkről és járatszámokról beszélünk most, és ne tessék a sorok között semmi mást keresni. Találni ellenben lehet mást is, néminemű összefüggést a mondott demokrácia és a valóság között, például.

Szokásom szerint megint kerüljünk egyet, mondjuk, autóbusszal. Az Ikaruszok béketábori piacát ingathatta volna meg egyesek szerint, ha megírja az újság, hogy valakinek a talpa alatt kilukadt a buszfenék, és szegény szerencsétlen utasunk szinte rollerozni volt kénytelen. Egyik lába fönn, a másik lenn. Az első reflex: betapasztani az újság száját! Kuss!

Kedves kolléganőm megírta egyszer azt is, hogy rohan a buszhoz, mert akinek sok a dolga, legtöbbször fut mindig, és látja, elporzott előtte. Az volt, amelyikre ő is fölszállni szándékozott, vagy másik, ez akkora hadititoknak számított, eleven ember meg nem tudhatta. Ajánlotta szegénykém, tegyék ki a számát a hátsó ablakba is. Két lábbal nyomták vissza bele a szót! Mert akkor járatváltozás esetén a masinisztának ki kellett volna billentődnie kedves vezérüléséből, hátra kocognia a járgány farához, kihúznia a picinyke kartont, és meg is kellett volna fordítania, ha éppen a másik oldalán az érvénybe lépő új bolhaszám lett volna. Ekkora munkát aztán végképp ne kívánjon senki a dolgozó nép fiától! Az újság pedig fogja be a száját. Kuss! Még jó, hogy szőrös bunkót nem kapott kolléganőm.

És mit látok mostanában? Új buszokat és új villamosokat, kirakatnyi szélvédőjük akár szélesvásznú, színes panorámafilmekre is elég lenne, és teljes felső részük csak arra az egyre fordítódik, hogy én, mint lehetséges utas, messziről megtudjam már, nekem kedvez a szerencse, vagy a mellettem toporgónak. Amit azelőtt tehát hadititokként őriztek, most a legszélesebb nyilvánosság tulajdona lett. Elöl is, hátul is!

Vannak, persze, konstruktőrök, akik képesek megküzdeni avval a hihetetlen föladattal is, hogy ne kelljen fölkászálódnia a masinisztának, ne kelljen hátra kocognia, és megfordítania az egész buszvéget, csak belepöcögtet valamit az elektronika előtte tált billentyűbe, és máris mehet. Elvesztettük közben azt a fensőbbiségünket is, hogy sok lépcsőn kelljen fölkapaszkodnia, aki egyre nehezebben kapaszkodik, utaznia viszont muszáj. Polgárjogot kezd nyerni a kerekesszék is a buszon, abból az egyszerű tényből kiindulva, hogy abban is embertársunk utazik. Neki ugyanúgy joga igénybe venni a legtöbb kényelmi adottságot, mint bármelyik egészségesnek.

És az újságnak is szabad megírnia, ha netán valakit odacsippentene a harmonikaajtó, meg azt is, hogy tessék vigyázni, mert a zsebesek is villamosoznak és buszoznak. Egy csomó dolgot így is hiába írunk meg. Írhatjuk akármekkora betűkkel, hogy a piacbejáratnál mindjárt a cigi, cigi szócska fogad bennünket, nyilvánvaló kínálási szándékkal. A nagy fogások reményében se hallják meg az illetékesek. Lehet, hogy ez is a demokrácia kiteljesedésének a jele? Amit már szabad kimondanunk, ki figyel arra?

Sorvadozunk, vagy sorvasztanak?

Azt hiszem, mindkettő igaz. Kezdjük azonban úgy, ahogy a világbajnokság idején hallottuk. Berúgtak egy tizenegyest, a bementő visszaugrott azonnal Ádámhoz és Évához, mintha ők is rugdalóztak volna már a Paradicsomban. Elősorolta mindjárt a nagy tizenegyeseket, a kieséseket, meg a bennmaradásokat. A mérkőzések regulája szerint minden kiesőre egy továbbjutó maradt. Akkora igazság ez is, mint az, hogy a kapura szánt legtöbb labda fölé ment. Vagy mellé, netán kapufa lett.

És ha robbantanak valahol? Mintha Ádám és Éva is robbantgatott volna már, mert a robbantások krónikájában is vissza szoktak ugrálni a híradások emberei. Amikor a sellőlányka egybenőtt lábait szétoperálták, akkor is megtudhattuk azonnal, volt-e már ilyesmire példa az orvoslás történetében.

Most attól harsog a világ, hogy össze akarnak vonni önkormányzatokat, tiszteletdíjasra szerveznének át némely polgármestereket. Bajban van a bukszánk, üres kamrának bolond a gazdasszonya, timsózni muszáj. Összehúzni, amit csak lehet. Az újszülöttnak minden vicc új, de

az élemedettebb korosztály mindenre talál példát az ántivilágból is. Legtöbbet az öregátkosból.

A nem is annyira távlati fejlesztési tervekben az szerepelt például, hogy Zsombót Szatymazba kell beolvasztani. Mert Szatymaznak vasútállomása is van, hűtőháza is van, és különben is az őszibarack főfaluja. És mi lett belőle? Mármint Zsombóból? Örök időkre hirdeti, lendületes tanácsai apparátus kellett csak hozzá, és párja lett Szatymaznak, nem alattvalója. Faragó M. Vilmos vezetésével.

Intő példának tartom ma is: egyenként a galuskát, uraim, nehogy a torkunkon akadjon.

Örök példáim azonban a tanyáknál kezdődnek. Volt, ugye, parancsba adva, nem is olyan nagyon régen, hogy a tanyavilág nem kompatibilis a szocializmussal, tehát meg kell szüntetni. Aki építeni merészelt, arra vetemedvén, hogy a sárba ragadt, homokba fulladt óvilágból saját erőfeszítésével kecmeregjen ki, hát abból az ellenség tizenkétfejű sárkánya fújta a tüzet. Úgy megbüntették, hogy belefeketedett. Szilajnagy fejek kitalálták, a tanyai iskolákat kell lesöpörni a térképről. Le is söpörték. A régi világban nyolcvan vagy százhusz gyerek is gyarapodott bennük fejben, később tálalták az elnéptelenedés teóriáját. Gyömbér tanító úr azt merte mondani Miklósvári Sándor miniszteriális főosztályvezető tulajdon szemébe, virágot tör le, aki iskolát zár be. Aztán falusi iskolák következtek, még aztán városiakat szüntetnek meg. És szépen, rendben, elnéptelenedik az ország! Sorvadunk, bizony sorvadunk. Fekete Gyuláékat még naponta feszítették keresztre, mert előre megjövendölték.

Apróra szedve egész újságot kitöltene sorvasztásaink listája. Megszüntették a házhoz járó tanyai postásságot, aztán a falusi kispostákat. Természetesen a korszerűsítés jegyében. Az erőnek erejével egybemosott falvaink nem győznek szabad akaratból rendre szétválni, erre kilátásba helyezik az önkormányzatok egybemosását. Most éppen a még megmaradt szárnyvasutakat számolnák föl. Jelszó: timsózni kell! Elsütöttem egyszer már, évvárói fölajdulásomban, hogy a divattal együtt lépő lacikonyháinkban ott forog a bunkóba szorított hús, sugárhővel sütögetve. Azt hiszem, girosz a neve. Megy a nyájas éhes ember, lefaragnak belőle egy nyelet-re valót. Girosznak érezheti magát a ma embere is, ürgetik-forgatják, sütögetik, és tulajdon testéből etetik, ha éppen megéhezik.

A primitív népekre kannibalizmusnak szokták ezt mondani.

Fénymérő, partvissal

Ne tessék világranglistának tekinteni mostani szavaimat se, de előttem, elérhető körből, a legnagyobb fölthaláló a Mihály Jóska. Ott biceg már a kilencven körül, de nem nyugszik. Világító sétapálcát szerkesztett magának, amikor még kijárt sétálgatni, önműködő bekapcsolót épített be Pacsirta rádiójába, ne kelljen neki kinyúlania a paplan alól, ha a Rákóczi-indulót is hallani akarta hajnalok hajnalán. Legutóbb a belvizek és árvizek teóriáját igyekezett megreformálni.

Volt nekem egy Weimarlux névre hallgató fénymérőm. KGST-viszonylatban a legmodernebb. Annyira nagyszerű volt, letörött a mutatója. Javítani? Ugyan kérem! Eldobni? Már csak az hiányozna! Így viszont leginkább a néma gyerekhez fogható. Foroghat az esze kereke rendesen, de ha benne szorul a gondolat, édesanyja se érti a szavát. Sírtam-ríttam fotós körökben, amíg valaki Jóskát ajánlotta. Azt hittem, rakáson állnak nála a tönkrement fénymérők, kadáver-módra végzi el a szervátültetést. Szemem láttára a partvishoz nyúlt.

Szobaszemetek söprésére való a partvis, fényérzékenységről addig semmit nem tudtam. Kirántott belőle egy szál szőrt. Rápötytyintett egy csöpp ragasztót a mutató csonkjára, rányomta a partvisszőrt, levágta akkorára, hogy mozogni tudjon a tokjában, és készen is volt.

Áldassék a kezed, Jóskám! Ne vedd zokon, de utánzód lettem.

Unokánk kezére jutott dédanyja varrógépe. Az NDK a fénymérőkben jeleskedett, a Szovjet-unió viszont mindenben a legnagyobb volt, de varrógépekben különösen. Amíg kézen-közön unokánkhoz is eljutott a gépezet, kiderült, hogy letörött a szálvezetője. Arra való ez a picinyke csavarintosság, hogy a cérnaszál ne lődörögjön a tű körül. Cipelődött már harminc évvel ezelőtt is szereldéből szereldébe, sehol nem tudtak mit kezdeni vele. Most én vettem kezembe az ügyét, és leszereltem az ormányát. Mellé vettem az önálló életre kelt picinyke alkatrészt is, és bementem a legnagyobb javítóba.

Ha eredetvizsgálatból kellene vizsgát tennie ennek a cégnek, kapásból elérné a csúcst, mert azonnal megmondták, honnan való. Füleml-farkam behúztam, úgy oldalogtam ki. Hogy nekünk csak ilyen világszemete jutott? Egy sarokkal arrébb adott az Isten varrógépre szakosodott másik műhelyt, hátha abban töretlenül sorakoznak a műtyürrék. Egy oktávval ugyan lejjebb, de ott is tudomásomra hozták, nem tudnak segíteni. Csak egy pötytyintés kellene valamilyen forrasztóval. Olyan kemény acélból van, szétrobban, nem lehet mit kezdeni vele.

Ekkor jutott eszembe Jóska, és plagizálni kezdtem. Kinyomtam az epokitt egyik tubusából egy fogkefére valót, a másikkól annak a felét, jól összekevertem, és visszaragasztottam a szálvezetőt. Mondanám mindenféle szereldéknek, nyulat ugyan nem lehet lőni vele, de a gyöngeszálát elvezeti. Megadtam volna akár két pillanatragasztó árát is, ha ők is eljutottak volna idáig.

A francia vasút más

Mostanáig azt se tudtam, hogy francia kottája járna az eszem. A szokatlanul hűvösnek beharangozott idétlen nyári forróság teszi. A pályavasutasoké pedig osztrákra és németre forog. Mert ott ritkábban vannak döglesztő melegek?

Elfogott az aggodalom, amikor azt mutogatták a képernyős csatornák, hogyan zuhanyoztatják a síneket. Mert egybehegesztették ugyan őket, de a fizika akkor is fizika. Jobb a bajt megelőzni. Nehéz pillanatokban szeretek kitalálni mindenféle világmegváltó dolgokat. Azon rágódtam, a vízzel hűtés nem lehet annyira biztonságos, ráadásul drágán mér a vízóra, és külön szolgáltatások kellene hozzá. A legnagyobb hibát abban láttam, hogy a vasút első századában a sínek vége függőlegesen volt levágva. Kattogtak a kerekek, télen jobban, nyáron alig, ezt akarták megszüntetni az egybehegesztéssel. Ehhez, persze, egész sor újítás kellett. A talpfákat feszített beton aljzatokra cserélték például. Már-már azt hittem, nekem jut eszembe egyedül, hogy ferdén vágnám le a végeket, ahogy például a szalámit vágják. Egymás mellé csúsztatnám a két ferde végű szalámit, ahogy például a váltók szárnyai is dolgoznak.

Kinőttem már egy csomó hebehurgyaságból, elkezdtem keresni a hozzáértő fejeket. A pályafővasutashoz is eljutottam. Kedves volt, szolgálatkész, és nagyon okos. Zuhanyként öntötte azonban rám a fontos tudnivalókat. Azt például, hogy a vasút nem locsolja a sínjeit, az a városi közlekedés szokása. Meg azt is, hogy nem robbannak szét a nagy melegben se, legföljebb fölpúposodnának itt-ott, ha nem vigyáznának. Tizenöt-húszfokos sínhőmérsékleten hegesztik össze őket, de ötvenöt fokot is mértek már, szintén a síneken. Soha ki nem találtam

volna, hogy ez hatvannégy tonnás nyomást jelent, hosszában. Uramisten, mennyi lehet a hatvannégy tonna!

Ha fodrosodna a pálya, lassúbb járatra kapcsolnak a masinisták, és jobban figyelnek. Visszakalapálni természetesen nem lehet, egyszerűen kivágják az elformálódott darabot. Erre álltam elő ferdeségeimmel. Ha bizonyos helyeken ilyeneket építenének be, a legnagyobb kényelemmel siklana minden szerelvény. Föl van ez már találva, hallottam, a hidaknál alkalmazták is. Maga a híd is ismeri a dilatációt, de a rajta futó vágánynak is igazodnia kell hozzá.

Ha már egyszer föl van találva a spanyolviasz, más ember lelombozódna, én körbeszaladnám örömben a földgolyót. Egy kicsit ugyan kiigazítottak, mert a ferde se ferde. Hiperbolaszerű görbületbe gyalulták. A lényeg az, hogy el tud mozdulni az egyik sínnek a vége, a másik viszont nem. Melegben megnyúlik, hidegben összehúzza magát. Mire telefonon egymás markába csaptunk volna, hangos heurékát kiáltva, egy kicsit le is hűtöttek. Az unió egyre közelebb préseli ugyan egymáshoz az országok technikai szokásait is, de ez még a jövő zenéje lesz. Ha lesz egyáltalán.

És ekkor csöppent belém a meglepetés. A franciák már áttértek az én módozatomra, pedig egy szóval se mondtam nekik. Nyolcszáz méterenként iktatnak be csúszkálós darabokat. A MÁV csak nálunk jelenti a Mászunk, Állunk, Várunk szentháromságát. A magyar vasútnak ez még drága. Mi jól megvagyunk az osztrák meg a német példával. Eleitől fogva.

Forró fejem nagy melegben katasztrófális fodrosodásra kapcsol. Most előállni ezzel az ötlettel, amikor legjobban le vagyunk gatyásodva? Ez már közelíti a hőgutát. A koponyámban is púposodnak a vágányok. Mit akarhatok világnagy ötletemmel? Csak elmondani, hogy megszületett. A franciáknál már föl is nőtt.

Vicával, odakinn

Született magyar született írrel hamarabb összefut Amerikában, mint az írek földjén. Mindkettőből bőven lötytyentek ki a történelem ár-apály játékaként, mi azonban a Nyugati Part félpanziós estebédjének asztalánál találkoztunk. Jól megnéztük, amikor magyarul szólt hozzánk, és fogadni mertünk volna, nincs több tizenhatnál. Szülei legkedvesebb olvasmánya lehetett az Egri csillagok, azért keresztelték Évának, hogy Vicuska lehessen? Fürge fölszolgáló, talán a legfürgébb. Jó messzire eldobhatnám a tollamat, noteszommal együtt, ha nem kértem volna negyedórás beszélgetést, a műszakja utánra. Egy meglepetéssel már az asztalnál szolgált: hat magyar van ebben az étteremben. A másodikkal beszélgetésünk első mondatával lepett meg: nem tizenhat, de huszonöt éves.

Bízhat benne, ez a kilenc esztendő ötven év múlva is beszámítódik.

Azért jött ide, mert jövőre férjhez akar menni. „Ideje már, min Pöre Vera férhönmönésinek”, mondaná a tápai ember, de ő nem legényfogó célzattal indult neki a vak világnak. Barátja is benne van a hatban, nála három évvel idősebb is, együtt határozták el, hogy előbb lakásra gyűjtenek, azután házasodnak. Ha az internetet nem találta volna föl az emberiség, talán el se jutottak volna idáig, de hirdették is magukat, és rátaláltak arra is, aki éppen őket várta kecsgető minimálbérrel.

Nagy kerítő a kukacposta!

Ha ennyire a pénz beszél, apróra kikérdeztem. Nyolc euró az órabér, naponta öt-hat órát dolgozhatnak, osztott munkaidőben, és hetente fizetnek. Barátja a családi pénztáros, havonta teszi be a bankba. Közben nem kocsmázza el? Azért csak havonta, mert itt bank sincsen, és a busz is drága. Márciusban jöttek ki, októberig maradnak. Mostanáig magyar pénzre átszámítva kétmilliójuk kamatozik. Spórolnak, még csokit se vesznek. Mondanám, fogukhoz verik a garast, de félre vinné a nótát. Kosztot és kvártélyt havi ötvennégy euróért kapnak a tulajtól.

A szállásuk meglehetősen gyatra. Kimondanom is nehéz: három négyzetméter, kettejüknek. Befér egy emeletes ágy, ruháik a bőröndben. Kínai, tajföldi, lengyel, litván, cseh és francia kislány is váltja velük együtt a tányért az asztalok körül, a honvágy is ugyanúgy dolgozhat mindben. Évában nagyon. Mi voltunk az első otthoniak, amióta kinn vannak.

- Hazaugrani?

- Zsarol bennünket a tulajdonos. Ötszáz euróval többet kapunk, ha megszakítás nélkül dolgozzuk végig a szezon. Kettőnknek ez már ezer! Nekünk nagyon nagy pénz.

- Jövőre?

- Vagy ide, vagy máshová. Édesanyám elkezdett sírni, amikor meghallotta.

Én meg elkezdem mondani reggeli búcsúzáskor a világ talán legszebben megírt honvágyát, Petőfink szerint. Mondtam csak, mert a dallam egyedül bennem él tisztán. Ha énekelném, sántítva jönne elő. Aki tudja, most is dúdolja inkább: „Szép hazámba ismerősök mennek; / Jó anyámnak tőlök mit izenjek? / Szóljatok be, földiek, ha léssen / Útazástok háza közelében. // Mondjátok, hogy könnyeit ne öntse, / Mert fiának kedvez a szerencse...”

Nem ismeri. Azt nem mondom, hogy könnyben úszott két szeme pillája, de látása meghomályosult.

Le is vontam a következtetést: szegény-szegény magyartanár! Hiányzik a memoriter.

Az ír hetes

Emeletes busz a dublini hetes is, akárcsak a többi. Angol begyűrűzés. Addig csak tévében, netán mozivászonon láttunk ilyeneket, most ki is próbálhattuk. Kocsmahivatali vendégek előző este már találkoztak vele, néminemű komplikációk révén, nem győztük nevetni őket. Csoportosan voltak, valaki összeszedte a viteldíjat, és egy összegben akarta átadni a masinisztának. Csakhogy az ottani rendszer a fejenkénti befizetést hajlandó elfogadni. Minél tökéletesebb valami, annál több benne a bogár?

Az emeletes bogár?

Hajszálra ismétlődött az eset másnap, a teljes csoporttal. Állítólag most meg azért nem volt hajlandó velünk bajlódni a sofőr, mert a tegnaptól okulva apróban akartak átadni neki negyvenkét-szer egyötvenkettőt. Neki mindenokvetetlen tartania kell a menetidőt. Amíg megszámolja az ömlesztett viteldíjat, valahol ott lapul az a fancsali képű ellenőr, akit mi az angol komédiafilmből ismerhetünk, és fölírja. Ne is szálljunk föl. Már tolattunk visszafelé, méltatlankodva, hogy nem is áfás számlát kértünk. Lehet, hogy negyvenkét jeggyel körül lehetne keríteni a buszt, de nem mi találtuk ki a rendszert, mi csak használni akarjuk. Aztán mégis enyhülni látszott, és fölmehettünk az emeletre.

Éppen oda pályáztunk. Olyan ez, mint az Unió. Előtte meg a KGST. Vagy az egész Béketábor. Ahová mi csatlakozunk, előbb-utóbb tönkremegy? Alig indultunk el, meg is álltunk mindjárt. Egy bolond kanyarban, ahol sűrűsödni szokott a közlekedési botrány. Harsogtak az autódudák. Itt még szabad a dudaszó? Lassan szivárgott föl a földszintről a hír, nem záródnak az ajtók. Velünk mindig történik valami? Abban a vad tülekedésben ilyen hiba meg nem bocsátható, állítólag telefon ment és jött, maradjon ott, ahol van, várja meg a másikat. Aztán módosították: szálljanak le az alul utazók, és induljon el velünk.

Ekkora cirkuszra befizetni se lehetett volna. Még magasról nézve megvolna az ország - jutottak eszembe Ady sorai, Werbőczy-utódok nélkül természetesen, és mint Marci Hevesen, élveztük a protekciós fölülnézetet. Máig nem tudom, miféle alkut köthetett idegenvezetőnk a morc masinisztával, de iránytaxivá változott át az emeletes járgány, és elvitt bennünket a szállodánkig. Harminccal repesztettünk, gondosan kikerülve az eredeti járat útvonalát. Ki magyarázta volna el a várakozóknak, hogy pardon, most külön munka akadt.

Azt, persze, nem tudhattuk meg, a fancsali ellenőr mit írogatott bele a jegyzőkönyvbe. Mert ha ír is, írni szokott, és azt el is olvassák.

Micuról, múltidőben

Nincsen ember, aki elhitte volna, nekem kell elmennem az ő temetésére, és nem neki az enyévre. A minap még hergeltem. Diktált Katinak, ahogy annakidején is szokás volt, de amerikai stílusban. Fölrakta lábait az asztalra. Csak beugrottam hozzájuk. Mondtam neki, csúfondáros hangon, amit a szintisza barátság csak megengedhet: még mindig szeretnél diktátor lenni? Azért diktálsz? Megtanulhattál volna annakidején gépelni, onnan csak egy ugrás a számítógép.

- Nekem az már nem megy.

- Tudsz biciklizni, láttam a minap az új járgányodat. A számítógép a biciklinél is könnyebb. Nem lehet leesni róla.

Aztán jött a hír a rádióban: meghalt. Ha ló rúgott volna kupán, az se hasonlított volna ehhez. Tíz évvel fiatalabb, és ő ment el előbb.

Amikor huszonegy évvel ezelőtt benn voltam a klinikán, turbános padisahként, be-bejött meglátogatni. És rémüldözni. Látszott minden rezzenésén, csak a klinikától mentse meg az Isten. Megmentette. Otthon halt meg. Úgy elaludt, hogy a másvilágon ébredt föl. Ezt mondják róla.

Újságírótól ne várja el senki, hogy érdeme szerint méltatni tudja betűben vétkező társát. Soha nem szakadtunk egymás nyakába, hogy ezt vagy azt, hej, de jól megírtad, de azt hiszem, a kölcsönös megbecsülés volt érvényben. Benne is dolgozott az igyekezet, hogy minden disznóságot meg kell írni, mert nyilvánosság nélkül nincsen közélet, és hasonló buzgalmak bennem is voltak. Én az ÉS-nek szoktam elküldeni azokat az anyagaimat, amelyeket itthon kockázat lett volna megjelentetni - vagy nem is lehetett -, ő meg az akkor még nagyon tisztességes Magyar Nemzetnek. Figyeltünk egymásra. Akadtak közös témáink is. A mostani kimondatlan lózung - hogy *bugyi*, *krimi*, *botrány* kell a dolgozónak -, még hiányzott az újságírás kellékei közül.

Történt egyszer, hogy Nagy Pista elment szabadságra. A főszerkesztőnk volt, ebben a minőségben az általam ismertek között a legegyszerűbb jellem. A legnehezebb idők szálai még

éltek, volt alkalmunk párhuzamot vonni másokhoz viszonyítva. Egészségesebb volt az ájer nálunk, mint akár fél emelettel följebb, azért jött át Micu hozzánk. Hamarosan rovatvezető lett. Magam ilyen posztra soha nem törekedtem, volt benne egy adag kényszerzubbonyosság. Egyébként se akartam még ilyen picinyke főnök se lenni. Zajlott a botrány akkor is a színház körül, és Pista megígérte a pártbizottságiaknak, hogy a lap, amíg ő távol lesz, nem avatkozik bele. Hogyan történt, hogyan se, nem tudom, mégis megjelent Micu cikke, saját lapunkban, a Délmagyarban. *Rózsák és bokszesztyűk* - azt hiszem, ez volt a címe. Szó, ami szó, tisztességesen kiütötte a színidirektort. Agyonlövésnek is mondhatnám, ahogy a *Suttog a városban* is agyonlőtte a tanácselnököt. Ezt az utóbbit holtáig bánta. Nem hitte, hogy ekkorát durran. És micsoda botrányok jönnek még!

Tehát Rózsák és bokszesztyűk. Hazajött Pista. Szemére hányták a főnökségen, hogy a lap nem tartotta be ígétét, és böszült bikaként rohant be a szerkesztőségbe. Előkapta Miklóst, és bejelentette neki, most, azonnal, le van váltva a rovatvezetőségről. És azonnyomban ki is nevezte utódjául azt a valakit, akit megnevezni most se akarok. Életre szóló violenciám támadt vele, tehetetlenségem jeleként drámába foglaltam nevét, nem szeretném, ha az az érzés vonódna át ide is.

Akkor már szokásom volt, hogy déltájban mentem be, kezemben az aznapi kézirattal. Látom a kapu előtt, háborgó csoportban a szerkesztőség java, meg azok is, akik mindig ott tudnak lenni, ahol valami történni akar.

- Talán kilakoltattak benneteket?

Elém öntötték a szomorú valóságot. Talán hárman is bementek már Pistához, hogy vonja vissza döntését, de hatalmas indulattal mindegyiküket kikergette. Micu kirúgatása be van fejezve, és a másik kinevezése is végleges!

- Én azért bemegyek hozzá.

- Tudjuk, hogy téged becsül, de fölösleges. Téged is kizavar.

Vannak esetek, amikor kockáztatni muszáj. Engem csak kizavarhat, de lehiggad majd, Micu azonban ki van végezve. Igaz, hogy ahhoz a szolgálai kis ranghoz nincsen hozzá nőve, de ha igazságtalanság éri, szíve-lelke fölfordul tőle. Először hozzá mentem. Alaposan lelombozódtott, el volt keseredve a sárga földig. Mondom neki, bemegyek. Hagyjad a francba! Lehet, hogy másként mondta, de azt nem merném leírni.

Vészterhes némaság az egész folyosón, Ilus is megkövesdve őrizi a titkárságot. Intene is, ha jót akarok, most ne menjek be. Pista ajtaja becsukva, ami pedig csak akkor fordulhatott elő, amikor valami fenenagy valaki volt nála. Benyitottam hozzá. Állt az asztalnál, és rám mordult:

- Mit akarsz?

- Azt hallottam elkövetted életed legnagyobb baklövését.

Mi következhetett volna ezután? A legkevesebb, hogy két lábbal rúg ki. Nem ez történt.

- Te is úgy látod?

- Úgy.

- De én megígértem, hogy addig csöndben maradunk, amíg nem vagyok itthon.

- Emlékeztethetlek? Valamikor azt mondtam neked, hogy ezért meg ezért két lábbal rúgnak a fenekedbe. Rajtam segítettél egy zavaros ügyben, féltettelek. Akkor azt felelted, a te fizetésedben az is benne van, hogy naponta rugdossanak. Ez a mostani nem férne bele?

- De már kineveztem az utóját is. Hogyan néz az rám, ha visszavonom?
- Nem akarlak agyondicsérni, de az is nagy bolondság volt.
- Szerintem jobb lenne. Nyugodtabban mehetnék haza.
- Ha csak ez a szempont, akkor nehéz nekem erről szólnom, mert tudsz az ellentétünkről. Métermázsás a különbség kettejük között. Micu javára.
- Azt mondd?
- Azt.
- De igazán mondd?
- Igazán.

A szálegyenes ember gondoktól meggörbülve ennyit mondott csak:

- Be tudod küldeni?
- Ha még itt van, be.

Meg volt mentve Micu? Ő is, persze, de más is. A tisztesség is. Pedig a kintiek azt mondják, ebből van legkevesebb az újságírásban.

Akkor még volt. Időnként biztosan.

Sokkal később másért szoktam szapulni Micut. Ha ő nem ment volna vissza a Csongrád Megyei Hírlaphoz, a válságos időkben, én is maradtam volna a Délmagyarnál. Annyi történt csak, ahogy ő kihúzta a lábát, mégiscsak rovatvezető lett a másik. Régtől fogva főmunkatárs voltam már, senki rovatvezetőtől nem függtem, de ahol ő rovatvezető lehet, ott nekem keresnivalóm nincsen. Annyira jól akart csinálni mindent, egyszer aztán valahogy betelt a pohár. Engem még Krisztusi megbocsátásra biztatott Imre, az új főnök, aztán valamiért egyszerűen kirúgta. Okát ma se tudom. Valamit ő se tudott megbocsátani neki.

Így múlik el a világ dicsősége.

Sokszor, sokat beszélgettünk később is Micuval. Visszatérő témánk volt a gengszterváltásnak csúfolt rendszerváltás. Lehet, hogy az újságírók indították el a történelmi folyamatot, de ahogy lenni szokott, első kárvallottjai is ők lettek. Amikor fölment a Magyar Nemzethez, hihetetlen ambícióval, intettem szokásos szózatommal: nagy cethal az a Pest, sok Jónást bekap, és csak keveset tesz ki a partra. Mire istenigazából belátta, már nyálazták a trombitáját.

Az okosabb kapitalizmusról, röptében

Addig-addig bócorog az emberfia a nagyvilágban, amíg azon kapja magát, ennyivel is többet tud meg az otthoni világról. Megtudja például, kapitalizmusból is legalább kétféle van. Az egyik *ilyen*, a másik *olyan*. Az *ilyen* hajszálra olyan, mint a mienk. Egy kicsit ilyen, egy kicsit olyan.

Mielőtt becsavarodnánk, ahogy a mezítlábos észjáráshoz illik, elmondom inkább, a mienk azért lett ilyen, mert negyvenvalahány évig megátalkodott hittel alapoztuk a szocializmust, ahogy a vicc is mondja. Amikor szinte világméreteken romjaiba omlott, még mindig falaznak azoknak, akik kilopták belőle a cementet is, meg a sódert is. Az egyenlők között az egyenlőbbek. A legvégén csak az ideológiai buborék maradt.

Nem bírta a terhelést.

Kimondom, bár a prasnyaságokat szívesen kerülöm: finggal akartunk tojást fősteni. Akkori lózungjaink közül most is előjön az egy a zászló, egy a tábor, de az *ilyenbe* ez is belefér. Választáson bukni is lehet vele.

Közben szépen hagyjuk porrá válni a letagadhatatlan értékeinket. Magyar virtus.

Az ír kapitalizmust az *olyanok* közé szoktuk sorolni. Az unió legnagyobbat lépni tudó országa lett hirtelen. A nyáron alkalmunk volt belepislantani nyalka tíz napig. Bakfitty az csupán, csak a nagyja látszik, de ha ez is az itthoni tapasztalatokat erősíti, előhozakodunk vele.

Döglesztő nyarat hagyunk itt, ott olyan időt találtunk, amilyen hazaérkezésünk után itthon fogadott bennünket. Nem is olyan sokkal előtte sirt és rítt az egész Balaton, meg a turizmusra kalibrált nemzettest, ott vígan élték a megszokott módit. Az itthoniakban az vitte a főszólamot, hogy kevés vendégéjszakát töltenek nálunk az idegenek, ott eleve erre rendezkedtek be. Odakint fogalmazódott meg bennünk, ha mi itthon nem csupán a Balatonnal, meg egynéhány kiemelt üdülőhelyünkkel akarnánk etetni a külföldit, akkor is, amikor az netán éppen ehetetlenül lehűlt, hanem mi is körbeutaztatnánk velük az országot, mondjuk a Kőszeg - Somló - Magyarpolány - Tihany - Székesfehérvár - Budapest - Eger - Aggtelek útvonalon, elkajszulva egy kicsit Debrecen - Kecskemét - Szeged felé is. Ha cigánygyerekek potyognának az égből, akkor is megélnénk.

Egy másik szempont az *olyan* javára. Ott azt vallják, nem engedhetik meg maguknak, hogy a vendég ne a lehető legjobbat kapja. Ezt avattuk az *okos* kapitalizmus első tételévé. A *harácsoló* változatot hagyjuk el arra a rövid időre, ide csöppentünk vissza, és - még mindig a kőműves szakmánál maradván - változatlanul azt valljuk, csak addig tartsd a kéményt, fiam, amíg a gazda kifizeti az árát. Aki vállalkozásba bele mer vágni, meggazdagodni akar, de azonnal. Ott, túl jutván a történelmi kunkoron, lassan is megalapozhatják jövőjüket.

Itthon a teljes letargia fog el bennünket, ha pusztuló falvainkon megyünk át. Ott? Az ország tele van hintve tanyával. A kősziklákon is virágozik a tanya. Micsoda falvak, és micsoda tanyák! Hogyan csinálják? Pár mondatot az is megér, amit láttunk belőle.

Nálunk avval kezdődött a legújabb új világ, hogy kiirtották a tejelő teheneket. Hirtelenjében nem érte meg összeszedni se az utak széleire kirakott kannákat se. Közben fölaltalta a tejipar azt a tejet, amelyhez talán tehén se kell. Hergelődtem már valamikor régen, hogy fölaltalták odakint a műtehénkét, ehhez már ilyen se kell. Hogy mit iszunk reggelenként, száz tudós se tudná megfejtetni, ha agyuk teljes kapacitását egybekapcsolnák, akkor se. Ott pedig? A kősziklával borított legelőkről letakarították a köveket, kerítéseket raktak belőlük, és mögöttük legeli a fűvet a kismillió marha, meg a sokmillió birka. Mindjárt a tanya mellett.

Egy picinyke kitérő itt is, közgazdasági töltet nélkül. Nálunk a leendő bürgepaprikás összebújik, mint a birka, az ottani beteríti az egész legelőt. Akkora rejtély ez, valamit ki kellett találnunk rá. A mieinkre puli vigyáz, és az már az apró báránynak tudtára adja, hogy rendnek muszáj lenni. Szamárhoz is szocializálódik a hazai birka, ott számár sincsen. Pihegető meleg se szokott ott lenni, amikor a mieink egymás árnyékába dugják be butácska fejüket. Azért mondom butácskának, mert a nagyobbik felüket változatlanul tűzi a nap. Igaz, a gyapjuk némi védelmet ad.

Vissza a számok világához. Nálunk azt tartotta a vendéglátó bölcsesség, minél lassúbb a kiszolgálás, annál többet fogyaszt a vendég italból. Ott meg? Villámgyorsan hozzák ezt is, azt is, hogy hamarabb jöhessen a másik. Igaz, ehhez szívesen toboroznak a mi köreinkben nevelkedett fől szolgálókat az internetes világhálón, minimálbéren, kutricás szálláshelyen, az emberi borszínek szinte szivárványos készletéből válogatva. Akiknek a vérében van a szorgalom. Odakint elő is jön, legföljebb itthon marad rejtve.

Szokásaink szerint még indulás előtt külön raktuk a természeti szükségleteinkhez nélkülözhetetlen centeket. Tudtuk, hogyne tudtuk volna, a pénznek nincsen szaga, csak az illemhelyeinknek, de az förtelmes. Ott? Kénytelenek voltunk másra költeni az aprót is, mert fizetnünk érte sehol nem kellett. Ezzel szemben viszont patikatisztaság mindenhol. Beténfereghettünk a legelőkelőbb étterembe is, és amikor elénk libbent a pincérek tündére, megkérdezhettük, merre találjuk azt a bizonyost. Kedvességtől eltelve igazított útba bennünket, az ajtajáig kísérve is, pedig láthatta rajtanunk, nem enni akarunk.

Kicsike körben mozogtunk akkor is, ha körbeutaztuk az országot. A változatos étrend úgy állt csak rendelkezésünkre, hogy ugyanabból a készletből mást-mást választottunk. Én például halnapokat tartottam. Lazacot ettem, hogy itthoni koleszterin-fertőzetem enyhüljön kicsikét. Sajnáltni szoktuk viszont az itthonról odavetődött vendégmunkás főlshológát, mert nekik egész szezonnra jutott ugyanaz a választék. A minimálbéres kizsákmányolásuk így is sokszorosan fölébe hágott a hazai keresetnek.

Sorra láhattuk azokat az alacsony építésű házakat tanyákon és városokban is, amelyeket itthon nem győzők szapulni. Eddig amerikai mintájúnak tituláltam őket, de vagy a nagy globalizáció vitte el oda is őket, vagy ott voltak őshonosak. Árvizektől-belvizektől mindenesetre ott nem kell tartaniuk, létjogosultságuk egy szavazattal többlet kapott. Mégis régebbinek tartjuk az ottani divatot, mert némelyikből utcára szülő dohszagok is terjedeztek. Akkor még föltehetően nem találták föl a pádimentumok szigetelését, amikor azok a házak épültek. Mindenre kíváncsi idegenként igyekeztük belesni a fényes kirakat-házak udvaraiba is. Na, néha egycsapásra otthon éreztük magukat, akkora volt a kupleráj. Vagy annál is nagyobb. Csak azért mondom, hogy teljesen hasra ne terüljünk előttük.

Emlegettem az elején a Balatont, hadd szóljak róla is néhány keresetlen szót. Évtizedek tapasztalata beszél belőlünk, és aggodalmaink nőttön-nőnek. Az öregátkos vége felé annyi volt itt a minden ideológiai szorításból kibújni akaró igyekezet, mozdulni alig lehetett az utcákon. Most? Kezdünk elférni. Ahol zöldséges volt, most semmi. Ahol ajándék-bóvlik sorakoztak, ott is alig van kettő. Istenem, csak nem az adóhivatal áldásait élük át itt is? Széplakon az újságírók paradicsomát akkora gaz verte föl, annál nagyobb már kukoricában se képzelhető el. Négy nagyszerű épületből kettő vegetál még, leginkább német tinédzserekkel töltökeztve, a két nagyobbik viszont évek óta ebek harmincadján. Az egykor jól fölszerelt kempingek mellett elhaladván sóhajtottam el magamat: micsoda értékek pusztulnak itt! Még egy kicsit romlania kell mindennek, hogy olcsón el lehessen kótyavetyélni nemzedékek jussát?

Odakint ilyesmit se láttunk.

Jól olvasni jó!

Móra Ferenc még bízott benne, hogy nincsen olyan pedagógiai módszer, amivel meg ne lehetne tanítani olvasni a gyereket, ha eljön annak az ideje. Mi már tudjuk, van. Olvasáskutatóink - mert már ilyenek is vannak - emlegetni szokták, hogy Amerikában az egyetemeket kezdik avval a fiatalok, hogy megtanítták őket rendesen olvasni. Egy okkal több, hogy sajnálni kezdem szegény Amerikát.

Idén kihúztuk a gyufát, nyaralásunk egész ideje alatt hideg is volt, eső is volt. Halljuk egyszer, két kislány - fejenként lehettek kilenc vagy tíz évesek - egymást kérdezteti. Valami játékkártyáról olvas föl kérdéseket az egyik, és kapásból felel rá a másik. Olyan nyögvenyelősen olvasott az egyik, szerintem már az első osztályban vissza kellett volna tartani, és olyan nagy-

szerűen felelgetett a másik, akár a nyolcadikba is fölmehetett volna. Szerepet cseréltek később, de a nyöszörgős olvasás és a kapásból felelet semmit nem változott.

Arra nagyon jól emlékszem, messze nem jártam még iskolába, amikor már jól olvastam. Azt viszont nem tudom, hogyan tanultam meg. Három testvérem koptatta akkor már az iskola-padokat, esténként leeresztődött a nyolcas petróleumlámpa az asztal fölé, ott tanultak. Ott voltam én is, egyszerűen átragadhatott rám az ábécé minden betűje, mint pulira a bolha.

Jól emlékszem viszont két gyermekünk eseteire. Akkor már nem volt nyolcas petróleumlámpa, de voltak bolti cégtáblák. Családi sétáinkon egyenként fődözték föl rajtuk a Mama-betűt, a Nagyi betűt, az övékét is természetesen, meg az Apa-betűt is. Széles a rokonság, lassan-lassan az egész betűkészlet ismerősükké vált.

Egy hétre voltam távol egyszer, hoztam nekik egy mágneskirakós táblát. Föl lehetett rakni rá libát is, házat is. Ki is rakott mindjárt a nagyobbik egy házat. Meg is kérdezte, az mi? Örült, hogy elsőre eltaláltam. Viszonozni akarván leleményét, csupa nagybetűvel fölírtam egy papirosra én is: HÁZ. Mutattam neki, de nem hitte el. Vidd oda Édesanyádnak, kérdezd meg! Ránéz az anyja, és mondja: HÁZ. Hogyan lenne az ház, amikor nem is hasonlít az ő kirakósához? Attól kezdve inkább betűkből rakosgattunk össze szavakat. Jobban tapadtak, mint a mágnes.

Azt mondja egyszer életem párjának az óvónő, szinte bocsánatkérőn: tudod te, hogy a lányod újságot is olvas? „Munkaidő” végeztével leült a gyerekek közé egy újsággal. Mellette ült a lányunk, és majdnem fejre görbedve nézte a leleffenő másik felét. Hát te, Eszter? Mit csinálsz? Olvasok.

A kisebbiknek csak tőle kellett eltanulnia.

Eleven babonaként él ma is a szülőkben, nem nélkülözve a pedagógiai elhivatottság babonáját se, hogy nem szabad előre megtanítani a gyereket, mert akkor végigunatkozza az iskolát. Én biztosan nem unatkoztam, osztatlan iskolába járván figyelhettem akár a hatodikosokat is, de biztosra veszem, a lányaink is inkább örültek, hogy már ezt is tudják, meg azt is.

Sajnálom a maiakat. Annyira belevette magát a pedagógiába a mindenáron való új keresése, íme a bizonyíték, ez lett belőle. Íróink is arról tanakodtak idén Tokajban, mi lehet az oka, hogy felnőttjeinknél háromból kettő biztosan nem olvas könyveket. Rájött volna az emberiség, hogy betű nélkül is meg lehet élni?

Tanító nénik, tanító bácsik! Nem tudja, mit veszít, aki a betűvel való mágnesezhetést elszasztotta. Azt se tudja meg, hogy olvasni jó.

Széplak is felejt

Leghamarabb a nevét felejtí? Romantikus lelkek adhatták hajdanán a Balaton-part egy darabjának ezt a nevet, ahogy megszületett a Széphalom, a Szépkilátó, meg a többi természeti szépség is. Hosszú ideje minden évben el szoktunk itt tölteni legalább egy hetet, mondhatnám, valamennyire hozzá is nőttünk.

Tavaly még azt írhattam, minden utcájában forog a betonkeverő. Idén? Egyben se láttunk. Ez már jelent valamit. Aztán: változatlanul magára hagyottan rohad a faházaz tábor, csak egy kikötött nagy kutya vigyázza. Szép üdülők pusztulnak, egykori díszai a partnak. Hatalmas kertjüket akkora gaz veri föl, tombol a parlagfű, és el lehet bújni benne. Valamelyik hajléktalan beágyazott magának a kerítés tövében, kidobott paplant menekítve maga alá, vagy

takarónak talán, de úgy eláztatták az esők, ott korhad el az is. Az Orion-úrhajó nevét divatosan fölvetett presszó is pusztul, a mellette lévő másik is. Az sincsen már, aki kapuját kinyissa. Arrébb egy kemping romjai hevernek, csúfságára a jobb időket ígérő rendszerváltásnak.

A „városképnek” legalább négy fokozata fedezhető föl, minden külön hozzáértés nélkül is. A háború előtti időkből való kedves kis lakok, aztán a későbbi títustervek szüleményei, amelyeken eluralkodott a kockafejű emberek leleménye. Van aztán egynéhány próbálkozás, az egészen újsütetű zavarodottság képviselésében is, és negyedikként az általános romlás. Megöregedtek a kis üdülők tulajdonosai is, esetleg el is mentek a föld alá, az egyedül maradó idős szüle már mozdulni is alig tud, kiírja a kapura, hogy eladó. Vagy csak a fölverő gaz jelzi, hogy változás szükségeltetik.

Flegma eleganciával mondhatnánk, mindez magánügy, de ha a közvagyon romlására is oda-vetjük csalfa szemeinket, mindjárt mélyebbre szánt az eke. A mostani part az az állatorvosi ló, amelyiken a teljes rendszerváltás minden kórjele megtalálható. Hajdanában hirdette az ideológia a folyamatos forradalmat, lett belőle, kimondatlanul bár, folyamatos rendszerváltozás. Tizenhat éve folyamatos. Beleesett ebbe a bajba Ózd is, Miskolc is, Dunaújváros is, a vas és acél országa minden jellemzője is, mezőgazdasági nagyüzemek robbantak széjjel, roncsokat se hagyva maguk után, és úgy tűnik, még néhány veretes értékünknek tovább kell romlania, hogy a végén olcsó kótyavetyén herdálják el.

Az újságírók paradicsoma is volt régen Széplak. A négy épületéből kettőt a korféreg rág, egyik még működik úgy-ahogy, újságírók nélkül is, és a negyedik, a Rádióé is német suhancokat toboroz rakásra, egy kis dajdajozásra és dum-dum-muzsikára. Itt még kaphattunk helyet idén is, egyébként kitűnő félpanzióval is, de nem tudhatjuk, mit hoz a holnap. Ahol a Dunai Vasmű dolgozói - és előkelői - pihenhettek, az is más célokat szolgál már, nevet változtatva döcög az ötemeletes nagy üdülő is. Miközben jelentgetjük, hogy a Balaton vize újra a régi, sőt annál is jobb. Még jó, hogy a korábbi esztendők aszályai közepette nem kezdték el ide csatornázni a Rába vizét. Elmúltak az angolnaveszélyek is - már csak egy döglött példányt láttunk habok által parthoz veregetve.

És mindeközben, a lelki romlások beszédes jeleként eluralkodott az a népi-nemzeti nagy nézet, hogy aki magyar, és ad magára, az külföldön nyaral. A külföldiek mintha hűségesebbek lennének hozzánk, vissza-visszajárnak jónéhányan. Idén leégett egy fabódés játékkerem. Akkora tűz pusztított, a vassínekből szerkesztett vázak pókhálóként görbültek összevissza. Kérdezgettem a karnyújtásra élőket. Azt se tudják, mi volt benne, csak azt, hogy hajnalok hajnalán nagy zaj támadt.

Öröm és üröm, ettől is emelkedik a tóban a vízszint.

Piros a jelzés

Oktalan és üres elmetáncoltatás lenne, ha én akarnám megmondani, Szegedről nézve, hogyan lehetett volna megelőzni a budapesti vihar-katasztrófát. Ott se voltam, hogyan beszélhetnék bele? Ráadásul tudom, vihar ellen nincsen orvosság. És pánik ellen sincsen. Vihart ugyan átéltem már egynéhányat, természetit is, társadalmi is, pánikok közelébe is jutottam, de beleköttyögés lenne az csupán.

Ha azt mondanám, nálunk tragédiába szokott fordulni az örömmünnepe is, ha petárdákkal cico-mázzuk, akkor is féligazságot mondanék csak. Petárdaraktárak robbanásában is fölzárkóztunk hirtelen a világszínvonalra, életrontó pusztításaival, és augusztus huszadikán leégett már a

Gellérthegy egy darabja, hajók is gyulladtak föl, fürgetegek is belekaptak már, de az idei ráfejt az eddigiekre is. Fatengelyes eszemmel azt kellene mondanom, hagyjuk el az örömködének ezt a nagyon veszélyes formáját, de a nagy túlzással milliósnak saccolt tömeg, amelynek kenyér és cirkusz kell még mindig, föltehetően keresztre feszítene. Azt is félve merem leírni, hogy az idei tűzijáték vízijátékba fordult át, akkor is, ha a játéknak, az előbbieket szerint is volt már katasztrófajelentése is.

Fájdalommal hallgatom a róla szóló egetverő jelentéseket. Ennyi meg ennyi halott, eltűnt, annyi meg annyi súlyos sérült, koponyában is, más testi részekben is, elsodródott gyerekek, fölkapott és lecsapott házfödelek, a városi civilizációért gyökerüket áldozó, magukból kiforduló fák, borzalom hátán borzalom. Az pedig, hogy a meteorológiai állomás vészjelzése mit tartalmazott, és mit nem, nekem már sok újat nem mond. Máskor is megesett már, hogy nem jött be az enyhébb jóslásuk se. Szeged környékén rendszeresen nem szokott bejönni. De az, hogy az egyik legmodernebb hírközlésnek a legilletékesebb helyen történő el nem olvasása megtörténhet, egynehány keresetlen gondolatot azért elindít kajla fejemben is.

Jártatja az esztét minden hadra fogható csatorna tévében, rádióban, újságokban, és a pesti ember mentalitásával szinte valamennyi a felelőst keresi. Megkorbácsoltatnám én is azt a szállodatulajdonost, akinek az emberei nem engednek be föld alá a szerencsétlen áradatból szinte senkit, meg mindenkit, aki nem képes fölismerni, hogy vészhelyzetekben segíteni legalább akkora kötelesség, mint egyéni tragédiák idején, de ebbe megint ne én legyek még a hergelő bíró se. Emberségnek mondják ezt a mi vidékünkön. Bugyuta eszemmel csak apró dolgokkal szeretnék előhozakodni.

Hatalmas vita bontakozott ki annakidején, hogy áttelepítsék-e a Balaton vészriasztó rendszerének vezérlését Budapestre. Istennek hála, visszatáncoltak az illetékesek. Most viszont éppen az ottani jelzőket ajánlanám szíves figyelmébe minden tömegrendezvény szervezőjének. Hatalmas költségeket emészt föl például a tűzijáték, meg se kottyanna, ha néhány forgó villogót is fölszerelnének a Gellérthegyre, ahol mindenki láthatná. És azt a meteorológiai állomás kezelhetné. Ha a villogó alapon van, akkor ilyen veszély nem fenyeget, ha elsőfokú, másodfokú, netán harmadfokú lenne a fenyegetés, mindenki eldönthetné saját szakállára, akar-e maradni, vagy inkább pucol haza. De ha csak a hatalmas bömböldébe mondaná bele valaki kötelezően, hogy mi várható, még ekkora költséggel se járna. Csak elő ne jöjjön Oláh tizedes történelmi tapolcai igéje! Amikor sátrunkba érvén ágyra dobtuk összes hacukánkat, köztük a csajkánkat is, evvel szedette le, de azonnal: az nem erre van rendszeresítve!

Mondhatják világnak, hogy megtörtént a piros riasztás, védekezhet a másik, hogy ez se volt benne, meg az se, de ha minden időben olvasni is tudó ember nincsen a közelben, ha csak vész múltán derül ki, hogy itt lapult a riasztás, akkor biztosan nem ér semmit. Talán ha a kéménybe kiabálta volna bele az ügyeletes, az is többet használt volna. És még egy aprócska gondolat. Mostanában dül a vita, hány mentőkocsitól szabaduljon meg a mentőszolgálat. Talán ez a katasztrófa segít helyrebillenteni fejünkben a vízmértéket. Nem kevesebb, inkább több kellene.

Gogolé a Köpeny

Akár a nagyesküt is letenném, hogy Dosztojevszkij is járhatott felleghajtó köpönyegben, de az irodalom leginkább Gogolét ismeri. Akakij Akekijevicsét. Általam is nagyon tisztelt Tanár úr ruházta át a minap egyikről a másikra. Azt nem tudhatom, milyen szálon kajszott el emlékezete, sőt azt se, az enyémben miért maradt meg az oroszban *Sinyel* címen megírt nagyszerű

munka, amelyet először Arany János fordított magyarra, de az irodalmi közmondássá lett mondat is beugrott azonnal, helyes változatban: mindnyájan Gogol Köpenyéből bújunk elő.

Összefutottam vele a minap, mondtam is neki. Maga se tudta okát adni, mert különben hogyan tudná. Abban maradtunk, a ló is botlik, noha négy lába van. A szerkesztő azonban szólhatott volna.

Benne vagyok a felejtősök széles táborába, és ahogy illik, legkönnyebben a neveket rostálja ki az idő a fejemből. Ha nagynéha lerogyok a televízió elé, és régi színészt látok, sokszor elrágódok rajta: ki is vagy te, jó cimbora? Ha kettőbe hasítanak, akkor se jutna eszembe. Másnap vagy harmadnap aztán fölrikkantok. Életem párja elcsodálkozik: mi van veled? Megvan az, aki tegnap se volt még meg! Hogy akkor meg miért jut eszembe, noha nem is kerestem, ezt se tudnám megmondani.

Szégyenlősen gondolok ilyenkor tanárainkra. Ha most kellene vizsgáznom, például történelemből, fél óráig tekergethetném a fejemet, mire egy világnagyság neve megmozdulna bennem. Mindent el tudnék mondani róla, csak a neve maradna homályban. Hogy fél óra alatt hányszor lehet elbúcsúzni egy vizsgázótól, nem tudhatom, mert nem volt rá alkalmam, de megesett, hogy megizzadtam. Attól féltem, hogy ki leszek rúgva, pedig „csak” négyest kaptam.

Szimpátia-üzenetekkel most ne fáradjon az se, akinek hajszálra hasonló rúgóra nem forognak esze kerekai, és az se tüsténkedjen, aki belelát az emberi koponyákba. A gondolat jelei láthatók, de maga a gondolat még fejbelátó készülékkel sem. A meg se született gondolat hogyan ugrana elő? Csak azt akarom mondani, amikor jó professzorom meglékelte a fejemet, mint hevesiek a dinnyét, és én túléltem, elkezdtem kölcsönkérni tőle az agytudomány könyveit. Most már ebből se mernék vizsgára jelentkezni, de akkor megjegyeztem, amit csak tudtam.

Egy részét a felejtésnek.

Azt meg tulajdon szájából hallottam, és le is rajzolta nekem, mert amit le lehet rajzolni, azonnal papirosra veti, hogy agyacsánk kérge olyan, mintha egy női test terülne rajta. Lehet, hogy nem nőit mondott, de mit kezdenék én egy elterpeszkedő mocskos férfival? Aki velem tart, szépidomú nőcskét képzeljen oda. És a képzelt hölgy egy-egy pontja alatt lapulnak az ilyen-olyan agyközpontok. Az emlékezetnek is van góca, nyilván a felejtésnek is, bár az is lehet, a kopás arányában erősödik a másik. Ebben most nem vagyok biztos. A kézmozgásnak is, a láblengetésnek is. Amikor tündéri ébresztő-orvosom azt mondta a műtő előtt aggódó családomnak, hogy nagyszerűen viselkedtem, és már a professzor úr beszélget velem, föltehetően abból vizsgáztam bódult álmom után, hogy megmozdulhat-e valamelyik tagom. És szóra nyílik-e a szám? Amikor már kórtermünk közepén állva gyaszatoltam villanyborotvával az arcomat, hogy emberi ábrázatom jobban kitűnjék, és ő megállt a folyosón, elpirultam, mint a rajtakapott kölkök. Azt hittem, a klinikai illemkódex ellen vétettem. Nem itt kellene zúgatnom a borotvát, hanem a mosdóban. Csak később jutottam el odáig, hogy akkor is vizsgáztam. Jól mozognak-e kezeim?

Még mindig jól mozognak, csak a memóriám akadozik.

Az agyi góciókban így is sántultam egy kicsit. Kettőben bizonyosan. Azon a dinnyelékelési kis lukon akaratlanul bár, de kivette a fényképezőgépet. Azelőtt, ha itthon felejtettem is, mire a hetvenhetedik tanyában elő akartam venni, csak oldalt kellett nyúlnom. Ott volt. Utánam jött. Látni láttam a képet később is, minden pillanatban, akár fotóra szerkesztve is, de nem támadt ingerenciám rá, hogy le is fényképezsem. Eladtam összes felszerelésemet, akkor még, amikor volt rá érdeklődő, és csak most lepett meg a családom egy digitális csodamasínával. Amennyire tőlem telik, erőltetem a dolgot, de látom, az újratanuláshoz még komoly stúdiumokra van szükségem.

Ezért vágtam bele ebbe az írásba, de van más is. És eszembe is jutott. (Megvádolt egyszer valaki, azt írom, ami eszembe jut, de megvigasztaltam. Olyasmit soha le nem írtam, ami eszembe ne jutott volna.) Menjünk vissza egy pillanatra az agykérgemen elfekvő szép hölgyhöz, mert fontos dolog következik a hajszálfinomságok mezejéről. Központja van tehát a beszédnek is, az írásnak is. A anyanyelvnek is, meg az idegennek is. Magamon azt tapasztaltam, az idegennyelvűségben külön fészkel például az orosz, és közvetlen közelében a francia. Lehet, hogy csak tűszúrásnyi a távolság közöttük, de van.

Az orosz nyelvet nem szerettem annyira, hogy az egyetemen második szakként azt választottam volna, de nyolc évig mégiscsak tanultam, és sok minden megmaradt bennem. Igaz, legelső bevetésem majdnem kudarccal végződött. Otthon, az Ebédlesőn kért meg valaki, segíts nekik megalkudni egy pár orosz csizmára, és nekem az orosz neve mindjárt eszembe is jutott: szapagi. Kirgiz vagy üzbég kiskatona kínálhatta éppen, amit ő mondott, azt se nagyon értettem meg, márpedig a tisztességes alkuhoz fondorlat is kellek. A végén mégis megegyeztek. Lovának nyergére írogattuk a kínálat számait. Az enyémekeket ő húzta át, az övéit én, a szocialista demokrácia bimbózó korában, amíg egymás markába nem csaptak. Másodikos gimnazista lehettem akkor.

Megint nem dicsekvésként mondom, de úgy-ahogy elboldogultam akkor is, amikor pisztolyt nyomkodott a bordáim közé két részeg katona. Pedig de megizzasztottak! Később Kárpátalján is, Csehországban is, a lengyeleknél is megértettem magam. Ők is úgy tanulták, ahogy én, bár a szláv fordulat hozzájuk tejttestvéri közelségben áll. Álmaimban az is előfordul, hogy szinte szónoklatot mondok oroszul. A nagy műtét után is! Olyan szavakat is használok, amelyek éber állapotomban elő nem jönnek. Néha megnézem a szótárban, és kiderül, született orosz se mondaná másként.

Aki nem hiszi, próbálja ki. Lékelés nélkül!

És most jöjjön a második strofedli. A francia. A fényképezőgép párja. Ugye, onnan indultunk, hogy nagy bozótosban jár az emberi elme. Aki végig tudja kísérni minden lépését, az még ne menjen panaszra. Ötvenhatot követően annyira változtak az egyetemi viszonyok, az angol és a francia nyelv között is választhattunk. Mivel én jóval korábban elkönyveltem már magamban, hogy nyelvérzékem ugyanúgy nincsen, ahogy zenei hallásom is csorba, és táblaképet fősteni se tudnék, mégis arra az elhatározásra jutottam, megpróbálom a franciát. Az angolt akkor még nyálasnak, nyúlósnak, egyenesen taknyosnak ítéltam, és az se látszott még ki belőle, legalábbis én nem láttam, hogy igen hamar szinte egyeduralomra tör a nagyvilágban.

Az aranyos-kedves Bencze Györgyné vállalt bennünket franciára. Az angolt pedig az tanította, akinek a fejében most Dosztojevszkijjal kereszteződött Gogol, de ismétlem, vele nem volt közelebbi kapcsolatom se. Tiszteletem és megbecsülésem viszont most is az övé, ezt is hozzá kell tennem. Csak a rokonlélek szólalt meg belőlem: nagyon össze tudok keverni neveket magam is.

Nagyon emlékszem a különórák toborzásának talán minden részletére, de egyetlen órára se. Ha az indexbe bele nem került volna, talán bizonyítani se tudnám, hogy jártam. Hogy kikkel ültem végig az órákat? Egyre se emlékszem, pedig valamennyi évfolyamtársam volt. Hetenkint egyszer volt óránk, és én biztosan ott voltam mindegyiken. Amit szabad akaratból vállaltam, kötelezőnek éreztem. A következő esztendő hasonló toborzójának részletei is itt vannak a fejemben. Szegény tanárnő, nagyon biztatott, ne hagyjam félbe, mert nagy veszteségeim lesznek. Kötöttem az ebet a karóhoz, nem akarom abbahagyni, csak magánúton tanulnám tovább. Ezerszeresen több tapasztalata lehetett neki, mert nem tágitott. Sajnos, én se.

És most ugrik a majom a vízbe. Az egy esztendő alatt holtbiztos, hogy megtanultam legalább tízig számolni, és fűjnom kellett a személyes névmásokat is. Még ennyi se maradt meg belőle. Hóbortos írásukon még el-elmegyek valahogy változatlanul, de olyan tiszta a fejem a teljes szókészletből, pötty se maradt benne. Szerencsémre, nem kellett még francia csizmára alkudnom.

Nem egyedül úszott el a francia, vele tartott a német java is, a latin is, a finn is, sőt a manysi is. Történésznek illet valamit konyítania a latinhoz, a nyelvészkedőnek a finnhez meg a manysihoz is, a német pedig föltehetően a szolidaritás jegyében csatlakozott hozzájuk. Vagy hozzá csatlakozott a többi? Mert még benn voltak a németek, amikor gyerekfejjel tanulgattam. A prepozícióikat ma is el tudom mondani.

A fényképezést tehát élesztetem, a minap fölírtam a francia számokat is, de azt hiszem, ez változatlanul nagy falat. A világszép hölgy még tiltakozik. Annyira azért megmaradt agyteker-vényeimre telepedve, ha szép kislányt látok, kezdem tizennyolcévesnek képzelni magamat. Gogol azonban megmaradt, a Sinyel is, csak a kulcsot nem tudom hozzá.

Nagy keresztretjvény az ember. Ezt tessék megfejteni!

Mintha lecsúszott volna

Fejben erősen gyöngö az a pasas, aki a női divatba bele meri öltetni a nyelvét. Ne tessék erre azt mondani, hogy éppen férfiak tervezik a nők ruháit és cipellőit, mert evvel csak erősítik tételemet. Olyanok is. Azért ficamodnak ki rendre, mert beteg férfiak kormányozzák.

Egyre inkább nem illik figyelnem a ringó leánkák viseletét, mert elér a vád, hogy a benne járókra hord a szemem, de ha előttem mennek, el se fordulhatok. Ismerik ezt az ósdi viccet? Miért nem lehet meghúzni a miniszoknya rojtját? Mert fáj. Kezdjük itt a rövidke móditörténelmet. Nem sokkal azután tűnt föl a kicsi, hogy a majdnem földet söprő banánszoknya leélte tisztavirág-életét. Mondták is, két lábon járó anatómia tárult elénk akkoriban. Szép idomok is ringatóztak benne, de pálcálábú hölgyek is sétáltatták. Divatok jöttek, divatok mentek, az aligszoknya maradt.

Visszább is mehetnénk a történelemben. A női csomagolástechnika az eltakarni és a megmutatni dilemmájára épült. Az abroncsszoknyás, hetvenhét alsószoknyás, befűzős-kifűzős ruhák a bokát is eltakarták, cserébe viszont többet mutattak a keblekből. Egy jó nagy ugrással később jött a lasztexnadrág - remélem csak, így kellene írunk -, úgy ráfeszült az idomokra, mintha nem is lett volna. Ma már az ugyanúgy simuló farmernaci önmagában föl se tűnne, ezért igazítani kellett azon is.

Pár éve még az volt a föltűnő, hogy nyári melegben, és őszi-tavaszi hidegben is legalább a köldököt meg kellett mutatni a férfinépnek, a maga pucér valóságában. Vonatkozott ez nadrágra is, szoknyára is. Ki is pitykézték néhányan magukat azon a tájon. Most azon kapom magam, hogy csipkés szélű miniszoknyát is láthatok, mintha nagyanyáink rokolyájával vagy viganójával keresztetkötött volna, de a hézag a köldök táján is megvan. Csak van? Tessék jobban megnézni! Nőttön-nő a folytonossági hiány. Lefelé is, fölfelé is. Amikor elindulnak férfiholdító útjukra, nem tudom, fölöltöznek, vagy inkább levetkőznek hozzá.

Ha a férfiak hordanák így a gatyót, azt mondanám rá, mintha félig letolták volna. A nő más, rá csak azt lehet motyogni, mintha félig lecsúszott volna. Hátul egészen a vágányig, elől pedig annak a párjáig, a horpadás széléig. Egyelőre ott megállt. Ha még tovább csúszik...?

Megint előáll azonban a vegyes fölívagott esete. Van, akiknek angyalian jól áll, de olyan is akad, legalább annyi, vagy éppen több, akinek alhasi hajai hastáncot hurkákban járnak. Vagy csontra aszott formáikkal riogatják a férfinépet? Egyesített támadás, nadrágban és szoknyában. Jönnek hamarosan a taknyos idők, vesebajnak is lenni muszáj.

Föltűnt egyszer, hogy valakinek a hátsajából, a nadrág alól, közvetlenül a vágányából, egész fűvészkertre való tetovált növényzet indázott elő. Hamar terjed minden fertőzet, ma már szinte kötelező. Jobb helyen nem is lehetne. Egek és földek ura! Hol van ennek a gyökere? Talajerőben hiánya nincsen.

Tehén, kutyapiszokkal

Szóltam én már műtehenkéről, de az más volt. Akkori hírlap szerint valahol Amerikában olyan szerkezetet találtak volna föl, amelyet meg lehet etetni friss füvekkel, esetleg abrakkal, mindenféle vitaminnal, és tejet adott volna. Jól kinevettem ezt a gépezetet, bár nem tudom, a mostani tejek miként készülnek. Nem biztos, hogy valamennyi vállalná születési helyeként a tehén tőgyét.

Mostanában másféle műtehenkéket termelt az emberi lelemény.

Talán nem üti le bakó a fejemet, ha ezért is elmosolyintom magamat. A minap a rádió három-negyed órát áldozott arra, hogy műanyagból domborított és csúcsosított tehénkéket raktak ki a székesfőváros utcáira. Egyiket-másikat láttam is, képernyői közvetítéssel, és aranyos bumfordiságuk, meg az erőszakolt esztelenségünk rezegettette meg a rekeszizmomat. Azt időtlen idők óta hallom, hogy Budapest a legnagyobb magyar falu, de igazi tehenek már a falvakban is alig vannak. Méltó tehát a téma országos és nyíltszíni vitára.

Az történt, hogy vandálok kezére kerültek a jámbornál is jámborabb jószágutáncok, de ezt előre lehetett volna tudni. Nekik édesmindegy, szemeteskukákat borigatnak-e föl, vagy szobrokat rongálnak, törni, zúzni, fújós füstéssel megszentelteleníteni, eddig ér a zsenialitásuk. Szellemi sötétségük ujjlenyomatát hagyják ott, hadd lássa a világ, ami miatt inkább elbújniuk kellene. Előjöttek a műsorban ezek a rémtettek is. Én se hiszem, hogy a régi gulásgyerek bunkósbotos vehemenciája dolgozott volna bennük. És természetesen olyan ötletek is előbugyborékkoltak, hogy pásztorolni kellett volna a szabad ég alatt éjjel is, nappal is, valamennyit, külön-külön. Hogy ki őrizte volna, és mennyiért, arról szó se volt.

A nyájas hozzászólók egy része oltári blöffnek nevezte a kezdeményezést. Nem csatlakoztam lélekben se hozzájuk, de el se utasítottam gondolataikat. Ott van az a sok - egyre kevesebb - fővárosi gyerek, leginkább csoki-reklámból ismeri a tehenet, esetleg lila változatban, hadd lássanak kétfejűt is - amelyikeknek az elején is fej van, meg a hátulján is -, meg kétfarút is. Tetszeni szokott mindig, ha gyereknevelési szempontok jönnek elő, de ez azért lehet marhaság is. Az értük lelkesedő másik részben olyan szalajtós is termelt, aki azt mondta, azért is időszzerű volt együtt lépnünk a fejlett nyugattal, mert családi vonulásokkal sorba vizitálván a teheneket, rájöhetünk, mennyire tele van kutyapiszokkal a város.

Ekkora csavarnak tapsolnom kell. Végre a környezetnemesítők és a hétköznapi környezetvédők is fősorakoztak. Lehet nézni a megvandálosított tehénkéket előlről is, hátulról is, alulról is, fölülről is, jobbról is, balról is, és lám, mindegyik más nézetet eredményez. Ennél nagyobb ágyúval még verebekre se lőttek. És ennél messzebb talán soha nem juthattunk a normális észtl - de ezt csak én gondoltam hozzá. Már csak országos vetélkedő hiányzik, hogy eldönthessék, ki ma a legnagyobb marha Magyarországon. Száz üres zacskót adtam volna a győztesnek, kutyagumi gyűjtögetésére.

Nagy szerencsénk, hogy a művészet örök. Csak néha nem látszik.

A solti káposzta

Ismerik a vecsési káposztát? Biztosan ismerik. Finom is. Hát a csanytelekit? Azt is ismerhetnék, mert van legalább olyan jó, de még mindig nem meri döngetni a hírnév kapuit. Lelemény és szakértelem ötvöződik abban is. És a bakanóta káposztáját? Amelyiknek a kacskaringós levelére az van ráírva, hogy érted leszek, rózsám, három évig katona. Na, ez már, Istennek legyen hála, nem aktuális.

Félve írom le ezt a szót, mert eddig mindig avval küldtek el melegebb éghajlatra, ha valamit meg akartam írni, hogy most nem aktuális. Pártfőnökök is, egyháziak is. A lényeg azonban az, hogy nincs már sorozott sereg, amelyik menetelve énekelné a káposztanótát. És az is lényeges, hogy nem az én kívánságomra szüntették meg.

A solti káposzta kacskaringós levelére pedig az van ráírva - tessék megkapaszkodni -, hogy Kossuth-rádió, Budapest. Vasárnap hallottam, nem a káposztából szólt ide, hanem Komáromból. Egykori tanítványom szokott onnan föl hívni telefonon, legtöbbször frontváltások előtt. Senki ne rója föl neki, hogy én is tanítottam majdnem ötven évvel ezelőtt, de nekem se, hogy nem jobbat választottam. Kertészetben jeleskedett, a káposztafélékhez való vonzódása is megmaradt, bár túlfutott affinitása van a világ minden titokzatos dolga iránt. A vérszívó bolhában is a természet tökéletes teljességét találja. Azt mondja, ott, az adótorony tövében, ha a káposztafejet tartja valaki a füléhez, az is a központi muzsikát húzza bele.

Biztosan nem igaz, de azért jó. A kitalálója arra akarta fölhozni példának, hogy olyan erős a térerő, akármi megszólalhat. Még ezt se teszi hozzá: ha az Isten akarja. Mert, ugye, ha istenigazából akarja, a kapanyél is elsül. Adósa senkinek nem akarok maradni, cserében elmondtam neki is Pórszász Jánosék esetét a macskával.

Neves farmakológus volt Szegeden Pórszász János, ennél fogva kísérleti állatai közé a macskát is fölvette. Beadtak neki valamilyen vegyszert, leendő gyógyszer alapanyagát, vagy megették vele, már nem tudom, pedig jó barátságban voltunk egymással. A kísérletek többsége nem szokta figyelembe venni a munkaidőbeosztást, éjfél tájban is figyelgették, méregették, és írogatták a hatást. Műszerüknek biztosan volt két kivezetése, esetleg tüben végződve, azt ide szúrták, oda szúrták, és figyelték a mutatók rezzenését, meg a hangszóró sercenését.

El tud álmosodni éjfél tájban az ember, lehet, hogy ez is belejárt a műveletbe. Egyszer csak arra riad föl dermedtségéből a kisdud társaság, hogy megszólal a macska. Hajszá! Úgy, mint a rádió. De oroszul. Gavari! Maszkva! Itt Moszkva beszél!

Valahogy úgy záródott a műszerek-alkotta rezgőkör, hogy éppen az ottani adóra hangolódott rá. El tudtam képzelni azonnal, detektoros rádiót eszközálva kitanultam a rezgőkörök játékát.

Másnap reggel, amikor referálni mentek a professzorhoz, ezt is előadták. Valami olyasmit mondott a professzor, nem is tudta, hogy orosz macskával kísérleteznek. Vigyázzanak, egy szót se róla, senkinek, nehogy megüssék a bokájukat.

Hja, kérem, ha a káposztából a Kossuth-rádió szólal meg Solton, akkor a legtermészetesebb, hogy az éjféli macska oroszul jelentkezett.

A senki kutyája

Kivert kutyának kellene mondanom. Első pillantásra meglátszik rajta. Cikázik az utcán, akár a villám. Most tanulja a zebrán átkelés fifikáját, de a zöld és piros jelzést még nem ismeri. Mindenkihez odafut, és amikor legtöbbször ömlenek át a közfuttatón, velük tart, de csak félig veszi az egyenest. Közben valami elcsábította, oldalra lohol, és majdnem elcsapja az autót. Attól fogva oldalazva fut, hogy egyik szemével hátra is lásson. A legfontosabb ismertetője: idegen kutyának lába között a farka.

Találkoztam már vele a város közepén, hónapokkal ezelőtt írtam is róla, de most Fölsővárosban szedi a kanyarokat. Föl se tűnik neki, hogy ismernék egymást. Koromfekete, és okos. Neve, ha volt is, lekopott róla. Magamban Bogárnak hívom, csak arra vigyázok, meg ne hallja. Ha csak pisszentenek neki egyet, azonnal hűséget esküdne.

Új módra váltott, villamoson utazik. Jegy nélkül természetesen, bár még nem lépte át a korhatárt. A hátsó ajtón szállok föl, ott hever a padlón. Ahogy beütött az iskolaszékhely, megsokasodtak az utasok, mindenki azt hiszi, valakinek a valakije, és talán azt is hozzá gondolja, egészen jól nevelt. Egymás ölében ül két süldő, előtük hasal. Gondol egyet, előre furakodik az első ajtóig, a kismillió láb között valósággal evickél. Megállunk, nyílik az ajtó, sokan leszállnak, de ő csak kinéz. Most már sokan látják, se istene, se hazája, akár a sorsavert hajléktalan embernek. Visszatekergőzik a kocsik végére, a két kamaszlány elé megint lefekszik.

Emberi szégyent nem tanult. Majdnem elfelejtettem mondani, hogy kan a szerencsétlen. A városi finomkodók ilyen ki nem ejtenének a szájukon, fiúnak mondják, de én tudom, kutyakorral mérve jól benne van a férfikor nyarában. Finomabban kellene mondanom, mert olyan történik vele, amiről legfőljebb délutáni rádióműsorban szeret beszélgetni az egyik műsorvezető: nincsenek merevedési problémái. Fölül, és kibújik a teleszkópja. A két leánka hangosan fölvihog: nézd, mije van neki! Ez meg rájuk vakkant. Ingyen-mozi a villamos népének. Van egy kis kölök is itt, majdnem megveszik, úgy élvezi. De amikor mellette megy el, két kézzel kapaszkodik édesanyja szoknyájába.

Az egyetemisták seregestül szállnak le, odafut az ajtóhoz, de visszasompolyog választott helyére. Már azon töröm a fejemet, gond lesz vele a végállomáson, a delta-kitérő külön parancsa szerint ott mindenkinek le kell szállnia. A kutya nem foglaltatik benne betű szerint, de ha a masinista akarja kitessékelni, lehet, hogy rá is vakkant egyet, ő meg kihívja a gyepmestert. Majd magamhoz pisszentem a végén, gondoltam, de megelőzött. Legtöbbször a Cserepes soron szálltak le, velük tartott. Mindenkinek megbűzöli lent is a lábát, és látom, amikor legtöbbször futnak át az úton, ő is átoldalaz szerencsésen. Fától fáig rohan, sürgős dolga akad, mindnek a tövét megjelöli. Az orra vezeti, nem megy be a piacra. Talán a sütőde illata csábítja. Hátha kapna valamit belőle.

Fél évszázad - gyónásban

Vagy előbb, vagy utóbb, de ki szokott bújni a szög a zsákból. Aki betűben „vétkezik”, könyvben is látni szeretné. Növénytermesztők ismerik a talajerő-visszapótlás kötelezettségét. Szabad elvonatkoztatnom ezt a tételt mindenféle mezőgazdasági művelettől, és a szellemiekre is érvényesnek tekintenem? Amit a fölnövekvő ember kap okosodási tápanyagban, igyekszik visszajuttatni oda, ahonnan vétetett. A mélyből fölemelkedni tudó nemzedékre többszörösen is érvényes a tétel. Ezt teszi most Tamasi Mihály is. Amiket összeírogatott újságíróskodása idején, szociológiai töltéssel, most kötetbe foglalva igyekszik visszaadni olvasóinak.

Királyhegyesről, a Makó melletti kis faluból kapta a töltetet. A kérdés csak az, érdekel ez még valakit Királyhegyesen? Enyhíthetünk a dolgon, mert nem csupán szülőfaluja adta a löketeket, hanem a világ is, helyhez nem is köthetően. És akkor srófolhatunk megint egy kicsit a csavaron: a világot érdekli még? A megátalkodott irogató ember így is csak a kötelességet látja, és menti a menthetőt.

Van még egy szempont, aminek illik előjönnie mindenképpen. A hírlapi szenzáció három napig tart. Vagy addig se. Kismillió jó gondolat bölcsője - temetője is egyúttal. Az utókor leginkább hálátlanságáról ismerős a korosabb újságírók előtt, kemény tapasztalatok ezt sulykolják belénk, nem lehet tudni, előbogarássza-e valaki azokat a gondolatfoszlányokat, amelyeket mi még fontosnak tartottunk papirosra vetegetni. Inkább magunkra szeretjük vállalni ezt a föladatot is.

Miről is szól Tamasi Mihály legújabb kötete? A címe sokat elárul: A változó agrárvilág fél évszázada. Megrendülten olvashatjuk benne az egy híján ötven esztendő kegyetlenül kemény világának, ne finomkodjunk, meglehetősen szemellenzős lenyomatát. Korban pár évvel előttem jár a szerző, én már ritkán hittem el azt, amit az ő korosztályának kötelező volt nemcsak hinnie, de hirdetni is. Az eszme jegyében nem az volt az igaz, amit látott, az inkább, amit főntről annak mondtak. A csontokat ropogtató téesszervezésekről sokszor írt. Az előszóban már kénytelen beismerni, hogy a mezőgazdaság szövetkezetesítése sok emberi tragédiával járt, de akkor nem vehette észre, hogy a tragédiák egynémelyike a suszterpárttitkárok és botcsinálta elnökök számlájára írható. Hosszú évtizedek teltek el, amíg - Németh László gondolatát követve - az idegen példa hazai földön nemesedhet.

Elment ugyan beszélgetni a kívülmaradottakkal is, a kiszombori Laczi Jánossal is, és leírja például az akkor élenjáró négyzetes kukoricavetés leleményét is. Maszek földön a sorok között szépen megtermett a cukorrépa is, ahogy máshol a tök vagy a bab. Aki ma megnéz egy táblát, láthatja, olyan sűrű, ha betéved az aprócska kis kölök, riasztani kell keresésére két falut, nehogy benne vesszen. Sok minden megváltozott az ötven év alatt. Sokan vannak, akik hithű konoksággal ma is vallják, az volt az igazi, mások meg a rendszer sírásóját is meglátják. Majdnem ötven évvel vetett vissza bennünket az a tény, hogy az egyedül üdvös szövetkezés két lehetősége közül minket a rosszabbikba vertek bele. Vannak, akik előtt ma is vörös posztó a jó szövetkezet is.

Nincsen helyünk részletesen ismertetni. Végigvonul írásain Erdei Ferenc mozgalmi szentemberként tisztelt alakja. Nem lehet föladatunk mérlegre tenni, amiben használt, és összevetni elméletei ártalmaival, de talán vannak, vagy lesznek ilyen emberek is. Kedves Miska, köszönjük őszinte gyónásodat. (Bába Kiadó).

A folyondárnak nem!

Kertszomszédunk volt Gyula bácsi, Isten nyugosztalja szegényt. Múltjához a virtigli kertész-kedés is hozzá tartozott, és szakismereteiből bőven juttatott nekünk is. Mivel a mi kertünkben a gazok mellett jegyzetek, tárcák, novellák, színdarabok, regények, mindenféle hiábavaló könyvek is teremnek, két idevágó mondását idézném most. Az egyik: halálom előtt mindenkinek megbocsátok, de a folyondárnak nem! A másik: magyar ember előbb cselekszik, azután gondolkodik. Kajla fejemben egybekapcsolódik a kettő.

Egy hibát azonban ő is vétett. Kertjének előző tulajdonosa salakból olyan peronfélét rakott kerítése elé, vicceltem is vele eleget. Itt a kisvasút is megáll majd? Jött ő, a kertész, kiszedte a mihaszna salakot, és meggyfákat ültetett oda. Egy darabig teremtek a fák, aztán beléjük ütött a nyavalya, még mielőtt a monília divatba jött volna. Ezt csak azért mondom, hogy a kisvasútra tereljem a szót. A madzagvasútra.

Naponkénti használója voltam másfél esztendeig. Amikor meg akarták szüntetni, a legilletékesebbet kezdtem hergelni. Megszüntetni könnyű, csak határozat kell rá, de meghagyni üdvösebb. Akkor már leginkább úgy működött, hogy korán reggel indult egy óriáskígyó-szerelvény Pusztamérgekre is, Ásotthalomra is, és ugyanakkor elkezdett befelé mászni, állni, várni - állítólag ebből rövidült a MÁV -, és ugyanez a páros fordult vissza, amikor a nap lenyugodni készült. Azt ajánlottam, óránként induljon egy sínbusz innen is, onnan is, aztán, ha beválik, akár félóránként is lehet. Mert aki be akar jönni, vagy ki akar menni, nem biztos, hogy teljes napot szán rá.

Koncepció volt azonban a megszüntetésére - „meggyilkolásának” nevezte kedves kolléganőm, Csontos Magdolna -, el kellett tűnnie. Terjed a koncepció, kiirthatatlan, akár folyondár. Tartok tőle, hasonló bölcsesség beszél a gazdaságtalan szárnyvonalak körül is. És most jön Gyula bácsi második mondása: magyar ember előbb cselekszik, azután gondolkodik.

Könnyű nekem kiskerti folyondárok között tekergetnem a mondatokat, ide bizonyítékok kellenének. Azért kell megszüntetni, mert alig használja valaki. Amióta szerkesztőségünk kiköltözött a városból, kombinálni szoktam a biciklit a villamossal. Átszállok a tujára ott, ahol legközelebb hagyhatom a drótsamarat. Visszajövet megint megnyergelem, és tekerek a kertbe.

A villamos is síneken jár, és túlélte néhány koncepciót, most mégis azt találták ki, sűrítik inkább a járatokat. Az lett belőle - lássatok csudát, emberek! -, hogy útja nagyobbik részét tömve teszi meg. Rájött a hivatalosan leginkább hibbantnak, ütődöttnek tartott kétlábú egyed, akivel a közvállalkozóknak leginkább csak baja szokott lenni, hogy gyorsabban ér célhoz, ha elkap egyet.

Ha én lennék a vasút, nem éppen füstös mozdony képében, kombinálván a madzagvasúti nagy pofont a villamos üdvössé válásával, a halálra ítélt szárnyvonalaknál is meggondolnám még egyszer, és óránkénti motorokat indítanék. Kísértetiesen hasonlít ugyan a megoldás a kutya-harapást szűrivel szisztémához, de egy gyászos jóslatot talán segít elűzni. Addig-addig karsúsodik a MÁV, amíg úgy nem jár, mint Toldi lova a szeméten. Az utolsó majd nem az ajtót zárja be, hazaviszi a félkarú sorompót. Emlékezzünk rá, Gyula bácsi a kiköpött magyar folyondárnak nem bocsátott meg.

Csigolyáink, rigolyáink

Úgy adódott, hogy nem sokkal az emlékezetes pincelőtéri baleset után valódi tűzoltóval utazhattam át majdnem a fél országot. A volán a kenyere, tűzoltóautóra hitelesítve, de nem rakta ki a szirénáját. Amikor katona lett, mindjárt oda osztották be, és amikor elkezdték timsózni a hadsereget, egész egységüket átkeresztelték civil tűzoltóvá. Nem értem jött, nem is ellenem, kiállítási fényképeket szállított ide, és festményeket vissza. Én csak ráadása voltam.

Igyekeztem mindent megtudni tőle, de nem beszélem ki, mert nem tudhatom, mit nyilvánítottak szolgálati titokká. Majdnem egész úton arról cseverésztünk, mit tud az alagsori katasztrófáról. Azonnal szolgálati szemináriumai eszmefuttatásokat tartottak. Én mondom szemináriumnak, az a lényege, hogy szerencséjükre - és szerencsénkire is - nincsen mindig tüzeset náluk se. Olyankor vagy gyakorlatként hatolnak be különböző cégekhez, hogy minden mentési fondorlat furtonfurt a kisujjukban legyen, máskor pedig fejtágítókön vesznek részt. Rendre föl is mondott mindent, csillagos ötöst adtam volna neki.

Amivel én hozakodtam elő, senki nem nyilvánította tabuvá, annak a parányi sarokmorzsáját hozom elő most is. Egynehány öregátkosbéli kalahütyös főnökökfele rigolyamaradványa révén kellett három tűzoltónak jelentkeznie Szent Péternél. Csigolyáink meszesednek, rigolyáink növekednek, akár húsvéti locsolóversként is elmondhatnák anyósuk előtt a tüzekkel bajlódók. Aminek már akkor se lett volna szabad megesnie, törvényszerűen vezetett el a katasztrófaig. Hogy kedvtelési puffogatás céljából se kelljen kikecmeregniük Isten szabad ege alá, mert esetleg föltűnne, az egyik egyetem alagsorába duggatták be a löteret. Komoly előadások közben fölhallatszana durrantásuk, különös gonddal idiótáknak való gumiszoba-löteret alkottak. A gumi pedig addig szigetel csak, amíg tűz nem éri. Mások passziója miatt esett, ami megessett.

Egyetlen vizsgálat se hivatkozott rá azóta se, pedig egyszerűbb a pofonnál is. Ha már azt az egyetemi mélylőteret oda tette a kajla sors, ahol éppen most is van, miért nem vágtak a létező legközelebb vészkijáratot legalább? Nyilván azért, mert ahogy megdönthetetlennek vélték az akkori hatalom emberei az egész rendszert - furcsa módon minden hatalom örökéletűnek hiszi magát -, ugyanúgy arra se gondoltak, hogy menekülniük kell a célra tartó passziózóknak.

Megtudtam, vészhelyzeti vaksötétben úgy kell kúsznia a mentésre kárhoztatott tűzoltónak, hogy a bal lába mindig érintse a tömlőt. Mentek, másztak, egymás után sorban, amikor már senki nem volt benn, akkor is, és mivel az ókori labirintusnál is bonyolultabb volt a bejutás, kínjában a ménkühosszú tömlő is bélcsavarodást kapott. Azt hihették szegények, kötelességük utolsó pillanatág, hogy előbbre araszolnak, pedig csak körbejártak, mint a kerge birka. Amíg szusszal bírták.

Azt hiszem, minden katasztrófák lajstromában benne foglaltatik, hogy halmozódnak a tételek akkor is, ha semmi vizsgálobizottság ügyet se vet rájuk. Ha már adva van az útvesztő, és nincsen egyenesen kivezető vészkijárat, ahogy talán az oktan rókának is van ilyenje, megkunkorodik a vakvezetővé előléptetett tömlő is.

Mi azonban objektív okok miatt abbahagytuk utazásunkat. Szerencsésen megérkeztünk.

Böszme, buszma, szolidál

Tudom, vádak ellen sincsen orvosság. Most is lennének, akik meztelen talppal tüzes platnin táncoltatnának, és belekevernének a napi politika házicérnájába. Olyanok is, akik azért tennék ugyanezt, mert most se akarok belekeveredni. Kijelentem tehát, hogy megvan ugyan mindenről a véleményem, de meg is őrzöm magamnak. Ha tehetem. Ötven évvel ezelőtti nyelvészkedő hajlamom támadt föl csupán, amikor a mostani társadalmi tájfunok és szökőárak föl-fölcsaptak a pesti utcán.

Sokan fönnakadtak a negyed évvel korábban valahol elhangzott szón, és azt is szalonképtelennek érezték, akár - ki kell mondanom - a „kurva” országot, és azok is magukra vették a nyelvtisztító kámzsájukat, akik egyébként köztűzszóként használják a - még nehezebb leírnom - „bazzmeg”-et. Nehéz elhinnem, hogy pusztán nyelvpolylogatás célzattal rohamozták meg a televíziót. A „böszmeségeinket” hallva megint kétfelé osztódott az ország. (Legföljebb abban volt egyetértés az elmúlt tizenhat évre érte, hogy kezdi közelíteni a közvélekedést. Magam szeretem az öregátkos mellett a fiaátkosokat is emlegetni, jelezvén, hogy sok mindenben nem változott semmi, sőt, de ezért még nem tört és zúzott senki.) A dunántúliak idősebbje például - akik közé magam is tartozom - azonnal értette, mert tudta, az egy kicsit kalahütyös embert jelenti, akit fejben gyöngének, gyöngelméjűnek is mondanak, a többségében alföldinek viszont megakadt a torkán. Idősebbnek is, fiatalabbnak is.

Nyelvében él a nemzet. Tájnyelvében is - még. Lehet, hogy meglepetést okozok a másik felének is, ha leírom, itthon van ez a szó ezen a tájon is, csak egy kicsit megcsavarodva: buszma. Hogy az egyikből lett a másik, vagy a másiból az egyik, nem tudhatom. Az ötven évvel ezelőtti buzgalmam kellene hozzá, hogy kinyomozzam az esetleges ősalakot, de inkább rátestálom a mostani nyelvészekre.

Értelmező szótárunk egyik változatot se ismeri, számítógépeink is aláhúzzák pirossal mindegyiket. Helyesírási Tanácsadó Szótárunkból is hiányoznak. Az Új Magyar Tájszótár huszonnégy falut sorol föl a böszmére, ahol biztosan használták, és ezek között ott van szülőfalum is. Ennél jelesebb helyen ritkán említik nevét. Jelentése pedig: faragatlan, együgyű, félkegyelmű (személy).

És a buszma? Huszonnégyben az is biztosan ismerős. Mintha összebeszéltek volna: huszonnégy-huszonnégy Döntetlen. Köztük van Szeged is, Makó is, Vásárhely is, Szentés is, le, egészen Zentáig. Gondolom, leginkább itt is nyelvjárási szakdolgozatok szolgáltatták a példahelyeket. Máshol is ismerős. Buta, bárgyú, faragatlan, mamlasz, félénk, ügyefogyott, szótlan, kevés beszédű, nehézkes, ügyetlen mozgású emberre mondják. Van buszmó és buszmog változata is.

Más. A hirtelen jött mozgalmi hevület új szót is alkotott. Az egyik ifjú férfi a már-már szinte őshonosnak számító szolidaritás szavunkból alkotott ígét. Azt mondta, „szolidálunk” ezzel meg ezzel. Ha jól emlékszem, akkor még nem fűjték le az ösztöndíjak eltörléséért meghirdetett diáktüntetőt, de gyanítható, nem nyelvészeti vizsgára készült az illető.

Őszintén reméljük, hamarabb borul múlt időbe a mostani fölfordulás, minthogy újra elfakulnának az emberi természetből fakadó, társadalmi lelkületet is szépen festő szavaink. Böszmeségeink nehezen múlnak. Mindig másokra akarjuk kenni azokat.

A privát ohm-törvény

Három kemény tényező szoros összefüggésére alkották meg a zseniális Ohm tudós mester nevéhez kapcsolt áthághatatlan törvényt. A feszültséget, az áramerősséget és az ellenállást kapcsolták össze olyan megosztott háromszögbe, amelynek kottájára gyerekjáték kiszámítani bármelyik kettőből a harmadikat. Rázós tételnek is mondanám, aki nem veszi figyelembe, vagy rosszul számol, azt megrázza az áram. Vagy jól meg is csapja.

Alig-alig ismerték akkor még az elektromosság titkait, amikor a tézis létrejött, de nem tudok róla, hogy fölülvizsgálatát - revízióját - bárki is kezdeményezte volna. Lehet, hogy versbe is foglalták, ahogy a Pitagorasz-tétel is zenghető, a „kisangyalommal” fűszerezve, de nem biztos, hogy a memoriterek megmaradásának a törvénye úszott volna el bennem, ha nem jut ilyesmi eszembe. Arról sincsen tudomásom, hogy bármelyik kormány privatizálni akarta volna már.

Mit keres itt akkor a privát ohm-törvény? Van egy kedves ismerősöm, mindenféle elektromos encsömbencsömöket árul sarki kis boltjában. Látogatják is, ha nem is a szomszjas betyárok, Kecskemétre menvén a vásárba, de megtalálnak itt mindent, amire otthoni bútýkörészéseikhez szükségük van. Azt tapasztalta a kereskedővé lett elektromos szakzseni, magáncélokra átköltött ohm-törvénnyel is találkozik szinte napjában. Pedig hát, ha valaki tudja, ő aztán biztosan ismeri a következményeket: aki a törvényt megsérti, azt megrázza. Nem a törvény, hanem az áram.

Kajla eszem kerekai azonnal forogni kezdenek. Azt hiszem, az ellenállás birizgálta föl legjobban, mert szinte díszlépésben masírozott elő bennem a kívánság: nem lehetne megalkotni a társadalmi ohm-törvényt is? A politikai ellenzékét például? Mert az is ellenáll, bármikor. A jobbnak a bal, a balnak meg a jobb, amíg mindegyik hasra nem esik. Ez az alapképlet, de van közben közép is, sőt jobbközép és balközép is. Ha az egyik azt mondja, hogy fehér, még a végére se ér, már elhangzik a kontra: csak azért is fekete! Az egyik azt mondja, rohanunk a fejlődésbe, csak úgy dübörög, a másik rávágja, csúszunk bele a pócegdörbe, csak úgy sikamlik.

Most éppen ötfigurás a sakktáblánk - öt pártra szakadtunk, de vannak partvonalról bekiabáló kisebbek is -, valahogy ezt kellene csökkenteni háromra, hogy számolni lehessen vele. Az áramerősség és az ellenállás kombinációitól az utcán is függ a társadalmi feszültség. Ha viszont lényegesen csökkenne bármelyik is, elmaradnának a klasszikus utcakövek - mintha a palesztin utcakölkök közáporait tanulták volna el tisztesnek se mondható szurkolóink -, elfogynának a francia mintára folyóújtott autók, az utcatáblák befogadására kitett lábazatot kalapácsvetőként forgató agyonpitykézett suhanc is kimaradna a játékból, és a rendőri osztágnak se kellene kölcsönkérniük a focisták sípcsontvédőit, hogy lábukat el ne tördelje a nehéz kő.

Engem leginkább az aggaszt, hogy a legnagyobb ellenállók most is visszafelé akarnának lépni, pedig előre kellene, végre már! Hogy legyen vége már, ahogy költőnk is énekelte, és elkezdődjön valami. Vannak dolgok, amelyeket évszázadonként legfőljebb egyszer kínál a történelem, és mi sorra jól elcsavarjuk őket.

A virtuális patkószegek

Eszeveszettül modern akarok lenni, azért írom le a virtuális szót, pedig tudom, megállná a helyét a látszólagos is, a csak képzeletben lévő, meg a nem valódi is. Manapság térdig kopna a lába, aki igazi patkószeget keresne. Kiment a divatból a ló, leginkább virslivé válva, vele a patkó, avval meg a patkoló kovács, és a hozzá való szeg is. Ha viszont nincsen, akkor nem is szűrhatja ki a csotrogány járgányom gumiját. Pedig kiszúrta. Hat kilométeren át toltam a minap is, közben jutott eszembe néhány filozofikus gondolat. Az is, hogy „egy bölcs hajdan számaron utazott”, de az nem drótszamar volt.

Molnár Jóska, derék masinisztánk is eszembe jutott megint. Amikor vele kezdtem járni a határt, az utász lapátolta föl az út széléről a makadám-törmelékét az út közepére. Mindig megjegyezte: most szórja vissza a patkószeget.

Nekem azonban bicikli jutott. Az én kerekem is levegővel van fölpumpálva. Tessék csak belegondolni, ha lehet, az én eszemmel. Adva van a kerék, jelen esetben a hátsó. Legföljebb öt centit kérne kölcsön az útból, és mellette sok száz kilométeren soha nem járok. Hogyan lehet az, hogy a virtuális patkószeg éppen ebben az öt centiben rejtezik?

Lehet azonban valóságos üvegcserép is, nem muszáj látszólagos patkószeget kárhoztatnunk. Annyi hibbantfejú üvegtörő járja a világot, szakmában szórja a biciklik elé. Összes ragasztó kellékem otthon tartom, tolnom kell tehát. Egyszer ugyan megkísértem a lehetetlent, száz lökettel fölpumpálom, érzem is, olyan kemény, jól telelakta magát, de száz métert ha megyek rajta, már ülepem számlálja az aszfalt minden bötünétét. Na, ettől most megszabadulok, a gyaloglás akkor se ráz, ha karon fogom hűtlen társamat.

Valószínűség-számítók kellenének ide, hogy megmondják, mennyi az esélye ennek a telitalálatnak, de azt hiszem, nagyobb a lottó ötös megütésének. Kezdek közeledni az új hídhöz, és könnyű visszaidézni azokat a szép időket, akár a tegnapit is, amikor még vidáman föltekertem rá. Most meg gyalog kutyaagolok fölfelé.

Termetes fölhasználója vagyok minden foltnak és ragasztónak, az esélyegyenlőség farba rúgása árán is, nem először jut eszembe boldog gyerekkorom. Közvetlenül a háború multával mindjárt, haza vezetett apánk egy gyerekbiciklit. Akkora lehetett, mint most a libakergető kempingkerékpár, de a nyeregmagasítók akkor még nem voltak fölhalálva. Méretem révén egyedüli használója lehettem. Két kereke ugyan más-más felekezetre járt, de abban megegyeztek, hogy mindkettőn tömör volt a gumi. Mehettem árkon-bokron, tüskén és üvegen, meg se kottyant neki.

Kismilliószor eszembe jutott már, érdemes lenne újra fölfödözni a tömört. Akkor még kimondottan rossz utak voltak, a háború is megliggatta őket, időnként dobált is az ülésben, de azóta létezik már annyi rugóval ellátott haszonjármű, ha rajtam múlna, én megpróbálnám. Akár berepülő pilótája is lennék, térítés nélkül is. Ha sorozatban mondanának csődöt a pum-pagyarak, akkor is megkockáztatnám.

Aki már gyalogolni se szeret, az tud elrágódni utcahosszat ekkora bolondságokon.

Szent az emlékezet

Kezddhetem magammal? Szépemlékű Kulcsár Zsuzsannánál vizsgáztam annakidején. Ahogy kihúztam a tételemet, azonnal kitisztult a fejem. Az égadta világon semmi nem maradt benne. Föl is ajánlottam neki az elképzelhető legnagyobb szégyent, visszaadnám a tételt. Jóságosan kérdezte: miért? Mert semmit nem tudok róla. Megkeményedett a hangja: ezt magától senki nem kérdezte. Üljön le, és dolgozza ki! Lépésről lépésre eszembe jutogatott minden, boldog kézszerítással köszöntünk el egymástól.

Gyerekként még olvastam, hogy a római császárnak külön embere volt, aki az emlékezet mestere címet viselte. Hogy valóban volt-e, vagy csak kitalálták, nem tudom, de olyan akartam lenni magam is. Negyedéves szigorlatunkon azonban megint majdnem történt velem baleset. Három deli angol író szerepelt egy tételen, de én kiejteni se tudtam a nevüket. Nincsen az a vizsgázói fifika, ami ilyen esetben segíteni tudna, vissza is adtam Nacsády tanár úrnak. Persze, maguk akkor hospitáltak, és a jegyzet se foglalkozik velük, húzzon másikat. Húztam, Reymont Parasztokját. A bökkenő csak az volt, hogy akkor még nem olvastam - mégis jelest kaptam. Harmadéves korunkban beszélt róla a Tanár Úr, és én csak azt tudtam elmondani közel két év múltán is, amit tőle hallottam. Minden tanár jó néven veszi, ha saját szavait hallja vissza, ezért kaptam a jelest. Hazatérve azonnal előkaptam a regényt, és meglepődve tapasztaltam, Reymont is hallgatta ugyanazt az előadást. Hajszálla az volt benne.

Oka van annak, hogy előhozakodom ezekkel, de még meg kell toldanom. Fejből tudtam szinte valamennyi szegedi telefonszámát, amíg azok négyjegyűek voltak. Történelmi beütések véltem, az évszámok is négyjegyűek. Azonnal kipotyogott néhány küllő eszem kerekéből, ahogy áttért a posta az ötjegyűekre. Ja, a zölddió nem viselte el az ötjegyűt.

Jóval később történt, Bába Jánost gyóntattam a Bába-dűlőben, Sziromszéket keresve. A koalíciós nagy időkben őt küldte el pártja Bajára, meghallgatni Rákosi Mátyás beszédét. Zsenánt lett volna főnökének oda mennie, de tudta, a János mindent megjegyyez. Föl is mondta itthon a szónoklatot szóról szóra. És most ugrik a majom a vízbe. Tegnap az egyik falu kisbírójáról hallottam.

Kétszázötven kilométert kerekedett valaki kedveséhez. Ebből tudni lehet, hogy ez se ma történt. A kisbíró se mai teremtmény. A lényeg az, a találkaidőre még várnia kellett, hősünk kiült a terecske padjára. Jön ám egyszer a kisbíró, és jól megveregeti a dobját. Kitűnő volt a ritmusérzéke, ezt azonnal megállapíthatta, de istenigazából akkor kezdett ámuldozni, amikor hátrатette két karját, kezében a dobverővel, peckesen kidüllesztette a mellét, és elmondta a ménkühosszú hirdetményt. Papiros nélkül.

Sokan állták körül a kisbíró. Meg is kérdezte az egyik hallgató: hogyan képes ilyen hosszú hirdetményt fejből kidobolni? Egyszerű az kérem. Odabenn fölolvassák neki. Legalább a biztonság kedvéért venné elő a papirost! Ugyan kérem, nem menne vele semmire. Se írni, se olvasni nem tud.

Ja, így könnyű! Néha az az érzésünk támad, egynémely politikai szóvivő hajszálla úgy ismétli a papagájszöveget, ahogy fölolvasták neki.

Öt centi lucskok

Mostanában adódott először, hogy esőben vártam a buszok és villamosok egyesített megállójában, a Centrum Áruház előtt. Szívesebben írnám a régi nevét, a Tisza Áruházat, mert az kiköpött magyar, és szegedi, de hamar beleütött a modernizálás láza. Az idegen kitúrta a magyart és szegedit! Később meg úgy járt, mint az a főnök, aki sorra rugdalta ki munkatársait, amíg végül lapátra került maga is. Skála lett belőle, de buszok és villamosok bemondói megmaradtak a Centrumnál. Ami, ugye, nem azonos a cent rummal.

Sokan vártunk akkor. Jöttek-mentek a járgányok, a rejtvényt a gumikeréken rohanó alvázmozgás adta föl. Úgy fölcsapták a kerekek a vizet, aki a korlát mellett állt, az is kapkodta a lábát, mintha táncot járna. Amelyik erre ment, erre csapta, amelyik arra, az amoda. Jutott belőle a fölvészra is. Lehattunk ötvenen is egyik-egyik oldalon, de a legnagyobbat én ugrottam. Próbaútnál volt új pantallóm, védtem volna, ha védhettem volna. A sík vízben sík latyak lett.

Nem a felelőst, csak az okot kerestem, ahogy elhúzott az első járat. Rá is találtam a gondos tervezés nagyszerű jegyeire: szépen, sorban, centire kimérve sorakoznak a hosszú járdaszigeten a csapadékvíz elvezetésére szolgáló csatornácskák. Nagy esőben gyanúsán kicsinek tűntek ugyan, de ennyi víznek nem lett volna szabad összegyűlnie. Aztán jött az én buszom, az is táncra kapatott, dehogyan vártam tovább.

Egy benyomás nem benyomás, fontos dologban fontos a pontos diagnózis. Másnapra elapadtak az egek csatornái, és amíg a kifelé menő villamosra vártam, mind a két járdát végig sétáltam. Mind a két oldalon minden lefolyó megvolt. Kívülről is számolgattam, a folytatásuk is stimmelt. Derék Svéda bácsi jutott eszembe most is. Petró van, kompresszió van, szikra van, a rosseb egye meg, mégse megy! - vakarta a füle tövét a böhömnagy motor előtt. Lefolyó van, a rosseb egye meg, lefolyás meg nincsen.

A munkaidőmből kitellett, addig-addig kóvályogtam, amíg az új híd levezetői is meg nem képződtek gyatra fejemben. Mekkora pénzekbe került oda tervezni, ahová végül lerakták őket, aztán egyediségük révén legyártatni valamennyit, oda szállítani, precíz munkával beépíteni - és végül gazdátlanul hagyni, hogy a por eltömje valamennyit. Aratás után ott csírázik ki a búza, kukoricatörés után meg a tengeri. Kombájnt oda terelni botorság lenne pótaratásra, csak alkalmanként kellene piszkálgatni valami hegyes vassal. Arra már nincsen pénzünk, pedig nyugdíjas is, munkanélküli is lenne rá bőven, ellenben ha a járdán tekerem a biciklit, akkor is fölcsapják az autókerekek a mocskos áradatot. Anyaszomorító gyalogos is megkapja ugyanezt a jutalmat. Hajszálra ez történik itt is, de egy kicsit másként.

Ősz van, sárgulnak a levelek, és néha-néha már hullogatnak is. Jön az eső, fölkapja, ami már lenn van, és hová vinné máshová, mint a lefolyóba. A gondos alaposság azonban szűrőhálót rakatott mindegyik elé. Nehogy eltömje az avar. Másnap még láthattam, körülbelül öt centi magasan odatapadt mindegyikhez a falevél, öt centi magas víz állt tehát tegnap a koedukált pályán. Mi mást tehetne a szerencsétlen kerék, ha egyszer kergeti a másik? Fölcsapja.

Mi meg le vagyunk csak csapva.

Utolsó figyelmeztetés - utolsó következtetés

Senki ne olvassa ki soraimból, hogy akármilyen hősi pózban akarnék tetszelegni. Ötven esztendeje hangoztatom, hol csak magamban, egyszer-egyszer főnnhangon is, hogy mindenkinek megvan a maga ötvenhatja. Annak is, akinek egyáltalán nem is volt. Vagy nem olyan volt. Amikor már büszkélkedni is lehetett vele, nemcsak takargatni, akkor derült ki, több volt a mondvacsinált ellenálló, mint azelőtt partizán. És számuk rendre szaporodik.

Mostanában megint sokan vannak. Ránk hivatkoznak, velünk takaróznak azok is, akik csak rombolni tudnak. Akiknek csak a balhé kell. Szoktam mondani, ha tudtam volna akkor, hogy ez is lehet belőle, ki se mentem volna az utcára. Mi javítani akartunk, és semmit nem rombolni.

A korszellem szerint hangosan el kellene ítélnem azt a három embert is, aki ötvenhét tavaszán a bizottságot képezte. Határozatuk ugyan - *megrovás, utolsó figyelmeztetéssel* - egész életemre súlyos teherként borult, de nem tudhatom, mi mást hozhattak volna? Egyik vizsgán tanárunk hosszas nyúztatás után ezekkel a szavakkal teremtett le: azt hittem, végre lesz egy munkás jelesem, de csak négyest tudok adni. Azt hittem, a kirúgás perceit élem. Ha ki volt adva, milyennek kellene lenniük az érdemjegyeknek származás szerint, minősítette a fegyelmi bizottságot is a maga határozata. Produkálniuk kellett, akár a színésznek a színpadon.

Megkaptam a meghívót a fegyelmi meghallgatásomra. A dékáni iroda mellett volt a káderes szobája, a „szentháromság” főembere tehát a káderes volt. Ő ült középen, de alig szólt valamit is. Bár soha nem mentem bandázni vele a Tóthhoz, zsoldfizetés napján (az ösztöndíjat neveztük katonaságunk után zsoldnak), ahogy közölünk sokan megtették, azt hiszem, sok rosszat nem akart. Évfolyamtársam ült az egyik oldalán, és hallgatott ő is. Szólhatott is volna, mert az első napi tüntetésből haza zavartatván, ott voltam a szobájában, amikor megkérdezték - megkérdeztük - tőle, miért nem jött velünk. „*Mert én szeretem Rákosi elvtársat*”. Na, akkor csókold meg, ahol a leggömbölyűbb, mondtam én, és ezt nem a fejére értettem. Ott volt azonban, a jobbján, az a tanársegéd is, aki ugyan szenzációs előadásokat tartott, de hatás-vadászata mindig ellenszenves volt. Snájdig férfi volt egyébként, lányaink buktak rá. Alkati kérdés az ellenszenv, ettől még lehetett volna talpig becsületes is, de éppen ittléte bizonyította, nem volt becsületes. Ő is fogta a hatalmas vörös csillagot, amikor az ég zengett, egészen a Tisza-hídig, és segített folyóba dobni. Erősen furcsának találtam, hogy most meg ott ül. Később, valami plágiumpörbe keveredvén eltávolították az egyetemről, és amikor a személyi igazolványt behozták, vándorfotósként járta a tanyákat. Tudhatta, aki kapott ilyet, ehhez aztán semmit nem kellett tudni, csak megnyomni a gombot. Később Pestre költözött. Hogy el ne nyelje egészen a város, időnként föltünetezett pszichológusi szakemberként hol a rádióban, hol a televízióban, de én mindig elcsavartam a készüléket.

Bementem tehát, ahogy akármelyik vizsgára szoktunk bemenni, és hellyel kínált a káderes a kerek asztalnál. Abban nem vagyok biztos, kitelt-e az öt perc, de akkor úgy tűnt, legalább annyi ideig egy kumma szó nem sok, annyi se hangzott el. Rabvallató szemeit viszont rám vetette a tanársegéd. Ez lenne a pszichológiai ráhatás? Elbizonytalanítani a delikvenst? Renitens voltam ebben is, inkább megkeményített. Néztem eleget farkasszemet gyerekkoromban, ha te bírod, én is bírom. Sajnos, egyikünk se nevette el magát közben. Összes ellenszenvét latba vetve kérdezte meg végül:

- Mit csinált uraságod október 23-án, este?

- Tüntettem.

- Igeen?

- Igen.
- És 24-én?
- Akkor is tüntettem.
- Igeeeeen?
- Igen.

El kellett mondanom az első nap útvonalát is, a másodikét is, meg mindegyikét, ahol részt vehettem. Erősen tudakolta, mikor hangzott el először a *Ruszkik, haza!* fölkiáltás. Nagyjából meg tudtam mondani, de hogy ki volt a szülőanyja, arra csak ilyesmit tudtam felelni: *föltehetően a történelem*. És bátor megfutamodásunkról is szót ejtettem a Kendergyár kapujából, amikor Szeged egyetlen tűzoltó-autójából kezdtek ránk löni a vizet, és puskáját is eldurantotta a részeg katona. Meg arról is, hogy valakik utánunk jöttek a Juhász Gyula Kollégiumba, és el is sütötték pisztolyukat. (Volt, aki ebből is a maga koronáját szidolozta, mondván, hogy két lába között ment bele a golyó a flaszterba, mások szerint viszont a fejük mellett fúródott a mennyezetbe. Kiderült, ott se voltak. Nem voltam ott én se, akkor már Rákosi elvtárs leggömbölyűbb felét emlegettem az előtt, aki most balról ült.)

Kíváncsi volt deréknak nem mondható tanársegédünk arra is, mit mondtam első fölszólalásomon a Maximumban. Friss volt még az emlékezetem, azt hiszem, elég pontosan elmondtam. Azzal kezdtem, hogy az újságnak kötelessége megírnia a szintiszta igazságot. Nem csak úgy, ahogy igaz, hanem mindent, ami igaz. Ennek is köszönhetem, hogy a lap másnapi tudósításában tudtommal nem szerepeltem. (Újságíróskodásom hajnalán, 1969. október 4-én Öttömösön Veres Pétert hallgathattam. Többször „kiszólt” beszédéből: *Idefigyelj, te újságíró!* És hajszalra ezt mondta ő is. Már dedikálásra vihettem kezei közé a könyvemet, mondtam is neki, én ezért már fegyelmet kaptam ötvenhatban. *Legyél majd büszke rá, ha már lehetsz* - ez volt a válasza. Ezt is beletettem másnapi tudósításomba, ezt is kihúzta az éber Aszaló elvtárs.)

Bonyolult dolog volt mondanivalóm folytatása is. A MEFESZ alakuló ülése volt éppen, és több fölszólaló kárhoztatta a munkásokat is, meg a parasztokat is, mondván, ők rontottak el mindent. Én meg azt mondtam, ha most hazamennék, joggal tennének szemrehányást rokonaim közül azok is, akik munkásként keresik kenyerüket, meg azok is, akik mások cselédjéből emelkedtek paraszti sorba. Kimondtam viszont, azért van szükség az új szervezetre, mert a DISZ rácsinált a kalapács nyelére. Nem képviseli az egyetemi hallgatóságot, csak élni akar belőle. Nem jutott eszembe, pedig akkor már ismertem Gárdonyi ide is vágó sorait: *Nem a nyájnak élsz te, csupán a gyapjának*. A meghallgatáson viszont eszembe jutott, és el is mondtam.

Ennyi volt a bűnöm, ezért kaptam utolsó figyelmeztetést. (Néhány nap múlva megint fölszólaltam. Azt kifogásoltam, miért kell nekünk Gyakov-Nyikolszkij emészthetetlen tankönyvéből tanulnunk az ókori világ történelmét, amikor *Szádeczky-Kardoss Samu* kitűnő előadásából is lehetne jegyzet.) Sok-sok évvel később a **Szeged** című folyóiratban olvashattam a levéltáros *Farkas Csaba* közlésében első fölszólalásom jegyzőkönyvi kivonatát. Gyalázatosnak találtam. Azon túl, hogy már a címben is „állatvédelmi” szerepelt az *államvédelmi* helyett, és ez Csaba szerint nem a folyóirat elírása volt, meg kellett állapítanom, ha én úgy beszéltem volna, ahogy az le van írva, be se kerülhettem volna a bölcsészkarra. Az a benyomásom támadt, egyik mondatomnak az elejéhez azonnal hozzá kapcsolta a jegyzetelő második mondatom közepét, és befejezte a harmadik végével. Ha keresztre feszítettek volna, akkor se tudtam volna ekkora zaggyvaságot összehordani.

Persze, akkor még nem tudhattam, ez a jegyzőkönyv ott lehetett a mindenre kíváncsi tanársegéd előtt is, ahogy a koncepciók pörökben ott volt az előre megírt ítélet. És erre a legenyhébb büntetés a *megrovás, utolsó figyelmeztetéssel*. Holtig tartó következményeivel.

Ide megint ide kell szűrnöm két aprócska gondolatot. Amikor már tanárként házaltam akár nevelőotthoni állásért is, az egyik meghallgatáson az ottani káderes is megkérdezte: *mit csináltál ötvenhatban?* Neki is elmondtam. Olyan fényes eleganciával kísért ki azonnal az ajtóig, tanársegédünk párja lehetett volna. Hasonlított hozzá. Középiskolai tanárnak készültem, másfél évig általános iskolában taníthattam, aztán örökre eltérültem a katedrától.

A másik. Akkor a dékán a nyelvészeti tanszék vezetője volt, és én nála írtam szakdolgozatot. Kitűnő volt a kapcsolatunk tehát. A folyosón összefutva mondta: *vonja le belőle a szükséges következtetéseket*. Amikor születésének kilencvenedik évfordulóján fölköszöntöttük, akkor is emlékezett rá. Ő hozta elő. Mondtam neki, azonnal, ott mindjárt le is vontam egy életre: *főnök soha, sehol nem leszek*. Nehogy velem írássák alá mások történelmi förtelmeit.

Emeltszintű szívatás

Nem adnám egy vak lóért, ha tudnám, miért nevezik az elsőéves egyetemistát gólyának. Újabban annyit tesz, mint katonáéknál a kopasz. Hogy a kettőnek semmi köze nincs egymáshoz? Gondolom, a fürgébb észjárásúak rájöttek már.

Mi is gólyák voltunk egy évig, pedig az is régen volt. Fél évszázad is elzúgott, nem fölöttünk, de rajtunk. Kosztolányi korábról említi már. Mikszáth erre is rátesz egy lapáttal. Eleget ült a Tisztelt Házban, tudhatta, az újdonsült képviselő is gólya volt.

Minden egyetemi városban kedves alkalom a gólyabál. Nemcsak a gólyák ismerkedtek egymással, a fölsőbb évesek is méregették az új termést. Istenem, de sok házasság is kerekedett ebből!

Úgy látszik, más lett a módi. Gólyatáborokat is szerveznek például. Azt hiszem, mozgalmi eredete volt, akár beetetésnek is mondhatnám: mielőtt megmelegednének, kovácsolódjanak közösséggé, és lépjenek be az ifjúsági szervezetbe. KISZ-főnökök is itt próbálták ki szervezői szárnyaikat. Sajnos, neveket is tudnék mondani. A mozgalmi háttér, Istennek legyen hála, jól lekopott már, a beetetés azonban beavatás változatban megmaradt. Eleget hallottam, a vénebek az „új hús” reményében hány aljasságra voltak képesek. Jött a szerencsétlen elsőéves gólyaleány, és azt hitte, akkor lesz igazi egyetemi polgár, ha a leghangosabban káráló igénye szerint adja föl egyéniségét. És mi történik mostanában? Jön most is a szépséges szép egyetemista, mondjuk emeltszintű érettségivel, és emeltszintű beavatásban van része. Megetetik ehetatlennel, megitatják ihatatlannal. Egyéb elhajlásokról most ne beszéljünk. Miért is? Mert ő a kisebb, a többi meg a nagyobb.

Azért írtam szívatást a címben, mert a seregben ez volt divatban. Mielőtt kimúlt volna az árnyékvilágból a sorkatonaság, a mi újságunk is rajkötélként írogatta a nagyobb-nál nagyobb disznóságokat. Rákapcsolt a bíróság is, úgy hadra vágta egyik-másik delikvensünket, előbb ütött be a leszerelés, mint letelt volna némelyiknek a büntetése. Az itt fölhalmozódott „szellemi tőkének” azonban valahol kamatoznia kell. Szűz terület az egyetem első évfolyama, szuronyt szegezz!

Most jut eszembe, középiskolás kollégiumi vén szamarak is megtáncoltatták a kisebbeket éjeknek évadján, a legaljasabb szisztémával. Add tovább, mert számár maradsz! Folytatódik a kegyetlen játék lefelé is. Ahogy a búcsúzó ballagás is divat lett már az óvodákban meg az általános iskolában is, hasonlóképpen terjed ez a járvány is. Kiből lennének az eljövendő politikai diktátorok, ha nem gyakorolnának eleven terepen?

Az örök világosság?

Hirtelen azt se tudnám megmondani, a vakablak volt hamarabb, vagy a fából készült falitéka. Talán mégis a beépített változat, a vakablak. Azokat akarom rávezetni, akik ilyet még nem láthattak, és el se tudják képzelni. A panelépítész hűzhatta el végérvényesen a nótáját, a vékonyka betonfalba ilyet már nem lehetett belesuvasztani.

Bocsánat, de nem is erről van szó. A szólás így hangzik: *Világos, mint a vakablak*. Az ablak, ugye, arra való, hogy világítson, a vakablak viszont arra, hogy ne világítson. Világít belőle a nyelvi lelemény.

A „világos” szó előzőnlésére akarom föl hívni az igen tisztelt olvasónk figyelmét. Most, amikor politikuséknál a legnagyobb a káosz, hitre, nemre és pártállásra való tekintet nélkül, ezt hallani legtöbbször. Mikrofon előtt mindenképpen. Szajkózzák. Kimondja először a nagyfőnök, és neki akkor is világos minden, ha holnap az ellenkezője lesz világos. Ott van mellette a másik állvány is, megrakva mikrofonnal, ott meg kedves árnyéka, a szatelitpárt főnöke mondja, szintúgy saját leleményként. És másnap ő is az ellenkezőjén világosodik meg. Vagy föl? Mondom, nemre, vallásra, pártállásra tekintet nélkül. Világosan megmondta az államelnök. Másnap még világosabban mondja, csak rosszul értelmezték. A másik oldal meg az alkotmány világosságát hajtja.

Egyszázbélű együgyűként már-már azt hiszem, az örök világosság is nekünk fényeskedik.

Elöttem az is világos, nagy népgyűlések biztosan voltak az ántivilágban is. Anonymus fífikája csalta bele köztudatunkba a pusztaszerit például. Savonarola is több tízezrek előtt prédikálta, hogy térjete meg, emberek! Meg is sütötték a máglyán. Vita van azon is, hogy a parlamentben vitázzunk, vagy az előtte lévő téren. A történelmi regék szerint Mátyást se benn, hanem a Duna jegén választották meg királynak, mégis a legegészségesebb igazságosság ragadt nevéhez. Aztán jött Hitler, meg a Dzsugasvili. Táborokkal, krematóriummal, gulággal, szívinfarktussal, és másfajta megvilágosítókkal felszerelve. Csak a történelmi folyamatosság kedvéért mondom, apró gyerekként hallhattam, tőlünk 15 kilométernyire Rákosi beszél majd. Földindulásként áradt oda a tömeg. Arra már nem emlékszem, hogy valamivel előtte, vagy egy arasszal utána Mindszentyt várta hasonló lelkesültség. Mi lett belőle? Az egyik lecsukatta a másikat. Politikai csaták voltak ezek is, a tapsolós parlamenten kívül.

Amikor ezeket a sorokat írogatom, naponta világosodik, mint a vakablak, éppen mit akar az egyik párt, és mit a másik. Először úgy volt, hogy egyesek nem mennek be a Kossuth tér impozáns épületébe. Kinn tartják meg nagygyűlésüket, ha nem is a Duna jegén, aztán fölsőbb sugallatra mégis azt mondták, bemennek, de utána kinn is maradnak. Hun ki, hun be.

De nagyon biztattak nemrég, megtalálták az orvosságot a képviselők parlamentkerületésére. Blokkoló órát talán nem szerelnék föl az ülésterem függőnyei mögé, mert még össze találná tévesztetni valaki a közönséges munkahellyel, vagy egyik-másik iskolával, villámgyors katalógusnak ott van a szavazatszámoló gép. Aki nem ül benn a padban, arra a napra nem kap fizut. Ször szaladt volna a szitába? Talán ide kellene rendszeresíteni valamelyik szeretetszolgálatunkat is, hogy jótékony célra begyűjtse a hiányzók bérét.

Csikkmező a megállóban

Messziről kezdem ezt is, és a tőlem telhető legnagyobb lelkesültséggel. Szerencsés pillanata életemnek, hogy szemtől-szemben láthattam a gyevi őstehetséget, Süli Andrást. Lejjebb is kell ereszkednem egy-két oktávval mindjárt. Sajnos, akkor már nem algyői volt, hanem szegedi, és kivételes festőiségét belepte a favágás, szénbehordás, mindenféle alkalmi aljamunka pora. Annyira lelkesedett valamikor a művészetért, hogy a Művésznőnek vélt veretes giccsfestő alázatos cselédje lett. Kamra kövén hált, és csikkel szedte tele agyonnyútt vászonköpenyének zsebeit. A Kálvária téri villamosmegállóban csipegette össze. Operatőrként nyomtam a film-fölvevő gombját, amikor találkoztam vele. A városi hajléktalanok prototípusát látom benne.

Erősen megütközöm azóta is, ha villamosra vagy autóbuszra kell várnom, és mindig eszembe jut András bácsi. Költőnk guanónak nevezte a külvárosi kormot, hadd mondjam én a csikkmezőt annak. Olyan, mintha a fölötté fákön éjszakázó madarak potyogtatnák rendre tele.

Várja a járgányt a bagós atyafi, és ideges kezd lenni. Nem bántanám fél szóval se, engem is elfog a sík ideg, ha öt percet kell is eltöltenem várakozással, de én inkább ide-oda járkálok addig, vagy nekilódulok, és gyalog megyek Felsővárosból Alsóvárosba. Akinek olyan fekete lehet már a tüdeje a füsttől és koromtól - innen ugrott be a guanó -, mint a pokolbéli ördög, előkapja a cigarettáját, meggyújtja, és alig szippant kettőt, máris eldobja, amikor mégis begördül valamelyik.

Villamosból nézve vettem észre, hogy ebben is különbözik a magyar virtus a külfölditől. Először csak föltűnt, azóta kimondottan figyelem. Fiúk, lányok, asszonyok és férfiak, virágjukat füstbe veszejtő anyókák, és szikár apókák kórusban szívják, és füstölögve dobják el. Annyi idejük sincsen már, hogy rálépve eloltsák. Egy slukkal lennének szegényebbek, ha erre rendezkednének be. Nem baj, ha a csikkzedőknek is marad.

Korszakos fölfedezésem azonban, hogy a németek ezt is másként csinálják. Talán valamelyik főiskolai karunk előtt kapaszkodnak föl, éppen kifelé növegetve a klasszikus kamaszkorból. Erős hangoskodással hozzák a világ tudomására, hogy ők nem otthon vannak, hanem nálunk. A jólneveltséget mintha otthon hagyták volna. Ők is idegesek lehetnek, mert füstöl a cigi az orruk alatt, de nem dobják el két szippantás után se, hanem kidörgölik belőle a parazsat, és fölhozzák a tujára. Van olyan kölk, amelyik a fülére teszi, mint a régi hentes a tintaceruzát, a többi inkább a körme között tartja. És újra meggyújtja, amikor leszáll.

A kiköpött magyar bagózó minden áremelkedésnél vízbe fojtaná az államot, mert anyagi oldalról akarja korlátozni füstölési jogaiban, de szemrebbenés nélkül szórja tele a flasztert, a sokkal jobban megfizetett németen azonban erőt vesz a takarékoság. Azt se veszi észre, hogy az állam olyan nagyon nem leszoktatni akarja az áremeléssel, inkább dohányjövedékét csavarja mindig följebb, kismillió veszedelmes betegség árán is.

Szegény, összetöpörödött András bácsi, bocsásd meg, hogy veled is előhozakodtam! Mostani sorstársaid így se maradnak napi betévő csikk nélkül.

Vadász, puskavégre kapva

Tessék a körmömre ütni, megint magammal kezdem. Ha azt mondom, nem szeretem a puskát, nem az igazat mondom. Valamikor nagyon szerettem. Nem azt, amelyik durran, csak azt, amelyik suttyan. Bátyámnak volt, valamikor nagyon régen, egy légpuskája, azon tanultam célozni magam is. Eljutottam odáig, a gyufaszálat is eltaláltam a kút kávéján. Szegény családban

drága a gyufa, ellődözni halálos vétek, rájöttünk, a szalmaszál is megteszi. És verebekre is ráfogtam. Jött velem a macskánk, mint nagy vadászokkal az eb, és nem győzte kapkodni a lepotyogó madarat.

Katonáéknál átfordult bennem a vonzalom. Zsebre tett kézzel, füttyürészve elmentem volna akár a Csendes óceánig, de amikor puskát adtak a markomba, elkezdtem félni. Amikor golyót is adtak hozzá, még jobban. (Vérbeli katona bácsik, ne kárhoztassatok, tudom én, hogy nem golyó annak a hivatalos neve, de hagyjátok rám.) Sikerült is elérnem, hogy az első lövészetem egy se talált bele az emberalakú furnér alsó széle középebe.

Verebeken kívül más állatra se lőttem. Vadakra se. Nem is lehetek vitapartnere senkinek. Be kell ismernem, a vadászat akkor se kedves előttem, ha a természet egyensúlyát fönntartó ideológiát is hozzá kapcsolják. Most pedig kimondottam bánt, hogy vadászt lő a vadász.

Amikor engem fogott vallatóra az ezredügyeletes tiszt, azt mondtam, véletlenül mind mellé ment. Kioktatott, hogy a hadseregben nincsen véletlen. Azt kellett volna mondanom, értettem, de vitába szálltam vele, mondván, hogy most vizsgáztam marxizmusból, és tételelem éppen a „véletlen és törvényszerűség” volt, akár most is elmondhatom, de ebből az lett, hogy fegyveres őrt rendelt mellém tüstént. Ha csak a puska révén van is rokonságban a vadászat a sereggel, akkor el kellene ismernem, hogy véletlen itt se lehet. Akkor hát mi van?

Mi is történik akkor, amikor puskvégre kapja egyik vadász a másik vadászt? A fegyver egyik végét eddig is ismertem, a másikat csak a kisöcséről, a pisztolyról volt alkalmam megtapasztalni. Fél óráig böködték a bordáim közé idegen részeg katonák. Ismeretlenül fél szóval se merném szándékossággal vádolni egyik lelövőt se, a harctéri idegességet kéne talán átkonvertálnom ide, de ez is nehezemre esik. Az lehet talán a legnagyobb baj, és minden katasztrófa ebből ered, hogy sötét éjjel is szokott lenni, és akkor is vadásznak némelyek. Sötétben minden tehén fekete, minden ember lehet akár vaddisznó is. Elszalasztani? Durr bele!

Az a legnagyobb baj, persze, hogy van bokor is az erdei út mellett, meg kukoricás is van, ahol van, és az a marha vaddisznó itt is, ott is előfordulhat. Leguggolt az egyik asszony pár hónappal ezelőtt, a bokorban, meglőtték. Meghalva bújt ki alóla. Most meg a kukoricásban motozott a másik vadász, ahol minden regula szerint vaddisznónak lett volna kötelező előfordulnia. Rálőtt arra is a társa. Sorsa, mint az asszonyé.

Ha jól számolom, vadásztragédiákban is nagyhatalom lettünk. Csak bízom benne, a temetésre szabadlábra helyezték, aki a puska innenső végén volt.

Emlékeimben a MEFESZ

Nehéz nekem erről a sajnálatosan rövid ideig élő ifjúsági szervezetről úgy írnom, hogy magamat kihagynám. Szó sincsen arról, hogy az eszemet szidoloznám, vagy dörgölődni akarnék valakihez is, de benne voltam, és láttam, amit láttam, hallottam, amit hallottam. És mondtam is, amikor mondhattam.

Tegnap volt ötven éve, hogy az egyetem auditórium maximumában tömeggyűlés keretében jelentették be létrejöttét. Előzményeit megírták már, következményeit is, magam csak azt húzogatom alá, hogy olyan szegedi gondolat indult el akkor, amelyikből sorsdöntő események ágaztak el, és némelyik világtörténelmi színvonalra is emelkedett. Egyetemisták voltunk, felelős korban már, de amikor még volt bennünk elég „rugalom” a változtatásokra. A

gyűlésen jogászok játszották a főszerepet, eltagadni nem lehet, de ránk, bölcsészekre is hárult a felelősségből is, meg a későbbi dicsőségből is, ahogy az akkori egyetem minden diákjára is. Az akkorinál szorosabb és egyetértőbb kapcsolatunk talán soha nem volt egymással.

Nehéz lenne a történelmi hitel kedvéért pontról pontra előszámlálnom az eseményeket, meg is írták ezt már sokan azóta, én inkább azt emelném ki újra meg újra, hogy sokan voltunk, akik egyet akartunk, és néhányan olyanok is, akik másként szerették volna. Nincs szívem fölronni nekik se, így kerek a világ. A lényeg az volt, hogy az akkor éppen egyetlen DISZ annyira „rácsinált a kalapács nyelére”, annyira nem képviselte az ifjúság érdekeit, annyira behódolt a talán legkeményebb korszakát élő pártállamnak, az egyetemisták és főiskolások szükségét látták - láttuk - egy új szervezet létrehozásának. Voltak, persze, olyan fölszólalások is, amelyek kárhoztatták a munkásfiatalokat is, meg a parasztfiatalokat is, hangoztatván, hogy ők kalapáltak legjobban mellé a szeg fejének, én inkább azt hangoztattam fölszólalásomban, őseim előtt nehezen állnék meg, ha ezt vallanám. Munkások is voltak köztük, parasztszármazásúak is, égne a bőr a képemen, ha itt ellenük beszélnék. Mit ád Isten, ezt is fejemre fordították a fegyelmi tárgyaláson. Pár évvel ezelőtt olvashattam azt a jegyzőkönyvet, amelyet úgy „összekalapáltak”, hogy magam se ismertem benne rá akkori magamra. Ennek is köszönhettem, hogy szigorú megrovást kaptam, utolsó figyelmeztetéssel. Következményeit pedig máig érzem, besúgóim segítségével is.

Szentségtörést követek el most is, de ki kell mondanom akkor is, ha újra sokan meggorrolnak érte. Ha sejthettem volna, hogy ötven év múltán olyan áramlatok is ránk hivatkoznak, amelyektől - hitem szerint - igen-igen messzire álltunk, talán ki se mentem volna az utcára. Ahogy annak idején partizánból volt a legtöbb, most ötvenhat hősei szaporodnak annyira.

Ilyen a történelem? Azt hiszem, ilyen is.

Kinek a bumerángja?

Olaszliszkáról akarok beszélni, de Dorozsmán kezdem. És visszaugrani egy hatalmasat, a hatvanas évek legelejére. Bélával mentem el a putriba, mert akkor még putriban laktak a dorozsmai cigányok. A hozzám nőtt fényképezőgép velem volt már, Bélában pedig dolgozott a betűféreg. Mire hazaindultunk volna, kétoldali elhatározás született: meg kell ezt írnia, én meg a fényképeket szolgáltatom hozzá. A vezérfonalunk is megszületett, elég egyértelmű elhatározással: ezeket - azokat! - a szerencsétlen sorsú embereket abból a sorsból mindenképpen ki kell emelnie társadalmunknak. És a kiemelkedésnek egyetlen lehetséges útját tudtuk csak elképzelni: az iskolát. Tanítani kell őket, a létező legnagyobb igyekezettel. Egyedül az iskola az az intézmény, amelyik néhány esztendő leforgása alatt a kallódásra ítélt gyerekből tisztességes fölnőttet nevelhet.

Már akkor is pénz kellett egy ilyen munka partra révésseléhez - bátran írom Béla ismert szóhasználatát -, másnap, segítséget remélve, elmondta szándékunkat a megyei pártbizottság illetékes osztályvezetőjének. Otromba feleletet kaptunk: „És aztán a pofánkba akarjátok vágni, mi?” Így lön vége, így lön vége, nem az izsapi bálnak, hanem legjobb szándékunknak.

Azt nem merem mondani, hogy más lenne most a világ, ha az a könyv belekiálthatta volna a nagy magyar ájerba, hogy segítenünk kell mindenáron, de talán oldhatta volna az évszázados átkot. Akik akkor szemet gyönyörködtető cigánylányok voltak, ha még megvannak egyáltalán,

ráncos képű szipirtyóvá váltak, és a természet törvényei szerint generációkon át szültkék a fekélyt.

Sokan voltak az eltelt évek alatt, akik azért esedeztek, a törvény ne tegyen különbséget bőrük szerint a bűnözők között. Ne mentséget keressen a bíróság, ha cigány származású áll előtte, egyforma mértékkel mérjen. Miközben azóta is tudnék csatlakozni ehhez a nézethez is, ki kell kiabálnom, ennyi idő után is, hogy nem lehet egyedül a bíróság tiszte a társadalmi bajok gyógyítása.

Mindezek után talán jobban rázott meg a hír, mint másokat, hogy vasárnap Olaszliszván agyonverték egy tanárembert. Akinek a mi hajdani fölismerésünk szerint is éppen jobb sorsra kellett nevelnie a cigánygyerekeket. Amennyi jót hallani lehet róla, bátran kiegészítem azzal, hogy biztosan nevelte is, hiszen iskolájába is jártak. Bumeráng ez, a javából!

De kinek a bumerángja? A tanáré nem lehet, benne ugyanaz a javító szándék dolgozhatott csak, ami bennünket elfogott a putrit járva. A társadalomé? Így is lehet mondani, de a társadalom olyan hatalmas kör, abban igazi felelőst megtalálni nem lehet. A bunkóság bumerángja inkább.

Hallom a rádióban, a mindig kérdőre vonható polgármester azt nyilatkozta, az egyik legnagyobb baj, hogy hirtelen a nyakunkba szakadt a demokrácia. Az indulatainak parancsolni nem tudó, az ösztönök szintjén megrekedt, ki merem mondani, primitív lelkületű ember is azt érzi, neki jussa van ott helyben igazságot szolgáltatni. Mégse csorbítanék egy centit se a demokrácia fonalán. Szegény tanár úr, ismeretlenül is kedves kollégám, legalább a te példád erősítse társadalmi méretűvé negyven évesnél is idősebb szándékunkat. Ha nem választjuk az egyedül üdvözítő lehetőséget, ha nem teszünk meg mindent a valódi fölemelkedésükért, a következő negyven éven át is termelődik a bunkóság. Sorozatban is.

Adja Isten, ne így legyen!

Tóth István kiállítása

Elsütöttem egyszer már Szegeden, hadd duplázzak és triplázzak vele megint. Írva vagy, lehet, hogy sehol máshol, de nálam mindenképpen, ha egy nagy Tóth, meg egy egészen kicsinyke Horváth áll szintiszta magyarként egymás mellé, abból minimum kétoldali kisebbségi nagy barátság lesz. Ahogy elnézem, olyan nagyon Tóth István se akar megváltozni már, magam is hiába próbáltam hetven éven át más lenni. Úgy hozta a sors, megint egymáshoz sodródtunk. Öröömre szolgál.

Hadd ballagjak korábbi gondolataim barázdájában, kicsinyke cifrát belesuvasztva itt-ott. Kezddhetem a legnagyobbval? Furcsa ugyan kimondanom, mert világhódítók jutnak róla eszembe, és én se az elhódított világgal, se a hódítókkal nem nagyon tudok mit kezdeni. Nagyszerű emberünk elnyerte az Évszázad Kiváló Fotóművésze címet, még az elmúlt évszázadban. Valójában nem tudom, mik lehettek hozzá a föltételek, de a magam kajla esze szerint egyet-kettőt ki tudok találni. Csak az elsőt mondom: úgy hódította meg a világot, hogy birodalma fölött soha nem nyugszik le a nap. Erről álmódott Nagy Sándor, Napóleon, Hitler és Sztalin, és számlálni se tudjuk, ki még. Az utálatos nagy hódítók karddal, ágyúval, puskával, röpkölővel, bombával, tankkal, katyusával, atombombával szoktak terjeszkedni, és töméntelen katonával, halottak millióival, mostanában világbírók fékentartására lézeres rakétával, de hódításuk - az összes eddigi tapasztalás szerint - ideig-óráig tart csak. Mit tett evvel szemben a nyár-

egyházi születésű, Cegléden gyüttmöntként éldegélő becsületes Tóth István? (Egyik-másik nagytudományú nyomdász nem hiszi Nyáregyházát, és azt se, hogy ott is szokott gyerek születni, Nyíregyházát nyomat inkább.) Azt tette, hogy elkezdte küldözgetni gyűródeszka nagyságú legbékésebb fényképeit széjjel a kerek világba, és a világ meghódolt előtte. Ahol képei falra kerülnek, ott ő gyökeret ereszt. Nem úgy, mint a brünni börtönvár kőfalából kihajtott kétágú iharfa, mert azt is levágták ártó kezek, a szabadságvágyáról és konokságáról híres, viharokkal dacoló százados tölgyhöz fogható inkább. Eddigi kiállításai körülölelik a földgolyót. Az a saját két tenyerének satujába fogott, ráncokkal agyonbarázdált parasztfej, amelyik itt, a Dusha-galéria ablakában is hirdette a hónap elejétől jövetelét, és egy hónapig hirdeti még itt létét, azt hiszem, a világ 52 országába elvitte a hírét. Elég jól ki van próbálva tehát mostani kiállítása. Zsákmánya pedig? Ha zsákba raknánk érmeit, elismeréseit, meghívóit, méltatásait, nem biztos, hogy meg tudnám emelni. Van közöttük arany bőséggel, ezüst is, bronz is. Nála eredményesebben kiállító embert még nem láttam. Behálózta már képeivel az öt világrészt. És ahová lehetett, elment maga is. Nem bogarat, de tisztességet ültetni az emberek fülébe.

Ady Endre eljutott verseivel az értől - Érmindszentről - az óceánba, ne vegyék olcsó poénkodásnak sajátgyártmányú, meglehetősen egyéni fölismerésemet, Tóth István képeivel a Csatornától is eljutott oda. A ceglédi Csatorna utca 8-ból. Azt nem mondhatom, hogy egyszál fényképezőgépe révén, mert a legegyszerűbbtől a mostani legbonyolultabbakig mindent forgatott kezei között, csak azt akarom ismételni, vérveszteség nélkül tette mindezt. Legyen áldott az ő neve.

Hogy nem voltak emberveszteségei? Mindnyájunk veszteségei. Valaha élt nagyszerű emberek sokasága köszön vissza albumaiból és kiállításairól. Itt voltak, dolgoztak, alkottak, és a természet törvényei szerint elmentek. Pistának köszönhetjük, mégis itt vannak velünk. Ki névvel, ki névtelenül. Pistánk pedig - a régi barátság jogán szabad nekem lépistáznom - negyedszázad alatt Balázs Béla díjat, Székely Aladár díjat, az Évszázad Fotóművésze díjat New Yorkban, Pro Urbe díjat, Bács-Kiskun Megye Művészeti díját, SZOT-díjat kapott, bejegyezték nevét Cegléd Város Művelődésének Aranykönyvébe, aztán Érdemes Művész lett, elnyerte a Művészeti Alap Nagydíját, a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesületének évdíját, és Cegléd város díszpolgára lett. Legyetek erősek, mert nincsen még vége. A Magyar Fotóművészek Szövetsége életmű-díjjal tüntette ki, megkapta a Magyar Köztársasági Érdemrend Keresztjét, a Pest Megye Művészetéért kitüntetést, a Magyar Alkotóművészek Országos egyesülete Alkotói Nagydíját, és az Életfa Emlékérem ezüst fokozatát.

Már csak a Kossuth-díj hiányzik.

Világhódító magyar fotóművész Tóth István, és ezt jó elmondanom többször is. Röghöz kötött magyarnak is mondhatom ugyanekkora bátorsággal, mert kisparaszt öregapjával a rétre kikocsikázva vette észre valamikor a hetven évvel ezelőtti fehérfalú tanyákat. Nekem különösen kedves, hogy a tanyai embereket se kerülte el. Ebből a kicsi kölkökből lett elismeréseket besöprő világfi.

Vaskereskedőnek indult. Kapát, kaszát is kínált eladásra a föld népének. Amikor azonban minden kiskereskedelem előtt lehúzta a rolót az öregátkos, kapa-kaszakerülőként elment Kecskemétre, a zöldségtermesztést kutató állomásra, üzemi fényképésznek. Akiben a betű férgé kezd el mocorogni, az is azt hiszi, az újság viszi el az üdvösséghez, ettől még nem lett volna belőle olyan fényképező ember, akinek áhítattal nézik képeit ezrek meg ezrek. Előtörtek azonban benne a nagypapa árnyékában megfogant sarjak, és elkezdte fényképezni a kérges kezű parasztokat.

Mi a szép ebben a parasztfejben? Az se biztos, persze, hogy valóban paraszt volt. Valami akolféle előtt nagyfülű számár fekszik. Csúfság az akol, a birkaszag is kiérzik belőle, és csúfság a számár is, de a kettő együtt maga a gyönyörűség. Három mázsa nyugalom lakik benne. Horizontig hajol egy napraforgó az egyik képén. Úgy van megírva fénnel, az értékek örök meghajlásának jelképe lett. Benedek Péter parasztfestő. Aki Benedek-képet soha nem látott, az is sokat megtud ebből az arcból. Czóbel ül rozoga székén, lábai között támaszkodó botja. Mit fest? Kuszaságok látszanak előtte, de fekete-fehérben is sugárzik. Barcsay Jenőről szóló képe is bejárta már a világot. Mi még csak tudjuk, ki volt ő, de ugyan mit tudnak róla Indiában? Azt mondta egyszer, ezért ad kettős címet a magyar alkotóművészek panteonjában. Barcsay mellé oda tette: *Egy pohár víz*. Mert a fölötté ferdülő létra grádicsán, fénnel meg-rajzolva, ott áll egy pohár víz.

Mi a szép a parasztfejben? Nekem évszázadok keserű üzenetét hozza.

Más a vers és más a fénykép, legföljebb a *költészet* a közös bennük, ezért is mertem az előbb az Ér és a Csatorna fölemlegetésével egy gyékényre állítani Adyval. Még egy rövid pletyka. Megállt egyszer Székely Aladár költőnkét ábrázoló portréja előtt. Miért nincsen nekünk több Ady-súlyú fényképünk? - ez a gondolat fészkelődött be agyába. Akkor határozta el, fölállítja a magyar alkotóművészek panteonját. Megveszekedett következetesség kell egy ilyen elhatározáshoz, hát még a megvalósításához! Házaló kocsiában a teljes mozgó műterem, cipekedik, berendez, átrendez, beállít, hogy egyetlen pillanatukat átmentse az utókorba. Szemrehányást tettem már neki: fölfödözte Adyt, a költőt, készített egy-két képet írókról is, aztán el is hajolt azonnal a képzőművészekhez. Nehezebb lenne képbe fogalmazni a betűvetőt?

Két nagy A-betű közé nehezebb beszorítani egy fejet.

Tőle tudom azt is, hogy még az elején beállított képeivel Haller Frigyeshez, mondana véleményről. Igazolást szokott várni a kezdő ember, törekvése elismerését, ő kőkemény útbaigazításokat kapott. Sokat megfogadott, de ha minden tanács vérévé vált volna, két Haller Frigyesünk lenne most. *Egyből a kettő minden művészetben iszonyatosan sok*.

Még egy kérdés: lehet közös vonást keresnünk a parasztféjek meg a művészféjek között? Keresnünk se kell, benne van mindben. Emberi tisztességnak hívják. Művészi ráadásnak. A valóság + Tóth István, ez a recept. A négyszögletes pupillával, hogy képbe lássa mindjárt, ami képbe való. Ürgethetem-forgathatom a szót tovább is: így lett Tóth István a magyar tisztesség nagykövete a világban.

Közhely már: nálunk minden jó el szokta nyerni a maga büntetését. A magyar fotóművészet úri jómódjában elkezdte nem tudomásul venni. Konok, kemény fajta? Cölöpverőt neki! Utána nyúlt a székesfőváros, és elküldte kritikusát, verje bele a sárga földbe. Hogy mer ő a világban forogni, amikor ez a jog kimondottan nem ceglédinek, pestieknek van fönntartva? Tóth Pistánkat annyira kemény fából faragták, ezt is túlélte. Azok közé tartozik azonban, minden pofozás neki is holtáig fáj. De azt a satuba szorított parasztféjet ott láttam később a megyei első titkár szobájában is. És az én számítógépem fölött is ott van.

Hogy a világhódítóhoz visszakanyarodjunk még a másik világátor árnyékában, egyetlen gondolatot elsütnék még. A világ minden kincséért se akarnám visszacitálni az öregátkosnak még a szóhasználatát se, csak annyit, amennyit a magam javára ferdíthetek belőle. Osztálytársadalmat hirdetett. Azóta cáfolják, de két osztály jázminlelkületű teóriám szerint is biztosan van. Tisztességesnek mondom az egyiket, hitványnak a másikat. A hitványságában nagy, emberségében egészen kicsi Dzsugasvili - megtanulhattuk annakidején - az ókori birodalmakat közös gazdasági alap nélküli népek laza konglomerátumának mondta. Ezen is fordítanék egy picinykét: közös gazdasági alap nélkül élő népek nem laza, de szoros szövetsége a tisztesség

osztálya. Szálai túl mutatnak minden politikán és bankbetéten. Ha a cégéres latrok összetartanak kontinenseken át is, nekem az is nagy ajándék, ha a becsületesek egymást megismerését segíthetem. Hálásan köszönöm Dusháéknak, hogy helyet és időt szántak neki. Jó szívvel köszöntök mindenkit, akiről régtől fogva megingathatatlanul tudom, hogy képes befogadni a szépet, a veretesen szólót, és segíti kirázni a töreket a tiszta búzából. Nem győzöm hangoztatni, az egymásra találás öröme fog meg most is. Pistám, kívánom, ez tartson sokáig.

Még valamit, hogy ne menjünk el szó nélkül az élet szépségei mellett. Terjedelmes könyvecskét hozott nemrég a posta, hadd mutassam föl: Tóth István, Cegléd, Hungary. Az elején az a két tenyere satujába szorított, akár szerzőnk emblémájává lett parasztfej. Benne pedig az eddigi Tóth István, szőröstül-bőröstül, testestül-lelkestül, mások bőrébe bújtatva. Az előszavában néhány szám is van. A már említett 52 országban a zárásig 2200 kiállításod említődik, 327 nemzetközi díjjal. A beépített, patentra járó fifikás számlálószerkezet, azt hiszem, nem csupán a tiszadobi kastély lovagtermében váltott egyet a középső adatnál, egyúttal segítve, hogy Új Helikonná váljon az a hely, de az újabb szegedin is előrébb ugrik. Csöndes kívánság: lehet, sőt kell folytatnod még!

Két nagy költőnk szavait szeretném egybe hegeszteni a végén: minden művészetek szép magyar vitézei, aranyos leventéi, bár vitézlő harcos nem lehetek, köszönöm, hogy megint köztetek lehettem. Megnyugtat a tudat, hogy igazodhattam most is belém kövesedő rigolyámhoz, a Zsombón is jelszóvá lett gondolathoz: mindenből a legjobbat! Ha csak lehet. Kérlek benneteket, ezt is vigyétek tovább.

Megint a kutricákról

Tudom, hogyne tudnám, hogy a kutrica eredetileg állatfiaztatót jelent a birkák és a disznók nemzetségénél, de én régtől fogva más értelmet adtam neki. A nagy hodályhoz képest kicsike az az elkerített rész, ahol a jövő nemzedékét szülte világra az anyajuh vagy a koca, ezért szoktam mondani a hivatalos embertartás picike szobácskáját is kutricának. Többször elsütöttem azt a fölismerésemet, hogy az ősemlék zsugorítva temette el halottait, a ránk szakadt új világ megtanít bennünket zsugorítva élni. Ennyi elég is bevezetőnek.

Vannak, persze, nagy lakások is. Az egyik asszonyka panaszkodik, ketten maradtak csak, szobáik pedig hatalmasak, ráadásul magasak is, ingük-gatyájuk rámeleg a gázfűtésre. Eladnák, hogy az árán kisebbet vegyenek, de ki törekedne ma nagyra? Ugyanaz a kényszer hajt bele mindenkit a lehető legkisebbe. Keletje lett tehát a kutricás lakásoknak.

Átragadt a járvány a hivatalokra is. A nagyra törekvőre is, meg a kicsire áhítóóra is. Kedves barátom megmutatta a minap tenyérnyi kis szobácskáját az új egyetemi könyvtárban. Tanár-emberről van szó, belém gyökeresedett csúfondárossággal akár szellemi fiaztatónak is mondanám. Ha netán túltáplált fajzat lenne, vagy be se férne, vagy átdudorítaná a válaszfalat a két szomszédba, akkora csak. Betörekedett egyszer hozzá három tanítványa. El se tudom képzelni, hogyan fértek be. És meddig bírták? Vegyük csak a legalapvetőbbet: levegő is kell a mindennapi élethez. Hány szippantás fér ebbe bele? Elvileg semmi baj, gépezet húzza-viszi. És ha éppen nem működik? Ne tessék az ördögöt a falra fösteni!

Lefelé jövet összefutottunk a főigazgatóval. Beszédes a kapcsolatunk, megkérdezhettem tőle, hogyan tudtatok ilyen kicsi szobácskákat csak elgondolni is. Megadta magát, pedig nem is

támadtam. És elmondta, a tervezők kulcsszám szerint méretezték a szobákat. Ahogy haladunk a ranglétrán lefelé, úgy zsugorodnak. És most kapaszkodjon meg, akinek van mibe!

Írva volt a tervben, hogy az egyházi embereknek hét négyzetméter jár. Mit is mond Madách? „Fukar kezekkel mérsz, de hisz nagy úr vagy.” Alig nagyobb a gyóntatószéknél, de azt a kissé terjedelmes papot is szánom, aki búcsú napjaiban abban hetel. Bizonyára ezért is szívesen kitesznek egy térdeplőt meg egy széket az Isten szabad ege alá, és ott könnyíti lelke terheit az üdvösségre vágó. De mit keres a vadonatúj könyvtárban az egyházi személy? És ki lenne az valójában? A főigazgatónak is ez ütötte az első szöveget a fejébe.

Kiderült, nem fordítás, de ferdítés a javából. A nyugati tervekben eredeti angolsággal a „clericals” szerepel, aki fordított, áttette egyházivá. Hatalmas bökkenő van azonban, itt nem papi személyre utalt a sóher terv, írnokokra, gépírókra, adatbevivőkre csupán.

Nekik legyen elég a hét négyzetméter! És aki diktálni akar? Mondja magnetofonra! Annak levegő se kell.

Hányan vannak?

Orvosok hada gyűrje föl a textilneműjét, ha annyi vadonatúj járványt akar fölfedezni, amennyi napjainkban támad. Vagy árad? Lehet, hogy társadalomtudósokra tartozik ez inkább, meg ránk, a föld egyszerű népére. Mert legtöbbet minket köhögött, erős rohamokkal.

Történt például, nem is olyan régen, hogy a legfőbb állami méltóságunk nem méltóztatott kezet fogni valakivel, amikor átadta neki a kitüntetést. Nem kényszer alatt dolgozott, senki nem bökölte hátulról pisztoly csövével. Ahhoz, hogy megkapja az illető, az ő hozzájárulása is kellett, mégse nyújtotta kezét. Elfelejtette volna időközben? Vagy rájött volna, hogy nem is érdemli meg? Mindkettő igaz lehet, de mégis furcsán adta elő magát. Olyan gesztus ez, bacilusát vagy vírusát azonnal széttüsszenti a televízió meg a rádió. Aki nem kapott zseb-kendőt az orra alá, könnyen beszippanthatta.

Be is nyelte. Történt a következő kitüntetésözönben, hogy kilencen nem nyújtottak kezet, nem az államfőnek, hanem a miniszterelnöknek, és hatan az országgyűlés elnökének. Súlyos kisebbségben voltak, de így is föltűnt. Tanulékony, jól képzett, értelmes ember valamennyi, és biztos vagyok benne, meg is érdemelte mindegyik, amit kapott. Tudniuk kellett, hogy éppen a miniszterelnök terjesztette föl neveiket az államelnök színe elé, és biztosan tudott róla az országgyűlés elnöke is. Az ilyen aktusok nem suba alatt szoktak megesni. A fertőzet azonban fertőzet, nekik meg kellett mutatniuk ország-világ előtt, hogy elfogadni ugyan nagyon hajlandók az elismerést, jól megdolgoztak érte, de kezet nem adnak rá. Lázás tünetek nem látszottak rajtuk, gerincbajok se mutatkoztak, nem is bicegtek jobban, mint az időskori sokévi átlag. Valami rejtett kólika támadhatta meg őket.

A kitüntetési ügyetlenkedések mellett tüntetési hozadékként verődött bele a köztudatba egy vadonatúj kifejezés, a „műveleti terület”. Lefogadom, ez is ágynak dönt egy fél sereget. Két nap, három elég volt rá, hogy elterjedjen. Rendőrségi szakszóból lett közismereti kifejezés, érzi mindenki. Neki is ugrottak néhányan mindjárt, mondván, nincsen benne az alkotmányban, tehát ilyen nincsen is. Ahogy némely mohamedánok mondják, ami nincsen benne a Koránban, az nincsen is. Mások meg azt mondják, benne van, de nem ott, ahol keresik. Kinn a macska, benn az egér? Nem tudom, kellene-e ide vizes borogatás, vagy az aszpirin is meg-

teszi, de tény, egy-két parlamenti bizottságot már leverte a lábáról. Időközben kiderült, ennek is van jobboldali nézete, meg baloldali is.

Aztán, itt van például a kivonulások járványa. Ez már a rómaiakat is megtáncoltatta, de most munkamegosztásban végzik. Először a te néped vonul ki tiltakozása jeléül, aztán az enyém. Megtehetjük, te is annak a KISZ-nek voltál a vezéregyénisége, amelyiknek én, és az én apám meg a te apósod ugyanakkor a pártnak volt keménykötésű feje. Együtt tanultuk a harcot.

A zavaros napok alatt a tévébemondókat és műsorvezetőket is elérte a nyavalya. Híradóvá vált hajnalok hajnaláig majdnem az összes fogható tévécsatorna. Kint voltak a tudósítók, műholdas közvetítő kocsikkal, és bentről dirigálták őket. Korszakos kérdések bukkantak elő láncolatban, csatornáktól függetlenül, szinte beleremeg az emberfia, hogyan tudták kitalálni. Az a veretes hülyeség, hogyan „éli meg” például a rendőr a feléje röpködő utcaköveket és szálfákat, a tömeg meg a gumilövedéket és a paprikagázt, most nem jött elő. Hányan vannak? - kérdezték rendre, és az először még gyanútlan tudósítók csak tekergették nyakukat, aztán gágogtak és hápogtak. Ki tudna ekkora tömeget megszámlálni? Beleélve magamat szorult helyzetükbe, elgondoltam, mi lett volna, ha például engem kérdeznek. Szilajnagy eszemmel hetykén rávágtam volna: tizenkétezer-hatszázharminchárman. Tátva maradt volna a kérdező szája: biztos? Ide a rozsdás bökött, ha nem annyi! Kiküldött örszemként megbicsaklottam volna azonban a csata hevében magam is: újra kell olvasnom, mert a jobb sarokban valaki nagyon ugrált.

Honnan jött belém ez a vírus? A szavazatokat is újra akarja mindig számlálni valaki.

A hadi úton

„feheruuaru rea meneh hodu utu rea” - olvashatjuk legelső nyelvemlékünkben. Lovasbandériumok, döglesztő melegben is masírozó gyalogosok, társzekerek járhattak rajta azokban az időkben. Most, hogy halottak napja tájkán hatalmas kört tehettem a Dunántúlon, megjárva a Fehérvérre menő hadi utat is, újra láthattam, „hodu utu”, hadiút lett szinte valamennyi járható és járhatatlan közutunk. Emberveszteségeinknek erősen a töredéke olvasható csak ki az út menti keresztekéből, de így is rémisztő a számuk. Némelyik csak fából van, de akad márványkőből való is. Fölvirágozzák ilyenkor ezeket is, némelyiken mécses pislákol.

Előre ráhangolódhatunk a temetői hangulatra.

Nem társzekéren utazom, autóbusszal csak. Egyetlen gondolatot halászok csak ki abból a rengetegből, ami agyvizemben lögybölődik közben. Eszembe jutnak az ötvenhatos tizenkettő meg tizenhat pontok. Hogyan jönnek ide? Bennük szerepel a magyar uránérc sorsa is.

Magyarázat kell ide, mert temetői látogatás előtti órákban, normális fejben későn és korán ritkán fordul meg a magyar urán. Ötven évvel ezelőtt azért íródott bele a pontokba, mert állítólag Amerika följánlotta, Magyarország összes útját rendbe hozza, ha a pécsi uránbánya valamennyi kitermelt ércét neki adjuk. Nyakig ért akkoriban a hidegháború, vagy talán följebb is már, az elsősorban hadi célokra történő fölhasználhatóság miatt egyesegyedül a nagy Szovjetunió volt hivatva rátenni a kezét. Kaptunk-e érte valamit, vagy elment a többivel, nem tudhatom, de tény, hogy útjaink állapota ettől nem javult.

Útmenti halottaink száma pedig nőttön nőtt.

Hozzáértő emberek nyilván mással is szolgálnak. Nemcsak azért mennek egymásnak vagy a fának gépkocsizóink, mert rosszak az útjaink, hanem azért is, mert annyi van belőlük, alig férnek. Utcáinkat is föltöltik két oldalról, alig marad hely az éppen mozgóknak, odakint pedig, esetleg a bősziűt rohanásban - alkoholok vagy diszkódrogok hatása alatt is - néhány milliméter tévesztés árán is termik a kereszteket.

Véres és vértelen mulasztási adónkat fizetjük. Vértelennek mondjuk az agyonfűstölt világ minden nyavalyáját, kezdve a ráknál, és befejezve a még nagyobb ráknál. Ágyban, párnák közt is pusztulunk, megszámlálhatatlanul. Visszalépnünk a motorok nélküli világba lehetetlen, de mindazt bepótolnunk, ami már ötven évvel ezelőtt is a legsürgősebb lett volna, azt hiszem, még sürgetőbb. Hitszónokai a gazdasági fölzárkózás legfőbb követelményeként szokták fölemlegetni, földszintes észjárásommal hadd maradjak egy gyertyagyújtásig csak a baleseti helyszínek mellett. Ahol emberek azért pusztulnak, mert az utazási föltételekhez nem tudunk annyira alkalmazkodni, amennyire kellene.

Hazafelé tartva már, mindenki tapasztalhatta, megélénköl a telefonforgalom. Az egyik nagymama hangja maradt meg bennem legjobban, mert kétszer is hallhattam. Megszületett a nem tudom hányadik unokája, három kiló... - aztán elbizonytalanodik az átszámítással, kimondja, ahogy neki mondták - háromezer-nyolcszázhuszonöt grammal. Jó lett volna az ő telefonját úgy kihangosítani, hogy legalább a buszbéli hirtelen hangzavart túlharsogja: örüljétek, emberek! Amíg ti a hadak útját járjátok, megszületett.

Ennél nagyobb örömhír mécsesek árnyékában nem teremhet.

A klinikai fogsor

Ha mostanában az órák átállítása is fölé egy lelküeti rendszerváltással, akkor a programozott változásokról panasz nem lehet egyik pártnak sem. És a költözés? Aki megpróbálja, megesküszik, ez volt az utolsó. Nem akarom feszíteni az idegeket, de tessék elképzelni az átköltöztetést. Egyik szobából a másikba. A klinikán.

Miért is kellett? Mert az a kórterem a jajgatósoké. Akiket megoperálnak, jobb, ha szem előtt vannak. Aztán, amikor már a javulás útját járják, arrébb tolják őket. Olajozottan megy, kerekken gördöl az ágy.

Még csak tájékozódik az atyafi az új helyen, méregeti, merre van észak, és merre dél, amikor rájön, hogy árulás történt. Hozzá az ebédet, és nincsen meg a fogsora. Nagypját még az az intelem kísérte el a háborúba, vigyázzon, ott ne hagyja a fogát, őt már arra figyelmeztették, otthon ne hagyja. Előkapja a járókeretet, visszabiceg, és vizslatja a régi birodalmát. Leesett volna? Naponta takarítanak, a fogsor nem szemét, föltűnt volna. Újra átkutatja pizsamája minden zsebét, akkor is, ha tudja, szájbéli viseletre van az teremtvé. Nincs és nincs! A fél klinika azt keresi, nővérek forgatják át minden holmiját, nincsen. Mese sincsen, meg nem ette, le nem nyelte - valaki ellopta!

Kinek kellene a másé? Az alsó. Milliméterre ki van az mérve, ami nekem jó, talán az égadta világon senkinek se jó. A más ember szemüvege se jó igazándiból, mégis árulják piacon is, és ha árulják, olyan is van, aki onnan veszi. A fogsorra azt se lehet mondani, hogy szemre való lenne, dioptriája sincsen. Itt az ebéd, rágni kéne, csak éppen a pótalkatrész hiányzik hozzá. Mert klinikai szarkák áldozata lett.

Ha legalább aranyból lenne!

Eltelik a másnap is, gyötrő tudattal. Mondaná az asszonynak, hozza be az otthonit, de normális embernek csak egy példánya van. Ürgeti-forgatja, nyámnyogja a falatot, és a meggyőződést a fejében: olyan lett ez a világ, operálnak és lopnak. Előre megparancsolják: mozgatható fogsort kivenni! Ki is vette, a fiókba be is tette. Harmadnap veszi észre a szomszéd ágy jajgatásból fölrévedő betege, hogy a fene tudja honnan került bele az ő fiókjába, de ott van. Fogsor? Az övé fölső, házastársat szerzett volna magának?

Riasztja a nővért, mintha varangyos békát talált volna. A többi ki lehet találni. Amikor készülődésében még csak hánykolódott a mi emberünk, és hol erre dobálta magát, hol meg arra, nem a saját fiókjába tette bele, hanem amabba. Nagy szerencse, igaz jószág el nem vész, legföljebb szekrényt cserél.

Jóskáról szólva

Átokverte modernséggel úgy kellene mondanom, ahogy mások is mondják: magamat akarom menedzselni akkor is, amikor másról beszélek? Dehogyan tola-kodnék előre, ha nem velem kezdődött volna ez a történet is. Nálam a végén csattan az ostor, eljutok talán Gregor Jóskához is.

Régen volt, nagyon régen, akkoriban alakulgatott a Bartók Béla Művelődési Központ. A Torony alatti Tamás bódult pillanatában engem gondolt első igazgatójává. Magához hívott, hogy csábító szavait elmondhassa. Nem tudta akkor még, de hamarosan megtudta, hogy fogadalom köt. Nem lehetek, mert egykori dékánunk intő szavaira - hogy vonja le a fegyelmiből a kellő következtetéseket -, azt vontam le, hogy főnök soha nem leszek. Nehogy velem is aláírassák mások bolondságait. Épületesnek nem mondható beszélgetésünk így zajlott Tamással:

- Ismered a muraközi lovat?

- Ismerem. Jó ló, és nagyon erős. A söröshordót is elhúzza.

- Próbáld meg, ültess föl a bakra. Meg se moccan a szekér.

A példázat arról szólt, hogy munkára, a kocsi húzására teremtettem, nem gyepelőhuzigálásra, mások dirigálásra.

Amikor viszont Gregor Jóska váratlanul elszerződött Győrbe, engem küldtek el hozzá a szerkesztők, írjam meg első kézből. Jóska beszédes ember volt, talán mindenkinek elmondta volna ugyanazt, de én úgy éreztem, a régi barátság jogán velem talán közlékenyebb. Elmondta konfliktusát az akkori igazgatóval, és szilaj haragjában bedobta a törülközőt. Sokszor meg-esett velem, hogy „riportalanyommal” annyira egyetértettem, hogy saját példázataimat is belekevertem a beszélgetésbe. (Bocsánat, itt megint közbe kell szúrnom valamit. Talán minden nekem rendelt embernél így volt. Konok keményfejűséggel ragaszkodtam ahhoz, hogy rábeszélésre csak azokat fogadtam el, akik tisztessége megkérdőjelezhetetlen volt számomra. Hitvány emberre annyi újságíró jut, Tiszát lehetne rekeszteni velük, miért ennél előlük a kenyeret?)

Elmondtam tehát csábításom történetét. A hámba fogott muraközi lovat akkor is, ha az eset jó tizenöt évvel korábban esett. Másnak is előadtam, más is meghallgatta, de magára senki nem értette. Jóskától azonban többször visszahallottam. Rádióban is, televízióban is. Mindig megdobogtatta a szívemet. Mégiscsak jobban húz a muraközi ló is, ha párban van befogva.

Még egy súlyos adalék hozzá. Huszonvalahány évig elfogadta írásaimat az ÉS. Megírtam Jóska-t oda is. Akkor történt váltás a szerkesztőségben, elment Éva, jött helyette más. Ki-eshetett egy küllő az esze kerekéből, mert avval adta vissza, hogy „ez nekünk túlságosan vidéki”. Az igavonó társammá lett Jóska. Pedig akkor már Amerikába is eljárt énekelni. Csak ennyi? Ennyi. Na, akkor Isten megáldjon benneteket! Nekem minden pofon holtomig fáj, mi mást tehettem volna, azonnal lemondtam az előfizetést.

Most egyedül maradtam annál a kocsirúdnál. Az egyik legszebben éneklő ember ment el tőlünk. Talán nem sértem emléket, ha azt mondom, másodállásban a muraközi ló erejét és tenni akarását holtáig példázta. Egyik könyvemnek is ez lett a címe. El is értem vele, hogy a pesti könyvnapon a sáto rkönyvek pultján a mindenféle díszállatok közé sorolták be. Nem nagyon akar a ma embere muraközi lovat venni. És muraközi lóvá lenni se. Jóskám, Isten veled!

A polányi bolondgomba

Ritkán olvashatok újságban szü lőfalumról is, meg arról is, ahová átköltöztünk. Nemrég saját lapomban is meglepetéssel láttam Magyarpolány nevét. Bolondgombát szedett valaki, megfőzte, meg is ette. Családjának is adott belőle, így aztán az lett, a pesti kórházba szállították valamennyiüket.

Ilyen nincsen! - ez volt az első gondolatom. A polányi ember majdnem hajszára ugyanolyan, mint az összes dunántúli. Gyerekfejjel tanulja meg, melyik az ehető, és melyik a bolondgomba. Ha nem így lenne, az a falu már régen kipusztult volna.

Elsőfokú bizonyítékként fogadjanak el engem. Én is szedtem a gombát a Hosszúhegyen - gyönyörű cseperkék és tyúkgombák teremtek ott eső után -, a becsei erdőben, a mézskemen-cék mellett pedig galambicát és vargányát. Cukorborsóleves, tyúkgombával, az ám a valami! Vagy a vargánya, a gombakirály, ezerféleképpen elkészítve! Szánalommal kevert tehetetlenségemben azt tudakoltam volna mindjárt, honnan szalajtották, aki mellényúlt, és gyomormosás mentette meg az életét? Ha egyáltalán megmentette. Mert hogy nem született polányi, az biztos.

Halottak napján idén is elmentem őseim sírjához. Hagyománynak is mondható, beköszöntem most is gyerekkori jó komámhoz, Lacihoz. Együtt bogarásztunk vele annakidején hegyen és erdőben, már az ajtóban kérdeztem: ki volt az a szegény ember, aki ekkorát tévedett? A felelet: született polányi. Nem igaz! De igaz. Fiatalabb nálunk, nem emlékszem rá, hogy találkoztunk volna, de a kérdés lényegéhez ennek nincsen is köze. Laci azonban fölmondta nekem a gombaismeretből mindazt, amit annakidején egyszer se mondtunk el egymásnak se. Mert fölösleges lett volna.

Ilyeneket is mondott: némely bolondgomba hajszálra olyan, amikor kibújik a földből, mint a legfinomabb ehető. Tudván tudom ugyan, hogy virtigli gombaismerő ismerősömmel is megesett, már itt, Szegeden, hogy a susujkát tévesztette össze az ezen a tájon talán szegfűgombának nevezett tyúkgombával, és ő se úszta meg gyomormosás nélkül. Mégis mondtam, ott van nyomravezetőnek a bocskora is, árulkodnak az alsó lemezek is. Kiegészítést is kaptam hozzá, a híres-neves Svéda bácsit idézve. Ő az a valaki, aki a feje búbját vakarta a mozdony nagyságú petróleummotor előtt: petró van, kompresszió van, szikra van, a rosseb egye meg, mégse megy! Polányi gombaismeretből is jeleskedett. Azt tartotta, a csiga is átviszi a

mérget a bolondról az ehetőre. Mert a csiga emésztőrendszerében a bolondgomba is otthonra talál. Úgy látszik, az étrendi változatosságra is kényes.

Ezzel aztán bevonult, ha nem is rohamléptekkel, majdnem a teljes élővilág abba a bizonyos gombafőző edénybe. Amibe olyan finoman rotyogott az étel, hogy adni kellett abból még a szomszédoknak is. Akik egyébként szintúgy napjában vizsgázhattak volna az ehető gombák-ból. A tétel elseje ez lenne: lehet még ehető az is, ez is, de azokat én nem ismerem, tehát le nem szedem. Legföljebb jó nagyot bele rúgok, hogy más se essen kísértésbe, amikor meglátja. Ha csak valami varangy át nem programozza az esztét.

Ki az apja?

Az orvos szava szent előtttem, akár a tízparancsolat. Ha azt mondja, kíváncsi lenne rá, mit hordok a véreben, átmegyek a szomszédba, és azt mondom, ide a rozsdás bököt. Én vagyok a titokgazda, mégse szoktam titkosítani nyolcvan évre azt se, helyén van-e májam és epém, lépem és vesém, elindult-e benne már kövesedés, bár a hátra lévő százhuszban az a nyolcvan meg se kottyán. Kiegészítő kívánság szokott lenni, megtudni, hogyan dolgozik a vérnyomásom, nappal is, meg éjjel is. Katonásan összeütöm a bokámat, és azt mondom, legyen. Halk szavú Ágnes azt kéri kedves asszisztensi minőségében, hozzak holnap a tartós ceruzaelemekből négyet. Megjátsszom a bárgyú birkát, megkérdem, teával kell majd bevennem, vagy tiszta vízzel?

Főlkantározatom másnap, mint a harmadfű csikó, csippentős mandzsettával, nyakamba akasztható okos kis ketyerével, és mehetek Isten hírével, akár a Kutyakaparó előtti kőszent. Elrendeltetett, tizenöt percenként pumpáljon és mérjen a szerkezet. Megyek tehát a dolgomra, és majdnem úgy figyelek a belső hangokra, mint a viselős anyamacska. Eltelik a negyed óra, semmi. Félkor is ugyanannyi, és háromnegyedkor is dettó. Ördög bújt bele, vagy sztrájkot hirdetett volna? Annyi tapasztalatom már van, teljes egy óra múlva megnyomom hasamon az egyik gombot, és lássatok csodát, szolgál és véd, akár a rendőrség. Újabb teljes egy óra, meg se nyikkan. Megint gomb, megint mér. Nappal még elnyomogatnám, karomon hordom a pontos időt, de a legtitkosabb éjszaka egy része biztosan kimaradna. Mese nincsen, a telefonos kapcsolat arra biztat, szedjem le a mandzsettát, vegyem ki az elemeket, és ha úgyis megyek másnap nyolcra, vigyem vissza a föladónak.

Másodpercre pontos vagyok, újra programozzák, és föladják rám megint, ha nem is úgy, ahogyan az utolsó kenetet szokták. Türelmes segítőként mellém ül Ágnes, és együtt győződünk meg arról, hogy szőr szaladt a szitába. A fene meg nem ette, most se működik. Semmi vész, felelem, a hasba nézés úgyis elhalasztódott tizenegyre. Föltekinti addig a helyzetet a hozzáértő szerelő, és megint láss csodát, emberiség, újabb tizenötperces együttülés után megszólalt a ketyere, jelezvén, hajlandó teljesíteni a belé táplált parancsokat. Ártatlan férfiasságom gyöngé maradékával kutyálkodom egy kicsit: akárhányszor megébredek éjszaka, Ágnesre gondolok. Számíthatok viszonzásra?

Előkapom gépjárművem, az ezeréves biciklit, kitekerek a kertbe. Vizsgára fogja a híd oda-vissza, de arra vagyok kíváncsi éppen, ha már így adódott, terhelési csúcsokon hogyan dolgozik legkedvesebb robotosom, tulajdon szívecském. Lementem vele a pincébe is - alma van csak benne, boritalból egy korty se -, és fölvittem a padlásra is, egy kis levegőváltózásra. Okosságból apait-anyait bele adott a gyártója, kukacos elmével se találnék hibát benne. Annyi azért történt visszaúton, hogy pocakosodó jó komám látására meg kellett állnom a tetőponton.

Hergelni szoktam, most szóról szóra visszahetvenkedi valamennyit, elődudorodó hasamon a szerkentyűt böködve: mögmozdult már? Gyerök lösz, vagy leánka? És ki a kicsike édosapja? Erre ne lenne feleletem? Tisztességes szűznemzés! Csak a gép meg ne hallja!

Kedves Doktor Bácsi, amíg ez ki nem veszik belőlünk, tartós baj nem lehet.

A fűrész lenyomata

Korunk udvari bolondja a humorista. Ahogy a királynak a szemébe is mondhatta az igazságot csörgősipkás mindenese, úgy mondhat ki némely igazságokat a szófacsarászati férfiú is. Oldalhajtása volt ennek az öregátkosban az az ember, aki végighirigelte a kulákpöröket, aztán, mintegy megtérve, átvádolt az Érem harmadik oldalára. Nevét azért nem mondom ki, mert első beosztása is evvel járt.

Valamelyik néhai humoristánk találta ki ezt is. Mátyás király színe elé kérte magát egy atyafi, és azt állította, ha leül a fölség fadoboza elé, amelynek az egyik oldala üvegből van, meglátja azt is, ami a föld túlsó felén történik. Igaz, akkor még igazándiból nem is létezett a Föld túlsó fele, de a lényeg az, a király menten lecsapatta a fejét. Hogyan is képzelhette volna bele magát a televíziózásba?

Mostanában viszont első számú fogyasztási cikkünk lett a képernyő. Amit rólam mutat, visszavisz tizenhat éves koromba. Gimnazista voltam, mai szóhasználatnál a minimálbér alatt. Nyáron fát vágni jártam az erdőbe, fűrészelt és fejszét jól ismertem tehát. Huber Bélával délutánoként, kollégiumi kimenőnk idejére téli tüzelő fölvágását vállaltuk némelyeknél. Sípos úrnál is például, aki a gimnáziummal szemben irkákat, tollat és tintát árult. Később a Tüzép akkori vezetőjéhez is meghívást kaptunk, és ott le is ragadtunk. Volt egy eszes fia a főnöknek, aki tanulásban mérhetetlenül lusta volt, más észjárásban viszont förtelmesen fürge. Az ő házi tanítója lettünk, váltott állásban. Egyik nap Béla terelgette a jóra, a másikon én. Most azonban maradjunk a fűrészelésnél még.

Hideg ősz volt, és mi húztuk a nagybögőnek, brúgónak is nevezett keresztvágó fűrészelt. Meglátva dacos igyekezetünket Sípos úr, odajött hozzánk, és kikérte kezeimből az egyik végét. Termetre is kisebb voltam, jó szívvel engedtem kedvtelésének. Szépen fölültem a bakra, az ölfára, hogy ne mozogjon. A feneség csak az volt a dologban, hogy előtte jól megizzadtam, ültömben viszont kezdett rám hűlni ingem és gatyám.

Jött a karácsonyi szünet, utolsó órákon én búcsúzkodtam kenetes szavakkal a tanároktól, a nem feleltetés reményében. Piroska nénitől is, aki talán még pusztit is adott, de bele is rémült mindjárt. Dezső, te beteg vagy! Mars orvoshoz, de azonnal!

Lázamat érezhette? A várólista se volt akkor még föltalálva, mentem tehát. Meg is állapították, hogy tüdőgyulladást kaptam. Kanalas orvosságot is adott rá a patikus, az egész karácsonyi szünetet ágyban töltöttem otthon. Szénszünettel volt kombinálva akkoriban a karácsony, mire az elmúlt, meg is gyógyultam. Tüdőszűrésen egyszer-egyszer még megemlítődött, hogy valami történt velem, de az utóbbi tíz évben már szóba se jött. Rutinvizsgálat küldött el a napokban átvilágításra - politikairól fél szó se essék! -, és mit ad Isten, megint előjött a lenyomata. Képernyőn küldték át a vérnyomásomat gondozó professzorhoz.

Milyen is az emberfia? Úgy látszik, holtáig őrzi ifjúsága botlását. És senkinek nem ütheti le a fejét.

Egy kis mesenizmus

A szerencse is forgandó, meg a köpönyeg is. Azokról az emberekről szólnék megint, akik mindig nagyon tudták, melyik oldalon kell állniuk. És ezért áldozatot is hajlandók voltak hozni. Legtöbbször legjobb barátaikat áldozták föl.

Azt mondja kenetes szavakkal a mindenkori hatalom, nem szabad kitenni az emberiséget annak az iszonyatos megrázkódtatásnak, amit például a történelem trágyadombja besúgványok formájában őriz. Gondolom, azért fél a zsilipek fölhúzásától, azért éppen nem aktuális a dolog, mert pillanatnyi hangadói közül is sokat ragadna magával az áradat. Aki látott már közletről termőföldet, ha csak egy virágcsereppel is, tudhatja, nemcsak virágot, krumplit, kukoricát, éltető salátát, zamatos gyümölcsöt terem, de fölveri a gaz is. A folyondár is, meg a tarack is.

Megint szomszédunk, Gyula bácsi kertészigéje jut eszembe. Mielőtt meghalok, mindenkinek megbocsátok - de a folyondárnak nem! Hogy az emberek között ki volt a folyondár, és ki maradt meg ebben a minőségében mostanáig, na, ezt tartja ma is köpönyegforgatónak az emberiség nagyobbik fele. És illendően undorodik tőle.

Lenge legénylakások, és lumpoló háziasszonyok „dísze” szokott lenni a konyhai mosatlanok halmaza. Vagy a szennyes alsóneműk rakása. A magyar nyelv leginkább gatyát mond ilyenkor. Fölveri a szőrös penész, ellepik a csótányok és a hangyák, és akinek még egészséges a szimata, a förtelmes bűzt is kieri.

Nem illik kiborítani a bilit, ezt vallják kimondatlanul is az illetékesek. Nem tudnák, ha benne marad, mindig bűdösebb lesz?

El szokta ismerni kapcsolatait a történelmi alvilággal a besúgó, ha már sarokba szorították, és hozzá szokta tenni, terhelőt soha, senkiről, de bizonyisten nem jelentett. Csak éppen segített működésben tartani a mechanizmust. Párizst megjárt Dani Jani franciásan, kicsit csavarva, mesenizmusnak szerette mondani. Pedig nem korommal írták föl a kéménybe, hogy ez is, meg az is össze szokott gyűlni, és politikai dolgokat beszéltek meg. Ennyi elég volt ahhoz, hogy kéjjel kitekerjék minden előrehajtásának a nyakát.

Mondják, persze, azért se lenne igazságos kiteregetni a szennyest, mert időközben sok titkos dokumentum titkosan elégetődött. Szép mesenizmus ez is. A legtöbb jelentésnek a végén olvasható: Kapták: ezek meg ezek. Nem egyformán tüzelték be mindet.

Azért jutott eszembe most megint, mert a minap hallottam, hogyan ugrott egymásnak az egyébként egy asztal mellett ülő két atyafi. Te beszélsz? Te besúgó! Akkora fekély ez, ha fájdalmas is, régen ki kellett volna vágunk. Mert csótányok hada futkároz rajtunk, és dolgozik a szőrös penész is.

Megy tovább a hajó

Bukfences logikát is legföljebb az erre kitenyészett tudomány talál mostani zsugorított történetkémben, de úgy kell neki. Világjáró hajókirándulásra fizettünk be, pedig nem nyertünk a lottón, és a világbankot se sikerült mellényzsebbe privatizálnunk. Innen indult Szegedről a tengerjáró, ami, ugye, több problémába ütközött a legelején már. Nagy a merülése, nem bírja a Tisza. Markos legények kikapták a sójátéren - hórukk! -, kerekekre rakták, úgy húzták föl Pestre.

Otthon felejtettem tavaszikabátomat, és benne a bunkófonomat, hazaugrottam érte. Egész úton nem élhetünk zsebtelefon nélkül. Amikorra visszaértem volna, elindult a hajó, az utca végén kanyarodott éppen a vége. Spuri utána! Nincsen vész, útba esik jövet-menet a Mahart irodája. Mozgólépcsőn rúgtattam föl hozzájuk, hogy szóljanak a kapitány után, álljon meg egy szóra. Egymásra rakott ölfák képezték a lépcsőt, és igencsak mozogtak. Odafönn derült ki, nem hajóiroda az, csak matrózkocsmá. Popeye is ott volt, a spenótos tengerész, és neki se volt telefonja a távozó után.

Futottam tovább. A pesti út előtt föltétlenül utol kell érnem, ott van már kakas-lépésre a sztráda, ha arra fölér, soha el nem fogom. Hogyan is van ez? A Tápai havasok lennének? Ekkora kapaszkodó megint, szintén ölfákból rakott mozgólépcső? Az is csak az elején, aztán átvált szépen a legmeredekebbnél is meredekebb sziklafalra. Mindig szerettem volna sziklamászó lenni, de ahogy magamat ismerem, régen kitörtem volna már a nyakamat. Most azonban kitartóan kapaszkodom, a mélységes Alföld tetején, már látni vélem, lelki szemeim előtt zúg el a sztrádaforgalom. Egy fenét! Zárt szoba nem tudom hány-emeletes ágyán vagyok, és tovább se té, se tova. A mellettem lazsláló emberektől kérdezem, hogyan szoktak lejutni innen? Ja, kérem, mi ésszel élünk! Van létránk lefelé.

Tanítani kéne ezt is a bölcsességek között. Valahogy lekecmergek, és velem van fölöltöm is. Valami parkfélében találok magamat, annak a legmélyén információs irodát sejtetek. Az egyik fenyőfa ágcsontjára akasztom a kabátomat, hogy gyorsabban érhessek oda, mert ha elmegy a hajóm, abból világkatasztrófa is lehet. Valaki nagyon játszik velem, mert arról is kiderül, minden szobája üres, ráadásul visszaúton nem találok se a fenyőt, se a kabátomat. Varázspark lehet ez, mert egyetlen lépésemnél se bukkan elő, hogy én itt már jártam, éppen fél perccel azelőtt. Keringek benne, mint a kerge birka, végre találok valami pocsolyafélét, de azt is benőtte a békanyál. Tél közepén, rucaöröm? Ez csak valami termáltengerszem lehet. Föl is bukkan belőle két kölök, aztán jönnek elő még legalább harmincan. Kiülnek a tavacska partjára. Ha én ezeket megkérem, rebbenjenek szét, és találják meg halszálkás fölöltőmet, talán még kapcsolatot találok a hajómmal, mielőtt vízre bocsátanák.

Ízig-vérig mai kölökök ezek, tapiskolnak a pocsolyató partján, és azt firtatják, mi lesz a fizetés? Majd alkuszunk utána, csak a telefon kellene villámgyorsan. Mérgelődik a feleségem, hogy most is képes voltam elrekkenteni, csak ne kelljen fölvennem.

Én is kiültem, ha nem is a tópartra, de az ágy szélére. Látom, feleségem se utazott el. Kikóvályogtam a konyhába, éppen füttyögte a rádió a hat órát. A kerékre fogott hajónak még a pótkerekéről se szólnak a hírek. Érdemes volt visszaaludnom fél ötkor? Rémálom-fejtő József, jó komám az Ószövetségből, ha még szeretsz, ezt is fejtsd meg!

Az első lépés

Mindig az első a legnehezebb. Tíz tonna gránit kell hozzá, hogy emléke megmaradjon. És nem tudom hány kiló bronz, meg egy Tóth Béla, szobrászi lelkülettel. Kemény munka lehetett, mert a gránit az egyik legkeményebb.

Először bazaltból akarta, mert az is kemény. El is ment a bányába, ki is nézte magának. Le is vágták neki méretre, embermagasságú lapokra, de beütött az ördög. Hirtelen nagyobb adag bazaltpor kellett az útépítőknek, itt vannak ezek a szép lapok, földarálták mindet. Akkor

kezdte el keresni a gránitot. Nem ment érte egészen Afrikába, ahonnan származik, Félegyházán talált rá.

Hogyan lett ebből a MEFESZ szegedi emlékműve? Az Ady téri egyetem és az új könyvtár összekötő ékessége? Körülbelül azon a helyen, ahol ötvenvalahány évvel ezelőtt Apucili rúgta hasamba a labdát bőséges évfolyammeccs közben. Úgy rángattak vissza az árnyékvilágba. Senki ne vegye zokon, hogy azóta focimeccsre se járok.

Először elvitték a négy nehéz kőlapot Csongrádra, ahol a Belváros a külvárosba esik, betették a nádfödeles halászház műtermébe, hadd érjen egy kicsit. A szobrász pedig eljött Szegedre, hogy föltekintse magának a helyszínt. Szereti mindig megnézni, hová teszik a szobrát.

Bement az Auditórium Maximumba is, ahol az a bizonyos MEFESZ megalakult. Megszólaltak neki az üres padok, mert képzelete tele tömte őket fiatalokkal. Az akkori velünk valókkal. Aztán fölment a felső sorokba, mert onnan nézve másként szóltak. Hazament, de megint vissza kellett jönnie. Áldás lenne egy fénykép hozzá. A másik Tóth Béla, az író, kiskocsideréknyi könyvet és képet tált el, mire visszaért. Ahol egyszerre két jó Tóth akarja a jót, jónak kell annak lennie.

Bronzból imitálta oda az akkori gyűlési jelenetet. Kevesen vannak, akik még emlékezhetnek azokra a napokra, de nekik se ajánlanám, hogy elkezdjék szálára szedni, ez a fej ezé, az meg azé. Medgyessy mondása érvényes erre is: Ez nem lú, hanem szobor!

Időközben simára csiszolták a gránitlapokat, fényesre polírozták, egymáshoz illegették, kemény csavarokkal és betonnal egy tömbbe fogatták, a tetejét úgy kiképezték, hogy a bronzbetét szépen belecsúszhasson, és elhozták Szegedre, a tethelyre. Ráíródott az ige is: „Mi, szegediek, megtettük az első lépést...” Az egykori sportpálya szélére állították, ahol még mi is emhákáztunk, futottunk, dobtunk, ugrottunk, és fociztunk. Istenem, de szép idők voltak! És forradalmat is csináltunk, mellette még. Maximálist, a Maximumban. A fene se gondolta, hogy lesz annak még ötven éve is egyszer. Hogy megmaradjon, ne csak az első lépés, de a folytatás is, azt szeretttük volna.

Iszonyatosan rövidre sikerült. Tankok dühörögtek, idegen csapatok jöttek, szétlőttek mindent, és a konszolidáció földjén akasztófák termettek. Most olvasom Herke Istvánnál, fűrtökben is akasztottak akkoriban. Négy oldala van az akasztófának, mindegyikre fölötöttek valakit. Ment, mint a Maximenkó-féle gyorsfalazás. Ennek mindnek bele kellett férnie a gránitlapokba, a csapolásokba, és a betonba. Én érzem, hogy benne is van. Akkora a töltete, talán nem meri már senki ledönteni.

A Neander-völgyi repeta

Föl volt találva akkor már a tudományban is a Neander-völgyi ember, amikor mi jártunk iskolába, és azóta egyfolytában hálni jár belém a rémület. Tudósaink többek között az agy térfogatát is mériskélik a törzsejlődésen, az evolúción végig, ami az állatvilág legparányibb apróságától vezet a ma emberéig. Katasztrófák színesítik az ábrát az előembertől az őseemberig is, ki tudja, hány milliókban számolva az éveket, mégis eljutottunk oda, ahol ma tartunk. A nagy történelmi leütés azonban az, hogy a sokkal fejlettebb agyszerkezettel rendelkező Neander-völgyit egyszerűen fölfalta a primitívebb. Az ostobább. A nagyobb bunkó. Leütötte a leggyorsabb bunkóval. Talán meg se sütötte, csak szétrágtá.

Írmagja se maradt. Föl tudok sóhajtani éjszakai álmaimat ébrenléttel kombinálva. Uramisten, mi lett volna belőlünk, ha az a szál nem szakadt volna meg! Ha az tudta volna magába olvasztani - asszimilálni - az alacsonyabb rendűt! Aztán annyit forgolódom ágyacskámban, amíg kiforogja magát a gondolat: ment azóta a világ elébb? Most nem ez történik? Nemcsak nálunk, de az egész világban?

Kézen-közön terjedt ifjú koromban a teória, amely szerint Lenin mondta volna, azok kezébe kell adni a fegyvert, akik meg tudják fogni. Lenin mégiscsak tanult ember volt, mégse vette figyelembe, aki csak azért kapott fegyvert, mert meg tudta fogni, akkor se teszi le, amikor már letelt a történelmi szerepe. Életveszélyes kísérlet volt. A világ hatodát kergette bele a lemaradásba, sokmilliós emberáldozattal.

A mai fiatalabb nemzedéknek ezzel nem mondok semmit, ő egészen mai példákat is nehezen emészt meg. Mondom tehát a tiszavasvári tanár esetét. Valószínű, vétett ő is valamit, elsodort kocsijával egy kislánkát, és könnyű sérülést okozott neki, de akkora nem volt a vétke, hogy ott helyben agyon kellett volna verni érte. A csak azért se asszimilálódók veretes törvénye szerint. Máig nem tudom, beleépül-e majd legalább a leányka agysejtjeibe az a tudat, hogy az emberi civilizáció fölsőbb szintje esett áldozatául a sokkal alacsonyabban kövesedő bunkóságnak.

Neander-völgyi repeta? Kicsiben ugyan, de ugyanaz.

Ne menjünk még most se messzire, itt van a szemünk előtt ezer változatban. Ötvenhat leg-nemesebb emlékét tiporta bele a véres sárba akkoriban a hatalom, most, amikor végre ünnepelhettük volna tisztán és szabadon, egészen újsütetű bunkók öltötték magukra a lukas zászlót, meg az árpád-sávost, és bősziült bikaként mentek neki a rendőrkordonnak. Törték és zúztak, ripityára verték a Szabadság tér 17-et. A szabadság jegyében? Hogy egy kicsit dőzsölhessenek a büféjükben? Joggal vagy jogtalanul, de maguk mögött tudva az elégedetlenkedők támogatását? Vagy csak pártszimpátiáját?

Neander-völgyi örök példa, az örök bunkóság diadala, meddig élsz még?

Titkos a vasút?

Látták már az élet szépségeit vasútban elbeszélve? Aki eddig nem látta, esélye se nagyon van rá, hogy megláthassa. Egy kicsit titkosították. Többféle kifejtés kell ehhez is, ahogy az élet bonyolult dolgaihoz általában.

Kezembe került egy szép képeskönyv, vasúti ezzel-azzal megrakva. Talán mindegyik darabját láthattam már, zsúrizés közben is, falra akasztva is, de így, „szemközeltől” másként szólnak. Szépen illegeti magát a rozsdás csapszeg is, meg a két fa közé szorult erdei sánpár is. Elönt a gyönyörűség, ahogy egyik képről a másikra fordítok. A szerzők többsége is ismerős, föl-emelkedik egyikük-másikuk alkotó lelkülete, mint a pacsirta a nyári mezőben. És meg is szólal bennem mindjárt az irodalmi intés: nem a pacsirta a fontos, hanem a dal!

Erősen elfogult vagyok, nagyon ne tessék rám hallgatni. Jobban kézre esik, ha fordítva lapozok, hátulról előre. Enyhén szólva ironia is van némelyekben, sőt merő szarkazmus is, de ez is csak a kötet szerkesztőit dicséri. Bele mertek tenni olyan bolondságot is, ami a csiga lassúsága révén mond véleményt, van itt ásatag talpfa rozsdás bilincsel, produkálja magát a halszemlencse, 424-es mozdonykerékre koncentrálva, vakvágányok és szakállas sorompók, ködökben és napsütésben, dögnehéz hídszerkezetek játékos tálalásban, van indázó sütőtök is a

sínek között, szintén a pangás jeleként, terem pipacs is a vágány mellett. Jámbor vasutas biciklivel tántorog a vaskuszaságban, sztrájk idején - és mindennek varázsos a kötetcíme: Sín-varázs. Hazánk egyik legszebb tája Kőkapu környéke, az alagút szájában, akár az egérlukban, kicsike kis mozdony húzza befelé parányi szerelvényét. Szép téli tájak, katasztrofális elakadásokkal, aztán jön a megrázó áttörés, akkora ütéssel, mint a Himnusz muzsikájában a cintányér. Tavasz, nyár, ősz és tél, ez a sorrend itt is, de én visszafelé számolok. Portrék, búcsúcsók, pályaépítők, fehér-feketében és szikrázó színesben. Be vannak oltva vasúti vakcinával, akik élénk találják.

Jó, jó, de mi ebben a titkos? Nem látom a megjelenés dátumát, csak azt, hogy hét vasútcég adta bele a pénzét. Előkapom Nagy Jóskát, a kiállítások egyik főmasinisztáját. Idén nyáron jelent meg. Nagyszerű! Hol lehet kapni? Sehol.

Van tehát egy szép könyv, amely valójában nincsen? Szegény a vasút, adósságaitól is vakvágányon igyekszik megszabadulni: föladja, eladja a szárnyvonalait. Nagy falatokban megeszi múltját és jövőjét? Csak annyi példányban nyomták, amennyire a támogatók pénze futotta. Igaz, mindezt négy nyelven hirdeti a sok szellemes képaláírás. Vasútköltészet, vonatfütytyel kevert pacsirtadal, kimondottan keveseknek. Fájó szívvel gratulálok.

Istenünk, a reklám

A híres-neves kopáncsi csárdának is volt neve, ahogy az összes útszéli becsületsüllyesztőnek is. Ki nem mondanám, nem tálalni való. Azt akarom csak mondani, neve volt a reklámja. Azt meg hozzá tenném, hűlt helye előtt autóztunk el éppen, amikor mondja ismerősöm, a tévében legjobban a reklámfilmeket szereti. Mit felelhettem volna? Pedig időnként egészen normálisnak látszol.

A minap hallom, éjszakába nyúló estét rendeznek a reklámfilmeknek, Reklámzabálók címmel. Az egyik következtetés belőle: lám csak lám, a reklámnak is kell a reklám, nemcsak a rossz bornak. A másik: jó komám, remélem, itt eltelhettél volna.

A bebábozódó hernyó nem szövi magát annyira körül finom szövedékkal, ahogy bennünket körülvesz a reklám. Képben és hangban, átokverte betűben. A legsilányabb filmnek is lehetnek érdekes pillanatai, mit ad Isten, azonnal berobban a hirdetés. A kereskedelmi tévékre értem ezt, de kergeti a pénzt a többi is. (Akinek a pénz az istene, arra a bibliai példát szokták főlemlegetni. Az aranyborjút imádja. A pusztában vándorló Mózes népe, bár mannán élt, mégse lehetett koldusszegény. Aranyait összeadva aranyborjút öntetett, imádás céljából.)

Ki nem mondhatom, mennyire szánom munkabíró, szellemdús kollégáimat. Összes agytekervényüket keresztre feszítve kárhoztatják kínpoénokra. Hány Isteni színjáték telne ki ennyi elprédált tehetségből! A mi családukbán mindenesetre azonnal elkezd nyomogatni sorozatlövő csatornaváltónkat valaki, és megesik, hogy vissza se talál az eredeti barázdába. Önmagát csonkítja a műsor, ha megszakad a busás haszon reményében. Szánalmamról biztosíthatom csupán.

A legmocskosabb hernyó is a pillejövő álmába szenderül bábjában, de nem hiszem, hogy mi valaha is ki tudunk bújni a mienkből. Járnak a buszok és villamosok, reklámba vannak öltöztetve azok is.

Újabban belül is.

Bennük is ott a képernyő, és reklámot zúdít ránk, akár az orvosi rendelők és kórházak várószobáiban. Valaki azt hiheti, ott vagyunk leginkább sebezhetőek. Én meg azt mondom megkövesedett maradiságomban, ezért aztán végképp fölösleges volt fölhaladni a képernyőt.

Mintha úgy emlékeznék, a vonatokon valamikor megtiltották a hangos rádiózást. Jóval a dohányzási tilalom előtt. Mi lett belőle? Villamoson és buszon utazik már a reklám is. Igaz, soha nem bliccel, jegyét előre megváltották oda-vissza. Sok a baj a mindenféle utassal, ez meg folyamatosan tejel. Szegedet átszeli az a járat, amelyiken napjában utazom, könyökömön jön ki az összes filmbetét, és a kísérő duma. És még csak azt se mondhatom, hagyjanak nyugodtan utazni, mert én ingyen járok, az pedig pénzt hoz a konyhára. Nyugodjak otthon, vágnák rá hamisítatlan pénzvadászatukban.

Be vagyunk kerítve, kedves híveim! Szívesen beterelnék egy teljes szerelvényt a következő reklámzabáldába.

Fölkonszolidált áldozatok

Nem loptam én életemben, még lovat se. Rajtakaphatnának, hogy csenem a témát, ezért inkább bevallom mindjárt az elején, Herke István könyvéből veszem kölcsön azzal a szándékkal, hogy sértetlenül vissza is adom. Megírta ő is az életét, testes kötet lett belőle. Az életéhez hozzá tartozott, hogy tanári diplomát szerzett ugyan, de börtönben kamatoztatta. Nagyfa árnyékában - ez lett a könyve címe, és ez Szeged környékén kizárólag a rabintézetre utal. Belekóstolt a Csillagba is. Én hitelesnek fogadom el, amit leírt.

Szól Richterről is. Egyik börtönőr-áldozatával együtt feküdtem huszonkét évvel ezelőtt az intenzív osztályon, de nem tudom, sikerült-e megmaradnia neki is. Láttam, amikor hasi részeit igazgatták az orvosok. Akkor még életben volt a halálbüntetés, Richtert fölakasztották. Érzik a kontrasztot? Életben volt a halál. Azt is elmondja, hogy valamilyen szakmai találkozón egy szobába került a főhóherral. Börtönőri sarzsi ide, sarzsi oda, tőle is megdermedt.

Magam az akasztásos kivégzések részletes leírásától dermedek meg. El is kerülném legkisebb fölemlítését is, ha nem történelmi hitelesség volna soraiból. A konszolidációnak nevezett megtorlásokról beszél. Ez is van akkora nyelvi ficam, mint az előbbi. Az életben volt a halál. Harmatos lelkülettel az ő finom fogalmazásán is enyhíteni szeretnék. Így is morbid lesz, erős idegzetűeknek is félve ajánlom.

Volt négy hasáb alakú luk a betonpadlóban, ebbe állították bele a négy akasztófát. Termelj többet, jobban élsz! Hozták az elítéltet, a két pribék - az elnevezést szó szerint tőle veszem! - fölemelte a tetejéig, ott várta a mester, létrája tetején, hurokkal a kezében. Amikor - dalszínházi szóhasználat - a gége megszorult, a szó is bennszorult. A két pribék még csigával meghúzta a lábát, hogy feszes legyen a test, és egy elegáns mozdulattal kibillentette odafönn a hóhér a nyaka csigáját. Lepedőt dobta rá, de már hozták a következő fához a következő áldozatot. Pillanatok alatt kimúlt az is, jöhetett a következő. Gondolhatnánk, egészen négyig, mert négy bitófa volt csupán. És ha több volt a napi penzum?

Lelemény is van a világon. Azért volt a bitófának négy oldala, hogy nagy szorultságban mind a négyre lehessen akasztani. Futószalagnak csak erős hasonlattal nevezném, de tény, gyorsan ment. Törvény írta elő, meddig kell a kiszenvedett embernek a bitófán maradnia, ez pedig a termelékenység gátját jelentette volna. Ott volt tehát adandó alkalommal a három vergődő a lepedő alatt, amikor a társául szánt negyediket magasztalták melljük.

Érzik megint az ékes magyar nyelvi bukfencet? Fölmagasztalták a bitófára. Vagy fölkonszolidálták?

Az aradi tizenháromnak még jutott tizenhárom bitófa, emitt beütött az anyagtakarékosság. Ismétlem, a konszolidációnak nevezett kurzus idején. Anyagyilkos is lehetett közöttük, nem tagadhatjuk, de mi most a politikai megtorlásokról beszélünk. Arany János legalább megírta A walesi bárdok című balladáját, Ferenc Jóskának címezve, és őt már nem akasztották föl érte. Időnként föl-föl szokott rebbenni a kívánság, vissza kellene hozni a halálbüntetést. A szemet szemért, fogat fogért ősi elve alapján. Aki erre szavazna, föltétlenül olvassa el a könyvet. Nagyon jól meg van írva.

Mi a konyak?

Okos emberek a marxizmus idején feleltek már rá. A dolgozók itala, amelyet a munkásosztály és a dolgozó parasztság választott képviselői útján fogyaszt. Nem én találtam ki, és nem is élek vele. Ha az összes kocsmahivatal töve egyszerre szikkadna ki, akkor se mennék el a temetésükre. Más. Félve írtam le annakidején, vélhetően elsőnek a főrendőr szavunkat, és ma már ettől hangzik a botránykrónika. Lehet, hogy a főspionnal is így leszünk? Arra a hírszerzőre gondolkodok, akinek ezer besúgó dolgozott a fülébe. A spionok főnökére. Nem föltétlenül a legfőbb besúgóra, ám soha nem lehet tudni. Mindenki szem a láncban mondta Illyés Gyula. Rám csörrent valaki a napokban, mert ráismert az egyik pasasomra. Azt mondta, tudna ő is mondani róla egyet és mást.

- Ismered az ábécét? Írjad meg!

- Tisztesség is van a világon. Túl közel voltam a tűzhöz.

Töltöttem bele az igét fél órán át, aminek az volt a veleje, hogy föltalálták már az álneveket. Az írók lexikonánál csak az álnévlexikon lehet bővebb. A helyszíneket is lehet álcázni. Ami az Alföldön történt, át lehet postázni akár a Fertő-tó mocsarába, vagy a Bakony tetejére is. De tudnod kell, jó komám, amit meg nem írunk, a másvilágon az orrunkra húzzák.

Nem akarja megírni, de elmondta.

Nagy fene személyiséget kalauzolt egyszer hivatali főnöke elé, aztán még egyet. Egymás nyakába borultak, úgy megőrültek egymásnak. Bizonyos ajzószeretek is nyitogatták emlékezetük labirintusainak rozsdásodni induló zárszerkezeteit. Itt jutott előkelő szerephez a konyak, bár őket nem választotta meg senki arra a posztra, csak kinevezték. Ő meg nem tehetett mást, nyitva felejtette mindkét fülét. Elmondja az egyik, hogy a jugoszláv tengerparton költözött be egy panzióba, amikor már lekopott a „láncoskutya” összes lánc. Akkor még volt tengerpartja Jugoszláviának, de aki jól dolgozott, már panziós lehetett. A szakmai beütés is sarkallta a mi emberünket, mert a tulaj szívesen áradozott ugyan viselt dolgairól, de őt kemény luk maradt önéletrajzán. Föltűnt neki.

Jó volt a hely, szép a kilátás, mormoló a tenger, a megfejteni való rejtély is arra sarkallta, vissza-visszatérjen még. Mit takargat ez a koma? Mint a sikló, úgy csússza körül az őt esztendő. Sokadik vizit, és sokadik nyakolajozó Cézár-konyak után végre rés nyílott.

Az odaát való hírszerzés egykori főnöke volt a panziós. Főspion. Besúgók hada dolgozott az ő fülébe is, összes lehallgató csápjaikat hazánk felé irányozva. Te ott, én meg itt? Szépen összejöttünk! Na, még egy pohárral, aztán még eggyel. Mit is mondott az öreg Kis? Egyszer-egyszer igyunk is!

Tisztelt főspion, csöbe lettél húzva. Kacsaringós káromkodással tört ki a mienkből a parasztyalázat:

- A kutya úristenedet! Ezért feküdtem én fagyos éjszakákat a röszei kukoricásban?

Edzett bajnoka volt azonban minden konyaknak, csak magában mondta. Holló a hollónak nem vájja ki a szemét.

Gyógyít a ketyere

Búcsújárók között az is meg szokott esni, hogy a vakok látnak, a süketek hallanak, a bénák és inaszakadtak pedig otthagyják mankóikat. Tegyük félre egy kicsit ezt a tételt, mert szükségünk lesz még rá, ha egy kicsit populista megvilágításban is. A korszellem szerint.

Éppen negyedszázada, hogy varázsos indítatással oda csapódtam az egyik zsombói tanyai iskolában akkor már tíz éve működő Kertbarát-körhöz. Senki nem gondolhatta, hogy lesz annak még huszonöt éve is. Ezt neveztük el 1987-ben Wesselényi Népfőiskolának. Nehéz lenne, ha csak felsorolni akarnám is, mennyit fényesített elménken az a kikalapált fejű 152 tudós, aki eljött közénk, és barátságátömlesztő népfőiskolává avatott bennünket. Barátok közül barátok közé hívtuk valamennyit, és ez önmagában is csodának számít. Az akadémikus, a professzor, a messze földeken híres kutató barátja tud lenni a tanyai parasztszármazéknak, és ugyanez visszaúton is érvényes. Egyéni sors van mögötte, hogy első helyen emlitem az agysebészetet, immár húsz esztendő óta minden évben, de beszélgettünk mi ott már relativitás-elméletről, igyekszünk lépést tartani a genetika legújabb meglepetéseivel, és ballaghatnék a tudomány áldásai között egészen 152-ig. Relativitás-elmélet, agysebészet, genetika - tanyára? Mindenből a legjobbat, ezt tettük irányzékunkra legelőször, mert a tanyai nép leginkább a legjobbaktól volt elzárva világéletében.

Idén, évnyitón azt is elmondtam, a tisztességes zsombói ember nyáron nem ér rá meghalni, mert dolgoznia kell, télen pedig azért nem, mert itt a népfőiskola. Mintha újabb divat terjedne, a kettő közé kezd betüremkedni egy harmadik: valamelyik javítóintézet.

Tavaly például fölment Rektor urunk az akácfára. Földről szálamizta lefelé, nehogy beüsse valamelyik száradó ága a tanya födelét, de combnyaktöréssel érkezett a földre. Mentő vitte a klinikára, összeszegecselték. Két mankót adtak a hóna alá, úgy engedték haza. Elnyüglődött vele egy darabig, de idén megint elő kellett vennie. Csípőprotézissel erősítették lábát, és ennek a bejáratásához kellett megint a mankók. Búsult szegény a klinika ágyán, biztosan nem tud eljárni már közénk, aztán mégis eljár.

És most gyérünk vissza a búcsúbéli csodálatos gyógyulásokhoz, egy kis hozzáragasztással. Évnyitónkra, kaján hecceléssel még vittem neki vasúti szerzeményezésként egy olyan hosszú csöví olajozót, amellyel a 424-es mozdonyok csapágait olajozta hajdanán a masiniszta. Ha a gőzös eljárt vele, neki is hasznára lehet. Az elmúlt napokban föllépcsőzött már a szegedi Szent István tér víztornyának a legtetefére is, megcsodálni a várost. Most pedig? Tessék jól figyelni!

Különleges jóságok sorozataként másodszor mehettünk be a benti iskola számítógépes tantermébe, hogy legalább érintésközelbe kerülhessen mindenki a ketyerével. Ez is a világ csodája, a tanyai embernek erről is tudnia kell. Majdnem-majdnem úgy söprűztek ki bennünket, annyira belemerültek az internetbe. Csapot-papot, mindent elfelejtve, nándorfehérvári győztesként vonult kifelé Rektor urunk is. Utána kellett kiabálni: állj meg, Miska! Itt hagynád a botodat?

Áhítatos gyógyító a számítógép. Jó, hogy észrevettük.

Bóvli hátán bóvli

Az öregátkosban élt még bennem az a téveszme, és hangot is adtam neki, hogy az egész nyugati bóvli-piacot a mi turistáink tartják fönn. Kimegyünk, bejövünk, picinyke kis úti dollárjainkon mi mást vehetnénk? Kalap oldalába tűzhető tengerészorgonyt, hőmérővel. Most viszont ellenkezőjére fordult bennem a teória. Az egész távol-keleti bóvlit mi tápláljuk, és még ki se kell mennünk érte.

Csalás van ebben is, a globalizáció jegyében a fél világ táplálja. Régen az volt a kereskedelmi aranyigazság, hogy bundát döglesztő nyárban kell vennünk, szalmakalapot meg dermesztő télben. Most? Bármikor veheted, a lehető leghitványabbat kapod. Azelőtt, ha Mikuláskor Mikulást akartál venni gyermekeidnek, jól föl kellett kötnöd a textilneműt. Néhány napig volt, aztán már nem. Most? Van dögivel, és mind hamis. A csomagoló sztaniolnál is vékonyabb a csokoládéja, és azt se lehet tudni, mi lenne az valójában. Résen kellett lennie annak is, aki a karácsonyfájára szaloncukrot akart rakni, mert éppen akkor fogyott el, amikor legjobban kellett volna. Megegett ugyan, a teljesen tökéletlen „terítéspolitika” belejátszásaként, hogy januárban kosárszám árulták, lényegesen olcsóbban, a csokimikulással együtt. De akkor még a csokoládé is olyan vastag volt, mint a tankok kereke.

Így voltunk más portékákkal is. Amikor összeházasodtunk, megvettük a karácsonyfaégőket teljes felszereléssel, de megegett egyszer, kiégett az egyik, és a soros kapcsolás miatt teljes szezonban sötétlett a fánk. Nem lehetett pótlást kapni hozzá. Tanultam, elmúlván a karácsony, megvettem az egész életre valót. Most? Tömve van a piac, és nem győz riogatni bennünket a fogyasztóvédelem, mert úgy megcsaphat bennünket az áram, hogy arról koldulunk. Kávéfőzők robbannak, díslámpák borulnak, kenyérpirítók olvadoznak. Mintha a legjobb föltalálók abban ülnék torukat, hogy bennünket csapkodjanak.

Meg kell szoknunk, hogy a tévé divatcsatornáin ugyan a legújabb, és egyben legblődebb párizsi divatot láthatjuk, de nekünk a keleti gatyapiac diktál. A nyugati leginkább a turkálókba gyűrűzik be. Óriási divat lett hirtelen az ajtóra kiakasztható kis adventi koszorú. Honnan szagolta ki ezt például a teljesen más hiten élő távol-keleti? Nem lehet tudni, de tény, rá van írva: Made in Kína. Mintha nekünk már nem lenne vesszőcskénk se, amit körbe lehetne tekerni, és valami kis aranyló dísz is rá lehetne akasztani. Onnan jön a számítógép is, ami, ugye, eredetileg szintén magyar találmány volt, legföljebb az állandóan változó - tehát ügyesen adagolt - programot adja a Nyugat. Persze, kísérteties pontossággal hamisítja ezt is, aki tud ilyet is csinálni.

Bóvli hátán bóvli. Csodálkozhatunk ezek után, hogy mindenféle művészetben is korszellemként uralkodik? Mivel az orrunk hegyéig is nehezen látunk, azt hittük sokáig, magyar betegség ez, de ahogy bővül a látóköre, úgy jövünk rá, a világ lett ilyen. A katonai vezényszó - cél a

céltábla alsó széle közepe - így alakult át a leszerelési hullámmal párhuzamban: cél a közép-szer alsó széle közepe. Ami teljes magyarsággal azt jelenti, a közepes teljesítmény legalja lett a közhasználatra szánt álművészet teteje.

Aki ennél többre tartja magát, mehet a templom lépcséjére, kalapolni.

Szavaznak a galambok

Még mindig jó idő jár a biciklisekre. Tartom magam a régi regulához, kertünkbe menet az óhídon tekerek fölfelé, hazaúton pedig az újon. Vizsgáztatni akarom a ketyegőmet is, azt gondolván, amíg ezt bírom, a szívem is bírja. Kóbor vizsgálatok ugyan ijesztgetnek mostanában, oda is kellene figyelnem rájuk, de hátha csak hiánybetegség okozott riadalmat.

Eddig a legkisebb újdonság sincsen szavaiban, és tartok tőle, ezután se lesz. A mostani inflációs időkben azonban az is aranyat ér, ami nem változik.

Hasonlítottam már parlamenti patkóhoz is az óhíd ívét. Föl is tettem a nagy kérdést madarász-politológusainknak, mitől van az, hogy csak az egyik oldalon szoktak dévátkozni a honmadarak, de értékelhető feleletet nem kaptam mostanáig. Elméleteik szobatudósi elmefuttatásnak tűnnek, és messziről kiabálják, ők vagy nem járják ezt a hidat, vagy autóval poroznak át rajta. Azt hajtogatták, a déli oldal a melegebb, azért van ez. Én meg látom, akkor is így oszlik meg a populáció, amikor mindkét vaspatkó tüzes platniként fogható föl, meg akkor is, ha fagy dermeszti mindegyiket. Amikor árvizek dühöngtek alatt, akkor pedig mintha szabadságra ment volna az egész parlament. A taknyos ködök is ezt művelik.

Attól tartok, megfejtetem a dolgot. Vagy csak újabb gubancot tálalok a megfejtőknek? Át-hallás lehet a földi paradicsomi parlament, meg a hídi között. Két pólusú ez is, és az összekötő vasak jelképezik a még be nem olvasztott apróbb pártokat. Amíg az egyik benn van, a másik kivonul. Itt azonban vele tart a szatelitpárt is, üresek szoktak lenni a keresztvasak is. Leg-följebb egy-két magába szunnyadt képviselő gubbaszt rajtuk.

Most azonban, amikor a költségvetést tárgyalhatják odafönt is, teljes a létszám, sőt az idei szaporulat is szavazóképesnek hiszi magát. Szónokaik, ha vannak, mintha nem is lennének, csak szavaznak rendületlenül. Azt is gondoltam már, talán összeült a galambügyrendi bizottság, és kimondta, aki kivonul meg bevonul, az csak a fele magot kapja. Ennél ügyesebb beterelő puli a birkanyáját se őrizheti.

A tévéből tudom, vannak még olyan más országok is, ahol a cserépszavazás maradványaként aprócska akármiket rakosgatnak bizonyos gyűjtőedényekbe. Gondolom, fehér kavicsot az egyikbe, feketét a másikba. Galambéknál a honatyák és a honanyák ezt a kettőt egyesítik, mert a hídon járókra pötytyentgetett szavazataik pereme sötét, a közepe pedig mindnek fehér.

Kimondva viszont ugyanaz, mint az igaziban. Ti ránk szavaztatok? Mi meg rátok. Hősiesen le vagytok ám ti csak pötytyintve!

Panelbelső

Ilyen panel is van, meg olyan is. Ha nem vasvillával hányták volna össze, talán mind jó lenne. A legtöbbjét úgy átjárja a huzat, ha az előszobába szélkereket szerelnénk, talán az egész család áramszükségletét fedezné. Energiaválságos időkben áldás lenne az ilyen adottság, a baj csak az, hogy ellenzéki Sándor-József-Benedeket játszik velünk. Nem zsákban hozza a meleget, hanem kifelé viszi. Mi meg csak fűtünk, csak fűtünk, és fizetünk. Eljutottunk oda, patika után a langyosítás a legdrágább. Igazi melege legtöbb helyen nem futja.

Annakidején elvitatkoztunk az építők főnökeivel. Olyan jámbor kívánságaim lettek volna csupán, olvasóink nevében, hogy a két panel teodolitos összeillesztése után hagyják el a gumiszalag behúzását, csapjanak inkább egy vödör maltert a fugákba. Hogyan képelek én ilyen marhaságot? Mi a nagy szovjet példával megnevesített francia panelt vettük át, ideológiai eltévelyedés lenne malterrel keresztezni. Revizionizmussal érne föl.

Hajszálra így voltunk a marxizmussal is. Addig-addig nemesítették, amíg teljesen elkorcsosult. Azóta viszont láthatom tulajdon két szememmel, munkanélküliségi rátáinkat erősen javítja a panel. Szépen elnyújtott hosszú házban lakunk, fél falu beleférne. Évente fölássák az alagsorát, mert hol a melegvíz csövét eszi meg a rozsdá, hol a hidegét. Sok jó munka, sok jó pénzért. Aztán: mivel az esővíznek nem kívülre rakták a leeresztő csöveit, hanem a lakások belsejébe, tavaly fölött az alatt lakó Anti, hogy őket önti ki a víz, pedig ürgéhez még csak nem is hasonlítanak. Éppen kifestették a lakást, és ott a mocsok. Erőnek erejével azt állította, nálunk törött el az eterniteső, onnan folyik le hozzájuk. Addig-addig vitatkoztunk, amíg neki lett igaza. Jöttek a munkások, szétverték a beugrónkat, kidobták a csorba csövet, megtoldták műanyaggal, és beragasztották. Hol keresnék a kenyérüket, ha nem nálunk? És rajtunk. Itt van éppen a panelprogramnak nevezett házbeöltöztetési akció. A panelhézagokat először alpinisták tömködték be, sokkal drágábban, mint amennyibe a vödör malter került volna, most meg szigetelőlemezekkel borítják be az egészet. Akkora nyüzsgést hozott a ragasztós építőiparba, még ekkorát se láttunk.

Nekünk még nincsen alkalmunk se dicsérni, se kárhozatni ezt a módszert, mert mi a szövetkezeti demokrácia örökölt törvénye szerint ebben is a legutolsók leszünk. Száz szónak is egy a vége, panelprogram legalább van.

És ezt éppen Anti juttatta eszünkbe. Tavasztól a tél első leheletéig cserepes virágaink az erkélyt uralják. Ilyenkor szoktunk megszorulni kicsikét, mert névnapok és születésnapok úgy megsokszorozzák számukat, mi akár ki is költözhetnénk, hogy elférjenek idebent. Alászálltam a napokban, megkérdezni, hol lehetne szerezni olyan helyre kis állványt, amilyenre ők rakják virágjaikat? Hohó! Azt még Stikáék hagyták itt, se égen, se földön nem találнам párját.

Kitaláltam, hogyan tudnék összeütni egyet. Innen-onnan összejöttek a hozzávalók, csavarok is teremődtek, állt is már, de egy kicsit nyagda lett. Földrengést tudott játszani akkor is, ha a szökőár malájföldön riogatta az emberiséget. Akkor jött föl testvéri segítő jobbajával, és kicsike akkumulátoros fűrócskájával Anti. Fűrészeltünk, kalapáltunk, fűrtünk és faragtunk, amíg úgy nem állt a toldott-foldott alkotmány, mint Katiban a gyerekáldás. Ne hencegjünk, pontosítsunk: majdnem úgy áll. Kitölti a vasárnapi fél napot ez az elcsevegős kis munka, miközben szikrát hány a szomszéd feje: mi már elindítottunk a panelbelső programot. Mert a beöltöztetés utcára szól.

Bökvers helyett

Ahogy a versenyparipa egyszerre tudja behúzni a vészféket mind a négy lábára, úgy blokkoltam le én is. Szűrös bökversre futotta volna csak, ha igazándiból tovább futok, de éppen akkoriban jött fölszínre újra az esernyővel bökődő gyilkosság ténye. A mérgezések atomkorszaki sorozatának előfutára lehetett ez a módszer, a reneszánsz pancsolásához képest akár újszerűnek is mondható, de a világ minden kincséért se sérteném kedves adótanácsadómat még a párhuzam legkisebb hegyével is. Azóta is rájga azonban szívemet, májamat, tudómat és gyomromat a szó: „beregisztráltatnom” kell magamat.

Annyi új divatú igekötő-használatunk torzítja szavainkat mostanában, jószerivel ki se látszunk a csodabogarakból. Itt van például a „bevállal”. A sima „vállal”, vagy az „elvállal” eddig is ismerős volt, még a vállalkozók is használják, de a „bevállal”? És mit ad Isten, ahogy elkezdtek berzenkedni ellene a nyelvészek, szinte kötelező penzum má lépett elő. Ma már nem „jelenteni” illik, hanem „lejelenteni”. És kezdje összeszedni, akinek ideje van rá. Berezelek mindegyiktől. Legnagyobb kerítő a rádió és a televízió, ha ott egy senkiházi akárki elkezd mondani valami örültséget, azonnal rákapcsol az írott sajtó is. Mert modern akar lenni.

Senki nem foghatja rám, hogy a legkisebb dicséretet is elmondtam volna már az adóhivatalról, és ennek történelmi magyarázata van. Széplakon tájékoztatta az újságírókat az új adórendszer bevezetésének szírványos jövőjéről az akkor még csak főosztályvezetői sarzsiban létező valaki, akiből két rendszerben is lett pénzügyminiszter, és én ott is támasznak hánytam a lábamat. Minket, egyszálsbélű prosztókat biztosan elkapnak, mert mi oda vagyunk láncolva a fizetési jegyzékhez, de akiknél zsákszáma gyűlik a pénz, minimálbérre jelentkező be, kifűrdik magukat. A húsz év minden perce igazamat igazolja, mégis nekem - nekünk - kell beregisztrálnunk? Lehet, hogy a világ legkönnyebb ügylete, de az én aprócska jövedelmem hangyáknak való morzsával se ér föl. Az abból önzűleg adott sarc meg se legyinti az államháztartás mindig lukas mérlegét, mégis minden változtatás első számú célpontjai mi vagyunk?

Kötöttem az ebet a karóhoz, hogy rám ez a passzus nem is vonatkozhat, mert fia-alkalmaztam sincsen, miközben én bárkinek a fullajtára lehetnék, ha valakinek is kellenék, be kellett mégis látnom, a szakértő jobban értő. Másfél hetem ment rá a vakaródzós készülékekkel, és az időpont telefonos egyeztetésével. Másik szörnyület is utamba vetette magát. Ki a fene gondolta volna, hogy ennek az egésznek „ügyfélkapu-regisztráció” a hivatalos neve. Nyomkodom a gombot, mint süket a csöngőt, ahogy a géphang diktálja, amíg végre megkapom a péntek délelőtti, fél 11-re. Elkészni nem az én sportom, ott voltam már tíz után. Ha pontos lettem volna, csak egy órát kellett volna várakoznom, így azonban másfél lett belőle. Figyelgettem a kijövőket. Csak a legvégén találtam olyanokat, akiket bemenni is láttam. Ezek már odabent születtek?

Kedves útbaigazítást is kaptam. Ha hazamegyek, nyissam ki @-postámat, járjak el az ott található lépések szerint, és a végén menjek az adóhivatalba, bejelenteni, hogy már regisztrálva vagyok. Motozott ugyan bennem a féreg, miért nem elehet ezt az egészet „egymenetben”, úgynevezett egyablakos rendszerben lebonyolítani, de arra való az állampolgár, hogy sétáltatva legyen. Odaérván elrikkantottam volna magamat, ha a hely szelleme számra nem tapasztotta volna lapátnagy tenyerét. Heurékaaaa! Nekem nem is kellett volna beregisztrálnom.

Egyelőre nem, de holnap már lehet. Fél lépéssel megelőztem megint a koromat. Nincsen az a bökvers, amelyikbe ez beleférne.

Szakállas az állam

Rendes szakállnak az állon a helye. Az enyémen is ott lenne, ha kombájnnal neki nem esnék naponta. Bohó a kérdés: mekkora lehet a szakállamtitkár szakállja? A feleletek postán küldendők be akármelyik minisztériumba.

Le kell szögezmem a legelején, Magyarországon mindenki akkora szakállat visel, amekkorát akar. Ombudsmani aggályokra számíthat, aki személyiségi jogaiban akarna korlátozni valakit. Másként kell ezt is szorongatnom: amekkorára futja neki A versezetbéli kopaszszájú Szűcs György bátya nyilván hiába pályázott volna rá, „Se’ bajusza, / Se’ szakállja, / Egy szőr szála / Nem volt néki”.

Van egy újsütetű, és erősen nyakatekert magyar szavunk, a szakállamtitkár. Felső emberről van szó, első nekifutásra akkora szakállat sejtünk, a nyaka köré lehetne tekerni sálnak. Pontosabban az én szakállamat lehetne az ő nyaka köré csavargatni, ha nekem egyáltalán lenne ilyenem. Ő csak nemlétező szakállam derék titkára lehetne. Nagyon nem kell olajozgatni eszünk kerekeit, hogy megértsük, nem szakállról van itt szó, csak az államtitkár szakmaiságáról. Azon aztán elrágódhatunk megint, ha netán mégse értene a szakmájához, akkor államtitkár se lehetne.

Teremtett a közigazgatási bükkfanyelv másfajta torzókat is. Ilyennek tartom a szakminisztert is. A miniszter, ahogy a latinosok állítják, eredetileg szolgát, segítőt jelent. A templomi ministráns is ezt teszi. Hogyan szolgálhatná a közjót, ha nem lenne egyúttal szakmájának a kiválósága is? Hozzáértőbb emberek semmibe vennék minden szavát.

Pardon, álljunk meg egy szóra. Volt valamikor államminiszterünk is. Bibó István is az volt. Talán ettől a múltbéli sarzsítól akarják megkülönböztetni a szakminisztert. Ha azonban az elemi logika gyalogútján sántikálnánk is, hogyan adná elő magát az a furcsaság, ha a szakállamtitkárnak bajszomminiszter lenne a főnöke. Akár asszonyi mivoltában is.

Bennem sántít a szaktanár és a szaktanító szavunk is. Ott tupírozzák, ahol leginkább a világos és értelmes magyar beszédre kellene tanítani a jövő nemzedékét. Létezne olyan tanár is, akinek szakja nincsen? Sokan halmozzák az élvezeteket, kettőt-hármat is egybe toldanak, mint a nótás kedvű édesapám teszi az éneklők száján, de olyan tanárról nem tudok, amelyiknek egy se lenne. Valamikor volt, hogyne lett volna! Művelődésügyi osztályvezető is lehetett, aki úgy állt föl a suszterszékről, hogy ülepén ragadva örök időkre magán hordta a háromlábú alkalmatosságot is. És a szaktanító? Állítólag ilyen is volt. Például az, aki kizárólag testnevelést tanított.

Ha eddig eljutottunk, tovább is léphetünk. Akár fotelban ülve is elvégezhetjük célra tartott szociológiai fölmérésünket. Annyi szakállas embert nem nagyon lehetett látni évtizedek óta vezető beosztásban, amennyi mostanában élénk bukkan. Nem nehéz a számlálás, a televíziók is leragadnak a főnökségeken. Általában csak első számú vezetőnek, netán szóvivőnek van megszólalási jussa. Ők aztán úgy elmaszatolnak mindent, legény a talpán, aki meg is érti. Erős szőrzetűeknél a borosta szúrós lehet, és kemény, olyan, mint a tehénvakaró. Ez az arc a minimál-program része, az állon termelt szőrzet ezen a kulcsszámon mintha kötelező lenne. Lehet mondani, hogy a nők kivételek, hiszen az asszonynépség ilyen posztokról legtöbbször hatóságilag van kitiltva.

Csak kutyálkodni akarok szőrszálhasogató szavaimmal. Hányan viselnek például Lenin-szakállt mostanában? Tessék megülni jól a fotelt, és strigulákat húzogatni. A leninizmus nosztalgiája dolgozna bennük? Nem vennék észre, hol csöndben, hol zajosan, de megbukott a világ egyhatodán? Magával rántva Marxék egészséges téziseit is. Vagy csak arról van szó, hogy Lenin élt, Lenin él, és Lenin élni fog - a szakállakban?

Nulla fok, gatyában

Vannak, akik természeti képpel szeretik kezdeni írásaikat. Létezik is annak annyi változata, holtukig van mihez nyúlniuk. Az én szűkös helyeim azonban megkövetelik, hogy mindjárt a dolgok velejébe vágjak, lárifári ráhangolódásra nincsen időm. Most azonban azzal kell kezdenem, hogy égig érő a taknyos köd, a szürke számár is eltűnne benne, és alig akar előtűnni a villamos is. Állítólag az egész országban ekkora, a gyalogosoknak a bőre alá is beférkőzik a hideg, kabát alatt is zörög a csontunk, az autósok pedig örüljenek, ha nem mennek egymásba. Az optimista utcai hőmérő nulla fokot mutat, a borúlátóbb odacövekel a mínusz egyhez.

Ne vegye zokon a villamos farában utazó atyafi, ha részletesen leírom külsejét, meg azt se, ha ebből néhányan bensőjéhez is igyekeznek hozzá férni. Tök kopasz, de nem természetes úton. Valósággal világít a feje, annyira frissen borotvált. Bőrfejűnek mondja az illet a mai beszéd, bár ide egyáltalán nem illik. Jámborság üli meg az arcát. Az ilyenre szoktam mondani baráti hecceléssel, fagyállóval van föltöltve a feje. Még nettó-sapkára se telik neki?

Szokása a divatnak, ami szörzet elveszik a fejről, a szakáll pótolja. Van is neki akkora, sálra se lenne szüksége, és föstetlenül is koromfekete. Korának meghatározásához van erre szükség. A karbon-szisztéma majd ezer év múlva saccolná meg, hány éves, én már most harminc körülnek vélem. Testes alkat különben, föltehetően van mit aprítania a tejbe. Lenge pruszlik van rajta, augusztusi viseletnek éppen elmenne. Lentebb pedig gatyá.

Összebb húzza magán a téli kabátot, aki látja, és didereg még jobban. Aki elemzésekre hajlamos, mindjárt ki is igazítja. Nem gatyá az, meleg vidékek tengerpartjaira való kurta short, amely csak azért van, hogy legyen. És combközéptől le egészen a bokafixig két szőrös láb, a maga legtermészetesebb pucérságában. Ha legalább libabőrös lenne! Háttal áll a tuja belvilágának, kifelé néz, bele a nagy fene ködbe. Senkinek sincsen kedve még a szegedi változatot se említeni: nagy fenekőd van! Mindenestre feszül rajta a lenge magyar, kifelé néznie pedig nem nagyon érdemes, mert a hivatásos zöldbékák is méterekben mérik csak a látótávolságot.

Azért adott szabad akaratot az Isten az embernek, ha végig ki van fizetve a jegye, oda nézzen, ahová akar. Harapni lehet a ködöt, belenéz tehát a tejfölös semmibe. Nem tudhatom, érzékeli-e egyáltalán, hogy a teljes rakomány utasnépség szeme rajta függ. Lehet ez, persze, kajla általánosítás is, csak az a biztos, hogy hárman csapódunk egymás mellé a végállomáshoz közeledve, és egyszerre kérdezzük: láttad? Hogyne láttam volna! És egy mukk, egy tüsszentés, egy krákogás el nem hagyta a szája tövét. Vasból van? Ha abból lenne, legalább zsugorodna. A bélelt bundát nyárra tartogatja?

Magyarnak alkalmatlan

Nem a rádióból hallottam, pedig ott hangzott el. Visszaidézése jutott el két fülembe, és bennem is maradt. Karácsony közeledtén jó, ha a nemzeti és nemzedéki összefogásra buzdít bennünket valaki. Az Országgyűlés elnöke mondta többek között, hogy nem pártpolitikai alapon kell kötelezettséget vállalnunk a határainkon kívül rekedt magyarokkal.

Jó lett volna az eredeti adásra figyelmem, mert a hangsúlyok jobban eligazítanának. Csak sejtem, úgy kell értenünk, hogy mindenokvetetlen gondolnunk kell kívül rekedt testvéreink lelkének minden gubancára, de arra nem, hogy akármelyik politikai irányultság odakint rakott tüzeknél itthoni cupákjait sütögesse.

Úgy adódott egyszer, hogy Erdélyt járván akkor tettük tiszteletünket Tamási Áron farkaslaki sírjánál, amikor ott éppen halálának évfordulójára emlékeztek. Kijátszották a gyászolók éberségét, addig vonatoztatták a koporsót annakidején, amíg szét nem széledtek. Szép beszédek is elhangzottak ott jártunkkor, töröl metszett erdélyi tisztességgel, és olyan is, amelyik engem egy kicsit meghökkentett. Sütő András a tőle megszokott egészséges küldetéstudattal szólt, csöndesen, szépen, de annál nagyobb nyomatékkal. Azt is hangoztatta, ami Tamásitól eredt, és az ottaniak javában azóta is csordogál. Aki embernek hitvány, magyarnak alkalmatlan. Ennek a mondatnak a földidézése, azt hiszem, méltó fizetség volt oda kanyarodásunkért. Semmi más nincsen benne, csak magyarságunk.

Anyaországi szónok is volt. Szép ez a szó is: anyaország. Mi szülőföldnek mondjuk, mert itt születünk, ők az anyát látják benne, országnyi méretben. Testéből-lelkéből valónak érzik magukat. Olyan erős kötődés ez a határainkon kívülre elcsatolt területek legtöbb lakójában, ha töredékét tudnánk visszaömlasztani a belül élőkbe, az is nagy nyereség lenne. Hazai búskomorságunkat vitte el a sír mellé ez a szónok, és azt ecsetelte, olyan borzalmas szelek járnak itthoni vidékeink fölött, nagyon-nagyon akarnának segíteni, de a politika nem engedi. Nem mondta ki, de én kiéreztem szavaiból: ne reménykedjete, inkább velünk együtt sírjatok. Látjátok, véreink, milyen szépen tudunk mi siránkozni? Sírva szeretünk benneteket.

Sütő szavai fölemeltek, ez meg közelített a földbeveréshez. Mondanám, tizedrangú politikus az illető, de tizedrangja se illett ahhoz a helyhez, és ahhoz az alkalomhoz.

Ha most azt hallhatjuk Országgyűlésünk elnökétől, hogy a politikai szempontokat el kéne hagynunk a kívüliekről való gondolkodásainkból, és ezzel nagyon egyetértek, bennem a szépen faragott síremlék melletti két beszédből Sütő gyöngyszavai révednek elő, Tamási Áronra visszavezetve. A hitvány ember magyarnak is alkalmatlan.

Ismétlem, nem hallottam a Vasárnapi Újságban elhangzott beszélgetést, csak a rá való hivatkozást, de ha ez is elhangzott benne, egy bakarasszal megtoldanám, a még tisztább lelki egészség irányába. Karácsony hetében is, amikor szívesen beszélünk a szeretetről, az összetartozás erejéről. Nem lehetne ezt a nemes gondolatot itthon is kamatoztatnunk? Hogy határainkon belül se az egymásnak feszülő, sokszor eszeveszetten idétlen, undorítóan kicsinyes politikai csatározások borzolják lelkünket! Egy picinyke megértést legalább! Akármelyik oldalon áll is a hitvány ember, magyarnak alkalmatlan.

Legalább egy kicsinkét higgyünk Tamási Áronnak és Sütő Andrásnak. Ha itthon becsülni tudnánk egymást, csak ezt vihetnénk kívülre is. Karácsonyi áhítatunk is tovább tartana.

Panelvárosi vesztőhely

Elősorolni is nehéz lenne, kinek és minek volt pallosjoga a középkorban. Ha latrok akadtak kezére, karóba húzathatta, kerékbe törethette, vízbe is fojthatta, máglyán elégethette, és fára is fölakaszthatta. Szegednek is volt, a sokszor tévedésből utolsónak titulált boszorkányégetéshez is ez szolgáltatta az alapot. És azt is nehéz lenne fölsorolnunk, hány becstelent nyuvasztottak át a másvilágra a Csillag börtönben, és hány talpig becsületeset is mellé. De Fölsővárosnak talán nem volt.

Aztán egyszer csak erőt vett rajtunk az egészséges ész. Az élet a legszentebb adomány, azt elvenni, még ha méltó büntetés lenne is, nem szabad. Jogi oskolát végzett emberek is kardoskodtak a halálbüntetés megmaradása mellett, baráti beszélgetések közben mondogattam is,

falazzátok be akár kéménybe is, akiről bebizonyosodik, hogy a legsúlyosabbat érdemli, de hagyjátok meg életét. Ha egy évszázadban csak egyszer tévednétek, akkor se lehet visszahozni az életbe, akit már beparancsoltatok a föld alá.

Egészen hétköznapi eset hozza elő bennem az immár idejétmúlt beszélgetéseinket. Egyik sokemeletes panelház erkélyén éveken át rablánc, hóhérhurok, és pálcára szúrt koponya adta a külső díszet, szépen lobogó nemzetiszínű zászlóval kiegészítve. Máig nem értem, hogyan adtak egységes egészet a lelkében, főleg a zászlóra tekintettel, de ott voltak. Ha kinézett a bent lakó, ezt látta. A fölkelő nap besegítette árnyékát a szobájába is.

És ezt láttuk mi is, kívülről. Magának szánta ezt a morbid gyönyörűséget, vagy nekünk? Először azt hittem, bakó volt a lakó, vagy porkolábi minőségben dolgozhatott odabenn, onnan van a kegyetlen vonzalma, de ebben is tévedtem. Állítólag egészen emberséges mesterséggel kereste kenyerét. Lelkében élnének a ficamok?

Most éppen öltöztetik ezt a házat is. Hogy ne dermedezzenek téli hidegekben se a benne lakók, és ne olvadozzanak majd nyári melegben. Kiparancsolták az erkélyről a halálos kellékeket, ragasztják, vakolják és füstik a külső falakat, semmiféle encsömbencsömnek nincsen ott helye. Kíváncsian várom, véget érven a tatárdúlással vetekedő fölújítás, a közszemlére kitett vesztőhelynek mi lesz a sorsa.

Változatlanul tisztelem mindenkinek minden bogarát, és egyetlen percig nem érzek elhivatottságot rá, hogy én mondjam meg, mi lenne a jó neki. Csöndes szóval talán elfogadható ajánlatot mondanék. Ha úgy van összerakva a lelke, hogy vesztőhely árnyékában érzi legjobban magát, ha nem akarja családi vesztőhelyének hirtelen vesztét, tartsa meg magának. Költöztesse beljebb az egész hóbelevancot. Belülső szentélyében akár virágcserepbe is beültethet igazi bitófát, napjában meg is öntözheti, hogy ki ne szikkadjon tövében az akasztófavirág. A kötelet nyakfájásai ellen is használhatja. Régen állítólag az akasztott ember kötele szolgált legjobban erre a bajra, nem halálosan megszorítva. A rabláncot csörgetheti is, ha nem élhet muzsikája nélkül, de békés embereket ne rémisztgessen velük. Hallgassa meg, Uram, könyörgésemet. Ha lelki inaszakadtaknak, hétköznapi nyomoroncoknak tartana is bennünket. És ha még értelmét látja, háromszínű zászlónkat akár vissza is teheti. Kívülre, a régi helyére.

Kisanyuka, fusson!

Kíméletesek az orvosok, napi mozgásként legtöbbször fél óra sétát ajánlanak. Nem erőlteti meg az embert. Vannak azonban sporthajlandósággal megvert emberek, akik futni szeretnek. Aszfalton futni? Befizetés üzleti romlásokra, gerinczötyögtetésekre, és másfajta nyavalyákra. Barátom nem úszta meg porckorong-sérv nélkül. Lehetne sárban is, de ki az a bolond, aki szeret beleragadni. Kitalálta a civilizáció az edző cipőt. Az öregátkosban külföldről lehetett ilyesmit behozni, egyik miniszterelnökünk is avval mentegette magát, csak ilyet hozott be, egy párat. Akkor még futkosott, bár senki nem kergette. Mostanában, ha látom a képernyőn, nem nézem ki belőle.

Szoktam találkozni naponként futókkal is. A két hídon például. Én tekerem a pedált, ők meg rakják lábaikat, de szaporán. Kiskatona, fusson! - ez a vezényszó szokott eszembe villanni, és mondom is némelyiknek, ha elhúz mellettem. Mert hegymenetben az én bicajom lassabban cammog már. Babakocsival is láttam már gyorsító anyát. Kisanyuka, fusson! - így hangsze-relem át a sereg szavát, de magamban csak. Sokáig azt hittem, ez a hosszú élet titka. Nyúzzad

magad, ha sokáig akarsz élni! A baba alszik közben, ő meg fut az egészségért. Aztán jól belegondoltam, és visszakoztam.

Mert mi is történik közben? A járdán már kevesen járnak, ebből a szempontból biztonságos a sportjuk, de van veszély így is. A normális lélegzés is szippantja be az autók mocskát és füstjét, a megerőltetőbb igénybevétel halmozottan teszi ezt. Amikor a legtöbb oxigénért áhítozna a szervezet.

Hátha egyúttal a tüdejét is edzeni akarja? Szó, ami szó, megesik ez is, de ami belülről kerül, az bennük is marad. Megviseli a babát is, akkor is, ha alszik közben, mert ő egy emelettel lejjebb helyezkedik el. Neki valójában áldás a futás, mert hamarabb kiérnek ebből a kutyaszorítóból, de a fölnőtt biztosan kárát látja.

Ezt mondom én, miközben akárki visszakérdezhet: és a bicikli? Húzó az is a hegymenet, agyban-váltós kerékkel is, szaporábban kapkodom a levegőt, többet fogyasztok belőle. A többnek több az alja, és az is bennem marad. Aprócska mentségem van csupán. Fél emelettel följebb vagyok, magasabbról szedem a kötelező adagot. Odafönt már jobban jár a szellő, talán jóra hígul. A nagyobb baj akkor környékezik, amikor a híd lábánál lámpa állít meg. Bőgnék a motorok, négy ágról okádják a füstöt, én meg csak szívom. Ki tudja, meddig szívhatom?

Két édesanyának

Remélem, most csak kettőtől kell bocsánatot kérnem, és egyben köszönetemet kifejeznem. „Kisanyuka, fusson!” című írásomra mondták el földbeverő véleményüket. Szeretném a tőlem telhető legkenetesebb hangon kimondani, hogy közösen írt levelük minden ajánlatával egyetértek, és egyetlen mondatot le nem írtam, ami ezt cáfolná. Hogy akkor mit köszönök? Néhány agyonismételgetett rigolyámat újra elmondhatom, immár fölszólításra is.

Az egyik. Újságot úgy is lehet olvasni, hogy az elején érzem, egye meg a fene, aki írta, „lehetőleg máma még”, de így nem érdemes. Én kényes vagyok, akiről gyanítom, hogy nem az igazat írja, azét el se olvasom. A második. Isten báránya se én vagyok, aki elveszi a világ bűneit. Rosszul esik, ha valaki a másoknál szerzett ellenszenveit is rám önti. Köszönöm azt is, hogy visszarévedhetek pályakezdő koromra. Egyik írásomra egyszerre öten (!) jelentkeztek, és - ha lúd, legyen kövér - pörrel fenyegettek. Pedig csupán egyikük volt érintve. Ahhoz az egyhez el is mentem. Nagykéssel fogadott. A szalámit szeletelte vele. Most csak ketten értették félre soraimat, és mérhetetlen fönntartásaikat borítják rám. Nem mondom, hogy beleedződtem a közel négy évtized alatt, csípi a bőrömet. Megeshet, nem is kettejükkel szoktam találkozni valamelyik hídon. Istennek legyen hála, többen is vannak, akik szervezetük karbantartása céljából nem a bogyókat kapkodják be, inkább a mozgást választják. Őszintén mondom, nem értem azonban, mi a „malíciózus megjegyzés” abban, hogy „Vannak azonban sporthajlandósággal megvert emberek” is. Kéznél van a tanács is: ezt is át kellene gondolnom, mielőtt nézeteimet a széles nyilvánosság elé tárom. A „megvert” lenne a ludas?

Az említett öt hajdani megtámadóm óta biztosan tudom, vannak emberek, akik azt olvasnak ki minden írásból, amit akarnak. A tücsökciripelésből mérgeskígyó-sziszegést. Kazalszámra születnek megföllebbezhetetlen félremagyarázásokból följelentések ellenem illetékes helyeken. Mivel tudok védekezni? Jámor és együgyű mondatokkal csupán: Se szívességből, se fizetésért nem ártanék senkinek. A véremben volt ez a meggyőződés már akkor, amikor nem akartam újságíró lenni - de ide egyik teljes kötetemet kellene idéznem. Ha nem eleve háttal

állna írásaimhoz a két anyuka - édesanyának szeretem inkább nevezni őket, tulajdon Édesanyámra is emlékezve -, akkor szíves figyelmükbe ajánlanám, így azonban azt kérhetem csak, olvassák el még egyszer azt a kicsikét, amit most ellenemre értelmeznek. Isten őrizzen, nem büntetésnek szánom! Vagyunk néhányan ebben az átokkal is megvert, áldott szép szakmában, akik úgy írnak - úgy igyekeznek írni -, ahogy némelyik édesanya a pulóvert köti. Ha a kész termékből csak egy szálat húz is ki valaki, oda az egész alkotmány. Egészen maradvánnyal viszont melegíteni is képes. Talán a lelket is.

„Benzingózban futni valóban nem egészséges, ebben az egyben egyetértünk az újságíróval.” Ezt is köszönöm. Ha elkönnyelhetném, hogy valamennyi kedves olvasóm minden írásom legalább egy mondatával egyetért, már nem éltem hiába. „Sokak szeretnének kerékpározni, ideális talajon futni, görkorcsolyázni, labdajátékot játszani, stb., a szabadban, de Szegeden nagyon kevés az erre alkalmas hely. Talán ez is megérne egy rövid cikket.” Köszönöm kedves egyetértésüket, kizárólag erről akartam szólni.

Arról a bizonyos porckorongsérvről még valamit, „ha már a gerincnél tartunk”. Nem kívánom, hogy megtapasztalják. Erős esküvésem van arra is, legalább olyan erős, mint orvosoknál Hippokratészé, hogy csak a bizonyított tudományt terjesszem. Most is beszéltem azzal a professzorral, aki sorozatban operálja a gerinceket, meg az agyakat. Megfeküdtem műtőasztalát, kétszer is. Nekem adott igazat.

További jó egészséget, a kicsiknek is. És a köztünk való békességet kívánom mindkettejüknek, kezeiket csókolva:

Afgán rokonaink

Újabban többször forgatom a világtaszt. Leginkább Afganisztán földjét vizslatom. Addig is eljutottam már álmaimban, hogy megkérdeztem az afgán nagykövetet vagy konzult, nem lehetünk mi unokatestvérek? Ha igazándiból is összehozna vele a szerencse, valóságban is megkérdezném. Azt se tudom, persze, van-e egyáltalán ilyen szintű diplomáciai kapcsolatunk velük.

Unokatestvérem szokott föl hívni mostanában Szombathelyről. Közös nagyszüleinkkel egy földön alatta élte végig gyerekkorát, tele van nagyapánk igaz meséivel. Przemyszlben esett fogságba, az utolsó iszonyatok is elő-előjöttek benne, és az is, hogy majdnem évtizedig volt orosz hadifogoly. Jól mehetett a sora, mert szépeket mondott akkor is, amikor a második világháború végén közeledett a front hozzánk. Nem kell félnünk, az oroszok jó emberek! Meglátta az első katonájukat, elé is állt, és ékes orosszággal szólította. Kapott is akkora pofont, hogy a kis tömzsi ember háromszor is megfordult saját tengelye körül. Ettől aztán nagyon elhalt minden lelkesedés benne.

Tényként maradt meg azonban unokatestvéremben, és most már bennem is, hogy Afganisztánban is járt. Messzibbre talán nem is vihették volna. És hadifogoly létére autóval furikázott. Haza se akart jönni, amikor már jöhetett volna.

Ezen akadtam föl mindjárt. Itthon már családjá, két gyerekkel. Apánk volt az idősebb, keresztapánk a fiatalabb. És helyre szép teremtmény a felesége is, a Juliska nagymama. Ha mégis szívesen maradt volna, csak egy magyarázata lehet: ott is akadhatott valakije. És az évtized alatt ott is születhetett akár több gyereke is. Nyíltan vagy dugeszban, azt se lehet tudni. Mondjuk, a gyapottmalom tulajdonosának a lányától. És azok leszármazottjai?

Elfelejtettem mondani, nagyapánk molnár volt. Legalább hat szakmát művelt mesteri fokon. Kapós lett a gyapotmalomban is. Több is volt a tulajdonosnak, ő lett a fölügyelőjük. Jól kivette a gyapotból is a vámot a gazda, ha autóra is tellett neki. Autó, akkor? A tevekaravánok országában? Egy hadifogolynak? Azért adták alá, hogy mindegyikbe eljuthasson. Hazai ésszel gondolva másnak is kellett ott lennie. Ma sem tudom, milyen is volt a gyapotmalom, de igyekszem megtudni. Lehet, hogy víz hajtotta azt is? Aranyat ért a virtigli molnár, és nagyapám az volt. Az én nagyapám! Összesen tíz unoka nagyapja. Bocsánat: több is lehet, ha az esetleges kintieket is ide vesszük. Ezért kérdezném a nagykövetet, vagy a konzult.

Történt állítólag, hogy meghalt a malmos gazda. Mindhárom szalóki hadifogoly ott volt a temetésén. Meg is kérték őket, énekeljenek valami szép magyar gyászéneket. A három embert három felekezet keresztelte meg, de ilyen kérés elől nem lehetett kitérni. Összesúgtak, odaálltak a koporsó mellé, és nagy áhítattal rákezdték: *Sudár magas, hej de sudár magas a nyárfa teteje. / Halvány sárga, de halvány sárga annak a levele...* A pastu nyelvűek úgyse értik.

Elöntötte a gyásznépet a gyönyörűség. Főleg amikor *az a csinos barna kislány* is szóba jött, *aki rég elhagyott*. Az lágyította el az ő szívüket is, és olyan beleérzéssel énekeltek, de olyan! Attól kezdve hivatalosak lettek minden temetésre. Azt a szép magyar dalt, azt kérték.

Amikor végre hazatért, még elugrott három évre Amerikába is. Kicsike vízimalmot vett pénzecskéjén itthon. Annak a zúgójába estem én bele gyerekkoromban, és nagyapánk mentett ki belőle. Később éppen egykori fogolytársának a marháit őriztem, aki tehát szintén megjárta Afganisztánt. Tartotta a száját, egy kumma szó nem sok, annyit se hallottam tőle se a kinti évekről. Ha haza nem jöttek volna afgáni földről, ki húzott volna ki? Vagy akkor malmunk se lett volna?

Isteni diktátorok

Lehet akármilyen rafinérozott eszű akármelyik diktátor, egy dologban iszonyatosan sötét. Vághat az esze, mint a borotva, szórhatja a szikrát, mint a sarokköszörű, csodagyerekként is jöhetett a világra, köpheti az évszámokat oda-vissza a világ teremtésétől napjainkig, akár világbajnok is lehetne szellemi vetélkedőkön, ragyoghat csillagzatja égig emelkedve, vastapssal fogadhatja szolgaságra rendelt tömegnépe, a történelemből egy dolgot képtelen fölfogni: életveszélyes diktátornak lenni.

Bár az emberiség történelme leginkább a diktatúrák és diktátorok története, kevés fejezi be természetesen halállal. (Magam minden kivégzésnek esküdt ellensége vagyok, de a história az én véleményemre semmit nem szokott adni.) Az általunk átlátható - írásokban föllelhető - nagy zsványok közül Napóleon, ugye, arzénal dúsítva múlt ki az árnyékvilágból. Máig vitakoznak rajta a történészek, aki beadogatta neki, bér munkában látta el föladatát, vagy önkéntes buzgalomból, de tény, elérte célját. Nagy-nagy ugrással következik fejemben Hitler. Milliókat küldött maga előtt a másvilágra, a hibbant eszme jegyében, amíg szíve hölgye mellől borult bele, ha nem is a sírba, de a benzin lángjába. Ellenfele, a szintén nagy és oszthatatlan Dzsugasvili talán megérhette a tisztas halált, de az is lehet, arról van csak szó, mostanáig nem derült ki még minden. A nagy génusz egészen kicsi másolataihoz ennyire se volt kegyes a sors, vehetjük a német, a jugoszláv, a román, vagy akár a szerb vezért is. Diktátorok mennek, és diktátorok jönnek, ez napjaink receptje is. Kedves kollégám, Bundus szava lengi körül lelkemet: demokráciában szabadon választunk diktátorokat magunknak.

Élesebb eszű olvasóim biztosan sejtik már, hová akarok kilukadni. A napokban kötöttek új divatú nyakravalót neki, sállal kibéelve, hogy hideg ne legyen a hóhér kötele. Élet és halál ura volt. Akik a származás garanciájára esküsznek, azt is mondhatnák, pedig a legtisztességesebb helyről származott. Alulról kapaszkodott föl, a torony sisakjánál is magasabbra. Itt meg Illyés Gyula epigrammája mondja ki az igazságot: „Azt, hogy a nép fia vagy, igazolnod, sejh, ma nem azzal / Kellene: honnan jössz, - azzal, ecsém: hova mész!” Ha ezen a szálon is végig-gondoljuk az emberiség múltját, egész sor származék körül kezdett dögszagú lenni az ájer. Tragédiájuk, nem hitték el, hogy a történelem óriáskereke rajtuk is átmehet. Addig-addig tap-solták tökéletesnek őket, amíg maguk is elhitték. Az egyiptomi fáraók is abban versenyeztek, melyikük nagyobb isten. És még mi is lajstromozhatjuk az isteni diktátorokat. A meglévőket, és a várományosokat. Egy megint kidőlt közölük. Jó Berzsenyink, hogyan is mondtad? „Amely kéz felemelt, az ver most porba viszontag.”

Történelmi lecke lehetne uralomra vágyó fiúknak.

Néma kormánynak...

Dúl az osztályharc gyalogosok és biciklisek között. Méregtől dagadó kedves levelet kaptam a minap K. Józseftől, ez is azt bizonyítja. Ne tessék mindjárt szalajtós eszűnek kikiáltani, mondván, nem lehet kedves, ami hat zsák méreggel van megrakva. Karácsonykor írta, és kedvesen kér, föltétlenül írjak az emberiséget megosztó, a havonkénti 50-70 idegsérüléssel járó nagy dilemmáról. Valaki fölpanaszolta lapunkban, szinte állandósult az eset, hogy vala-kiket a járdán majdnem elgázolnak a biciklisek, és erre századosi rangban felelt valaki. Arra kér, mivel a sajtó nagyhatalom, próbáljam meggyőzni a Százados urat, ne a generális meg-oldást válassza, hanem az emberségest, a gyalogos - biciklis - rendőr összhangra épülőt. Ide megint toldalékolnom kell egy aprócska beszúrást: nem igaz. Szokták mondani ugyan, hogy nagyhatalom vagyunk, én meg azt tapasztalom, le se tojnak bennünket. Írtam már magam is kismilliószor róla, lám, mégis gondok vannak.

Kedves biciklivel fertőzött levélíró az ajánlja, ahol csak lehet, sárga festékekkel felezzék meg a járdát. Külföldön is látni ilyeneket. Ahogy a Mikszáth Kálmán utcán végig is így van. „Élvezettel biciklizem azon, mert a gyalogosok legalább fele a bicikliúton megy, és elégtétel nekem, hogy néha ők is szabálytalanok.” Azt hiszem, önkritikát kell gyakorolnom. Velem is megesett már, ha „gyí te Sárga, gyí te Fakó” alapon mentem a megfélezt járdán, rátévedtem a bicikliseknek rendelt szakaszra. Lélektani oka lehet. Belém ivódott, hogy nekem ott a helyem, és ez akkor is dolgozik bennem, ha éppen nem ott lenne. Vagy csak ösztönösen keresem a legvédelettebb helyet?

A járdafelezés, azt hiszem, nagyszerű találmány, biztatnám is a megtervezőit, ne legyenek szűkmarkúak ezután se. Még kicsike hatalom letéteményesének se érzem ugyan magamat, de megismételném korábbi nagy buzgalmaimat. Tüskés csipkebokor-vesszővel jól rávernék meztelen fenekére annak a biciklisnek, aki végigsüvít a városon, mint vad oroszlán a nagy pusztán, szívbajt hozva gyalogosra, biciklisre, autósra. Akár meg van felezve a járda, akár nincsen. A Százados úr figyelmébe is szeretném újfent ajánlani a biciklicsöngőt. Az enyém mindössze háromszázötven forintba került, nem vágott földhöz. Ujjam indulatával tudom szabályozni a bele se épített fokozatokat. Meg tudom pöccinteni, ha azt gondolom, az is elég, és sorozatot is tudok bele zörgetni, ha azt látom, a füle botját se mozdítja, aki előttem jár. Nem mozdítja, mert elérte az öregség: fülorvosi alanynak kellene lennie. Ha dallamkürtöt,

netán autódudát, vagy vonatfütyöt vinnék magammal, azt se hallaná meg. Azért se vihetek, mert dudálási tilalom van.

Nem sértésnek szánom ezt se. Velem is megesik, kuruttyolhat a zsebemben a sétálós telefon, észre se veszem. Zúgatom hétszámra egyik barátom vonalas távrecsegőjét, nem hallja meg. Biztattam már, tanítsa meg a kutyáját, kezdjen el viháncolni, ahogy a kapucsöngőre is elkezd. Vagy megkérem tulajdon fiát, aki eredeti szakmája szerint vasúti műszerész, ha nem is a Szili-mozdonyt, csak a dudáját csatlakoztassa a készülékhez. Jó komámék laknak a szomszédba, őket szoktam megkérni, lépjenek át hozzám. Másfél perc múlva már hanggal jelzi a mienk, megkapta az üzenetet.

Vissza a biciklihez. Néma kormánynak az anyja se érti a szavát. Vonatkozik ez az ország százlábú kormányára is, de én csak a csöngőt felejtő utcai kétkerekűre gondoltam.

Homokszemekből, nem homokvárat

Eddig való életemben filológus se voltam még, és ahogy elnézem magamat, már nem is leszek. A József Attilát agyonlelkendezők táborába se tartoztam, de mindig is a legjelentősebb költők között tartottam számon. Tettem ide, raktam oda Tóth Ferencnek kilóra mérve is súlyosabb munkáját, avval a szándékkal, hogy bármikor kéznél legyen. Ha majd időm engedi, jobban belenézek. József Attila makói évei a címe, felcíme pedig, kézírással írva: „Az otthonom pedig hát ott, Makón van”.

A szerzőt azóta számon tartom, amióta fölvettek az egyetemre. Tagja volt még az engem Szegedhez ragasztó bizottságnak, aztán, vélhetően politikai megfontolásból, hazasuppolták Makóra. Túl alapos lett volna történésznek? Soha meg nem tudhatjuk, de az biztos, városának a legnagyobb jót tették vele. Makó lelkületébe vissza nem emelhetnék volna jobban, kitörölhetetlenül.

Hangyaszorgalommal gyűjt minden apró adatot, és képes várakat összerakni belőlük. Homokszemekből, de nem homokvárat! Aki valamit is számított a város kultúrájában, úgy, hogy költőnk nevével is kapcsolatba került, akár jó szándékkal, akár mérsékeltebb indulattal, annak a neve itt van. Ha csak érintőleges volt is az a kapcsolat.

A fölületes szemlélő akár lerágott csontnak is mondta volna a vállalkozást, minden belefektetett munkát megelőzve. Hányszor állt elő valamelyik kutatója „ismeretlen” József Attilaverssel, és hányszor került úgyszintén napvilágra egyik-másik „ismeretlen” levele! Biztos vagyok benne, a legteljesebbbet forgathatom. Réges-régi meghívókról egy-egy rendezvény szereplői. Fényképek halmaza, kukacoskodásnak tűnő alapossággal felsorolva, balról jobbra hányadik helyen ki áll. Sokszor csupán közéleti illetőségből került bele valaki, de ha ott volt, tudnunk kell, kicsoda. (Két elírásra bukkantam eddig. Várhelyi Flóriánból Vásárhelyi Flórián lett, Bányainé Birkás Máriából pedig Bányainé Birkás Rozália. Csak hetvenkedni akarok, egyik tévedés se árthat se a költőnek, se Makónak.)

És akiknek sorsdöntő hatása lehetett József Attilára? Hézagosak ismereteim a városról, de akivel valaha is kapcsolatba kerültem, mindet megtalálom itt is. A névmutatóban először, aztán visszalapozva, sokszor egyetlen bolhányi adat ürügyén. Iszonyatosan nagy munka jutott a szegedi Bába-nyomda kezei közé. Mondhatom akár egy élet szorgos munkálkodásának is, de azonnal meg is kell toldanom: a többi, Makóra vonatkozó, ugyancsak hiteles közléseivel együtt.

A virtigli filológus betűhalmazokból rakja össze életművét, a korunk embere már a magneto-font is bevetette. Mikrofon elé ültette mindazokat, akiket még elérhetett, hogy minden szavuk megmaradhasson. Az osztálytársakéból az is, hogy strébernek tartották, de segíteni mindig kész volt. A nevezetes Horger-ügyről is van fölvétele. A híres tanár valóban „nekihajtott” Attilának, meg is fenyegette, de ettől még maradhatott volna az egyetemen - véli H. Kovács Mihály. A nevezetes Espersit-házról itt is megtudhatjuk, hogy talpaló-foltozó suszter is lakott benne hajdanán, a Siket Antallal készült fölvételből pedig az is kiderül, hogy a szakképzetlen, leginkább sztrájk törésre bevetett nyomdászokat is suszternek nevezték, bár a lábbelihez se értettek.

Sokszorosan elfogult vagyok. Fontos dolgot mond minden sorában.

Akkor úgy volt...

Mikor is? Három év múlva lesz száz éve.

Belehabarodtam megint a nevelőotthonokba, kis könyvecskét is sikerült előmorzsolgatnom ujjaimból. Többször említettem benne, hogy az ömlesztve nevelésnek messzemenően nem vagyok híve. Gyerekkorom kellemetlen kollégiumi tapasztalataira építem nézeteimet, amikor a szülői ráhatást úgy akarta ellensúlyozni az állam, hogy majdnem-majdnem janicsárintézeteket szervezett inkább. És ahol nem ellensúlyozni kellett volna, hanem pótolni? A kibicsaklás még veszedelmesebb - vallom most is.

Erre kaptam meg baráti közvetítéssel a szegedi Árpád nevelőotthon egykori igazgatójának - az egyébként szabadkőműves Füzesi Mártonnak - a Tekintetes Városi Tanácshoz 1910. október 12-én kelt, kézzel írott, 860/910 számú jelentését. Az „Árpádotthon” a jelentés értelmezése szerint az Országos Gyermekvédő Liga nevelőintézete volt züllött fiúk részére. Idézek belőle.

„Olyan kevesen vagyunk, hogy még az anyagiilkosnak is meg kellene kegyelmezni - mondta a legnagyobb magyar. És ha igaz volt ez a mondás akkor, sokszorosan igaz napjainkban - ismétlem, 1910-ben -, amikor részint a nehéz megélhetési viszonyok miatt, részint a meggazdagodás vágyától ösztönözve, a nemzetnek éppen a legmunkabíróbb százazrei keresnek a tengeren túl új hazát; amikor édes hazánk több vidékén az egygyermek rendszer pusztít; amikor a statisztica csallhatatlan kimutatása szerint a megszületett gyermekek 50 százaléka a kellő gondozás és ápolás hiányában egy éves koráig elhal, más nagy százaléka pedig elzüllik, nemcsak testileg, de erkölcsileg is. A gyermekvilág a nemzet virága, reménye egész jövője. Időnek előtte elhullott virágból nem lesz gyümölcs; satnya, gondozatlan virág pedig férges gyümölcsöt hoz.”

Kicsivel később: „A Liga legújabb alkotása a Szegeden fölépített, szigorúbb nevelésre berendezett fiúnevelő intézete az Árpádotthon, melynek létesítéséhez a nemesszívű közönségen kívül hozzájárult Szeged városa 20 hold föld adományozásával, a szegedi Fehérkereszt-Egyesület 40 ezer koronát kitevő egész vagyonát átadta az építkezés céljaira, a Szeged-Csongrádi Takarékpénztár pedig 20 ezer koronás alapítványt tett az ő nevére elkeresztelt pavillon felépítésére.”

„Az Árpádotthon falu jelleggel épült. Áll egyelőre egy igazgatósági főépületből, 2 családi pavillonból. ... Minden családi pavillonban lakik egy-egy nős tanító a maga családjával, és a rábízott 22 növendékkel. És éppen ebben különbözik a mi nevelési rendszerünk más javító-intézeti neveléstől, hogy mi azt a családias nevelést, azt a meleg szeretetet akarjuk nyújtani,

amelynek hiánya tette a gyermeket bűnössé. Mert a katonai szigorú dresszúra féken tarthatja, ideig-óráig elnyomhatja a rossz hajlamokat és bűnös érzelmeket, de mi szívéhez, lelkéhez iparkodunk férközni, hogy érzelmeit, gondolatvilágát megváltoztatva: belátásra bírjuk, s jó útra tereljük. E végből a családfők úgy élnek a gyermekekkel, mint a jó családban a szülők. Velük alszanak, velük társalognak, velük dolgoznak, szóval egy pillanatra sincsenek a növedékek magukra hagyva, hogy a jó példa látása soha meg ne szűnjék. Mert fő nevelési eszközünk a jó példaadás, a tiszta erkölcsös élet, az értelem kiképzése és a szív nemesítése mellett a folytonos munka. Akik eddigi környezetükben mindig csak rossz példát láttak, ám most csak jót lássanak. És ha a rossz példa vonz, miért ne vonzana a jó is? És ha a munka nemesít, akkor hisszük, hogy a legjobb eszköz van kezünkben célunk elérésére.”

Érdemes lenne tovább olvasnunk, de most csak ennyire futja.

Máriás Jeromos

Máriás huncutnak akkor se mondanám, ha van annyi huncutság benne, fél sereg katona se rohamozhatna jobban. Belódult a villamosba, noha járásán nem látszott meg, hány maligánfok dolgozik benne, áradó szótehetsége azonban mindent elárult. Termetes Szűz Máriát tessékelt maga előtt, nem szóban, de a valóságban. Oda támasztotta a forgóhoz, és hitvány kerítő nem kínálná jobban portékáját, ahogy árulta mindjárt.

Papirosra nyomott megdicsőült szent volt, apró angyalkák zsongták körül. Váson csak hátulját támasztotta, és ott is szakadt volt. Nem derült ki, találta vagy vette, de az látszott rajta, szebb napokat is szolgált. Előkelő szalonban, vagy hálósoba díszeként igencsak régen. Lomtalánítás sodorhatta az utcára, valaki pártfogásba vette. Agyondíszített kerete is élemedett korát hirdette, avítságát a csorbulások mellett a rákövesedett por még erősítette. Azt hihette Jeromos, minél régibb, annál kelendőbb. Kínálta fölszállónak, leszállónak, benn ülőnek, helyre leánkának, szakadt aggnak. Valamennyi rávetette csalfa szemeit, aztán el is fordult.

A piaci kikiáltásoknak is bővében volt. Az utolsó órákkal is zsarolt bennünket. Hogy majd akkor hiába fohászkodunk közbenjárásáért, most meg kényesen másfelé forgatjuk fejünket és szemeinket.

Ha nem megy a bolt, váltani kell. Hirtelen ellenőrré változott: jegyeket, bérleteket kérem fölmutatni! Miután ezt az igyekezetét is a teljes sikertelenség koronázta, bevallotta hangosan, hogy ő is potyázik, neki sincsen se jegye, se bérlete, de az egészen más. Utána tíz-húsz forintokat kezdett tarhálni, legalább egy kiflire való érdekében. Vagy egy nyelet pálinkára. Mert a bort megvette, de itt a dél, ennie is kellene valamit.

Bizonyságul, hogy megvette, elő is vette nájlón cekkeréből a kétliteres kannás bort, és jól meghúzta. Nem habozott, a száját elsőre eltalálta, és a nyeldekölője is szaporán járt. Közben azonban meglódult a forgóban Mária, mintha intené: elég már! Majdnem eldőlt. Kenetes hangon a Teremtőhöz fordult: Szólítottál, Uram? Megtámasztotta Máriát, megint ivott, de az a nyavalyás villamos a másik kanyarra fordult, és a szentkép megint meglibbent. Rá is szólt keményen, kiténtetett személyhez nem illő modorban: Állj meg, a fene essen beléd! És odakoppintotta a keretet a padlathoz.

Örülhattünk, hogy nem csavarosabb káromkodással illette. Föltámadt benne a bűnbánat, elkezdett hozzá fohászkodni, mintha máris az utolsó óráján lenne. Közeledvén a Cserepes sorhoz, hírül adta, oda viszi Máriát, és ha csak kétszáz forintot adnak is érte, szép nyereség lesz az is. Az út éppen kitelik munkaidejéből.

Le is szállt. Sokféle ember jár villamoson, el is felejtettem volna, ha másfél óra múltán, visszaúton nem láttam volna megint. Hogy megváltozott! Szótlan lett, fáradtan vánszorgott. Ennyire dolgozott benne a műbor. Kiölte belőle a huncutságot is? Följött megint a villamosra, le is ült, elől valahol. Hű társa, Mária, még mindig vele volt. Kicsit megviselte ez a rövid idő őt is. Egybefogta szentséges orcáját a nájlón cekkerrel, és az minden lépésre arcul veregette. Kiütötte a keretből, a vakkeret is lóbálódott már. A város közepén szállt le. Mozdulatán látszott, rendre utasította, hogy nyughasson. Sokan leszálltak, más várakozók is voltak odalenn, rázendített megint. Föl-le futkosott vele a tömegben, és fűnek-fának kínálta. Talán fél áron is adta volna már.

Csak ennyit tudok róla. Az én jegyem végig ki van fizetve, állomásom is arrébb van.

Két szék között

Verset tanulók, vagy csak olvasók között jól él Juhász Gyula emléke. Akik memoritereket is tanultak, ránk hagyományozott szavait is ismerik. Van szobra is Szegeden a bús költőnek. Sokan hadakoztak, hogy legyen, és legalább annyian, hogy forduljon a Tisza felé, ahol ballagni szokott. Egészalakos a parton, és több mellszobra is itt-ott. Szülőházát ugyan elbontották az egész Ipar utcával együtt, hogy helye legyen a klinikáknak, de táblával jelölték meg helyét. Utolsó lakóházát is. A hajdani Fodor utcát Juhász Gyula utcává keresztelte el.

Érdekes, ebből senki nem akart szimpla Juhász utcát faragni. Az se, aki fölöslegesnek szokta tartani a keresztnevek használatát utcaneveinkben. Ezzel is jelezzük, nem nyájakat terelő juhász volt.

Panaszunk nem lehet, tanárképző főiskolánkra is az ő nevét írták ki már a régiiek, és viseli a mellette lévő gyakorló általános iskola is. Mindenféle egybeolvasztások úgy beágyazták az egyetemibe, fenyegeti az elsorvadás veszélye. Nem jóslás akar ez lenni, aggodalom inkább. És biztatás: nehogy így legyen. Nagy baj, hogy az iskolai tantervekből is elkezdtek kikoptatni a nevét. Megeshet, a tanulók úgy végeznek benne, hogy a névadóról alig tudnak. Pedig ahogy Debrecen őrzi Csokonai Vitéz Mihály nevét, a mi Gyulánk is megérdemelné ugyanezt.

Állt hajdanán a városközpontban az a lábas ház is, amely a közművelődést volt hivatva szolgálni. Hasonló gesztussal adózott Tápé is. A szegedi azért őrizhette nevét, mert a munkások is soraikba fogadták, Tápé meg azért, mert kedvelt kiruccanásainak színhelye volt a falu. Történt aztán, hogy egyesítették a kis falut a nagyobb várossal, és azonnal megszületett a másik szempont is: két intézményen ugyanaz a név adminisztrációs gondokat okoz. Egy a tábor, egy a zászló! A tápai volt a kisebb és fiatalabb, megkapta Heller Ödön nevét. Fordult tovább a kerék, gazdasági nehézségeink begyűrzése révén nem maradt pénz a maradék szegedi működtetésére se, eladták tehát. Ügyészség lesz belőle majd. Nem hallottunk még arról, hogy paragrafus lenne rá, költőnk nevét kellene tovább is viselnie. Furcsa is lenne. Előállt az az állapot, hogy kettő is volt, egy se maradt. Egy se tábor, egy se zászló?

Emlékeimben kotorászva mintha úgy tűnne, Petőfi is duplázódott a művelődés oltárán. A dorozsmai megmaradt, az alsóvárosi elvérzett, amelyet bakamódra Aranykapcának, sőt - bo-

csánat! - Csöcsrázdának is nevezték. Azt még megértem, hogy egyházi épületen nem jól mutat a forradalmár költő, azt azonban nehezményeztem már, hogy visszaszivárgott rá a „kultúrház”. Ha legalább Kodály Zoltánra hallgattak volna! Nyelvérzéke teljes tiltakozásával azt mondta, hogy kultúr szavunk nincsen, belőle semmi nem képezhető. A kultúra esett áldozatul, remélem, csak nevében. Az új telefonkönyv mindenestre - méltatlanul! - a művelődési otthonok sorában nem is említi.

Tömörkény neve megmaradt a szőregi otthonon, Móra azonban szintén veszteségeink listájára került. Száz szónak is egy a vége, így múlik el a világ dicsősége. Nagy költőnk két szék között a pad alá esett.

Miért is aggódom? Ha valaki névben él csak, nincsen jelen. És aki nevében sem?

Marad a harag

Cifrasági találmány az ember koponyája. Mórától veszem a fordulatot, de csak azért, mert emlékszem rá. Úgy van kitalálva és megteremtve a nyakunkon lévő hólyag, hogy ifjú korunkban egyre töltjük, mégse telik meg soha. Aztán észrevétlen fordulat áll be, szépen, lassan elkezdzük felejteni. Fogynak a nevek, egyre fogynak. Időnként már a páfrányfenyő (Ginkgo biloba) leveléből főzögetek teát magamnak, hogy valami eszembe jusson. Ne tessék rémüldözni, ennek a származékát reklámozzák nyakra-főre, tablettaként. Olcsóbb a tea, Gábor barátom szokott szedni leveleket minden nyáron olyan helyről, ahová kocsifüstök ólomjából kevesebb jut. Biztos, ami biztos, a kertünkbe is ültettem egyet. Ha majd megnő, arról gyűjtöm.

Azért van ez a hosszú bevezető, mert a minap rám köszönt valaki a Tisza partján, és eszembe nem jutott volna, ki is lehet. Mondta, írtam róla is valaha. Kevés emberről szóltam úgy, hogy sérelmes lett volna, legföljebb azok neheztelnek, akikről nem írtam. Erről írsz, amikor itt vagyok én is? Látszott az atyafin is, hogy jót szóltam. Vele voltam fenn a toronyban - mondta mindjárt. Az is régen volt - egészítettem ki, de aztán fokozatosan visszaköltözött a fejembe. Persze, persze, „A kupica tetején” volt a címe. A telefontársaság akkor még vadonatúj tornyába kéredeztek föl, hogy fölülről is láthassuk városunknak ezt a részét.

Majdnem meg is jártuk. Fölvitt bennünket a lift. Zörögtek a telefonok ég és föld között is. Megtudtuk, nem kegyeskedik visszaszállítani bennünket. Elgyönyörködtünk volna sokáig, de elfelejtettünk háromnapig hideg élelmet magunkkal vinni.

Itthon bogarásztam elő, ennek is már esztendő híján másfél évtizede.

Lerobbant biciklimet hagytam egykori munkahelyünk tájékán, oda igyekeztem vissza, és Tamás - mert így hívják - elkísért. Jót beszélgettünk közben. Olyasmiről is, ami teljesen hangolható, de akkor éppen nagyon fontos volt. Meg arról is, hogy magasról nézvést megvolna az ország, de közlelő?!

Azért ez maradt meg bennem legjobban, mert akkor terítve láttuk a szépet, most meg terítve a rondát. Semmi számonkérés nem tódult közénk, csak birizgálni akarta bennem a tolltartót. Hogy rosszak az utak. Hej, de sokszor megírtuk! Biciklis leginkább a járdát használja, azon pedig akkorák a repedések, nem győz döccenni a kerék. A viszonylagos hidegben még nagyobbra nyílnak a rések, megemlegeti, aki a nyeregbe bele van teremtve. Aztán itt a borzalmasan rengeteg szemét. Szilveszter után tonnákban és köbméterekben mérték az eltakarítan-

dókat, de sokszorosán többre rúg az, amit el se takarítanak. Nem hergelnénk senkit, tudjuk, a legtöbb azért van ott, mert nagy munka lenne szemetesbe dobunk. Mellé sokkal könnyebb.

Az agyonföstyött városról már ne is beszéljünk.

A bennszülött és a gyűttmönt vehemenciájával emlegettük a fűjőkat. Hajtogatom vég nélkül, egyet kellene csak elcsípni hatáságilag, és azzal az összes összerondított borzadványt le kellene csutakoltatni. Hogy mindenki lássa, nem babra megy a játék. Inkább eltűrjük a förtelmeket.

Nagy leltár lenne, ha folytatnám. Avval a gondolattal váltunk el, akkor lesz majd jó világ Szegeden, ha fönről és letről ugyanolyan szépek látszik. Addig? Marad a harag.

Ami éghető

Egyszerű, mint a pofon Murphy minden törvénye. Biztosan azért, mert fél jogász - vagy félig jogász - se bábáskodott megszületésüknél. Legismertebb pontja azt mondja például, ami elromolhat, el is romlik. A félnotás is megérti. Tovább is fejleszti. Ami elrontható, el is rontják. És el is rontja. Nem mondom, hogy kedvet kaptam magam is továbbfejlesztésére, inkább a mérhetetlen méreg hozta ki belőlem az ugyanarra a kottára szerzett változatot: ami éghető, el is ég. Ami meggyújtható, meg is gyújtják. Nem gyújtatlan gyullad, mint a csodafiúszarvas szarván a gyertyák. Ha nem is a tűz csiholója az elengedhetetlen kellék, de egy szál gyufa, netán öngyújtó, vagy röppentyű mindenképpen kell hozzá.

Utcán akadt meg a szemem egészen friss tűz odahagyott fészken. Villamosra vártam, munkaidőmből kitellett. Ha az indonéz röpülő tengerbe esett roncsa körbejárta a földgolyót a televízió jóvoltából, legszívesebben ezt is körbe mutatnám, de megbicsaklott bennem a szándék. Attól tartok, ha csak szavakkal mondom is, kalahütyös kölkök sorozatban gyújtogatják a még meglévőket.

Rá is kaptak már. Egyelőre csak tördelik. Annyi erő se kell hozzá, mint a padok ülőkéinek aprításához, szemetes kukák fölborigatásához, növendék fácskák derékba tördeléséhez, italos üvegek járdaszegélyhez csapkodásához, mert műanyagból van. A mi utcánkban az egyik ilyen áldozatot fekete szigetelő szalaggal tekerték körül először, később aztán kicsi sinnel rögzítették, hogy eleve rendelt földadatát továbbra is el tudja látni. Amiről beszélek, az a város túlsó felén van, és se szalaggal, se pálcával vissza nem állítható hivatalába. Volt, nincs, elhamvadt. Porig égett, noha ott éppen por sincsen. Fűig legföljebb. Ahol a járda is a semmibe fut bele.

Három cső csonkja utal az eredeti funkcióra. Mind a három műanyagból való, tehát az is égett. Kölkök korunkban a tűzrakás mesterének számított, aki kukoricasütéshez egyetlen szál gyufával tudott tüzet gerjeszteni, mondjuk, esős időben. Vagy tábori krumplicsütéshez. Lábon álló száraz fa ághegyeit raktuk először az újságpapírosra, aztán a vastagabb gallyakat, és a végén akár a hasábfák is jöhettek. Ide még rakétafokozatok se kellettek, a műanyag éghető változata egykettőre megolvad, aztán lángot fog.

Az ilyen tüzet sötétben gyújtják, amikor a füstje után a lángja is látszik. Mint sok őrtűz, setét éjjel. Még szalonnát se sütnék rajta, mert iszonyatosan büdös. Körül se táncolják, mert méterekkel mellette zúg el az iszonyatos forgalom. Lenne, aki meg is állna. Szedte a lábát, aki tette, és eliszkolt, az biztos. Nem kifelé a városból, mert ott semmi sincsen, be inkább, a nyüzsgésbe. Micsoda gyönyörűség volt visszanézni is rá! Fél percig se gondolta volna, hogy

családok tucatjainak a kapcsolata bénul meg vele? Szerintem pontosan tudta. Ettől lett hecc a hecc. Mi lenne a mihaszna haszna? Ártani, ártani, ártani!

Kiskorú volt vagy nagykorú? Lélekben parányi. Hozzá képest a fáraóhangya is óriás. De korunk hőse, aki tüzet gyújtani már tud.

Honvágyból soha nem elég

Vannak emberek, akik előtt utcán hever a téma. Kitüntetett helyzetben voltam a minap, az enyém nem hevert, hanem utánam jött. Nyugodtan nevezhetjük Lacinak, mert éppen az a neve. A buszhoz loholtam, ő meg biciklivel futott, hogy elérjen. Mindig megálltunk eddig is, de most fontosabb a mondanivalója. Elkezdte:

- Nyugdíjas vagyok.
- Tudom. Pénzzel van kitömve a bőröd is.
- Te szoktad emlegetni a kódisnyugdíjat, mit gondolsz, mi jut nekem? Érettségiztem annak-idején.
- Ezt is tudom.
- Két nyelvet beszélek. A magyarral együtt hármat. És erkölcsim is van.
- Jó bicikli, érettségi, biztos nyugdíj, két idegen nyelv, erkölcsi bizonyítvány, mi kell még?
- Nem iszom, nem dohányzom.
- Állj meg, házasságszerzéssel nem foglalkozom.
- Nem nőszülni akarok! Most kaptuk meg a fűtésszámlát. Tél se volt még, de majdnem hanyatt estem. És az csak a fűtés. A víz, a villany, a gáz, a telefon ráadás. És még élnünk is kell valamiből. Összes zsebemet kifordítják. Bisztróban ebédelek, a létező legolcsóbbat én veszem meg. Megesik, hogy az lehetőség határán van, annyira olcsó.
- Nem vagy egyedül, társaid vannak súlyos milliók. Valahogy így mondta a költő is.
- Harmadszor jelentkeztem be a munkaközvetítőhöz. Nyüzsgő ember vagyok, akármilyen lóti-futi munkát elvállalnék. Háromszor mondták, várjak türelemmel, de egyelőre még ajánlani se tudnak semmit. Kössem föl magamat?
- Drága a kötél, ne keresd.
- Látom, humorod még van. Két gyerekem Németországban. Hívnak magukhoz.
- Jól emlékszem? Te is jártál odakint. Csalódtál?
- Két évig voltam, és jól kerestem. Majdnem megnyuvadtam a honvágytól. Magyar vagyok, itthon vagyok otthon.
- Honvágyból soha nem elég.
- Öreg fát nem lehet átültetni.
- Legszebb legénykorodban vagy. Ennél szebben soha nem leszel. Szabad a pálya, akkor ugrasz haza, amikor akarsz. Akár a kutyádat, macskádat megetetni is.
- Se kutyám, se macskám. Arra gondoltam, hogy...

- Arra ne is gondolj. Onnan is rostálódnak az emberek.
- Csak azt szeretném kérni, ha hallanál valamit...
- Ha hallanék!

Nyaktekerészeti nagytérkép

Szántsándékkal írtam úgy, hogy skandálni lehessen, mint a nyaktekerészeti mellfekvencet is. A nyakkendő agyontekergetett, műnyelvújított mását. Hogy jobban a fejünkben maradjon.

Létezik, ugye, zsebtérkép is, ami kényelmesen belecsusszan a zsebünkbe, ha nem használjuk. Jó nagy zseb kell hozzá, az biztos. (Továbbfejlesztett változata a műholdas csodatalálmány, amely képes emberi szóval is figyelmeztetni autóst és röpülőt, hol kell balra fordulnia, és hol jobbra.) Léptékenként haladva, azt hiszem, az atlasz következik. Asztalunkon kinyitva megtudhatjuk belőle, hol laknak a csukcsok, és hol van Nyögér. Követi a sorban az iskolai falitérkép. Jó nagy lepedő, hegyekkel, völgyekkel, vizekkel, városokkal és országokkal. Ehhez már mutatópálca is illik, különben úgy tesz a kajla diák, mint egyik osztálytársam a gimnáziumban. Hol van Madrid? Rátenyerelt Spanyolországra. Eltalálta, ott volt Madrid is.

Még mielőtt a hatalmasra növelt óriásplakátok meghonosodtak volna, új városrészeink jelentős pontjaira kezdték bádogtáblákra főtve elhelyezni az útbaigazító térképeket. Hogy az idegen is megtalálja a Róna utcát, meg a Kemes utcát is. Volt gond ezekkel is, amíg a rozsdá meg nem ette őket.

Az óriásplakátnak viszont az lenne a szerepe, hogy rohanó autóból egyetlen csalfa pillantással is meg lehessen tudni, mivel akarnak megetetni bennünket. Annyi van belőlük, megérdemli a kisebbik Kossuth-díjat, aki el is tudja mondani, melyik sarkon mit látott. Most az egyszer hadd mondjak valós példát az óriásplakát, meg a nagy térkép keresztezésére, bár az összes többi elfuseráltra is értem. Ahogy a Derkovits fasor befut a Thököly utcába, ott van a Kállay liget. Utcahosszabbítás céljából szedegették ki a fákat. Erősebb a vonalzó, mint a fa, amelyből vétetett, így szokott ez lenni. A kicsike liget mögött, és picit mellette, kertészet virágzott az öregátkosban. Virágkertészet, termálvízzel. Sok évvel ezelőtt eltakarították az üvegházakat, aztán valakiknek földre tették a területet, hogy privatizálandó zsíros falatként kezükre játszódhasson.

Folytatnom fölösleges, mindenki tudja, lakópark lesz a helyén. Hogy a telkek lehetséges vásárlói elbogarászhaszanak rajta, hatalmas és nagyon részletes térképet raktak a két utca egymásba édesedéséhez. A maga nemében remekmű. Ha futó autóból nézed, elmész a lényeg mellett, ha viszont lassítasz, elsodor a forgalom. De ha gyalogszerrel, a járdáról szemlélve akarsz tájékozódni, akkor is akármelyik liba nyakát kellene ideiglenes használatra kölcsön vened, mert a magadét nem győződ annyira tekergetni, amennyire ide kellene. A Derkovits fasor nyomvonalát követve táblára írva a Thököly utcát látod. Képzeletedben meg kell fognod a böhömnagy tábla két oldalát, és elcsavarnod legalább kilencven fokkal, az óramutató járásával ellenkező irányba. Akkor láthatod, merre menne tovább az út, aztán hogyan ferdül el a Traktor utca irányába, és oda milyen takaros kis terecskét álmodtak a tervezők. Ilyenkor, téli hónapokban vadludak húznak a fejed fölött, ha eltájékozódta valamennyire is, a libanyakat vissza is adhatod a vezérgúnárnak.

Vagy kivasaltathatod a magadét. A vásárlás a bukszádon múlik.

Odesszai elszólások

Legalább kételtű embernek kellett lennie annak, aki a nagy és hatalmas Szovjetunióról akkor is írni akart, meg elmúlásában is betűre fakad, de ebben semmi furcsaság nincsen. Százszor lecsapták volna a fejét, ha megírta volna, amit akkor látott legtisztábban. Testvérről vagy jót, vagy semmit. Testvérvárosról is.

Fenyvesi István a Szeged és Odessza közötti kapcsolatok talán leghűségesebb krónikása. Az első kapavágástól, Dénes Leó kapcsolatfölvevő levelétől mostanáig hangyaszorgalommal gyűjtött össze minden morzsát. Még visszább, az egészen kezdetektől, amikor még szó se lehetett testvérvárosságról, egészen addig, amikor már nem is nagyon emlegetjük. Istenem, a sok csinovnyik-ízű beszámolóban is feredőzni, önként vállalt földadat sajátos velejárójaként! Már az Odesszai körutat is visszakeresztelték Temesvárra, és - sértődés ne legyen belőle - ki emlegeti régi nevén az újszegedi panelbugyrot? „Belénk sajdult Odessza” - ez a 428 lapos nagy könyv címe. (Bába Kiadó.) Tudnia illik annak is, aki eddig nem tudta, hogy a turisztikailag is kalodába zárt Béketábor legfőbb „kiszagolási” pontjai a testvérvárosok lettek. Az ideológiai töltet természetesen nem hiányozhatott, ezért leginkább pártfőemberek, tanácsi apparátusok, vállalati nagyok jöttek ide, és mentek oda. A nomenklátúra emberi. Az orosz tanuló diákok, meg a szocialista brigádok vittek bele némi civil szint a későbbiekben. Kísérte őket egy-egy tolmács, néha újságíró is a megbízhatóbbak közül. A szinte főúri fogadtatás, az eszem-iszom, meg a dinom-dánom, leginkább ez maradt meg legtöbbünkben, és csak ritkán jött elő, hogy ezzel is körülkerítették őket. Nehogy mást is meglássanak.

Sokat megláttak így is. Erősen alkati kérdés lehet, engem most azok az elszólások szórakoztatnak legjobban, amelyekért akkor zajos elmarasztalás járt volna. A magam teremtette helyhiányom ebből is csak szemezni enged. Vaskos dolgokat mondanak a nomenklátúrák is, visszafelé révedezve, meg a válogatott delegációk tagjai is. Odessza iparáról és mezőgazdaságáról számoltak be legtöbbször a terjedelmes összefoglalók, de éppen ez a kettő volt tökugyanaz az eleve kudarcra ítélt szovjet gazdaságban, Moszkvában, Leningrádban, Szmolenszkban, Novoszibirszkben, vagy bármely kisebb faluban.

Nagy ugrás: a száraz törvény. Gorbacsov peresztrojkája. V. elvtárs, aki egyébként a legszeledebb lelkületű volt a maga nemében, már Lvovban rádöbbsent a legrosszabbra. Az állomás előtti tér fél tucat sörözője már csak gyümölcsleveket árult. És ő a Gambrinusos élményekre volt hangolva. „Hej, azok a finom apró füstölt halak” - fakadt ki a tolmács a kísérő előtt, de hát a Gambrinus is bezárt. Kolhozba, hajógyárba vitték őket előadni, de ott is csak ásványvíz és gyümölcslé várta őket. Búcsúzáskor két-két háromkilós füstölt hallal loholt elő a kísérő, hogy valamit talán vissza tud adni a Gambrinus hangulatából. V. elvtárs nem erre várt.

Szervezett utazásokat később a Népfront is. Leginkább a pártapparátus tagjainak gyermekeiből. Szeged is a napfény városa, és Odessza még inkább az, a tengerparton elheverve egyetlen nap alatt pecsenyére sülték. A tengerészkapitány egy flaska cetspermával kedveskedett nekik. Ez a csodaszer a legjobb gyógyír minden leégésre. És akik onnan készültek ide? „Nem létezik, hogy ott mindent lehet kapni! Hiszen ott is szocializmus van!” Elkezdtek ostromolni a marxizmus-oktatóikat: „Nálunk miért nem úgy van, mint a magyaroknál?” (A legvidámabb barakk.) És a legvastagabb, az egyik hazai tanítvány szájából: „Ha ott már a kommunizmust építik, az bizony nekünk szomorú perspektíva.” Százzámra találunk ilyeneket is, de a nagy könyv elsősorban az értékek tára.

Átcímkezett albúnók

Lehet erről még újat mondani? Volt nekünk olyan mezőgazdaságunk, a fél világot ellátta mindenféle földi jóval. Ma is el tudná, ha ránk nem jött volna a világgazdasági sorvasztás. És mi lett belőlünk? Ide hozzák nyakunkra a világ szemetét. Szó szerint is érthetjük a szemetet is, gálánsan bálázva, és jött nyakló nélkül a szemétté silányult, egykor értékes táplálék is, vagonszámra. Szerencsétlen magyarok, egyétek! Csurogjon érte a nyálatok, ünnepi áradatban, külföldit kaptok.

Egészen újkori balgaságaink első fejezetét is újra kéne olvasnunk. Mondtam már akkor, amikor még fejvesztés is járhatott volna érte, hogy kötözni való bolondok vagyunk. Húznunk kellett volna egy erős vonalat adósságaink alá, és kimondanunk, nem mi csináltuk, és nem is fizetjük. Előállt bennünk a régi ökörség, és fizettünk, mint a katonatiszt, bár lukas volt fenekünkön a mundur. Azt állították szuper okos közgazdáink, másként nem jön be a működő tőke. Lengyelországba bement? Nem fizetett, mégis megelőzött bennünket. Hogy vitték-e oda szavatossági időt is felejtett, egészségre ártalmas élelmiszereket mostanában, erről se lehet hallani. Nálunk pedig? Balgaságfejezeteink folytatásaként annyit hoztak, csoda, hogy bele nem fulladunk.

Ez eddig annyira lerágott csont, nekifutásnak szántam csak. Eltépelődtünk azon, nevén lehet-e nevezni azokat a gazembereket, akik ide szervezték valamennyit. Mert személyiségi jogokat is sérthetünk vele, és üzleti érdekeket is. Aki netán egészen vékony hasmenést kapott - hogy a legenyhébbet mondjam, nem a legpóriabban - annak nincsenek személyiségi jogai? Szabad országban szabad emberek ennyire szabadon válhatnak prédává? Szerencsére kipattant valakinek a fejéből az isteni szikra, és kimondta: lehet. És most jön az én toldalékom, szíves engedelmséggel. Egy szikrányit se enyhítve a főbűnösökön. Inkább a fölbujtás vádját is nyakukba sóznom.

Új szakma virágzott ki hirtelen kisdud hazánkban. Naponta hallani, ennyi tizenvalahány tonna romlott húst foglaltak le itt, másnap meg amott. Átcímkezték valamennyit, tételről tételre, és vitték, mint a cukrot. Ki címkézte át? A külföldi? A kereskedő? Szerencsétlen magyar flótások fogták a betűpisztolyt, árszámokkal tárazva, és nyalták a sokmillió kicsi csomagot veszett gyorsasággal. Hány ember kellett ide? Az egész leszerelt hadsereg? Ne tudták volna, hogy emberiség elleni büntettet követnek el? Hogy romlott dögöt akarnak velünk etetni?

Csak azt akarom mondani, még fél szót se hallottunk arról, hogy őket is keresné a rendőrség. Holtbiztos, nem kisangyalok szálltak alá átcímkezni, és nem is pokolfajzatok serege művelte. Hasonlatot is mondhatnék. Mondjuk, konyhakéssel rohangálna valaki a tömött Kárász utcán, vagy csőre töltött pisztollyal a Széchenyi téren, sörfesztivál idején. Megrökönyödnénk? De meg ám! Jöjjön a rendőrség, mert halálos a veszedelem. És aki a címkét nyaldossa tételről tételre, a visszavonhatatlan fertőzés veszedelmére fittyet hányva? Elő az acetont, ha nem akar lejönni a régi dátum? Mert megfizetik? Jó pénzért anyagyilkosságot is? Annyira nem lehetett gyöngélméjű, hogy bele ne gondolt volna. Százezrek gondatlan veszélyeztetése ma már semmi? Vagy ez már szándékos veszélyeztetés? Foglalkozás körében, társtettségben elkövetve? Remélem, erős őrséget is állítottak, nehogy hazavigyjen belőle valaki is.

Jogállamban élünk, ezerszer hangoztatták már. A főbűnösnek szemébe mondjuk, ha már mondhatjuk, ejnye-ejnye, az albűnösnek még ezt se? Ez lenne az az Európa, amit olyan nagyon ajánlgattak nekünk? Dehogy ez! Azért hozták ide, mert Európa kivetette magából.

Mint kacska a nokedlit, ezt is benyeltük.

Oda és vissza

A klasszikus cserebere, az öregátkos vicce szerint, Szibéria végeláthatatlan hómezején történt. Megáll a vonat, ott, ahol az égadta világon semmi nincsen. Előre kiált valaki a masinisztának: - Iván Ivanovics, mi történt? - Mozdonyt cserélünk. - Miért? - Vodkáért.

Mostanában hallottam, a gyógyszer-kereskedelem, meg a gyógyászati eszközök forgalma nagyobb üzlet, mint a fegyverkereskedelem. Jozsip Tot, le vagy pipálva. Az a csere, ami velem oda-vissza történt, meglehet, ebbe az ágazatba tartozik, de vallhat a legjámborabb lélekre is.

Még egy-két szó a bevezetőhöz, hogy először még nagyobb legyen a köd, aztán kivilágosodjék minden. Klinikai folyosón mondta valaki, ördögi humorral: az átlag-magyar turkálóból öltözködik, és szívturkálóba jár. A több oldalú orvosi tisztesség engem is elvezérelt oda, ahol az volt a legnagyobb kérdés, mit mutathatott az ultrahang, amikor jóságosan megkérdezte a doktornő: nem volt magának infarktusa? Nem tudok róla, de mindjárt lesz! Mit tetszik látni?

Áldott kezek katéterrel járták be koronáriám ereit, őket illeti a hála. A legenyhébb ítéletet kaptam. Majdnem fölmentettek. A zárójelentés is meglegedett avval, hogy gyógyszerlistával zárta sorait. Volt benne ismerős is, meg olyan is, amelyiknek addig a nevét se hallottam.

A kötelesség azt diktálja, egyenest a családorvosunkhoz menjek vele, egyrészt azért, hogy a nagy kalandról hiteles tájékoztatást adhassak, meg azért is, hogy patikai receptre írassék át a klinikai javaslat. Közben azonban történt egy és más az egészségügy központi vezérlésében, ukázt kaptak az orvosok, mit mire kell cserélniük, hogy én, mint kedves beteg, ne a teljes nyugdíjamat adjam a patikusnak, hiszen azt már lefoglalták a közüzemi számlák. Van ebben egy kis álnokság is. A számlák megemelt haszna remélhetően az állam zsebébe megy, hogy a költségvetési nyiladék jobban záruljon, és az állam rendelte el a legolcsóbb gyógyszerek össznépi használatát is. Most nem mozdonyt cserélünk, csak eben gubát.

Időpontot illik kérni előbb. A beteg és orvosa között ez a legrövidebb egyenes. Járvány küszöbén vagyunk, harmadnapra szól a belépőm - azelőtt azt mondták, nagy ország nagy szicsász, kis ország kis szicsász -, és ott is vagyok pontosan. Megszámoltam, tizenegyen vártak soron kívül, vizsgálati félidőben, és tízen jártak már benn előttem. Szegény doktornőnk, délelőtti idegtépő műszak terhét is cipelve, meglehetősen pópista színnel, de a szokásos kedvességgel könyvelte el nagy kalandomat, és hozzákezdett a klinikai ajánlat jóságos átkottázásához. Ezt az orvosságot arra cserélte, azt meg erre, ahogy a központi regula előírta.

Csak a hitelesség kedvéért jegyzem meg, valami infarktusféle érte el a számítógépet is. Úgy megdermedt benne a szándék, moccanni se tudott.

Második utam hová vezetett volna, ha nem a patikába? Szeged egykor legnagyobbjában adtam be a kis egérlukon a recepteket, mert arra gondoltam, itt lehet legteljesebb a készlet. És itt ért a vissza-csere meglepetése. Sajnos, ez éppen nincsen, de ajánlanánk helyette másikat. És ajánlották csöppentett kedvességgel azt, amit a zárójelentésre írtak. Pedig azt nem is látták. A következő recepttel ugyanez történt, aztán a harmadikkal is.

Nem Iván Ivanovicsnak kiáltottam, csak csöndben megkérdeztem, hogyan is van ez? Az orvosnak kötelessége átkottázni, és a patikus visszaesinálja? Hatalmas bölcsesség szólt vissza az üveg mögül: nekünk pedig kötelességünk azt adni, ami van.

Tessék mondani, ettől se lehet infarktust kapni?

A szelek szárnya

„Már a nap is, lemenőben / Tüzet rakott a felhőben” - írja Arany János a csodaszarvas regéjében. „Piros az ég alja: aligha szél nem lesz” - ezt meg Petőfi kormányosa mondja a János vitézben. Apró kölökként kezdtem figyelni az időjárást, meg a napnyugtát, most is láttam, és másnapra kelvén érezhettem is, itt a vihar. Nem először ebben az esztendőben, és vélhetően párja is lesz.

Kinéztam az ablakon. Fölsővárosból söpörte a szemetet Alsóvárosba. Először csak a kukák tetejét kószolgatta, aztán sorra fölborította majdnem mindet, és mintha normát mértek volna rá, ki is takarította őket. Fordíthatnám úgy is a szót, most lett jó világ a kukavizitálókra. Nem kellett derékig belebukniuk az edényekbe, terítve látták a tartalmát. Mégse láttam egyet se közülük. Szemközt velünk, két „nagyközösségi” vaskuka lódult neki, és cifra táncot járva gurult ki az utca közepére. Nem páros táncot jártak, egyik a hosszú ház fölvegén ropta, a másik az alsón. Szerencsétlen autósok jól szorították a kormányt, amikor mellettük elhúztak.

Villamossal mentem a város másik végébe. A megállóban vizesek találtak valami csőtörést, annak volt a legjobb, aki lenn matatott a gödörben. A jogcím nélküli támadóval szemben védve volt. Szivattyúja viszont köpte a sárga iszapot, és ki is tette a sínek partjára. Kapva kapott utána a vihar, jól megforgatta benne a kezébe eső nájlonzacskókat, és úgy vagdosta emberhez, meszelt falhoz, mindenhez, mintha szakmáiban dolgozna. A drótkerítéseket szabályosan kitapétázta rongyokkal, kampányból visszamaradt plakátportrékkal. Számolhattam a villamos belsejéből kifelé figyelve, négy kirakott szemetesből egy állt csupán, peckesen, mintha szónokolna, a másik három alázatosan leborult előtte. Ismétlődött a kép, egyszer-egyszer megfordítva is: három állt, és csak egy feküdt. Kedvem lett volna hasbeszélő duma-politikusainkról elnevezni őket.

Visszaúton az első tapasztalás, mindjárt a kapuban: megfordult a szél. A szemét azé, aki megtermelte, elkezdte visszapostázni Fölsővárosba, ami onnan származik. A német szemétre azért nem érvényes ez a lépés, mert az porcióba van kötve, van kötve, de van kötve. Ahogy villamosunk a Nagykörúthoz ért, hirtelen fékezett. Vissza is tolatott pár lépést. Kiszólt a masiniszta, faág esett a pályára, nem tudunk tovább menni. Azt gondoltam, balga ésszel, vagyunk itt annyian, ha faderék lenne is, azt is arrébb húznánk. Nézünk jobbra, nézünk balra, még a kocsí alá is belesünk, nincsen ottan semmi. Hoppá! Nem a pályán van az ág, hanem az áramszedő előtt, és himbálódzik a szélben.

Szilajnagy eszemmel azonnal átláttam, közelebb van hazajáró buszom megállója, mint a Dugonics tér, oda kergettettem magamat. Nem is kellett többet várnom negyed óránál. Az egykori határőr-laktanya előtt nagy a csödület, hatalmas darus kocsí áll, meg még valami a csatlakozó járgányokból. Néhány mentőmellényes atyafi dirigálja a forgalmat jobbra is, balra is. Szél úrfi adta a munkát nekik is. Délután láthattam, a határba kilesve, hány fóliasátorból szerzett zászlót magának, mintha tüntetni indulna. Árpádsávós nem volt közte. Öreg este jutottam híradó elé, ott hallottam, hány kamiont borított fel az istenátka, pedig azok se papirosból készülnek. Házfödelek, toronyborítók tanultak meg röpködni.

Mi még mindig a telet várjuk, a természet mintha a böjti szeleket előlegezné. A hivatásos zöldbékék másnapra is folytatást jóslgattak, de éjszakára, idelelni délen, úgy elcsöndesedett minden, mintha a béketárgyalások sikerrel jártak volna.

Mondtam az előbb, párja is lesz a viharoknak. Párja igen, szárnya azonban nem. Mert a szélnek szárnya sincsen. Ha lenne, kormányos farka is lenne, és nem menne neki mindennek. A varjak olyan kecsesen keringtek benne, mintha vitorlázó versenyen lennének. Mégis ismeri a mondás a szelek szárnyát. Erre is mondta kedves tanárunk, a nyelvnek nyelvi logikája van.

Grófi mód

Minden rang kórsággá válhat, viselője szerint. Megint egy vicc az öregátkosból. (Azért szeretem azokat, mert ugyan négy-ötévesek is voltak közöttük - állítólag ennyit lehetett kapni miattuk -, de legalább ráütöttek a szeg fejére.) Amikor Brezsnyev elvtárs megkapta a harmadik Lenin-rendet, fenenagy delegációt fogadni készült. Észrevette sasnak való szemeivel személyi titkára, hogy csak kettő van domború mellén, lázasan figyelmeztette. Ugorj haza, édes fiam! A pizsamámon felejtettem.

Amikor a grófi rendet alapította valamelyik királyunk - gondolom, királyi gesztus kellett hozzá -, föltehetően a legjobban rátermettekre szánta. Vitéz voltál, megmentetted az életemet, vagy a birodalmat, viseld egészséggel. Vagyont is adott mellé, ne kelljen templom lépcsőjén koldulnia. Az utódok is örökölhették a címet is, meg a birtokot is. A hitbizomány kivétel volt, örökös hiányában visszaszállt a kincstárra.

A királyok, hercegek, grófok sorában volt még örgróf is. A hercegnél kisebb, a grófnál nagyobb. Mondjuk, főgróf, vagy alherceg. Rendszerint külföldi főnemesek kapták ezt a titulust. A közelünkben a Pallaviciniék viselték, kastélyuk Sövényházán volt. Csúfos - némelyek szerint méltó - sorsra jutott az épület, idegsérült emberek otthona lett. Újságunk a legdúsabb protokoll-listát a fölavatásáról találta. Az új nomenklátúra emberei annyian voltak, bolondból se lehetett volna több.

A címek is devalválódtak idővel, a nagyszerű ősnek is lehettek hitvány utódai, noha kiváltásaik rendre megmaradtak. Ahogy bekacsintgatott közéletünkbe a demokrácia, legtöbbször ideig-óráig, forradalmak árán, követve a világ élenjáró országainak többségét, nálunk is elsőnek a rangokat törölték el. És másfajta rangra emeltek másokat.

Széchenyi István örök kivétel, a legnagyobb magyar címet is megkapta hálás nemzetétől. Meg is érdemelte. Jó gróf volt, magyarnak a legjobb.

És gróf volt Klebelsberg Kuno is, ha szegényebb kiadásban is. Annyira nem hazai idióma szerint van a neve, legtöbbször leírni se tudjuk jól. Legyen egy kis időre ő a tanpéldánk. Kultuszminisztere volt a Horthy-éra jelentős szakaszának, óriásit alkotott. Iskolákat épített a legelhagyatottabb részeken, a tanyák között is, a háború után. Akkor, amikor a legszegényebb volt az ország. Fegyverekre nem költhette a Népszövetség támogatását, oda fektette be, ahol a leghamarabb kamatozott: az emberi fejekbe. Nagyszerű logikája máig ámulatot kelt. Szeged különösen sokat köszönhet neki. Minden jó elnyeri a maga büntetését, a parlamenti ellenzék is zajosan fogadta szinte minden bejelentését, de még a hetvenes években is beleverte a sárga földbe a múzeumi évkönyv egyik szerzője. Igaz, hogy iskolákat épített, de a dolgozók megnyúzása volt az ára! És bennük az uralkodó osztályok ideológiáját tanították!

Nem tudom, létezett-e olyan társadalmi formáció, amelyben ne az uralkodó eszmét vitték volna be a tantermekbe az egyszerre, és az olvasni tudás mellé? Ahogy a miniszoknyát követte a divatban a maxi, másfajta változások is szeretnek az ellenkezőjükre fordulni. Ő tehát építtette az iskolákat, aztán elkezdtek megszüntetni sorra. Hogy most hol tartunk, ki se merem mondani. Ha az öregátkosban említeni se illett a bárókat, grófokat, hercegeket, legföljebb a Mágna Miska két lökött grófja jöhetett szóba, azonnal visszaszentesültek a rendszerváltás után. Sokszor csak azért, mert főúr volt az illető. Talán szabad kimondanom, nem azért kapott szobrot Széchenyi is Szegeden, és Klebelsberg is, mert gróf volt.

Most megint ott tartunk, messzebbre nyúlva egy kicsikét, hogy a rangok, címek és plecsnik sokakat képesek kifordítani evilági mivoltukból. Vitéz, lovag, borrend - csak kutyabőr és lebernyeg járjon vele! Hogy közben lökött vagy, édes fiam, az most megint ritkán számít. Arról még nem hallani, szerencsénkre, hogy éjszakai hálógöncén is kitüntetést viselne valaki.

Ámbár nem lehet tudni.

Zabhegyezők mániája

Egyszer volt Budán kutyavásár, még Mátyás király idejében, de a híre átvert Pestre is. A Zabhegyező műhelyben is hallották hírét, az Öregátkos végén is. Nem a Duna jegén választottak ugyan főnököt maguknak - az is egyszer esett meg -, hanem titkos szavazással, demokratikusan. Mielőtt elővették volna céduláikat a legjobb mesterek, megbeszélték, kinek az ülepe alá illene legjobban a legnagyobb szék. Nem tudták a szerencsétlenek, hogy demokratikusan választanak diktátort maguknak.

Hamarosan megtudták.

A műhely neve Nemzeti Vállalatból Kft. lett. Begyűrűzött a külföld is, a keleti helyett a nyugati. Tombolt volna a győzelmi mámor a beiktatási ceremónián, ha a demokratikusan megválasztott új főnök zabhegyező lendülettel le nem hűtötte volna őket. Olyasmit mondott, hogy az új idők szele szerint mindenkinek meg kell barátkoznia a gondolattal, egy munkahegyen nem lehet végiglébecolni az életet. Elkezdte letördelni azoknak a szarvát, akik legjobban mellette szavaztak.

Mintha zabot hegyezett volna.

Az idő meg nem állt, a káéfté részvénytársasággá változott. Az is begyűrűzött időközben, szintén nyugatról, hogy a kirugdalásra specializálódott két láb viselőjét is két lábbal rúgták ki. Újra keresztvíz alá tartották a céget, és a boldog Zrt. nevet ragasztották rá. Zártkörű részvénytársaság lett.

Ilyen értékes ember azonban el nem veszhet, ahogy a kádermegmaradás törvényét örököltük, országosan meleg fészket raktak alá. Rúgásra rendelt két lábát vitte magával, és teljes nyugalommal használta is. Nemzeti sporttá lett a nem bokázókat lébecolóvá nyilvánítani, valami hirtelen huzat egyszer aztán onnan is kiröpítette, de ennek már a győzelmi zászlóhoz semmi köze nem volt.

Igaz jószág nem vész el, három kisebb cég karfájában is megkapaszkodott. Elvált hitvesétől, elhagyván négy gyerekét is, mert ők se értették meg az idők szavát, és nőül vette első zabhegyezéséből a legszebben mosolygót. Rakta is alá a tüzet rendületlenül. Ha már a kiskirályoknál is kitelhet a böcsület négyévenként, te is vágj bele, édes fiam. Vannak még, akik emlékeznek hősi múltadra, ahogy a nagy Napóleonra is emlékeztek Korzikából való visszatértekor.

Az összekuszálódott szénakazal rendes petrencébe boglyázásához szép tervet villázott össze, titkos záradékkal. Sok okos gondolat befér egy jó boglyába, nem is lett volna avval semmi baj, csak a záradék szája felejtődött nyitva. Kivitte belőle a huzat, hogy az immár magyar kórrá honosult külföldi fertőzetben folyton cserélődő apparátusból kiktől szabadulna meg az első héten, és kik követnék a másodikon, harmadikon, negyediken.

Erősen bízott benne, a demokratikus választáson kiskirályságra juthat. Többen is pályáztak erre a posztra, a nagy léptékre készülő két lába már a küszöbön megbotlott. A legdemokratikusabb kiskirály nem ő lett, de változatlanul szövögeti terveit. Jeligéje változatlan: senki ne lébecolhassa végig az életét.

A baj csak az, hogy a zabhegyezők is szaporodnak a damaszkuszi úton. És közéletnek kezdik nevezni a kirúgásokat.

Százlábú az ugrópók

A biológia emberei rendre párba szedik, hány lába van a póknak. Százlábút, tudtommal, nem találtak még. Az én szívemben pedig volt. Vagy van is? És ugrik? Ugrott.

Szívünk titkai kifürkészhetetlenek. És megföllebbezhetetlenek. Akár szerelem költözik bele, bohó ifjúságunk legszentebbje, akár az idősebb korban a természet átka, az elmeszesedés. Ugyanaz a szív két nyelven beszélne? Szól az többön is, ha az örökmotor és a kormánymű nem érti meg egymást.

Annakidején az egyik dokumentumfilm-stúdió filmet forgatott a tanyákról. Akkor, amikor még hullámozott leradírozásuk kőkemény terve. Nyomravezetőnek is fölkertek, meg arra is, hogy tartsam a mikrofont a megszólalók orra alá. Az ásothalmi erdők szélére is eljutottunk, szívsebészünk pihenő kertjébe. Ha olyan emberünk van, mondtam a befutó szövegben, aki bele tud nyúlni a szívbe, és meg tud igazítani benne egy srófot, mielőtt még kihülne, legyen jussa tanyán pihenni is. Ahogy mindenki másnak. Annak is szabad legyen, aki nem pihenni akar ott, csak élni. Dolgozni. Jót beszélgettünk a szőlőlugasban, kedves felesége vendégszeretében fürödve.

Dehogy gondoltam akkor még, hogy az enyém is elkezd egyszer mellékalapálni.

Vérnyomásom karbantartására időnként fölkeresem régi barátomat, neves professzorunkat. Sorozatvizsgálatot rendel el ilyenkor. Vértételből, EKG-ból, hasi ultrahangból és szívultrahangból szokott állni. Azzal a nagyszerű érzéssel töltött el minden eset, hogy nálam egészségesebb beteg nem is létezik. A véremmel világkiállításokra is elmehettem volna. Garanciát is kaptam mindig, holtomig biztosan megmaradok. Legutóbb azonban, amikor szívem tájékán zselés kencében csúszkált a „villanyborotva”, megszólalt a doktornő:

- Nem volt magának infarktusa?

Nem tudom, mekkorát lódult előtte a képernyő, de az én szívem beleremegett.

- Tudtommal még nem, de mindjárt lesz. Mit tetszik látni?

- A bal kamra külső falán egy kis folt másképpen rezeg.

Szokásos igémmel azt kellett volna mondanom, ennyi hibával a menyasszony is elkel, de aki a szívével hetvenkedik, szisztolésan ver vissza annak a tréfája is. A kardiológián is van egy neves professzor, hozzá is ezeréves barátság fűz. Együtt jártunk egyetemre, csak ő az orvosira, én meg a bölcsészetre. Fölmentem hozzá nyomban:

- Légy szíves, szinkronizáld érthető magyar nyelvre ezt a leletet.

Kezébe vette, és fordította. Valahogy így:

- Ha akarom, vemhes, ha akarom, nem vemhes.

- Áldjon meg az Isten, az én szívemről van szó!

- Azért mondom. Lehet, hogy tíz esztendeig az égadta világon semmi bajod se lesz vele. És ha netán lenne, és orvosközelben vagy, akkor is...

És elmondta, hány százaléknyi esélyem lenne a túlélésre. Vagy az elpatkolásra. Tele van aranyosságokkal a szívbeli barátság, de ha éppen az enyémről van szó, hergeltem tovább.

- Azt mondd inkább, te mit tennél!

- A szívkatétet ajánlanám.

- Tudod, nekem két diplomámra ráfejelve huszonöt éves népfőiskolai végzettségem van, és talán először írtam a nukleáris medicináról, nem lehetne izotópos töltettel elintézni?

- Volt idő, amikor elfogadtuk, de nem teljesen megbízható. Ha netán csak a gyanút igazolja is, akkor is elkerülhetetlen a katéter. De ne félj tőle, látod, én is átestem már rajta.

És mutatta a karját.

- Amikor még minden évben szűrővizsgálatra jártunk, el-elmondtam az orvosoknak, fáj a derekam. Mind azt mondta, az övé is fáj. És, ugye, nővérke, a magáé is fáj. Hagyjuk a rablómesét!

Abban maradtunk, hadd jöjjön a bökö, csak rozsdás ne legyen. Kedves volt, az előkészítést magára vállalta. Pár nap múlva, megbeszélvén az illetékessel, két dátummal szolgált. Az elsőt választottam, mondván, ami elkerülhetetlen, nem szabad azt halogatnunk. Vizsgákra is elsőként törekedtem, de egyszer se azért, mintha nagyon szerettem volna. Van egyetlen kivétel a törekedésben, a legrosszabb, azt hagynánk utoljára. Az is ott van a teória mögött, ha netán kilábolnék a nyavalyámból, annyival is több időm maradna élvezetére. Betegségtudattal nehezebb az élet.

Egy-két megelőző vizsgálat még, aztán január 18-án ott sorakoztam a várakozók padján. Kérdezi az adjunktus a bevezető beszélgetésen, kérek-e feszültségoldót. Azonnal eszembe vágódott, huszonkét éve kaptam egy bogyót, rá is fogtam azonnal, ha a világháborúban ilyen adtak volna bevetési pálinka helyett, a Csendes-óceánig meg se állt volna a sok amúri partizán. Kértem tehát. Egy kupicányi lötyöt hoztak, egyetlen hörpintéssel el is nyeltem. Életem párja, már odafönn, a második emeleten is azt mondta, én tartottam szóval az összes várakozót. Hogy az ő feszültségüket is oldja, amit én kaptam.

Egyszerű fogással eldölt, hogy a drót bevezetése a karból történhet. Leszorították csuklómon a két verőeret, tenyerem elkezdett fehéredni. Annak a jele, hogy akármelyik ér jól eltáplálja addig, amíg az egyikben másfajta élet zajlik. Biztos, ami biztos, alsó bajuszom két sarkát is megborbélyolták. Ha netán bármi komplikáció adódna, lehessen mindjárt ágyékból folytatni. Megesik katonáéknál is, hogy támadás előtt két tüzelőállást szerveznek. Azt kértem csak, ha lehet, szexisre stuccolják.

Dolgozott a feszültségoldó, mint a rozsdamaró a biciklimen.

Jobb csuklómat pánttal rögzítették, nehogy izgágáskodjak szónoklat közben, a bal ellenben, szabad kézből, a fejem alatt pihenhettem. Letakartak valami steril fóliával, reszelt az ördög, megkérdeztem, lehetne-e alatta salátát termelni. Legalább steril salátát. Csernobil idején de jól jött volna! Hajszálvékony tüvel érzéstelenítettek. Hozzászoktam én már a naponkénti lumbálásoknál a disznóoltó tühöz is, és véradáskor se mindig kíméltek, meg se kottyant.

Alkut kötöttünk az elején, minden lépésről előre kaphassak fölvilágosítást. Arra gondoltam, persze, lesznek nagy megrázkódtatások közben, lélekben készülhessek rá. Amikor a fejemet

fűrták közönséges tekerős fűróval, akkor is ezt kértem. Beszédes beavatkozás volt tehát az egész, miközben én főúri kényelemmel figyelhettem képernyőn, hogyan kúszik fölfelé az acélkígyó, anélkül, hogy kicsit is sziszegne. Nem bele a szívembe, csak a felszínére. A korona-erekben. Villanyszerelő a csőbe behúzó vezeték előre nyomulásához hasonlította. Kiki mestersége szerint.

Hallom egyszer, egy kicsit ne lélegezzek. Nem úgy gondolják, ahogy más vizsgálatokon szokás, hogy beszívja, benn tartja, kiereszti, hanem csak egyszerűen. Gyakorolnom se kell, megy ez! És akkor látom a százlábút. Erőszakosan vastag mind a száz, girbegurba elágazásokkal. Óriásit ugrott.

- Mi az a csodapók? Hogyan került az oda?

Megmondták. Aztán tovább léptünk. Ismétlem, úgy léptünk, hogy én nem léptem semmit, csak keleti kényelemben figyeltem a drót kígyózását. Megint ugrik a pók, mind a száz lábával, kimerevítve, vastagon, mintha legyet látott volna. Mire az ötödikhez-hatodikhoz értünk, kezdek megnyugodni. Ha tovább tud menni a kígyó, akkor még nem értünk az eltömődéshez. Várjuk ki a végét! Amikor a majom ugrik a vízbe.

Egyszer aztán azt mondja a helyszíni közvetítés, hogy befejeztük.

- Istennek legyen hála. És?

- Kész.

- Apróbban?

- Egyik kisebb éren mintha látszana egy kis beszűrődés, de nem igényel beavatkozást. És nem is biztos, hogy ott van. Képes az ember belelátni olyasmit is, ami valójában nincsen is benne. Vagy annyira se jelentős. Számítógéppel kell még elemeznünk.

Tanultam műtőasztali illetet, akár agyonoperálnak is mondhatnám magamat, ha bárkivel is versenyezni akarnék. Most se maradt bennem az ugrópók természetrajzából semmi, nem ugrottam föl örömben. Hagytam, hogy kiszerezjenek belőlem minden oda illő, de nem oda való encsömbencsömöt, kihúzzák a drótot is, meg a tokját is, mint puskából a csőkihúzó, összeszedjék az eszcájpgot, leszedjék rólam a salátatermesztésre beajánlott fóliát. Öltöztetővé lépett elő, aki a vetkőzést rám szabta, rendre föladott rám gatyától a nadrágig, trikótól a pulóverig mindent, belesegített a kerekesszékekbe, és fölliftezett velem a második emeletre.

Ja, hogy el ne felejtsem! Föltűnt, odafönt már, amikor még csak körülnézni voltam fönn, hogy egyik-másik embernek föl van kötve a karja. Szent Isten! Törötten jöttek be? Vagy itt törik el? Az enyémet is föl kötötték, törés nélkül. Az ujjaimat mozgathattam, de a csuklómon kímélnem kellett a szorítókötést.

Az az elmélet is régen beleköltözött a fejembe, mint most az ugrópók a szívembe, hogy a közmondásnak a fordítottja is igaz. Fejétől bűdösödik a hal - ismeri mindenki. Fordítva pedig: ha jó a fej, akkor az egész garnitúrának, az orvostól, az asszisztenseken át a nővérekig, sőt a takarító személyzetig jónak kell lennie. Akkor jó igazán a főnök, ha nem tűri meg a hitványságot maga körül. A legkisebbet se. Itt is ezt tapasztaltam.

Odafönn ággal is kínáltak, de azt mondtam inkább, azt a négy órát, amit ki kell várnom, a jég hátán inkább, ne az ágyban. A folyosón töltöttem el. Hadd élvezzem azt az örömet, hogy behoztam ugyan mindent a bennmaradás érdekében, ne kelljen két ajtó közé beállítani, ahogy a torkászati klinika főnővére ajánlotta volna, de még aznap haza is vihetem. Tálcan kínáltak egy nagy köcsög teával, és kértek, apránként igyam meg. Jó lenne, ha az első ibrikén hamarabb túlesnék, hogy a véremben keringő kontrasztosz minél előbb távozhasson. Nagy iszákos soha

nem voltam, de óvatosságból éhgyomorral feküdtem meg a műtőasztalt, nehogy elkezdje műsoron kívül produkálni magát, volt bennem hely tehát bőven. Egykettőre magamba is töltöttem. A második adag mellett aztán szépen eldarvadoztam. Nem mulatéroztam, nem is danoltam, helyretyutyutyu se volt, csak szóval tartottam mindenkit. Útban a Csendes-óceán felé. Be-benéztem a szobákba is, és örültem, hogy nem támadt kedvem ágyba feküdni. Még betegnek nézett volna valaki. Állítólag mindenképpen lefektették, akinek az ágyékán mászották föl a kígyót. És haza se mehetett aznap, akkor se, ha ugyanúgy nem rögzösödött a koszorúja.

Mielőtt elbocsátottak volna, még egy jó hírt kaptam. A számítógépes föllebbezés javamra döntött, a föltételezettnél is kisebb elváltozást ítélt nekem. Heuréka!!!

Feleségem a lelkemre kötötte, mondjam meg, a negyedik emeleten lakunk, és csak lépcsőn lehet fölmenni. Menjek nyugodtan, ahogy eddig mentem. Jó is, ha lépcső van, nélküle nehezebb lenne. És ha haza is gyalog akarnék menni? Hosszú volt a mai műszak, jót tenne a levegő.

- Milyen messzire laktok?

- Fölsővároson.

- Három kilométer?

- Csak a fele! Másfél.

- Nyugodtan sétáljatok haza.

Nincsen is fölemelőbb érzés, mint saját lábon távozni, és viszontlátni az öreg Tiszát.

Tévedésbe is esem, de csak később derült ki. Azt mondta valaki, másfél literes a teás ibrik. A kétszer másfél, szilajnagy eszemmel azonnal kiszámoltam, három liter. Jóval később, hétfőn, amikor már Miskát látogatni jártam fönn a fegyverbarátság jegyében, akkor meg azt mondta valaki, nem másfél az, csak egy. Ennyit tévednék egy kis kótyagosítótól? Azonnal reklamáltam: kocsárosné, száz szál gyertyát, még egy ibriket ide az asztalra! Tudom, hogy szegény az egészségügy, de ne rajtam spóroljon.

Jót nevettek rajtam. A rozsdamaró a két köcsögtől is régen kiürült belőlem.

Ha jó a fej, mondtam az előbb! Talán nem vágnak hadra hadititok kifecsegtetésével: Miska is holtáig maradhat.

Azóta seregestül összefutok olyanokkal, akik túlestek már ugyanezen. Mint pulira a bolha, úgy ragadnak rám. Meg olyanokkal is, akiknek megpatkolták a szívét, ahogy a mesterkovács a strucctojást szokta.

Azt még megúsztuk.

Pirosodik a hó

Amióta esztét tudja az emberiség, a hó fehér szokott lenni. Hófehér. Az örök havak világa is fehérségével álldogál a legmagasabb hegyek tetején. A mi vidékünkön élt még gyerekkoromban ez a beszédbeli fordulat is: majd ha piros hó esik. Szent Sohanapján.

Elunhatta ezt az egyformaságot a természet, mert azt olvastam a napokban, Omszkban narancsszínű hó esett. Az áldóját! Még nem piros, de pedzi már. A szomszéd országban győzedelmes ellenzékiek narancssárga sáljáról és nyakkendőjéről vette volna a mintát? Be kellett érnie a hó átcímkezésével.

Valami ragacsos nyavalya lehet, olvasom tovább. Gyertek vegyészek, rajtatok a sor. Telepítettek mindjárt mozgó laboratóriumot is arra a tájra, de nincsen ideje kívánnia a tudósítónak, amíg előlgyöblik benne a nagy titkot, a pusztá tényt kürtöli világgá. Nem akarok súgni a laboránsoknak, de nálunk halasi esőnek emlegették hajdanán a homokveréses csapadékot. Állítólag békaeső is szokott lenni. Azzal magyarázták, hogy valahol messze-messze, úgy föl-szippantott a forgószelel a mocsaras tavakat, hogy a békák is vele utaztak. Valahol le kell annak esnie, ami fölkerül a magasságokba. Ahogy gyalogbékaként terül el némelyik politikusunk, behuppanván a rögs valóságba, a madárlátta békáknak is földet kellett érniük.

Példát a Bibliából is vehetnénk, a tíz egyiptomi csapásban az is szerepel, hogy a Nílus vize vérré változott. Vérré, még csak nem is narancsszínűvé. Ott meg valami algafélék vagy moszatok szolgálnak kapaszkodóként a tudomány embereinek, ha nem akarnak hinni a csodákban. Télen talán az alga se szaporodik, ezt az elméletet se lehetett ide alkalmazni. Azt is olvashatom, mert leírva van, hogy kétszáz kilométer sugarú körben nagyobb ipari üzem sincsen, aminek valamilyen füstjét magába szippantotta volna a hó. Kétszáz kilométer? Ha nálunk szűrna valaki az ország közepébe, Pusztavacson, egy hatalmas körzöt, és ekkora sugárra kinyitva rajzolna kört, bizony mondom, pillanatnyi szomszédainktól is kellene visszakérnünk egy-egy darabot. Ne menjen azonban haza üres kézzel a nyájas tudósító, mert ott van az orosz olajipar egyik központja.

Azonnal a hazai olajfodrások jutottak eszembe. Hol vannak már! Többségük szabadlábon. Nálunk szökítés áldozata lett a rózsaszínben tündöklő fűtőolaj, hogy drágábban adhassák, ott még csak a belekeverésnél tartanának? Folyóvizeket, tavakat és tengereket szokott olajjal elszennyezni a civilizálatlan civilizáció, hogyan kerülne ez föl a fellegekbe? Éber azonban a természetvédelem, intelmet is mellékel a hírhez. Lehetőleg senki ne is érintkezzen a ragacsos trutymóval, amíg a kémcsövek és pipették ki nem mondják az igazságot. Még az állatokat se engedjék ki addig.

A tíz egyiptomi csapás mintájára született meg a második világháborúban a Dzsugasvili-féle tíz csapás. Csak nem ez szaporodott eggyel? Politikai maffia műve is lehet.

Párja a krumplilevesnek

„Fölös számban” készülök fogyasztani a magyar helyesírás macskakörmeit, és még bocsánatot se kérek érte. Lehet, hogy két körömmel szednék ki érte szemeimet, mert egyszerre két politikai oldálnak szolgálni vagy ártani egyre megy. Szólásszabadság van, azt mondhat, amit akarsz, de ha nem úgy szólsz, ahogy mi szeretnénk, szemed bánja, nyelved bánja, zászlórúddal vagy gumibottal veregetünk, és a szádat is beragasztjuk.

Most egy kicsit szalonképtelenebb dolgokról is szó lesz. Ősztől kezdve a folyamatos tavasz idejét éljük, a tavasz pedig a kertészkedés évszaka is. Az egyik frakció, elunva az ülésteremből való folyamatos kivonulásokat, másként gondolta „lazítani a munkafegyelmet”. „Rendkívüli frakcióülésnek” álcázták összejövetelüket, amelyre meghívták az európai parlamenti képviselőket is. Előkapkodták hazulról hozott, mondhatnám „előmelegített” franciakulcsaikat, és társadalmi munkában, régen kommunista szombatnak nevezett lendületes hórúkkal pénteken lebontották a Parlament előtti kerítést. Mert száz nap elteltével folyamatosan sérti az emberek gyülekezési jogát, a szólásszabadságot, és a jó Isten tudja, mit még. A rendőrök, a „mentelmi jog” hamis látszatától megszédülve túrték, aztán szépen „visszakordonozták” az egészséget. Hogy a kétszeres „fekete munkát” hogyan viseli el az adóhivatal, arról még nem lehet tudni semmit.

A szólásszabadságról néhány kajla gondolat azonnal eszembe jut. Vezérpolitikusunk szájából keresetlenül jött elő annakidején a szózat, valahogy így: „A krumplileves legyen krumplileves!” A mozgalomból kikopni készülő másik politikusunk meg imígyen szólta el magát a „Szólás szabadsága” fölíratot viselő televíziós műsorban: „a vizelést nálunk vizelésnek szokták mondani”. Ahogy a krumplileves bevonult a parlamenti aranyköpések tárházába, föltehetően a kényszerítő „vizelési” ingernek is ott lesz a helye, ahogy ott van már a „patakvér” is, meg a „monnnnyon le!” is.

Megeshet, hogy akkor is előkerül valahol a ládafiából csöppnyi kis írásom, amikor már nem értenek meg belőle mindent, szíves engedelmmükkel most csak a „vizelést” részletezném. Nem merem ide idézni a magukat „elgaloppírozó” politikusok „csöcselék” szavát, inkább a gyülekezési szabadság és a szólásszabadság álcája mögé bújó furcsa gyülekezetet mondok, amely Kossuth téri kempingezésbe kezdett. Sátrakat vert, „gulyáságyúkat” is bevetett, talán a cipőfűzőtől kezdve a gatyamadzagig mindent árult, ott „félmeztelenkedett” tisztálkodást mímelve az Isten szabad ege alatt, és mi mást tehetett volna, világ szép parlamentünket szorító szükségből „körül-hugyos” épületté változtatta. Kemény rendőri „attakkal” kiszorították őket a térről, mondván, legalább „vizelni” menjenek haza.

Szeretem a politikai finomságokat. Ahogy a tehén törüli száján „lucskos farkával” a fejőgulyást, úgy kell ezt megtenni. A főntebb való időkben egyik külföldi követségét pórias egyszerűséggel „körül-ürülte” egy csapat „maoista” kínai. Ritkán vonul be a letolt gatyá és meztelen ülep a politika eszköztárába, a „szuperelőkelő” felelet lepott meg legjobban. Reggelre kelvén „minden nagy rakásra” apró Mao-képet tűztek a követségiék. Ezt a szentségtörést nem tudván elviselni, a „támadók”, kidörgölvén szemeikből az éjszakai csipát, maguk takarítottak el mindent. Nekünk nincsenek már elegánsan száján törülő teheneink, a kerítést találták legmegfelelőbbnek. A KISZes korában „Kekecnek” becézett főember fogta magát, franciakulcsokkal és méretes csavarkulcsokkal fölszerelt frakciótársai élén rohamozta meg a szívet-lelket szomorító alkotmányt, az „Alkotmányos rend” helyreállítása örvén.

Na, ezt vitatták éppen a televízióban, „négypárti” nyilvánosságban, amikor egyikük, szintén az „ellenzéki oldalról”, éppen a „jobboldal” szétforgácsolását róttá föl a másik ellenzékinék. És ekkor csúszott ki a politikusok közötti „humorverseny győztese” címre méltán pályázó, egyébként búcsúzni készülő frakcióvezető szájából a „krumplileves” méltó párja, valahogy így: „nálunk a vizelést vizelésnek mondják.” Sok más aranyköpése mellett őrizze történelmi patináját a tisztos utókor.

Nyomul a török

Kell ide egy kis nyelvészeti ujjgyakorlat, nehogy szó érje a ház elejét, és diplomáciai bonyodalom származzék belőle egy nálunk jóval nagyobb nemzet félremagyarázott becsmérése címén. Nem azt mondom, hogy minden török nyomul, mint a nagy ármádia tette annakidején kisdud hazánk ellen, csak azt, hogy ilyen nyelv a magyar. Ha tíz nyomulna, akkor is egyes számot használnánk, és nem azt mondanánk, hogy tíz törökök. És ha csak három? A népdalban van ugyan „három szabó legények”, és ennek mintájára lehetne három török legények is, de ez annyira ritkaságnak számít, nem nagyon használjuk. A három török legény viszont létezik, így, egyes számmal is, és a köznyelvben csak bikaistállónak vagy óceánjárónak becézett hatalmas autójuk úgy futott be kertecskénk kis utcájába, mintha hazajött volna.

Az tűnt föl, hogy már ott is vannak. Ott is van mind a három. Az egyik éppen a mi ajtónkhoz tart, de meg is áll kívül. Szomszédsági szívességből két kutya is ugatja, nem akarja kockáztatni a gatyáját. Nyájasság van orcájára írva, akkora, egész földrészt képes lenne beborítani vele. Lehet, hogy én vagyok eltájolódva az üdvözlések metakommunikációjában - ejnye, de szépen mondtam! -, az összetett két tenyérrel és hajlongással történő köszönést eddig inkább japán és indiai szokásnak véltem, ő mindenestre töröknek vallotta magát. Azt már nem tudom, Musztafának vagy Mohamednek mutatkozott be, a lényeg az, hogy legbensőbb titkát azonnal megosztotta velem. Menne haza, de itt van a nyakán még két szőnyeg, attól tart, a határon bonyodalmi lennének vele. Egyet most sikerült eladnia a szomszédban, jól járt, aki megvette. Olcsón adja nekem is.

Kapásból feleltem, ha repülőszőnyeg lenne, akkor se kellene, de már türemkedett is befelé, kezében két méretes portékával. Régen belém ivódott minta szerint oltár előtti miseszőnyegnek is elment volna egyenként is mindkettő. Hangoztatta közben, hogy ő hithű muzulmán, láthatom rajta, és semmiképpen nem akar becsapni. Nyolcvan forint az egyik, és ha megveszem, a másikat ráadásnak szánja.

Sejtettem, nem én vagyok egyedüli a földön, aki el szokott tévedni a számok birodalmában, de fönnakadt a szemem. Nyolcvan forint? Bolond vagy te, jó komám! De nyolcvanért se kell. Hamar kiderült, papírpénzben érti a nyolcvanát, mire kénytelen voltam fölvilágosítani, hogy ilyen címlet minálunk csak pengő fémben létezik. Addig-addig értetlenkedtünk kölcsönösen, amíg ki nem bújt a szög a zsákból: nyolcvanát kér, ezresekben számolva. Százötven évig tartó barátság fűz össze bennünket, és láthatom, telve van jó szándékkal most is.

Ez eddig történelmi eszmecserénkkal együtt se tenne ki húsz percet, pedig a nagy huzavona addig biztosan eltartott. Mondtam, ha az összes zsebemet kiforgatnánk, akkor se találnánk benne semmit, mire ő elkezdte volna sorra vizitálni mindet. Vegyem csak elő azt a tárcámat, amelyikben a feleségem elől elduggatott pénzemet tartom. És ha éppen nincsen nálam, ő azt is elhiszi, hiszen hívó ember, de menjek haza, és hozzak otthonról. Vagy kérjek a szomszédoktól!

Keleti nagy „bazarokban” nem alkudnak kitartóbban lefelé, mint ahogy ő engedett. Végül már húsz forintért is adta volna - értsd: húszezerért -, aztán tizenötért is.

Hogy közben mit csinált a másik kettő? A szomszédot győzködté. Bevitték ők is az utcáról a szajrét, lehetett némi tapasztalatuk a nyíltszíni árusítás kockázatában, de többre ők se mentek az én vendégemnél. Ahogy a mediterrán vidékek lepedőn bővlit áruló bevándorlói szoktak összekapkodni mindent, ha jelet hallanak fenyegető őrzőjára, egyszerre ugrott be mind a három a bikaistállóba, és úgy elszelelt, mint a vihar.

Csak a szomszédom méltatlankodott. Hogyan nem lehet lekapcsolni az ilyen szélhámosokat! Már a kisbaltáért nyúlt, úgy szabadult meg tőlük.

Elmenni valahová

Porba ragadt vidéken nem illik azt se mondani, hogy idegenvezető voltam, mert megsértődhetnek a hivatásosak. Kísérője lehettem csak olyan két embernek, aki a VIDÉKRŐL akart tudósítani. Igaz, egyikük világjáró-világlátta volt, éveket töltött például Dél-Afrikában, és hirtelen azt is nehéz lenne megmondani, hány nyelvet beszél, a másikat viszont „csak” a székesfővárosból szalajtották. Le kell szögezmem, mindegyikből csöppentett tisztesség látszott, csak egy kicsit furcsán néztek arra, amit láttak. A „tanyasi” ember érdekelte őket akkor

éppen. Mindjárt mondtam, ezen a tájon még mindig lenézésnek érzik a tanyasít, mondjanak inkább tanyait. Nem illik lenézniük, akiknek a fölemelésén fáradoznak. Meg is fogadták, be is tartották, de az írásukban sorra a tanyasi jött elő.

Gondolom, az volt a baj, hogy a szerkesztőnek is erre áll rá a szája.

A fényképezőnek viszont a gépe szája be nem állt. Tyúkot látott: jé, ez a tanya? Itt tyúk is van? Disznót látott, jó három mázsán fölülit? Terelgesse egy kicsit a gazda, mert ő csak rántott hús formájában, tányérról ismeri. Kutya, macska, mind nagyon érdekes volt. A ceruzás ember is kismagnóval dolgozott, minek irkált volna akárcsak vezérszavakat is. A legfontosabb kérdése, úgy tűnt, az volt, hová lehet innen elmenni? Presszóba, moziba, színházba, diszkóba?

Azon a vidéken korábban is bócorogtam, beszéltem valakivel, aki olyan külföldi gyerekeket vállalt föl, akiknek otthon már erősen kitelt a böcsületük. Drogok hálójába keveredtek. Elmondta, jött az első „szállítmány”, és Kényeske fitymálva kérdezte: hol lehet itt internetezni? Van egyáltalán villany? Bemész kislányom a szobába, és ott az internet. Tátva maradt a szája, bement, és értesítette bandatársait: egészen jó fej a gazda. Négyen voltak egy kupacban, és a családba való kettő révén úgy meghonosodtak, mind ígérte, amikor kitelt az idő, ide még vissza-visszajárnak.

Hellyel-közzel magam is megfordultam már itt-ott, és idegenekkel is forgolódtam kisdéd hazánkban. Cseremalac is voltam. Most is eszembe jut, alig érkeztek meg a messziről jöttek, máris eléjük táltuk, hová menjenek el a két hét alatt. Hogy netán az is nyereség lenne nekik, ha Szegeddel ismerkednének meg töviről hegyire? Meg se nagyon fordult a fejünkben. (Legalább annyira titokzatos pedig, mint folyója, a Tisza. Aki még mindig naponta fürdik benne, az se tudja mindig, mi van benne.) És odakint? Tünemény szép vidékeket mutattak ők is, csak arról a városról tudhattam meg legkevesebbet, ahová a beutalóm szólt. Legtöbbször itthon bogarászhattam elő útikönyvekből, mit láthattam volna, ha láttam volna.

A minap klinikai folyosón találkoztam az egyik tápai emberrel. Én csak futóvendég voltam, ő beöltözött beteg. Ő megismert, én alig. Nevemet is tudta. Kiforogta a szó, egyik rokona pántnak írta a kaszának azt a tartozékát, aminek pedig kaszaörv a neve, és az ék szorította benne a nyélhez a kaszát. Mondtam, én ugyan nem vagyok paraszti származék, de kaszálni is tudok, és a Dunántúlon is kaszaörvet használtak. Amikor kiderült, honnan szalajtottak, fölvidult. Ő meg Pápán katonáskodott, és mintha könyvből olvasná, úgy sorolta a környékén lévő falvakat. A zsombói ember viszont arra kért évekkal ezelőtt, szerezzek neki olyan térképet, amelyiken Dég is rajta van. Ott lett vége számára a második világháborúnak, és szeretne eljutni még egyszer oda. A tápai is szívesen visszamenne az én szülőföldemre, ahogy a német kölkök is visszavágynak Királyhalomra. És magam is visszamennék mindenhová, ahol eddig megfordulhattam. Még Dubrovnikba is, Ljubáékhoz. Száz szónak is egy a vége, mindent elkövetünk kölcsönösen, hogy elmenjünk valahová idegenből jött vendégeinkkel, de az az igazi, ha ők visszamenni akarnak.

Erről ennyit, egyelőre nem többet.

Háztáji hóhérhurok

Egyetlen pillanatra se szeretnék panelszámláló-biztos lenni, ezért meg se próbálom össze-
rakni, Szegeden épült-e több panelház, vagy máshol. Abban megegyezhetünk, jobb lett volna, ha nem vasvillával hányták volna össze legtöbbjüket. Amikor beköltöztünk az egyikbe, kereken harmincegy évvel ezelőtt, majdnem ötvenpontos hibajegyzéket állítottunk össze. Benne

volt az is, hogy az etetőpultnak nevezett asztalt a hordódongával keresztezték. Azt mondták az igazlátók, lába is van, lapja is van, tehát asztal. Ha az előszoba közepére szélkereket állítottunk volna, és állíthatnánk ma is, dinamót csatlakoztatva hozzá, a fél falut magába foglaló teljes épületet elláthatnánk árammal. Igaz, a fűtés számláján. De a számla most is annyi.

Nem érdemes ezen rágódnunk, máshol is így mentek a dolgok. A nagy egyformaságban az is kiderült, ezerféle változat is létezik, attól függően, melyik lakásban ki lakik. Az egyik erkélyen furcsa rém ijesztget. Nem merem mondani, hogy minden arra járót, mert nem kutattam a közvélemény labilis lelkületét, maradjunk annyiban, hogy az én harmatos lelkemet rettentgeti. Szeretném leltárba szedni, mi minden volt látható ottan. Mesterfokon megszerkesztett hóhérkötél, az erkély felső közepéről lógatva, hurokra formálva. Csak a nyak hiányzott belőle. Merjem folytatni? Lenn, a látható világ alján, ahol egyébként háztáji virágzás szokott bimbózni, pálcára tűzött emberkoponya vigyorgott. Biztosan más tengelyen forog a „kedves lakótárs” esze kereke, de bennem, meglehet, szellemi gyöngeségem jeleként, a két valami szorosan összefügg. Nálunk, ugye, a guillotine nem volt divatban, a nyakazás elmaradt.

Tehát odafönn, közepén lógott a kötél, és két oldalra nyúlva, illendően belógatva, mintha szárnya lett volna a morbid alkotmányának, két rablánc díszelgett. Lehet, hogy hajóláncként gyártották valamikor, vagy lánctalpas traktor vonszolta mélyszántáskor, hatos ekét cipelve, de a mostani konstellációban én csak rabláncként tudtam értelmezni. És mintha csak az i-re akarta volna kitenni a pontot a nyájas idegen, háromszínű magyar zászlót is kitűzött még. Hazafias cselekedete csalhatatlan bizonyítékaként.

Nagy-nagy változások történnek azonban a mai panelvilágban, elkezdték végre műanyaglapokba öltöztetni a betonkolosszusokat. Amikor ezt a házat is elérték a burkolók, akarva-akaratlan ki kellett takarítania az illetőnek a teljes erkélyi fölhozatalt. Van Isten! - sóhajtottam föl, és erősen bizakodtam, a helyi újság többszöri helytelenítése jóvoltából is megeshet, vissza már nem térül egyik se. Nyomatékot adott reményeimnek, hogy az erkély nagyobbik részét a kis szobához csatlakoztatva üveglablakkal rekesztették el.

Eltakarodván az építők, mit ad Isten, újra ott termett minden, ahol azelőtt volt. Kicsinke eltérés azonban így is beférközött: addig csak az egy magyar zászló lobogott, most kettő lett belőle. Akkora honfiúi kebelhez az egy nagyon kevés. Úgy éreztem magamat, mint Ábel a rengetegben. Amikor eltalált egy ördögöt álombéli puskájával, kettő lett belőle. Föltehetően jelezni akarta azt is, hogy betagozódunk az európai unióba: középre kiállította a nyalka sokcsillagost is. Hej, szellők, fényes szellők, fűjjátok, fűjjátok!

Először azt hittem, szakmabéli kellékeit hozta haza valaki, miután eltörölték a halálbüntetést. Akasztófavirágot nem ültethet a betonvályúba. Akkor tudja legjobban aludni az igazak álmát, ha a hajnali szellő hóhérkötelet lenget ablaka előtt, és a rabláncot is megcsörgeti? Katonatiszteknek építették a tízemeletest, gondoltam, beférközhetett közéjük az is, aki egyenruhás oldalhajtásként művelte a legborzalmasabbat. Szakmai eszköztárát nem adhatta múzeumba, kitette közszemlére. Összefutván ottaniakkal, még egyszer földbe gyökerezett a lábam. Semmi köze nem volt semmilyen egyenruhás gyülekezethez, hóhérsággal se találkozhatott közről. Közbecsületnek örvendő mesterember volt csupán, amíg nyugdíjba nem ment. Alanyi jogon vonzódna a bitófához?

Azóta még egy gumicsonton rágódhatok. Az én eszem szalajt, vagy az övé sántít?

Útszéli káromkodásaim

Elüthetett volna engem is az az ősi magyar szokás, amely szerint egy nemzet fia se tudja jobban eltekergetni a hétszentséget, összes ivadékával, mint mi, de ezt a leckét kihagytam. Soha nem voltam káromkodós. Két oltári nagy nekiveselkedésemről mégis tudok, noha tételesen egyikre se emlékszem.

Bolond beszéd ez így, egyenként kell magyarázat rá. Másodikos gimnazistaként jutottunk el Sümegről Egerbe, Aggteleket is megjárva, és a Bikavér vett le a lábomról. (Lábomat írok, mert odaát így mondták, és nekem dunántúli lábaim vannak.) Hajszálpontosan emlékszem mindenre, még arra is, a Koronából indulva hogyan szálltunk be a bocipullmanba, meg arra is, hogy Cóli meg Kalapács hogyan támogatott le a füzesabonyi állomáson, de ami közötté történt, abból semmire nem. Állítólag útszéli módon estem neki az egyébként soha nem becsült tanárunknak, és szidalmaimmal vertem, mint a záporosó. Én, a tökmagnál alig nagyobb kölök, a meláknagy embert. Hazatérvén, az ország minden középiskolájából ki akart csapatni. Az volt a szerencsém, az összes többi tanárunk nem tudta elképzelni se, hogy ilyesmi velem megeshetne. Nálam jámborabb gyerek talán nem koptatta még padjait Sümegnek. Tanultam belőle egy életre, egy pohár italnál többet senki egészségére se emelek.

A második nekikeseredésemnek már köze se volt a pohárhoz, de nem győztem csodálkozni, amikor megtudtam, hogy józan bolond is lehettem, ha nem is szabad akaratomból. Korényi papa utalt be a szájszabadságra, szemfogam rezekálása végett. Hiába ajánlottam, cibálja kijjebb egy kicsinyég, és köszörülje el inkább a kiálló végét, ragaszkodott hozzá, hogy a gyökeréből kell kurtítani a fölösleget, mert oda fészkelte be magát a nyavalya. Képes volt állandóan begyulladni. Nagyon emlékszem itt is minden mozdulatra. Beültettek a nagyszékbe, kötényt akasztottak a nyakamba, érzéstelenítettek, fölvták az ínyemet, aztán azt is láttam, emeli a kalapácsot a doktornő, hogy oda sózzon a hidegvágóra, meg arra is, hogy szidnak, mint a bokrot. Hogyan tudok én ilyen útszéli módon káromkodni?

Bambán nézhettem a szemükbe. Én? Ne tessék viccelni! Ki se férne a számon egyetlen rondaság se. Nem merte visszaidézni senki se, a vastagját se, meg a vékonyát se, pedig aki csak fogható volt lecsöndesítemre, ott szorgoskodott, és valamennyi hallotta. Olyan tisztességtelenül elájultam, semmit nem tudok a köztes időről. Nyelvem azonban úgy járt, mintha a poklok összes ördöge pörgette volna benne a rokkáját.

Hetek múlva is szédelegtem a szégyentől, és szántam-bántam minden bűnömet. Elmondtam, hogyne mondtam volna a kitűnő fogorvosnak is. Tágra nyitott szemekkel hallgatta ő is, aztán valami jóságos anekdotával el is ütötte. Mindenesetre igyekeztem következetes lenni ebben is. Ha majdnem elvérzettem a Bikavéren, és attól fogva nem iszom, erősen megfogadtam, rezekálásra se adom ezután egyetlen fogamat se. És amilyen kutya-kemény tudok lenni elhatározásaimban, be is tartottam mostanáig.

Igaz, doktor se akadt, aki erre ítélt volna. És fogam is alig van már hozzá.

Az emlékbúcsú ürügyén

Mi másra gondolhattam volna dunántúli eszemmel, ha nem arra, a Pajori iskola arról kapta a nevét, hogy a fürgeeszű gyerekek ezt adták rá. Esetleg bosszúból. Igaz, túl a Dunán csimasznak mondták a cserebogár pajorját, és mondás is lett belőle. Miből lesz a cserebogár? Csimaszából. Pajorból. Azt már ideát tanultam meg, hogy a szőlő alá fordító gyalogmunkások

külön gyűjtötték a pajorokat, és darabszám szerinti prémium járt értük. Ez a teóriám hamar elszállt, amikor jól megnéztem, és láttam, abban a szurokföldben nem nagyon fordítottak szőlő alá. Talán meg se élne benne a csimasz.

Gondoltam arra is, talán Pajor nevű lehetett valamelyik tanítója, mert meglehetősen gyakori volt az is a tanyai iskolák között, hogy a benne tanító nevét viselte. Tápé nagyszerű monográfijából tudtam meg már, Inczei Géza is azzal magyarázta, ahogy Bálint Sándor szótárában is találjuk, hogy német (osztrák) nyelven adták rá a keresztvizet. A Bauerből lett a paor, abból pedig ősi magyar vágányon, a két magánhangzó hiátusát kitöltve jött elő a Pajor. Mit is jelent a németben a Bauer? Paraszt. És miért éppen itt lett belőle határnév? Más srófra járt az itteniek esze. Harminckét hold birtokot is jelentett a pajor. Ahogy odaát a proletár szóból *Poletár* lett Antfa mellett, pedig ott csak egy-egy holdat mértek annak, akinek annyi se volt.

Mi már egyetemen tanultuk, külön rugóra jár a nyelv logikája.

A Tápai rétnak három iskolája volt. A Kutasi, a Lebői, meg a Pajori. A másik kettő talán népesebb is volt. Sorsa egyetlen szélfuvallatra teljesedett be valamennyinek, miért éppen ennek az emlékére készült visszaemlékező kötet? Fél szakajtóra való rugója lehet ennek is. Itt már a benne tanítók is szerephez jutottak, meg azok is, akik itt tanulták meg - és megtanulták egy életre! - az ábécét is, meg az egyszeregyet is. Meg az összes akkori tudnivalót, hogy nyolcvan évig is kitarson fejlődőképes állapotában. Mikszáth Kálmántól tudom azt a bölcsességet, *hogy semmi nem köti jobban össze az embereket, mint az iskolapadok emléke*. Ma is összetart, aki pajori volt.

Próbabúcsúnak is mondhatnám a néhány évvel ezelőtti összesereglést Kisasszony nap tájékán, az egykori iskola hült helyénél. Mert templomként is szolgált a tanterem. Ott volt talán mindenki, aki valaha ide járt, bármely részén él is az országnak, esetleg elbotladozott a világba is. És ha tehetne, iastul-fiastul jött.

Itt voltam, meghívott vendégként, abban a kajla hitben, hogy befogadott gyermeke is lehetnék Tápénak. Akár *ökumenikus próbabúcsúnak* is nevezhetném. Áldást mondott a katolikusok püspöke, és a reformátusok tiszteletese is. Úgy jön ide a *próba-* szócska, hogy a mostanit, az iskola alapításának századik évfordulóján már igazi búcsúvá nyilvánítja az egyház is. Ha ennek is nevet akarnánk adni, azt hiszem, az *emlékbúcsú* illene rá legjobban.

Nem az én tisztem, földézni azt a hihetetlen erőfeszítést, amely az egykori vízi világból jól termő földet teremtett, de megemlítenem kötelesség. Amikor az árvíz fenyegetett (1970-ben), erre is elkerekedtem. Láthattam, hogy a búzatábla közepén leszállt a gólya. Napi betevőjét, kígyót-békát keresett. És talált! Akkor tapasztaltam azt is, a természet igen hamar képes elfelejteni a civilizációt. Visszaköveteli ősi jussát. Mintha emberre szóló példa lett volna ebből is. Az egybeszántott téesz-birtokból is visszajussolták régi földjeiket az egykori tulajdosok. Vagy az örököseik.

Az elbontott iskolát nem lehet föltámasztani, visszakövetelni se lehet, de emléke előtt is megemeli kalapját, vagy keresztet vet magára, aki a feszület előtt elmegy. Változik a világ, más lesz az élet, nem tudni, meddig marad így, de most még így van. Bocsánat, egy kicsit másként kell ezt is mondanom: még így is van. Mert rohan az élet itt is. És ha majd erre megy el az új út, még rohanósabb lesz az itteni világ is. Gondol akkor majd valaki az egykori iskolára?

Hajdani pajori gyerekek, búcsújáró öregek, adjátok tovább ivadékaitoknak ezt a szép emléket!

Őszinte pálfordulás?

Mondjam, ne mondjam? Akik ismernek, úgyis tudják, elmondom. Nem először, de oka van az ismétlésnek.

Minisztériumi főosztályvezető volt akkor még csak az a valaki, akiből két kurzusban is pénzügyminiszter lett később. Küszöbön volt már az új adórendszer, összehívták az újságírókat, hogy méltóképpen beharangozzák. Balatonszéplakon, a sajtó munkatársainak üdülőjében gyűltünk össze, istenáldotta szép szeptemberben. Olyan meleg volt a vénasszonyok nyara, alkonyatban fürödhettünk is még. Ha jól emlékszem, írtam is - a fürdésről. Az Orionnak elkeresztelt monumentális presszóban zajlott fejünk tágitása, de nem vitt rá a lélek, hogy arról is szóljak. Konok elvem volt akkor is már, a botorságokat meghagytam másnak. Az épülésünkre küldött valaki nevét azóta se írom le, legfőbb becézni szoktam, néminemű rövidital mértékegységeként. Aki akarja, most is kitalálhatja.

Arról szolt az ige, milyen jó lesz nekünk. A legfejlettebb országok adókivetési és beszédési tapasztalatait vesszük át. Azt hiszem, a svédekéből merítettünk legtöbbet, paródiák is születtek ebből, jóval később, mert etióp fizetéseket emlegettek hozzá. Azt akarom csak mondani, úgy zajlott ez is, ahogy lenni szokott: az újságírók egyik fele - bocsánat a póriasságért - tövig benyalt az előadónak, a másik meg támasznak hányta a lábát. Könnyű kitalálni, melyik felébe tartoztam én.

A miniszteriális főember arról beszélt, mekkora nagy örömmel fizetik majd be az emberek az adójukat. Ahogy a század elején - a múlt századról volt szó! - a virilisek büszkék voltak rá, hogy ők virilisek, ugyanúgy büszkék lesznek azok, akik többet fizethetnek. Ha elevenbe repesztettek volna, akkor se tudtam volna elképzelni ekkora örömet.

És mit mondtam én? Soha nem éreztem magamat aprópénzben se szakértőnek, az új adóról pedig azt se átgondoltam mondani, az ország sírba eresztő kötele lesz. Logikám is póriasan egyszerű volt. Mi, akik bérből élünk, fizetési jegyzékünkkel oda vagyunk láncolva minden rendszerhez, a nagykutyák azonban kifürdik magukat. Erre jött kioktató nyájassággal a virilisek példázata. És az a megjegyzés, hogy nem értek én ehhez.

Egyszer volt, régen volt, talán igaz se volt, mondaná, aki mesének veszi. Vegye elő legjózanabb ítélő képességét akárki, és döntse el, kinek lett igaza. Azért hozom elő jó húsz év múltán is, mert a minap tulajdon szájából olyasmit hallottam, majdnem leszédültem a székről. Azt mondta ugyanaz a nagy zseni, legnagyobb bajunk, hogy - azt hiszem - kétféleképpen fizetjük az adónkat, és egymillió kibújik alóla. A legpénzesebb.

Számokat akkor természetesen szóba se hoztam, és most se tudnám ennyire pontosan meghatározni, csak az jutott eszembe, mintha hozzá nem értésemben ilyesmit mondtam volna én is. Tanultam Bibliát gyerekkoromban, a damaszkuszi úton járó Saulból lett Pál apostol pálfordulása jött elő megint bennem. Neki húsz évnél is több kellett a megtéréshez?

Ha őszinte egyáltalán.

Fölfelé a lejtőn

Finom különbségek megtételére teremtődött a nyelvünk. Szemünk összetévesztheti a sót a cukorral, a nyelvünk soha. Egyetlen morzsa föláldozásával tud dönteni. Szavainkban is. Azonnal képes tisztázni, hol állunk, és merre megyünk. A lejtőn például csak lefelé lehet. Gurulni vagy csúszni is. Ugyanaz a domborzati valami azonban, attól függően, hogy hol

állunk - előtte vagy rajta -, értelmét tekintve meg is fordul. Ha fölfelé akarunk menni, vagy arra terelnek bennünket, a lejtőből emelkedő lesz. Vagy kaptató, de abba már belehallik a muraközi lovak hegymeneti erős szuszogása is. Fölfelé csúszni? Fából vaskarika.

Nyelvtörőktől hallani azonban így is: fölfelé a lejtőn. Sajnos, nemcsak hallani lehet. Látni is.

Nem dől össze a világ, ha elmondom, kényes ábrázatomat színes, szélesvásznú változatban szeretem borotválni. Kombájnnak nevezem a villanyborotvát, annak pedig megvan az a kutya természete, hogy jobban szereti szárazon törekre darálni a szakállamat, mint páragőzősen. Hiába van ott a mosdókagyló fölött a konnektor, kicsike kis műanyag kampót ragasztottam apró szobánk ablaküvegére, és arra akasztom a homorú tükröt. Sok előnye van. Szemből kapom a fényt, még jobban lebuknak a hetvenkedő szőrszálak. És ez buktatta le Viktor Vasarelyt is. Amikor először a tükör elé lebbent a függönyünk, azonnal láttam, azok a furcsa, elnyúló, elődomborodó kockák úgy is megszülethettek ceruzája előtt, hogy az ő nagyító tükre elé is odalibbent a függöny.

Lehet ez is akkora fölfedezés, mint kanálban a mélyedés, de nem ezért akarom elkövetelni pótlólag a Kossuth-díjat. Azt akarom mondani, nemcsak a függöny szeret időnként elibe libbenni, de az is megesett, elunta állandó helyben maradását a kicsi kampó is, és zsupsz, leesett, tükröstül együtt. Rossz ómen az ilyesmi, azt hittem, a végzet üzent már értem. Ráadásul kettőbe törött a tükör is. Jobb megoldást nem találtam, úgy forgattam a tokjában, hogy a felező vonal vízszintesre álljon, és visszaakasztottam. Először a „fölsőházat” csuszakoltam, utána az alsót.

Életem párja a napokban vadonatúj tükörrel jött haza a boltból. Az árleszállított portékák között akadt rá, már csak ez az egy volt. Egyik fele normális, a másik homorú. Mondtam is mindjárt, az egyiket bérbe is adhatjuk a szomszédnak, kamatadó és vizitdíj nélkül is. A megkezelés azonban mindjárt elért, amikor az üvegre fölakasztottam. Rajta fityegett az árcédula. Kilencszázkilencvenkilenc forint. És mennyi volt árleszállítás előtt? Kilencszáznegyvennyolc. Még előtte? Ott már jobban dolgozott a retusáló toll, kilencszázvalamennyi látszott csupán. Mivel a kilencszázkilencvenkilencnél nagyobb nem létezhet ebben a számsorban, amiből leszállítani lehetne, százszázalékos biztonsággal állíthatom, áremelés történt, leszállítás álcájával. Ugyanúgy átejtettek bennünket, mint akármelyikkel ejthetnek, szezonvégeken. Ha öles számokkal kiírják valamire, hogy harminc, ötven vagy hatvan százalékos árleszállítás van, igen könnyen megeshet, a lejtőn akarnak fölfelé tolni. Átcímkéznak valamit, ahogy karácsony havában a ménkü-sok importhús lejáratí idejét dögnehéz munkával címkézték át.

Természetesen nem kívánom, hogy az én szakállam ökényessége kedvéért bitóra húzzák a kereskedelmi furmányt, de azért belegondoltam: az ilyen hajrábuzgalmakban született szándékos megtévesztések nem esnek a törvény paragrafusos nyelvű pörölye alá? Ha netán a jog is nehéznek tartaná emelgetni és odacsapni vele, olcsó bojtárnak beszegődnék hozzá.

Vizitdíjat neki!

Vertes idiótaság jelei tünedeznek föl mostani írásomban, de ezért még ne tolják félre az újságot. Én raktam bele mindet, kristálytisztá elmével. És ne is mondja senki, hogy ennyi ésszel miniszter is lehetnék, nekem a tanácsadók névtelensége is megfizethetetlen magasság. Olvastam annakidején, és tulajdon fülemmel hallottam is, hogy az orvoslási vizitdíjak bevezetését a hálapénzek visszaszorítása indokolja. Utána még más magyarázatok is születtek,

de bennem ez ragadt meg legjobban. Ekkora töltettel interkontinentális rakétákat lehetne indítani. Remélem, exportáljuk majd az uniós országokba, ahogy legutóbb a madárinfluenza vírusának angliai föltünedezését is Lapistóra hárították. Igaz, mi az influenza-elleni vakcinát akartuk exportálni, de most nem erről beszélünk.

A miniszteri logika mögött az a népi fölismerés húzódott meg, hogy kutyaharapást szőrivel kell gyógyítani. Régtől fogva bolyongott már illetékességi fejekben a paraszolvencia visszaszorításának kóbor gondolata, de belevágni senki nem mert. Mindenáron fizetni akarsz orvosodnak? Ne keresd a fehér borítékot, a befogadó oldalzsebeket se, csak perkáld le a háromszáz forintokat, és hálád mirigyeit máris kiürítetted.

Harsog ellene az ország, ezért állok elő korszakos ötletemmel. Nagy nekifutás lesz, hosszas előkészítést igényel, de aki nem pusztul bele a mérhetetlen ágyszám-csökkentésekbe, meg a házi orvosok járványos látogatásába, túléli ezt is.

A kutyaharapást szaporítanám, és a szőrivel gyógyítanám. Gond nálunk például az iszákosság. Azért, mert még mindig nincsen iszákosságügyi miniszterünk. Mert ha lenne, akkor bevezetné a kocsmahivatalokban is a vizitdíjat. Védetni akarod a műtrágyán pancsolt borokat? Ide a vizitdíjat! Bele az automatába! Hajléktalanok áradata is ellepi tavasz nyílásával az országot, ide is kellene egy miniszter. Ő is kivetné a padokra meg a köpködőkre a vizitdíjat.

Vigyázz Malvin, jön a kanyar! - kiált rám a szomszéd. Az új minisztereknek új bársonyszékek is kellenének a Parlamentben. Konok következetességgel kitartok elméletem mellett, ahogy példaadó gazdám is kitart, és azt felelem erre, egy szállal se gyarapítanám a bársonyszékeket. Inkább timsóznám. Bizonyos kulcsszámok fölött bevezetném a sámlis rendszert. Kezükben hoznák a sámlijukat, és azon ücsöröghetnének akár naphosszat is. A sámlis árát is a vizitdíjából fedezném. Rendnek muszáj lenni. Ne csak a pénzbeszedő automaták gyártói nyerjenek a bolton.

A vasúti szárnyvonalak megszüntetését is sámlis miniszterre bíznam. Aki vasúti szárnyakon akar utazni, fizessen vizitdíjat. Előtte, persze, fölvenném várólistára. Akinek nagyon-nagyon kell utaznia, az várni is tanuljon meg. Írja be nyugodtan korommal a kéménybe, hogy majd három év, két hónap és hét nap múlva elpöfög arra egy kézi hajtány, és fölveszi. Az oktatási és munkaügyi főhivatalokat is besámliznám természetesen. Mestert akarsz nevelni az állam pénzén a fiadból? Ide rakd a vizitdíjat! Egyetemre akarod bejuttatni? Számolj el háromszázig! Fölvonulási, tüntetési, szónoklattani sámlikat is szerveznék. Minek ide vaskerítés, uraim! Dupla vagy tripla vizitdíjat a Kossuth térre! Tízszereset a televízió megrohamozására!

Tudom, ágaskodnak már az örök ellenlábasok, de én már a falvédőn megtanultam, hogy „Kút-ágásra szállott a sas, engem babám ne csalogass(ál)!” És ha kiderül, hogy az egyen-vizitdíj öregátkosbéli öskövyület? A legkeményebb dió. Populista ösduma. Távlátügyi sámlit is szerveznék: a haladás a differenciálásban van. A statisztika igazolja, a megátalkodott legszegényebbek veszik igénybe legtöbbször ezt meg ezt. Ők fizessenek többet.

A „hétfrontos” békességről

Egy kicsit a biológiáról akarok most beszélni, egy kicsit az irodalomról, és nem a politikáról. Jó komám megvádolt ugyanis a minap, hogy elővettem az őstokos-kocsányos kétfrontos harcot, és a jobb oldalnak is lekentem egy nagyot, meg a balnak is. Mit lehet erre felelni? Lehet az hétfrontos is, ha valaki hetet akar belelátni. Erről jutott eszembe a mostani valami.

Kezdjük az élővilággal. A növénytannal. Vegyük példának a tölgyfát, mert az állítólag több száz évig is élél. Tövét akár allegorikusan demokráciának is nevezhetnénk, ha a politika pókhálóját bele akarnánk keverni. Ahogy kibújik a csíra a makkból, azonnal ágakra hasad. Ha kétszáz éves a fa, fő ágai is annyiak. Állítólag minden ágához külön vezeték szállítja a gyökerekből a nedvet, pártállás nélkül. Mondhatnám mindegyiket a demokrácia gyermekének is, de ismétlem, nem a politikáról akarok beszélni. Tény, ha egyik ága elszárad, netán villám tépi le, a többi még dolgozik, és hálából visszatáplálja a tövet is, meg a gyökereket is. Arról azonban nem tud a növények tudománya, hogy az ágak egymás ellen dolgoztak volna valaha is. Ha mégis emliteném a politikát, és az ágakhoz a pártokat hasonlítanám, azonnal fejére állna ez az egészséges teória. Mert ott mást se tesznek a hangadók, egymás ágait tördelik szakadatlan.

Váltsunk át az irodalomra. Legalább ennyire közel áll az is a lelkemhez. Van, ugye, hazafias költészet is benne, és az édestestvére a politikának. Attól függ, honnan nézzük. Az egyik párt hazafiasnak mondja, a másik vastagon hazafiatlannak, árulónak, miegymásnak. Elővettem a minap Riedl Frigyes Arany Jánosról írott könyvét. A Jóka ördögét kerestem benne, de másfajta ördögöt találtam.

Tudom, nem mindenki ismeri Riedl Frigyeset, ezért el kell mondanom, hogy újságíró is volt bohó ifjonti korában, aztán tanárként működött, később az akadémia levelező tagja lett, és a pesti egyetemen Gyulai Pál utóda. Nem akárki tehát. Egyik helyen azt írja - azt mondta előadásában -, hogy Petőfi és Arany a legmagyarabb költő volt. „Ha a magyar ember eltűnnék e világról, ha ismét tenger hullámoznék az Alföld végtelen rónáin a Kárpátok tengerpartjáig, akkor is még Petőfi és Arany műveiből rekonstruálni lehetne...” Előhozza példaként »A nagyidai cigányok«-at is, Arany kétségbeesett vidámságára utalva. Olvassuk csak! „...a cigánymagyarok elpufogatják a levegőbe puskaaporukat, pedig takarékoskodni kellene vele: hivatalokat osztogatnak álomországban; és folytonosan azt teszik, amitől »Az elveszett alkotmány«-ban, a szabadságháború küszöbén leginkább óvta honfitársait: pártoskodnak.”

Nem én mondom, az irodalom mondja. Most is pufogatnak, hivatalokat osztogatnak, most is emlegetnek egy bizonyos alkotmányt, és most is pártoskodnak. De még mennyire! Aki képes „kipufogatni” a sorból, ha nem is húzzák karóba, de frakciófegyelmivel, pénzbírsággal fenyegetik. Föltehetően kihagyják a legközelebbi hivatal-osztásból is.

Kétszáz esztendő is élél az előbb már említett tölgyfa. Arany János bölcsessége még csak százötven körül mocorog, bár a tölgyek alatt is töltekezett, de tudjuk, nem az ő kútfejből bukkant elő először. Ma azt szokták mondani, ha két magyar összehajol, három pártot szervez. Lehet az hét is. Vonjuk egybe most a tölgyfát az irodalommal: erős a tő, eltáplálja mindegyiket. Amíg ki nem szárad. Mi, a kis ágakon ácsingózók, néha kénytelenek vagyunk észrevenni, pártok halnak el, de nő helyettük másik. Hogy a hétfrontos harcból hétfrontos békeség soha ne lehessen.

De profundis...

A mélységekből kiáltok hozzád, Uram - magyarul így kezdődik a százharmincadik zsoltár. Himnikus ének nem lesz betűimből, kétoldali barátságból kell a kegyetlen fohászt indítanom most. Képletesen szólva a küszöb a mélység, és a torony gombja a plafon. Furcsa dolog ez is, meg kell magyaráznom.

Nem betegségelméletem, inkább gyógyítás-eszmém sarkalatos pontja, hogy kemény helyzetekben nem a küszöbön kell kezdenünk az orvosjárást. Minden lépcső fölfelé: lassú út a pokolba. Menjünk azonnal a torony gombjához, a legfőbb tudorhoz, ezt ajánlgattam fűnekfának. Biztosan nem tesz belénk egyetlen nyavalyát se, hogy illetékességét igazolja, de ha azt mondja, hogy az ő „szintjén” nincsen baj, minden lépcső lefelé valóságos mennybemenetel. Most az a doktor, akire elméletemet alapoztam, azt mondta, dobjam ki az egészet. Legfrissebb - és egyik legfájdalmasabb - példáját hozta elő.

Ismétlem, barátságok szövevényéből jön a szomorú kép, de azért leírom. Dél tájban fölkereste valaki a vizitdíj debütálásának a napján. Barátként, és nem páciensként, bár tudván tudta, nem az ő asztala. Eligazítást remélt tőle. Talán nem kell a klinikai rengetegben bócorognia, amíg rátalál gyógyító forrására. Duplájára dagadt a lába, bőrpír mellett ujjnyi vastag vénás trombózissal, kiterjedt rögződéssel. Ha innen egy morzsa is nekilódul, halálos tüdőembólia íródik a zárójelentésbe. Itt tehát azonnal intézkednie kell.

Doktorunk fölhívta azt a nagytekintélyű orvostársát, aki egyéb panaszokkal is kezelte. Azt tanácsolta, legjobb lenne, ha előbb ultrahang-vizsgálat tisztázná, csak a felszíni véna érintett, vagy a mélyen húzódó is. A hozzá való készülék azonban a Tisza Lajos körút másik oldalán van. Beteghordó a körúton át nem viheti az iszonyatos balesetveszély miatt, a mentőszolgálatot meg annyira sikerült korszerűsíteni már, egyetlen betegért nem gazdaságos az útja. És van még egy icipici-óriás probléma: beutaló kell a vizsgálatához! A nagy Szajuz diktatúrájában bumacsának csúfolták. Megírná ő kérés levelét, ahogy eddig is szokta, de „szézá, nyílj meg” szózatára a számítógép ki se nyílik. A beutaló kódja a kulcsa.

A rendes menet tehát az lenne, ha beteg barátom elmenne a járóbeteg-rendelésre, beutalót kérni. Ha egyáltalán mozdulni merne. Ha a háziorvos akkor éppen rendelne! Ha rendelne is, a várólistájára kellene bejelentkeznie. Vigyázat, trombózisveszély!

Áthidaló megoldás lenne, hogy minden kockázatot vállalva átkocog a kiskörúton, szívességéből megvizsgálja az egyébként szintén szakmája kiválóságaként ismert ultrahangos doktornő, és majd utólag hozná a beutaló kódját, de ez a híd már a fölvetés pillanatában le is szakadt. Kód nélkül nem engedi a ketyere. Gyógyító szándékkal találták ki, de a Hippokratész-esküt - segíteni, és nem ártani! - eleve kivették belőle. Vagy bele se tették?

Nem terhelném a rendelkezésemre álló terjedelmet további részletekkel, hatalmas erőfeszítések árán mégis sikerült az este hatra megígért műtétet már délután négykor elvégezni, altatással. A család arról értesülhetett, nincsen semmi baj, már magához is tért. Tessék elképzelni a sokkhatást! Az éjszakát bent kellett töltenie, hogy az altatás bódultsága elmúljen belőle, de reggel hazamehetett. Fia jött érte autóval, az otthoni lépcsőt így is meg kellett másznia. Semmi morzsa neki nem lódult, szerencsésen fölért. Azóta csak annyi a dolga, nem nagyon mozog, és előírás szerint szurkálja magába a vérhígítót.

A várvédők jutottak eszembe. Mintha támadó ármánynak vélné az egészségügyi kormányzat a súlyos beteget, és az egri nők hazafias vehemenciájával forró levest öntetne rá orvosaival. Egyébként a vizitdíjjal-napidíjjal hajszára úgy vagyunk, mint autósok a benzinbe fojtott legmagasabb adóval. Állítólag arra való, hogy út épüljön belőle, de ha használni is akarja valaki a sztrádát, nálunk kell legjobban megfizetnie. Egészségünk érdekében is adózunk, de ha meg is akarunk maradni, azt is meg kell fizetnünk. Reszkess, nyugdíjintézet, ha nem lesz elég rá a kódisnyugdíj! Vagy akkor a hajléktalan-státusba avanzsálunk? Képviselőinknek ajánlottam volna először, kóstolásra.

Mea culpa! A zsoltáros fohász, orvosi túlszabályozással ütközve, el se juthat a küszöbötől a torony gombjáig.

A pénz szava

Ki vagyok fizetve. Túl vagyok fizetve. Csak az adóhivatal meg ne tudja! Ebből egyetlen fillér nem üti a markát. Elmulasztotta befizetni a küldője is, és én se vallottam be, noha érkezése szerint még beleesett volna a kötelező időmbe. Szabálytalanul kaptam, borítékban, bélelt levélben. Megszámoltam, hat nyelven beszél, 1941. január 15-én engedték bele a vak pénzvilágba, C 145-ös jelzettel, és 095731 sorozatszámmal. Azért írom ide, hogy lássa, aki netán hamisításra gyanakszik. Előlapján juhászember fújja furulyáját négy birkája fülébe, hátlapján bajszos parasztbácsika, kaszanyéllal a vállán, mellette sarlót és búzakévét tart élete párja.

Aki ezekből akarja megrajzolni fantomképét, nagy jövő előtt áll. Szegedről, a Lechner térről érkezett. Kimondom inkább, ódonágában is egészséges húsz pengőt kaptam, laudáció kíséretében. Nem szeretném, ha újságunk olvasói mástól tudnák meg, ide pötyögtetem az elejét: „Minap megjelent írása erősen megfogott. Minden írását mindig szívesen, elégedetten olvasom. Ezért zavarom soraimmal. Ha netán elolvassa, dobja ki a papírkosárba.” Aláírásában a titulusa: 84. évét tapasztó öreg néni.

Erős a túlzás, de köszönöm az adományt. Meg az igaz mesével fölérő ráadást is. Kínos esetek ezek, a messzi múltból, és az egészen közeliből is. Háború, bombázás, és egetverő fogfájás! „Velem mindig történik valami. A minap nagy ügyesen kimostam a számból egyik fogam koronáját. A fogdoki azt regélte a lyukas hasikámba, ezt már nem lehet újra koronázni, ezt ki kell húzni. Nosza! Rajta! De injekció nélkül nem húz. Nekem az injekció tovább fáj, mint a foghúzás. Most itt ülök koronázatlanul, ócska foggal. Keresek valakit, aki húz injekció nélkül.”

Ahogy lenni szokott, neki is eszébe jut valami. A nagynénjénél volt, vijjogni kezdett hatvan légvédelmi sziréna. Hallotta, jönnek már a fritzek, a Messerschmidek, Raták, Tomok, Grisák, Joek, Vaszilok, Luigik, potyognak a bombák, durrogott az egész Budapest, de ő csak imádkozott: ide, ide, gyertek gyorsan, szüntessétek meg a fogfájásomat. Lefűjták a légiriadót, fölkapta kabátját, ki az utcára! Futott, amíg FOGORVOS táblát nem talált. Kiderült, nőne a bölcsességfoga, de nem nőhet még, ráadásul erősen gyulladt. Ki kéne húzni, de nincsen se injekció, se fagyasztó. Kérte, tegye meg akkor is! Fél Buda ide futna, úgy ordítana! Ha nem végzi el, úgy ordítok, nem csak Buda, de Pest, Kőbánya, még talán Csepel is iderohan.

Potyogtak a könnyei, de nem ordított. Foghúzások után a legfájdalmasabb pillanat a honorárium. Kinyitotta bábatáskáját, vegyen ki belőle annyit, amennyit akar. Benne volt a teljes havi fizetése. A doktor becsukta: örüljön, ha elég lesz a villamosra. Kikísérte, jól bezárta mögötte a kaput. Biztosan elég volt neki aznapi páciensnek.

Hosszabb valamivel az elbeszélés, a kalauznak is kitérte táskáját, de ő se vett ki belőle semmit. Üljön középre, ha hátul vagy elől jön az ellenőr, majd int, de akkor gyorsan szálljon le.

„Bölcsességfogam azóta sincsen, így bölcsőbb se lehettem. Íme az élmény, amit utolsó írása kihozott belőlem, és most megosztom Önnel. Jó egészséget kívánok további jó írásaihoz. Köszönettel, tisztelettel, üdvözléssel.”

Mondom, túl vagyok fizetve. Be kéne kereteznem ezt a húszast. De úgy, hogy mindkét oldalát mindig láthassam. Akkor is, ha a kalauz most is középre ültetne érte.

Pardon! Nincsen is kalauz.

Egy kicsit más

Lehet a palántát a földbe ültetni fejjel lefelé is, meg fölfelé is. A munka körülbelül ugyanannyi vele, ez az egy biztos. Meg az is, hogy a fordítottjánál teljesen fölösleges volt megtermelni és elültetni a magot, megöntözni, szélről is óvni. Egyetlen rossz mozdulat, és fuccs. Egy kicsit más.

Nehezen szánom rá magamat, hogy villamosunk sínjéről megint szóljak, elmondom inkább nekifutásként, miért ódzkodom tőle. A Csörögben kétszer szóvá tette lapunk, hogy a Cserepes sori kanyarban kilazult néhány csavar. Mi lett belőle? Hatalmas munkával kitérőt építettek oda. A legjobb helyre tették, de ha most azt találnám mondani, hogy az alsóvárosi végállomáson három csavar biztosan ágaskodik, mert elfelejtették meghúzni, a régi buzgalom mintájára esetleg alagutat fűrnak oda. Pedig ott van az a három csavar, a táblától visszafelé talán hét méterrel. Legyünk pontosak: ott volt. Az egyik körülbelül két centit hibáztat, a jobbról-balról levő felet. Ha már föltalálta az emberiség a sínleszorítást, gondoltam, csak egy kicsit kellett volna tovább fordítani a csavaróját, és mindjárt más lett volna.

Hónapokkal ezelőtt balga buzgalmamban szóltam az egyik masinisztának, hátha tovább adja. Ellegyintette avval, hogy napjában ellenőrzik, és már indultunk is vissza. Ha valóban vallatják minden nap a pályát, gondoltam megint, idáig érve vagy köd ereszkedik rájuk, vagy elhomályosulhat a látásuk. Hogy lazultak-e közben a csavarok, vagy egy állapotban voltak, mint a Samu nadrágja, nem mérícskélem, de beljebb nem srófolódtak, az is biztos.

Elismerem, statisztikai átlagot nem is lehetne számítani. Gedótól Kecskésig Isten tudja, hány csavart tekertek bele a talpfákba, a szegedi összezt véve még nagyobb a szám. Kezdje el kukacos elmével ázalék-százalékolni valaki azt a hármat - remélem, csak ennyi van! -, bolhapattanásníyt kapna. Ezreléket esetleg, és azt is tört számmal? Meglehet, baleset nem is lett volna belőle, mert ott már csak lépésben jár a tuja, de a magamfajtnak föltűnik mégis. Egy kicsit ez is más.

Tartozom az igazságnak, meglepetés ért a minap. Ketten tekergették a csavarokat. Nem tudhatták, hogy ezen rágódom hónapok óta, mégis. Említettem nekik, mekkora a kockázat, azt mondták rá, van itt több is. Mert a csavar olyan portéka, szeret a rázkódásoktól meglazulni. A lényeg: késve bár, de egy időre meggyógyították őket. A többivel együtt.

És megint más. Szorgalmasan nyesegetik a fákat a villanyvezetékek alatt. Előáll a kosaras daru, kézben a láncfűrész, és nincsen kegyelem. Biciklivel szoktam arra járni, tapasztalom, hogy a drága aszfaltból legalább egy métert fölösleges volt kiönteni. A másik oldalon ugyanannyit számíthatunk, az pedig összesen két méter. Számoljon utána, akinek van ideje rá, mennyivel kell szoroznia napi áron méterét, én látatlanban elhiszem, hatalmas a summa. Azért kénytelen beljebb járni a biciklis is, a busz is, meg az összes autó, mert a fáknak a lombja nem csupán fölfelé szokott nyújtózni, de oldalágra is terebélyesedik. Ha csak egy kicsit is oldalba vágna a fűrész, az is de más lenne mindjárt. Kinek csak a tükrét tekeri el, kinek a szemét akarja kivenni. Ha szűkül az utcák torka, macerásabb a közlekedés, és esély van a balesetre. Mit gondolhat a villanycég képviselője? Uraim, nem az én asztalom! Viszem magammal a metszőollót, de kosaras emelőm nincsen hozzá.

Még egy kicsit a másból. Elöntött az öröm, amikor láttam, az új hídon sorban átpántolták a villanyoszlopok hasát. Ajtajuk tárva-nyitva volt, akármelyik kíváncsi kölk belenyúlhatott volna. Ahány oszlop, annyi veszedelem. Volt. Aztán elmúlt, de megint lett. Néhányról eltűntek a pántok, tátognak a hasak. Másra nem tudok gondolni, arra illetékes emberek nyúltak beléjük, elhárítván más bajokat, de éppen nem volt náluk a pántolójuk. Egye fene, úgy maradtak. A híd meg addig rázkódik, amíg ki nem nyílnak. Egy kicsit más megint, ez is.

Stefánia és Somogyi

Két utcanév áll most terítéken, de csak azért, mert kiegészítették. A nagy eligazító írás alá egy kicsit is tettek, hogy tudja az arra járó, miért adták rá éppen azt a nevet. Gondolkodó lény az ember, szereti tudni többek között ezt is. És ha megtudja? Elkezd rágódni rajta.

Az egyik nem is utca, csak fél. Kintebb való helyeken „sornak” mondanák - mint Etelka sor Fölsővároson, és Alsó-nyomás sor Alsóvároson-, de Újszegeden van néhány fával bővült is - Fő fasor, Bal fasor, Jobb fasor, Derkovits fasor -, ez ide tehát nem jó. Sétány lett belőle, mert a séta áldásos jó dolog. Egyik oldalon a Tisza, meg a park, a másikon a házak. Hosszú évekig ott volt a Sajtóház is, tisztes vagy tiszteletlen múlttal. És ott van a Hungária szálló is, sajnálni való öskövéletiségében, változatlanul várva a föltámadást. Dankó Pista hóféhér cigányszobra a bevezető, a végén pedig a Radnóti gimnázium. Szemben vele az egyik közgazdasági szakközépiskola.

Ki is írták a teljes nevét, két sorba is alig fér. „Stefánia Klotild Lujza Hermína Mária Sarolta (1864-1945). Rudolf trónörökös felesége.” Arról, hogy II. Lipót belga király leánya volt, nincsen szó, és arról se, hogy mi köze van mindennek Szegedhez. Elég volt nekünk a Habsburgokból a császáraik révén is, minthogy királyaink is voltak csereszavatoságukban, de a trónörököshöz, illetve Vetsera bárónővel vetekedő feleségéhez hogyan kötődünk, a kutya se tudja.

Hamar beugrik, hogy az árvíz után siettünk pótolni, amit talán soha nem kellett volna, és az uralkodóház tagjairól neveztük el, amit csak lehetett. Mindenképpen bizonyítani akarták nagyjaink, hogy a Negyvennyolcat felejteni legjobban tudjuk. Magáról a trónörökösről lett a Rudolf tér - most Roosevelt tér -, korábban Halpiac, egy része Makai piac, még korábban Latrán is volt, és egy ideig Hitler is osztozott rajta Mussolinivel, bár tábla nélkül. (I. Péter László: Szeged utcanevei). Amikor visszakeresztelték Stefániára, akkor kezdett előbuzogni némelyekben annyira a Habsburg-hűség, hogy a még későbbi trónörökösből legszívesebben köztársasági elnököt is kreáltak volna, és „felségnek” szólították. Azt megúsztuk, de Stefánia megmaradt balgaságunk emlékeztetőjének. Elnézném, ha a visszaálmódója megünnepelné mindegyik névnapját egy csokréta liliummal. Lett belőle egy ideig Sztalin sétány is, és ehhez illően ide tették a híres Sztalin (és Lenin) szobrot, aztán Magyar Tanácsköztársaság útjaként is szolgált. Csak ne kezdjen lelkiismeret-furdalásom lenni, hogy a Valéria teret meghagytuk Bartók térnek, és nevében a Ferenc József Tudományegyetem is megváltozott közben. József főhercegről is neveztek el valamit annakidején.

Eddig tehát csak a Stefániáról beszéltünk, de van másik kalandunk is. A Víz után illőnek találta a város, hogy Somogyi Károly is kapjon egy utcát könyvtáradományáért cserében. Meg is adták, de később baj lett vele. Kísértetiesen hasonlított Somogyi Szilveszterre, az egykori polgármesterre. Azt már ne! Kapta magát az illetékesek tanácsa, és addig ürgette-forgatta, amíg Somogyi Béla nem lett belőle. Neki ugyan szintén nem volt különösebb kapcsolata Szegeddel, de legalább a fehérterror áldozata. Sajnálni való sors, ráadásul tanító is volt, és talán tévedésből keveredett a kivégzők elé, szociáldemokrataként, de tény, hogy jött a rendszerváltás, és visszakeresztelték az utcát Somogyi Károlyra, a könyvtáralapítóra. Éppen jókor, mert ide költözött a Somogyi Könyvtár.

Csak a táblacsinálók ragadtak meg a történelem gubancánál. Nemrég a villamosban is Somogyi Béla utcaként jelentették be, de ott lekopott a Béla. Olvasom tehát a kicsi értelmező táblán, imígyen: „Somogyi Béla (1868-1920) A fehérterror vértanúja, a Népszava munkatársa.” Emlékeztessen rá Somogyi Károly mellszobra?

A zsombói számtan

Szentségtörést készülök elkövetni, bocsánatot kérek Csákány Bélától. Ő szokta mondani hihetetlen bölcsességgel, ha háromnál nagyobb számot mond valaki, az újságíró biztosan téved. Lehet, hogy akkor alapozta meg teóriáját, amikor még rektor volt, de mostanában leginkább rám alkalmazza. És én meghajtom fejemet matematikus nagysága előtt. A szentségtörés abból áll, hogy bölcsész létemre, harmincnyolc éves újságíróskodással a vállamon mégis számokról akarok beszélni. Béla, és Kelemen Gábor, legyetek résen!

Huszonöt éve, hogy beindult az a motor, amelyik szépen, csöndben eljárt mostanáig. Szorzóvá lépett elő tehát a 25, erre kell vigyáznom. Meg is kell toldanom a hitelesség kényszeréből azonnal tízzel, és 35-re emelnem, mert akkor már, amikor én ide kecmeregtem, tíz éve működött ebben a tanyai iskolában a Kertbarát-kör. Nem szerzetesrendet jelent a szó, civil barátok jártak ide, és azonnal Gazdakörre alakult, amikor már ki lehetett mondani újra a gazda szót is. Nekem azonban csak a 25-ről van jussom beszélni, azóta hallom szinte minden sóhajtasát az ide járóknak. Rektor urunk is 25 éve viseli titulását olyan biztonsággal, nincsen párja a világon. Egyetemeinken rendes vetésforgó szerint váltják egymást a rektorok, ebből a szempontból mi megmaradtunk a monokultúránál, bár multi-kultúrát hirdetünk. Mondhatom magyarul is? Nem ment sorban a rektorság, mint Tápén a bíróság.

Idén huszonnégyszer találkoztunk, és harmincegyen vállalták velünk a beszélgetést. Könnyebb lenne a 25-öt 25-tel szoroznunk átlagszámítás örvén, de azt hiszem, nagylelkűen és elnagyoltan meg kell elégednünk a 20-szal. Közelebb járunk így az igazsághoz. Az én kicsike marokfegyverem, a számokat lövöldöző energiatakarékos szorzógépezetem, bár a 25-öt 20-szal fejben is össze tudnám szorozni, 500-at dobott ki. Ennyiszer biztosan megjártam az ide vezető utat, és vissza is találtam rajta ugyanennyiszer. Egetverően durva a számítás, azt az egy évet le kell vonnom belőle, amikor Bodosi professzor úr áldásos vendégszeretetét élveztem a koponyalékelő intézetben, de ez csak rám érvényes, a verkli ment tovább. Életben tartotta a tudomány dolgai iránti egészséges kíváncsiság.

Pontosak akartunk lenni, falra akasztott kisdud nyugtánkon 154 kikalapált fejű tudós ember neve szerepel. Nekik is köszönhető, ezen a tanyai iskolán nem kattant lakat, és böcsület-süllyesztő kocsmahivatal se lett belőle. Idén másodszor hallottunk Klebelsberg Kunóról, az ő szellemét megidéznem se kell, itt van közöttünk rendületlenül.

Most figyeljete, két matematikusok, és adóatyafiak! Ha a 154 tudós közvetítésével elhangzott 500 előadás mindegyikéből csak egyetlen gondolat fészkelte volna be magát koponyánk szürke állományába, azzal is rekordot javítottunk volna. Ha megint átlagolni akarnánk, legalább harminc hallgatóval kellene megszoroznunk az 500-at, és akkor kijönne a 15 ezer. Láncreakcióról van azonban szó, egyik gondolat adja a kilincset a másiknak. És kamatozik állandóan. Ezt nem szépítésként, csak szédítésképpen mondom, hogy még jobban belerévülhessünk a huszonöt évünkbe.

Öröm kimondanom, itt van közöttünk most is az az ember, aki másodikként állt közénk, és változatlan tisztességgel hirdeti a biológiai világ genetikai csodáit. Rá is alapozhattuk indulásunkkor mindjárt megfogalmazott tételünket: tanyára, mindenből, mindig a legjobbat! Örömmel jelentem, az előadásnak titulált 500 beszélgetésünk végig megmaradt ezen a vágányon. Elmondtam itt már néhányszor, barátaimat hívom barátaimhoz, miközben mindkét oldalon barátokká válnak, és a legfőbb hozadéka ennek a 25 évnek, hogy barátságátömlesztő népfőiskolává lettünk. Ha most megint apróznám a lépéseket, és elmondanám, hányan közelítették már meg a húsz évet visszatérőként, áldozatos szép számot kapnánk megint.

Csendes jubileumunk nem csak arra való, hogy sokáig adatokban fürödjünk, azt is hozzá kell tennem, megmaradásunk egyik záloga, hogy egyetlen párthoz se csatlakoztunk, noha a rendszerváltásnak nevezgetett fordulat minden pártocskája megkérte a kezünket. Választhattunk volna kedvünkre, de éppen kedvünk nem volt hozzá. Biztosan nem lett volna belőlünk áthallásos zsombói parlament, egymásra kígyót-békát kiabálva, mert régen szétszéledtünk volna már. A barátság köt össze bennünket. Parlament nem lettünk, de ZSTA, Zsombói Tudományos Akadémia igen, hogy Németh Bandi szavait is idézzem. Legelső előadónk - ismétlem, csak a huszonöt évre tekintek most - Barabás Zoltán volt. Ő mondogatta, a búzát és az ősziarackot nem lehet keresztezni, noha mindegyik nagyszerű tápláló növényünk. Tőle is tanulván, kimondhatjuk, minden politikával a tudományt se lehet keresztezni.

Gyónnom is kell közben. Elérhető és előkelő körből terveztük a legjobb előadók meghívását - akadémikusok, professzorok, a világban is ismert nagyszerű kutatók járnak közénk, akik nem csupán legjobban tudják, művelik is tudományukat -, de be kell látnunk, ebből a körből is több jöhetett volna szóba. Szeged önti a tudós koponyákat, és én huszonöt éve a bőség zavarával küzdök. Akár túltermelési válságnak is mondhatnák mások, de az én számon ki nem jönne ilyen válságos beszéd. Válogatnom kell a kínálkozó lehetőségekből is. Sok szép ellenséget is szereztem magamnak, de a „gép forog”!

Istennek legyen hála, legtöbb nagyszerű vendégünk első vagy második ittléte után ajánlott néhány másikat is pótlásként. Figyelembe kell vennem, hogy november első hetétől március első hetéig ennyien férünk be a programunkba, nem többen, és nekem kellett eldöntenem azt is, hogy a kiszemelt „áldozat” szót tud-e érteni az itteniekkel, miközben, ismétlem, a színvonalból centit se engedtünk. A ZSTA nyelve a magyar, itt a tudományt anyanyelvünkön illik közvetíteni. Megmaradásunk másik záloga, hogy mindig sikerült.

A huszonöt év javára írható, hogy Zsombót ez az iskola tette föl a magyar kultúra térképére. Örömmel jelentem, ez se teljesen igaz. Csatlakoztak hozzánk sándorfalviak is, szatymaziak is, forráskútiak, bordányiak, zákányszékiek és szegediek is. Miközben mi meghatározhatatlan mértékben gyarapodtunk szellemiekben, szegénységünk állandó maradt. Kistérségi szegénységnek is mondhatnánk. Azért nem kell megszorításokkal élnünk most se, mert rajtunk nincsen megszorítani való se. Hatalmas megtiszteltetés számunkra, hogy nagyhírű előadóink pénztelenségünkben is kitartanak mellettünk.

Idén a bőség zavarával másként is meg kellett küzdenünk. Többször mondhattam azt is, akár egy zsák bolhát kellene összekapkodnunk a réten, olyan nehéz időpontot egyeztetnünk ennyi jó emberrel. Nem panaszként mondom, ennek a munkának ez a természetrajza. Belegondoltam azonban idén egy kicsivel jobban, mint máskor. Biztosan észrevették, az eredetileg csak kényszerűségből beiktatott pénteki napokon kevesebben jöttek el hallgatni a szép szót, mint hétfőnként. A formális logika azt mondatná velem, csökkenteni kellene a közbeékelt napok számát. A nem formális viszont mást mond. Ha annyi a hétfő a kalendáriumban, amennyi, és a péntek is annyi, tudni valónk pedig még mindig tengernyi, akkor annak is örülnünk kell, hogy legalább ennyivel is gyarapodtak, akik rendületlenül eljárhatnak közénk. Ez az én lúlogikám, de gondolatok bele ti is, és változtassunk, ha szükségét látjátok.

Száz szónak is egy a vége, vagy ha nem, hát kettő. Köszönöm nagyszerű előadóink töretlen jóakarátát, és köszönöm hallgatóinknak megátalkodott kitartásukat. Bár minden alkalommal hangoztatni szoktam, az én mandátumom a küszöbig tart, bent már Rektor úr a gazda, örülök, hogy köztetek lehettem. Pimasz önzésként azt is ide kell illesztenem minden alkalommal, hogy ennek a világcsohajának első haszonélvezője én vagyok. Az eddigi összes szorzás végeredménye leginkább nekem fűtyül jobbról is, balról is, mint Arany János versében a fülemüle.

Még egy apró gondolat. Maholnap tanbetege leszek a szegedi klinikának, annyiszor megoperáltak már. Teória született ebből is: a legjobb barátságok a műtőasztal mellett kötöttek. Egyre többen követnek a műtőkkel kirakott pályán közülünk is. Közben megköszönöm ide járó orvosaink nagyszerű munkáját, meg kell említenem a másik csodálatos gyógyulást is. Talán lehetek annyira önző, hogy az első magamnak tartom fenn. Az őszi kezdeteknél még aggódott Rektor urunk, hogy az ismételt és súlyos beavatkozás után nem tud majd eljárni közénk. Csodák csodája, az első szegedi víztorony megmászásából se maradt ki. Nem sokkal utána a kánai menyegző jutott eszembe, ahogy a tápaiak éneklék: „*Úgy megforgatták Magdolnát, / Elszórta papucsát, kontyát, / Kánán menyegzőbe'* ”. Sípos Mihály csak a mankóját hagyta el. Rá is szóltak Barnák: Miska, és a botod? Már majdnem kiment az épületből. Bizony mondom, csodatévő helyeken szoktak megesni ilyen dolgok. És ha már itt tartunk: szállóige lett, hogy tisztességes ember tél végétől a másik tél elejéig azért nem halhat meg, mert dolgoznia kell, télen pedig azért, mert itt a népfőiskola. Csak az első huszonöt év a nehéz, ehhez tartsuk magunkat a következőben is. Előadók is, hallgatók is.

Elsütöttem azt is egyszer már, hogy minden alkalommal úgy számolhatok be életem párjának, zombói minőségű volt az a találkozás is, amelyről éppen hazavetődtem. Mondjon valaki még egy embert széles e határban, aki huszonöt éven át legalább ötszázszor mondhatja kimaradásai mentségeként hitvesének ugyanazt!

A nyomaték kedvéért megismétlem: szegények vagyunk, de aranyfedezetünk bőséges. Uram, jó nekünk itt lennünk!

És következhet a kánai menyegző, marhapörkölttel. A nyitótáncot Rektor úr járja.

Neo-

Látom magam előtt azok orcáját, akik megint teleraknák csappantyús egérfogóval számítógépem billentyűit, hogy csapjanak rá tíz kicsi ujjamra. Már megint politizálok? Nincsen az a pénz, amiért belevágnék. Érdekel ugyan a napi is, de szeretem távolról nézni. Annyi sarat fölhordanak mostanában a tisztesség útjára, inkább átugrálni lenne jobb. Bevallom azonban, én még tanultam a marxizmust, sőt vizsgáznom is kellett. (Egy szóval se mondanám, hogy örültem neki, ámbar kitanulván a mottóját, feleleteim jól sikerültek. Amikor azonban biztatást kaptam rá, hogy nyelvészeti szakdolgozatomat disszertációvá fejlesszem, azért álltam el tőle, mert akkor is vizsgáznom kellett volna még egyszer belőle, ha tudván tudtam, semmi köze nincsen a nyelvészethez.) Minap is szemrehányás ért el, és barátilag intettek, ne politizáljak. Nem szokták meg tőlem, és ennek kimondhatatlanul örülök. Ismétlem, tartok tőle, most megint lesznek, akik vádbeszéddel illetnek. Jobbról is, balról is, helycserés támadással is. Mosnám kezeimet, ha ez meg nem ütne vissza Poncius Pilátusra. Csak azt akarom idézni, amit tanítottak velünk: az új harcol a régivel. Akkor is, ha fölcserélődik a jobb a ballal. A bolsevik a mensevikkal.

És azt szeretném bejelenteni, még tudok alapfokon fordítani.

Bonyolult ez így, szálára kell szednem.

Ötvenhat előtt legfontosabb tankönyvünk volt az SZK(b)P rövid története, ezt csócsáltuk nyakra-főre. Egyik aranyos gondolata máig megmaradt a fejemben. Valahogy így hangzott: Mehet ez így tovább, elvtársak? - kérdezte Sztalin elvtárs. Nem, elvtársak, ez így nem mehet tovább - felelte Sztalin elvtárs. És az egész könyvet (állítólag) Sztalin elvtárs írta.

Azért futok neki ennyire messziről mostani kajláságomnak, mert ebből tanultuk meg azt is istenigazából, hogy a „többség” a leninizmus nyelvén „bolsevik”. A párt nevében a (b) is ezt jelentette. Ellenpártja volt a „mensevik”, ami kisebbséget, kevesebbet jelentett. Amíg el nem sodorta a többség. Az „új” pedig a szintén mozgalmi nyelvezetben „neo”. Nem jutna eszembe egyik se, ha nem olvasnám egyik pártunk legfrissebb jelszavát a szószerzők szélvédőjén: „Új többség”. És a fülemből cseng szóval kimondva is. Dolgozik bennem a belém suvasztott botcsinálta szinkrontolmács, fordítom is azonnal. Szentisten! Csak nem neobolsevik?

Lefogadom, nem egészen így gondolta, aki kitalálta, de hozzám így érkezett. Ki is egészült hamarosan: ez így nem mehet tovább! El kell kergetni a kormányt. Vannak olyanok is, akik azt hirdetik, a rádióban is hallottam, ha mégis így megy tovább, a vezér igyekezetéből még Marxhoz is eljut ez a párt. Kis lépés előre, nagy lépés hátra. Rohamokat vezet a „téli palota” körül, kerítések bontogat, és addig szervezi a soron kívüli választásokat, amíg úgy el nem fogynak a szavazók, hogy meghívásossá nem válik az egész. A jövődölések általában nem szoktak beválni, de néhány szólam kezd hasonlítani az akkori időkre. Az „Új többség” is ilyen. A neobolsevik.

Azt is tanultuk annakidején, ugyanebben a tantárgyban, a fejlődés rúgója, a régi és az új állandó harca. Van a sakktáblán egy másik párt is, előállhat tehát a Sárkány és a Fanyűvő mesebeli örök harca. Ez belevágja térdig, az kiugrik, és belevágja derékig. A másik pártot meg állandóan az öregátkos egypártjához méregetik az ellenoldalon lévő. A bolsevikká váló mensevikek. Az meg állandó reformokkal hirdeti a megváltást. Mondanám neki, egyenként a galuskát, nehogy a torkunkon akadjon, de hiába mondanám. Úgy előtt bennünket a türelmetlen reformok áradata, levegőt is alig kapunk már. A minap megválasztott új titkár viszont bejelentette, be se költözik a Köztársaság téren örökölt székházba, mert nem azt az utat akarja járni, amelyiknek eleje ott találkozik a végével. Új politikát akar, örökletes áthallások nélkül. Ahogy Hruscsov kiebrudalta annakidején a mauzóleumból Sztalint, úgy parancsolta ki Kádár Jánost a szellemi öröklakásból. Hatalmas rezonancia-húrok pöndülhettek meg sokakban a hírre, és gondolom, néhány lélekben el is pattantak.

Megint érvénybe lépne a régesrégi nóta? Holnapra megforgatjuk az egész világot? Vagy csupán a jelszavak fordulnak meg? Azt tenné be a nagykaput, ha bejelentené eszmetörténeti elővételi jussát az elhagyandó székházra a mostani ellenzék.

Hogy mi legyen közben a csappantyús egérfogóval? Legfőképpen a tíz kicsi ujjammal? Egyszemélyes számítógépes egeremet szeretném még sokáig egyedül fogdosni.

Horváth Dezső

Nemesszalókon született 1936. január 14-én. Iskoláit szülőfalujában kezdte, Magyarpolányban folytatta, a gimnáziumot Sümegen járta, az egyetemet Szegeden végezte.

Adassék tisztelet egykori magyartanárának,

Kiss Károly Ernőnek

Eddig megjelent munkái:

A tizedik ember (Magyarország felfedezése, Szépirodalmi, 1985.); **Klinikai föltámadás** (Magánkiadás, 1991.); **Móra kőpárnája** (Somogyi-könyvtár, 1994.); **A röhögő katona** (Agóra-Print, 1996.); **Aranyhajcsár** (Agóra-Print, 1997.); **Terus ágyi** (Bába és Társai, 1998.); **Ezredes úr, hadra vágva** (Bába és társai, 1998.); **„Mivé lettél, csángómagyar?”** (Bába és Társai, 1999.); **Vipera** (Bába és Társai, 2000.); **Parasztpassió** (Felsőmagyarország Kiadó, 2002.) **A semmi ember** (Bába és Társai, 2002.); **Dani Jani - Algyő, hol vagy?** (Bába Kiadó, 2003.); **Szelebőce** (Bába kiadó, 2004.). **A fölfedezettlen Magyarország** Az ezredvég tanyáiról (Felsőmagyarország Kiadó, 2005.), **Cseremalac voltam** (Bába Kiadó, 2005.), **Apjuk helyett - állam** (Felsőmagyarország Kiadó, 2006.) **A muraközi ló** (Bába Kiadó, 2006.) **Magyarnak alkalmatlan** (Bába Kiadó, 2007.)